Hunt Institute for Botanical Documentation
5th Floor, Hunt Library
Carnegie Mellon University
4909 Frew Street
Pittsburgh, PA 15213-3890
Telephone: 412-268-2434
Email: huntinst@andrew.cmu.edu
Web site: www.huntbotanical.org

The Hunt Institute is committed to making its collections accessible for research. We are pleased to offer this digitized item.

Usage guidelines
We have provided this low-resolution, digitized version for research purposes. To inquire about publishing any images from this item, please contact the Institute.

Statement on harmful and offensive content
The Hunt Institute Archives contains hundreds of thousands of pages of historical content, writing and images, created by thousands of individuals connected to the botanical sciences. Due to the wide range of time and social context in which these materials were created, some of the collections contain material that reflect outdated, biased, offensive and possibly violent views, opinions and actions. The Hunt Institute for Botanical Documentation does not endorse the views expressed in these materials, which are inconsistent with our dedication to creating an inclusive, accessible and anti-discriminatory research environment. Archival records are historical documents, and the Hunt Institute keeps such records unaltered to maintain their integrity and to foster accountability for the actions and views of the collections' creators.

Many of the historical collections in the Hunt Institute Archives contain personal correspondence, notes, recollections and opinions, which may contain language, ideas or stereotypes that are offensive or harmful to others. These collections are maintained as records of the individuals involved and do not reflect the views or values of the Hunt Institute for Botanical Documentation or those of Carnegie Mellon University.

About the Institute
The Hunt Institute for Botanical Documentation, a research division of Carnegie Mellon University, specializes in the history of botany and all aspects of plant science and serves the international scientific community through research and documentation. To this end, the Institute acquires and maintains authoritative collections of books, plant images, manuscripts, portraits and data files, and provides publications and other modes of information service. The Institute meets the reference needs of botanists, biologists, historians, conservationists, librarians, bibliographers and the public at large, especially those concerned with any aspect of the North American flora.

Hunt Institute was dedicated in 1961 as the Rachel McMasters Miller Hunt Botanical Library, an international center for bibliographical research and service in the interests of botany and horticulture, as well as a center for the study of all aspects of the history of the plant sciences. By 1971 the Library's activities had so diversified that the name was changed to Hunt Institute for Botanical Documentation. Growth in collections and research projects led to the establishment of four programmatic departments: Archives, Art, Bibliography and the Library.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

L. IVNII. MODERATI. COLVMELLE. REI RVSTICE. LIBER. PRIMVS. INCIPIT. FOELICITER

E PENVMERO CIVITATIS NOSTRE primapes audio culpamus modo agrorum infecunditatem modo celi p multa iam tempora noxiam frugibus intemperiem quosdam etiam predictas querimonias uelut varione certa mitigantis: quod existimem uberitatem nimia prioris aeui defatigatam & effectum solum: neque pristina benignitate prebere mortalibus alimenta. Quas ego causas. P. siluine procul a ueritate abesse censum abeo quod neq; fas existimare humi naturam quam primus ille mundi genitor. ppetua fecunditate donauit: quasi quodam morbo sterilitatem affectam: neq; prudentis est credere tellurem: que diuinam & eternam iuuentam sortita: communis omnium parens dicta sit: uelut hominem consenuisse. Nec post hac recentia nobis ista sed mo ponius accidere uicio q rem rusticam possime culpa fuerim uelut carnifex noxie dedimus. quam maiorum meorum optimus asq; & optime meuerit. Ar quis ego sacri miari non possum quid in dicendi cupidi eloquentiam oratorem cuius imitentur eloquentiam: mensurarum & numerorum modum reimanere: placite disciplinę consectentur magistrum: uocis & cantus modulatorem: nec minus corporis gesticulationem scrupulosissime negotiationis ac musice rationis studiosi. Iam q qui edificare uelint fabros & architectos adhibent. qui nauigia mari committere: gubernandi gnaros: qui bella moliri armorum & muniendi gnaros: & ne singula persequar: ei studio q quis agere uelit: consultissimum rectorem adsciscere. Denig animi sibi ipsi formatorem preceptorem; uirtutis & ceteri sapientium accersit: Sola res rustica: que sine ulla dubitatione proxima: & quasi consanguinea sapientie artem desiderat: & magistri. Adhuc. n. scolas rhetorum: & uarias geometrarum musicorum q: uel quod magis minandum est comperissimos uiciorum officinas gulosius condiendi cibos: & luxuriosius fercula struendi. Capitum q & capillorum concinnatores non solum et audiui: sed etiam ipe uidi. Agricolarum neq; doctores qui se profiterentur: neque discipulos cognoui. Cum & si precipuum artium professoribus ciuitas egeret. Tamen sicut apud priscos floruere possessores. Nam sine ludicris artibus atq; etiam sine causidicis olim sanis felicissime fuere futurique sunt urbes. At sine agricolis nec consistere mortales nec ali posse

Obiectiones contra rusticum

quia & ficta peperit semp & dum cepit parturire

Responsio

artes ludicre

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

manifestum est: quo magis prodigii simile est: quod accidit uterq; orporibus
nostris uiraq; uniuersa moxime conuertens minimam ipsaq; imbecillumq;
Laudes rei rustice. humanorem habere. Idq; spectetur genus amplectendi retinendiq; patrimonij quod omni crimine caret: nam cetera diuersa & quasi repugnantia
desiderent a iustitia: nisi equius existimamus, capisse predam ex militia q
nobis nihil sine sanguine & cladibus alicuius affert. An bellum p obsessam
maris & negociationis aleam sit optabilior. ut rupto naturae foedere terra pendeat
sit animal homo uenorum & maris obiectus ire se fluctibus credere
semper ritu uolucrum longinqui litoris peragimus spectum pertes orbem.
An fenerator probabilior sit etiam his musa quibus succurrere uidetur.
Sed ne caninum quidem sicut dixere ueteres studium prosamur: locupletissimum querq; ad latrandi: & contra innocentes ac pro nocentibus neglectum a maioribus: a nobis & concessum intra moenia & inipso foro latrocinium. An honestius duxerim mercemarij salutatoris medacissimi auscultare:
Circumuolitantis limina potentiorum sompnumq; regis sui rumoribus auguerantis: neq; eum rogantis quid agatur unus respondere seruii dignatur. An enim
puerem fortunatius a carbonate repulsum iantore. Saepe nocte sera foribus
ingrauis adiacere miserimq; familiaris pdedecus: fastidium docis & imperium
profuse: in patrimonio mercari. Nam n gratuite seruitium sed doris reperdatur honor. Que si ergo & eorum similia bonis fugienda sunt. Superest ut
dixi unum genus liberale & ingenium rei familiaris agendae: quod ex agricolatione contingit: cuius preceptia si uel tenere ab indoctis dum in agrorum
possessoribus antiquo more administrarentur: minus iactare patrentur rus
rustice. Nam industria dominorum ignoratis: ipsum detrimentis multa perisset: nec quorum commodum ageretur tota uita uellent imprudentes negocii sui conspici eo ag discendi cupidiores agricolationem proferrent. Nam ipi predia Nūc
nostra colere dedignamur: & nullius momenti duximus pirissimum quemq; ullicum facere: uel si nescium quemq; certe uigoris expertis: quod etiam quod ignauum. Sed sunt fundum locuples mercatus est e turba pedisequorum lectiariorum
addiscat q defectissimum animis & uiribus in agrum relegat. Cum istud opus non solum
animam sed & uiridem aetatem cum robore corporis ad laborem sufficendos
desiderat: sine mediarum facultatum dominus & mercemarius aliquem ex
recusantem quotidianum illud tributum qui uectigalis esse non possit ignarj rei
ei cui prefuturus est magistrum fieri iubet, que cum animadverterit spe

Esqua.a.

CINCINNATVS

FABRITIVS

M CVRIVS

M VARRO

cūcs

decipiens

Valetudo

melliss

Numidine

Viatores

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

studio uetere[s] illi sabini quirites atauiq[ue] romani: aq[ue] int[er] ferrum & ignes hostilesq[ue] incursionibus usti[m]a[e] fruges largius in condidere quã nos quibus diuturna p[ri]mitus pax prolatare luxuriem rusticam. Itaq[ue] in hoc latio & saturnia terra ubi cultus & agrorũ progenies suam deducit: ubi nunc ad basilicam loc[u]mus ut nobis extra transmarinis p[ro]uinciis habundet. aduehat frumentum ne fame laboremus. Circundamus condimus ex insulis siciliis ac regionibus betticis gallicisq[ue]: nec mirum cum sit publice concepta & confirmata iam uulgaris existimatio rem rusticam sordidum opus: & id ẽ negocium quod nulle egeat magistrio precepto ue. At ego cum aut multitudine totius rei quasi quandam ui[s]ibilem corporis: aut partium eius uelut singulorum membrorũ numerum recenseo: uereor ne suppremus animi dies occupet: q[uo]d uniuersam disciplinam minus possim cognoscere. Nam q[uo]d se in hac scientia effectum uelit profiteri sit opportet rerum naturae peritissimus: declinationum mundi non ignarus: ut exploratum habeat quid cuiq[ue] plagae conueniat: q[uo]d repugnet. Siderum ortus & occasus memoria repetat: ne imbribus uenisq[ue] imminentibus oberum incoet laborem: fructus perit. Coli & anni presentis meres immutatur. Neq[ue] ut semp eundem uelut expr[a]escripto habitum gerit: nec omnibus annis eodem uoto uetus estus: aut hiemps: nec pluuium semp est uer: aut humidum autumnique prenosci[t]are sine lumine animi & sine exactissimis, ingenii non quemquam posse crediderim. Nam ipsi terrae uarietas & cuiusq[ue] soli habitus q[uo]d nobis neget quid promittat paucos est discernere. Contemplatio uero cuncta[rum] in ea disciplina partium: quid cuiq[ue] conueniat: ut et segetum arationumq[ue] preciper usum & uarias dissimillimasq[ue] terrarum species pernoscere: quare nonnulle colore: qualitate fallant: atq[ue] in aliis regionibus nigra terra quam pullam uocant: ut in campania est laudatissima: in his aliis pinguis lubrica melius respondet. Quibusdam sicut in affrica numidia putres habere fecunditate uel robustissimum idem uinicum. In asia mustaq[ue] densa & glutinosa terra maxime exuberat. atq[ue] in hispania cognitum q[uo]d recusaret collis: quid campestris posnio: quid cultus: quid siluestris ager: q[uo]d humidus & gramenosus: quid siccus & spurcus rationem quoq[ue] despicere.
Et in arboribus uineisq[ue] quarum infinita sunt genera conserendis ac tuendis & in pecoribus parandis conseruandisq[ue]: quorum & hanc adsciuimus quasi agriculturae partem cum separata sit ab agricolatione pastoralis scientia.

Latium.

plurima et magna rei rustice precepta.

Contemplatio ne[c]e celi et siderum.

Proprietas agrorũ

pulla terra.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Nec ea tñ simplex quippe aliud exigit equinum: aliud bubulum armentum aliud pecus pusillum: & inec ipe dissimilem rationem postulat taurus aut hircus. Aliud caprinum & idipsum aliter curatur munitum & rarypilum: aliter communum & setosum: quale est in africa. Porcularoris quoque & subuli diuersa professio diuersae passiones: nec eundem glabrae suesdensaeq; celi status nec educationem cultumue querunt. Et ut aperoribus recedam quot & in parte auium cohortalium & apium cura posita est. Quis tanti studii fuit ut sup ista que enumerauimus tot nostri speciesinsitionum: tot putationum: tot pomorum olerumq; cultus exercerent: tot gnaficorum: sic ut rosarius impenderet curam cum asperius & maiora negligamus & ista iam non minima uectigalia multis esse copiae. Nam prata & silua genestaeq; & hortidines quis tenuem nihilominus aliquam desiderat industria. Post hanc tam multas tamq; multiplicium rerum predicationem no mepreterit siquem desideramus agricolam quemq; describimus exegere a particepibus agrestium opum tardar ut rei studia discentium qui in unaquaq; sua desperatione contristi nollent expiri quod se consequi posse diffidunt. Verumtñ quod inoratore iam M. tullius rectissime dixit. par est eos qui generi humano res utilissimas congrere & propensas explorataq; memoriae tradere concupierint cumtia rumpere: nec si uel ulla prestantis ingenij uis uel inclinatum artium defecerit instrumentum. Confestim debemus ad otium & interiam deuolui. Sed quod sapientes sequerimur persequanter consectari: summum. s. culmen affectantes sanis honestis uel insecundo fastigio consistemur. An lanq musae non solos adiris suis aetium & uirgilium recepe: sed eos & proximis & procul a secundis sacraq; cessere sedes. Nec bratum aut elium pollicem ue cum messalla & arrilo deterruere abeloquentiq studio fulmina illa ciceronis. Nam neq; ipse Cicero temporius cesserat romanibus demosthenis pleromq; nec parens eloquentiae deus ille meoniis uastissimis fluminibus facundiae suae posteritatis studia restrinxerat: ac ne minoris quidem fame opifices p tot iam secula uidimus laborem suum destituisse qui protogenem appellemus cum parrhasio minimi sint: nec pulchritudinem iouis olimpii minerueaeq; phidiae aut sequentis aetatis aromios pigmr expiri bryaxim lysippum praxitelem policletum: quid efficerent aut quousq; progredi possent. Sed in omni genere scientiae & summis admirario ueneratioq & inferioribus merita laus contingit. Acce-

pastorales scia

cicuta

Auers et apes

Insitores et putatores

CICERO

N.

idem N

DEMOCRITVS
PYTHAGORAS

MATHO
EVDOSVS

CHIRON
MELAMPODES

TRIPTOLOMVS
ARISTARCVS

Hic incipit liber

TREMELLIVS

Certa

primu precepta ut agricole prudentes perquirantur et ut cordani antiquos p̄sequantur

HYPPARCVS
SASERNA

p̄sertim

dū hic quod illi quem nos p̄fectum ēē uolumus agricolam: sīgdem artis consumatae sit: & in uniuersa rerum naturam sagacissimum democriti uel pythagorae fuerit consequutus. Et in motibus astrorum uenturorum q̄ methonis prouidentiam uel eudoxi. Et in peritis cultu doctrina chironis ac melampodis. Et in agrorum solicq̄ meliorem triptolemi: aut aristarchi prudentiam mul- Aristar
tum ēm profecerit si usu tremellios sasernasq̄ & stolonis nostro aequauerit.
Post nec subtilissima nec rursus quod aiunt pingui minerua res agrestis administrari. Nam illud procul uero est: quod plerisq̄ crediderant facillimū ēē nec ullius acuminis rusticationem: de cuius uniuersitate nihil attinet plura nunc disserere: quorum quidem cuncte partes eius destinatis aliquot uoluminibus explicandae sunt: quas ordine suo tunc demum ꝑsequar: cum ꝑfatis fuero quę nosq̄ ad uniuersam disciplinam maxīe pertinere. Quisquis igitur agricolationi dederit: antiquissima sciat haec sibi adiuuanda prudentia rei faciendi uoluntatem impendendi uoluntatem agendi. Nam hic domum cultissimum rus habebit: ut ait tremellius qui & colere sciet & poterit & uolet. Neq; n. sine aut uelle cuiq; satis fuerit sine sumptibus quos exigunt opa nec rursus faciendi aut impendendi uoluntas profuerit sine arte: quia caput est omnegocio nosse quid agendum sit: maximeq; in agricultura in qua uoluntas facultasq; cura sciam saepe magnam dominis afferunt iacturam: cum imprudentes fidis opa frustrantur impensis: itaq; diligens paterfamilias: cui cordi est exagri cultu certam seq; rationem rei similiaris augendae: maxīe curabit: ut & actoris suae prudentissimos agricolas dequaq; re consulat & commentarios antiquorum sedulo scripturos: atq; eximet quid eorum aq; seruerit: quid praecipit. An uniuersa quę maiores produderunt huius temporis culturae respondeāt: an aliqua dissonent multos. n. iam memorabiles auctores compi ꝑsuasum habere longo aeui situ: qualitatem caeli rerumq; mutari: eorumq; consultissimum astrologiae professorem hyparchum praedixisse tempa fore quo ordines mundi loco moueretur.
Idq; & non ꝑnendus auctor: rei rusticae saserna uidetur adcredidisse. nam ex libro quem de agricultura scriptum reliquit mutatum caeli situm sic colligit: quodq; regiones antea pp hyemis assiduam uicinitatem multam stipem uiris aut olei depositam custodire potuerint: nunc mitigato iam & intepescente frigore largissimis olivitatibus liberiq; uidemus exuberare. Sed haec siue falsa seu uera raro est libris astrologiae concedatur.

Cyme
Apollon
logiae

cetera non dissimulanda erunt agrorum cultori precepta rusticationis que tam plurima tradiderint penitissimi scriptores: multa in abis falso prodita conarguimus. ut colonis sicut tremellius qui queretur ad ipsum in excusatione quod italie & africe solum celumq; diuersitas naturae nequeat eosdem prouentus habere. Quocirca sit aliis propter quae disciplina ruris nostro tempore cum priscis discrepet non dedecet debent. & lectione discernere. Nam multo plura reperiuntur apud ueteres que nobis probanda sunt. q̄ q̄ repudianda. Magna quippe grecorum turba de rusticis rebus preciperis cuius precepta celeberrimis uates non minimum professioni nostre contulit hesiodus boetius: magis deinde eam uiuere fontibus ceu sapientie democritus ab aetheree socratis xenofon thaumasius archimi spartanorum magistri ac discipulus aristoteles cum theophasto. Siculi quoq; non mediocri cura negocium ymo prosequuti sunt: hyeron & epicharmus discipulus philomeri & cetheus. Athene uero scriptorum frequentiam peperterunt aeque probatissimi auctores charetes aristandros amphylocus: euphronius: crotus: euphorbus non ut multi puram amphipolitem quae & ipse laudabilis habetur agricolae: sed indigena soli attici. Insulae quoq; curam iam celebrauerunt ut rhetius esthodius epigenes: thius agathocles: euagon & anaxipolis thasij: unius quoq; de septem diuinis illius popularis menander & diodorus imprimis sibi uendicauerunt agricolationis prudentiam. Nec his cessere mitylenaeus bacchius & mnaseas. Cyme: Asyngonus: egesias: nauathonites. Nam quidem diophanes bithinius: peritissimus rerum dyonisium poetam nigonis inferiorem p multa diffusum uolumina: sex epithonius circumscripsit. Et alii in obscuriores quoq; patas non ante primis aliquod stipendium ire studio contulerunt. hi sunt. Anaxotion: estiaeon aristhomenes: athenagoras: anaxis: dyonisius: euphorion: euphonon: nec minore fide pro uirili parte tributum nobis intulerunt. Lysimachus & eubolus: menestratus plentiphanes: psis: theophilus: & ut agricolationem romana tandem ciuitate donemus: nam adhuc ipsis auctoribus grecae genti fuit tam nunc. M. catonem censorium illum memoremus q eam latine log primus instituit. Post hunc duos saserna: patrem & filium: q eam diligentius eruditerunt: ac deinde scropham tremellium q tam eloquentem reddidit: & M. terrentium q expolluit: nec uirgilium: q carmine quoq; potentem fecit: nec postremo quisq; pedagogi eius meminisse dignemur. Iuli' hygini. Verum ut cartaginensem nigonem rusticationis parentem maxime ueneremur. Nam huius octo & uiginti memorabilia illa uolumina ex. s. consulte mithridatis

Solum italie differt ab Africe solo

HESIODVS et alii greci pessimi rei rustice.

Latini

M. CATO et alii rei rustice auctores memorandi.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

sermonem conuersa sunt. non minorem in laudem meruere nostrorum
temporum uiri Cornelius celsus a iulius atticus. quippe cornelius totum cor-
pus disciplinę quinq; libris complexus est. Hic de una specie culturae pri-
mus admisit singularem librum edidit. Cuius uelut discipulus duo uolu-
mina similium preceptorum de uineis siluis pratis composuit fusius
& eruditius posterum tradenda curauit. Nos igitur p. siluinę priusq; cum
agricolationę contrahas aduertito inconsilium nec in re mente disposuis
uelut summam totius rei sententiis eorum consecuturus: quia quippe eius
modi scriptorum monumenta magis instruunt q̄ faciunt artifices: usus &
expientia dominantur in artibus neq; est ulla disciplina in qua non peccando
discatur. Nam ubi ad ꝑperam administrandum cesserit: improsperum uitandi
quod fefellerat. Inluminat neq; rectam uiam detexit magisterium: quare
nostra precepta non consumare scientiam: sed adiuuare promittunt nec
statim esse compos agricolationis erit. His plectis rationibus nisi & obser-
uasse uoluerit: & ꝑfecisse potuerit. Idcoq; haec uelut adminicula studio-
sis promittimus: non profutura p se sola sed cum aliis. ac ne ista quidem
presidia ut diximus non assiduus labor & expientia uilli non facultates
ac uoluntas impendendi tantum pollent quantum uel una presentia. que nisi
frequens opibus inuenerit ut in exitu cum abest imperator cuncta cessant
officia. maximeq; rerum hoc significantium poenum magonem suorum septem
principum talibus auspicatum seruauit. Qui agrum paraturus domum uendat
ne malit urbanum q̄ rusticum larem colere: cui magis cordi fuerit urbanum
domicilium rustico predio non erit opus. Quod ego preceptum si posset his
temporibus obseruari non immutarem nunc, impleroq; nostrum cuncti am-
bitio: Sepe euocat ac sepius denuo euocatos. Segnius ut suburbanum odio
commodissimum ęę putem. quo uel occupato quotidianus excursus facile
post negocia fori contingat. Nam q longinqua ne dicam transmarina rum
mercantur uelut hereditatis patrimonio suo & quod grauius est uitam redun-
dant seruis suis q̄m ędem alii tam longa dominorum distimia corrumpant
& corruptis post flagitia que commiserunt sub expectatione successorum rapi-
nis magis q̄ culturis studeant. Censeo igitur in propinquo agrum mercari quo
& frequentius dominus ueniat & frequentius uenturum se q̄ sit uenturus
denuntiet. Sub hoc. u. metu cum familia uillicus erit in officio quicquid
ꝺ dabitur occasionis ruri moretur. quę non sit mora segnis nec umbratilis

ff. de experientia

Hec precepta iuuant nō ꝑficiunt agricolam

ff pos sit dns' opibus

Sententia Magonis peni de agris.

De agro emendo

Agre emendus prope urbem sit

Mordaum' agro

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

nam diligentem patrem familiae decet agri sui particulas omnis & omni tempore
ammi frequentius circuire quo prudentius naturam soli siue in frondibus & er
bis siue iam maturis frugibus contempletur: nec ignoret quid in eo recte
fieri poterit. Nam illud ut uetus est catonis agrum pessime multari: cuius
dominus: quid in eo faciendum sit non docet sed auidi ultricum: quapropter
uel amatoribus tradirum possidenti uel emture fundum precipua cura sit scire
& maxime regionis genus probetur ut uel carear inutili uel meretur lau
dabilem: quod si uero fortuna subscripserit agrum habebimus, uberi gleba
parte campestri parte alia collibus: uel adiacentem uel ad meridiem molliter
declexi, terrenisque alis, atque alis siluestribus & assis nec procul amari: nec a
nauigabili flumine quo deportari fructus: & q̄ quod meruerit minuti possint
Campus in prato & arua salicta q̄ & arundineta digestus edificio subiacebat:
colles alij uacui arboribus ut solis segetibus seruiat: que tn modice sicci atq
pinguibus campis melius q̄ precipuis locis prouenium. Ideoque etiam col
siores agri frumentarii planitias habent: & quam mollissime declexi ac si
millimi deberit esse campestri positioni. Alij deinde colles diuersi uineis q
earum futuris pedamentis uestiantur. mariam lapidemque si necessarios
edificandi cogerit. Nec minus pecudibus pascua prebere possint. Tum riuos
decurrentes in prata & hortos & salicta q: uelleq aquas salientes deriuatur.
Nec absint greges armentorum ceterorumque quadrupedum cultu & diuersi
pascentium. Sed hec perfecta quam desideramus difficilis & rara paucis contin
git. Proxima est huic que plurima ex his habet tolerabilis que non pauciss
Porcius quidem cato censebat inspiciendo agros precipue duo esse consideranda salu
britatem caeli & uberratem loci: quorum si alterum deesset ac nihil omnino q̄s
uellet incolere meruit esse captum: atq; eum ad agnaros & genilos deducendum.
Neminem. re sanum debere facere sumptus in cultura sterilis soli: nec uersus pe
stilens: quis feracissimo pingui q; agro dominum ad fructus peruenit. Nam
ubi sit cum ortio rario ponenda: ubi non modo pecuniam fructum sed &
uitam colonorum ee dubium: uel potius mortem questu certiorem. Post hec
duo principalia subiungebat illa non minus intuendam uiam aquam uicinit
multum conferre agricolae commodum: primum quod est maximum ipsam pre
sentiam domini q libentius commaturius sit: si uexationem uiq non refer
midet. deinde aduehenda exportanda utensilia quae res frugibus con
diri auget pretium & minuit impensas rerum inuectarum quia minoris

salubrigelo
Ager optimus

Catonis simile

emendo
Catonis simile
aurea de situ de agro

De libertate et salubritate celi

De uia & itinere

Utensilia

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

De aqua

De uicinitate

Cato cū fundum non deceat pclamare uisit & bonū uicinū habere.

M. Porc. Cato

Modus & mensura in emendo agro ut ceteris.

VIRGILIVS

adportentur eo quod facili usu pueniatur. Nec non nihil esse & parui uehi: si conductis iumentis uectu faciat quod magis expediat q̄ uteri propriis suos quoq; qui sequuntur partem familiae sint: non egre iter pedibus ingredi. De bonitate aquae ita omnibus clarum est: ut pluribus non sit disserendum. Quis tr. dubitat eam maxime probatam haberi: sine q̄ nemo nostrum: uel prosperę uel aduersae ualitudinis uitam prorogat.

De uicini commodo non est quidem certum qui nonnunq̄ mores aliaeq; nobis cum causae diuerse mutant: & ideo quidam respuunt catonis sententiā qui in multum uidentur errare. Nam quemadmodum sapientis est fortui tos casus magno animo subsinere: ita dementis est ipsum sibi malam facē fortunam: quod facit qui nō uicinum suis rebus paret. Cum a primis cunabulis simedę liberis parentibus est eruendus audisse potuerit. τὸ μὲν γὰρ βοῦς ἀπολοίμην ἐμὴ μήτηρ τόν γε αὐτὸν ἔτικτεν Quod non solum de boue dictum: sed de omnibus partibus rei nostrae familiaris. Adeo quidem ut multi pretulerint carere penatibus: & propter iniuria uicinorum sedes suas prefugerint: nisi aliter existimamus diuersum orbem genteſ uniuersas perisse relicto patrio solo. Achaeos dico & hiberos albanos q̄ nec minus siculos: & ut primordia nostra contingam: pelasgos: aborigines arcadas: quam quia malos uicinos ferre non poterant: done tandē de publicis calamitatibus loquar: quarū quoq; memoria tradidit: & in regionibus graeciae & in hac ipsa hesperia detestabiles fuisse uicinos: nisi si auctolicus ille cuiq; potuit tollerabilis esse: conmin: aut auentini montis incola palatinis ullum gaudium finitimis suis cacus actulit: malo tr. prefitor q̄ primum meminisse: ne uicinum meum nominem qui ne tarbenem: prolixorem stare nostrae regioni: nec inuidentum seminarum: nec pedamenta adnexum uineae: nec & pecudis negligentius pasti simi.

Iure igitur quantum mea fert opinio M. portius: talem pestem uitare censuit. Et primus futurum agricolam pmonuit: ne sua sponte ad eam pueniret, nos ad certa precepta illud adiicimus quod sapiens unus de septem impperitii posteritati pronuntiauit: adhibendum modum mensuramq; rebus: id q̄ ut non solum aliud acturis: sed & agrum paraturis dictum intelligatur: ne maiorem q̄ nō calculo parsimur emere uelit. Nam hāc primet preclara nostri poetae sententia: laudato ingenia rura: exiguum colito: quod uir eruditissimus mea fert opinio tradidit uetus precepti numeris signauit: quippe acu-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

rissimam genteꝫ poenos diuisse conuenit. Imbecilliorem agrum & agricolam ee
debere. qm cum sit contuendum cum eo si fundus preualeat alligi dominum
nec dubium quin minus reddat. Laxus ager non recte cultus q̃ angustus exime
1 deoq; post reges exactos liciniana illa septena iugera quq; ple tri uirini
diuiserat maiores questus antiquis retulere quam nunc nobis prebent am
plissima uetera stantam quidem curius demtatus quem paulo ante retuli
mus prospo ductu pareta uictoria ob eximiam uirtutem deferente populo
premij nomine quinquaginta soli iugera supra consularem triumphalemq;
fortunam parauit ee repudiatoq; publico munere populari ac plebeia mensu
re contentus fuit: mox & cum agrorum usurpatorem uictoriae nostrat & inter
necionem hostium fecissent. Crimineſum in senatori fuit supra quinquaginta
iugera possedisse: sua q; lege. c. licinius damnatus est: quod agri modum qui
in magistratu negatione tribunitia promulgauerat in modica possidendi li
dine transcendisset: nec magis quia supbum uidebatur tantum loci detine
q; quia flagitiosum: quos hostis profugiendo desolasset agros nouo more ciue
romanum supra uires patrimonij possidendo deserere. modus q; qui in om
rebus & parandis agris habebitur. Tantum ut obtinendum est: quanto est
opus ut emisse uideamur: quo potiremur: non quo oneraremur ipsi aras
alius fruendum erpemus. mors prepostorum qui possidere finis gentiu
quos ne circuire quoq; ualent. sed proculcandos pecudibus & uastandos ac
populandos feris dereliquunt. Aut occuparos nexu cuiuis & ergastulis
tenent. modus aut erit sua cuiq; uoluntas facultasq; neq; ut sinisset ut
iam pus dixi possidere uelle. si colere non possis. Sequitur demq; pscriptio
num preceptum quo fertur usus & cato marcius agrum esse reuisendum
sepius cum quem uelis mercari. Nam pma inspectione neq; uitia neq; iur
tutes abditas ostendit. que mox retractantibus facilius apparent. Inspec
tionis q; uelut no formula nobis maioribus tradita est. agrq pigui ac leti
de cuius qualitate dicemus suo loco: cum de generibus terre disseremus.
1 nunc uersam in quasi testificandam ac sepius predicandum habeo: qd pma
ram punico bello dux inclitissimus. M. atilius regulus dixisse memorat
fundum sicuri ne fecundissimi quidem soli cum sit insalubris ita nec esteti
si uel salubertimus sit parandum: quod atilius grauis suae agricolis mu
rorē cum auctoritate uenerabar. pius usu. nam pupinie pestilentis si
mul & exilis agricultorem fuisse eum loquuntur hystoriae. quapp cum sit sapientis

M. CVRIVS

LICINIVS.

M. ATTILIVS.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ellebrisi

non ubiq; emere: nec aut uberrimi aut deliciarum commercium decipi sit
uerum industrii patris familiae est: quod aut erit: aut accepit facere fruc
tuosum atq; utile: qm & grauioris caeli multa remedia priores tradiderunt
quibus mitigentur pestifera lues: & in exili terra caloris prudentia ac diligen
tia naturam soli uincere potest: haec autem consequemur si uerissimo uati
uelut oraculo crediderimus dicenti. Ventos & pronum caeli praedicere more
cura sit: ac patrios cultus habitusq; locorum: & quid quaq; ferat regio & qd
quaq; recuset. Nec contenti in auctoritate uel priorum uel priscorum colonorum
nra promiserimus exempla nouaq; temptauerimus experimenta. Quod & si
parti nostrae damnosum est ipsi summa in sit compendio sum: quia nullus ag
sine profectu colitur: simul a temptando possessor efficaci ut in id formetur &
maxime prestari possit: ea res & tenuissimos agros uberiores reddit: traq; nihil
experimentorum uarietas omittenda est: longe ea & in pingui solo magis audeu
dum: quorum nec laborem nec sumptum frustratur effectus; sed quam refert
qualis fundus & quo colatur tam illa qualiter edificetur & q uberius dispo
natur: multos in de errasse memoria prodidit sicut prestantissimos uiros. L.
Lucullum & Q. Scaeuolam: quorum alter maioris: alter minoris amplas q positu
lauri modus aeri uillas extruxit: quum utrunq; sit contra rem familiarem.
D effusiora nr. consepta non solum pluris edificamus sed & impensis maioribus
tuemur. Arminora cum sunt q postular fundus dilabitur fructus. Nam
& humidae res & siccae quas terra pregenerat facile uitiantur si aut no sit
aut pp angustias incommoda sunt tecta quibus inferantur. Proportione alia
facultatum quam optume pat familias debet habitare ut & liberius rus ue
niat & degat in eo iucundius unaq; uiro si & matrona comitabitur. cuius sit so
ita animus est delicatior amoenitate aliqua demerenda erit quo patientius ma
retur cum uiro. eleganter igitur edificet agricola nec sit in edificatore atq; a
me aedem tantum complectatur quod air Cato quantum ne uilla fundum
quaerat. ne ue fructus illam cuius uniuersum situm qualem opporteat de
nunc explicabimus quod incohatur edificium sicut salubri regione. ita salubri
tima parte regionis debeat constitui. Nam circumfusus aer atq; corruptus
plurimas affert corporibus nostris causas offensarum. Sunt quaedam loca
quae solstitium minus conualescunt sed frigoribus hyemis inclemetabilis boreae
sicut thebaidem ferunt boreiasq; sunt quae tepent hyeme sed estate seruissime can
dent ut affirmant euboeam caliden̄ peratq; igitur aer calore & frigore

De edificatione ville

thebe boeotie
Calcidis euboica

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

temperiſ qui fere mediuſ obtinet colliſ quod neq; depreſſuſ hyeme pruinis torpet aut torret eſtate uaporibus neq; planuſ in ſumma montium p exiguſ uentorum morbiſ aut pluuiiſ omni tempore anni ſeuit. Hanc igitur e medio colliſ optima poſine loco in ipſo paululum intumeſcente ne cum a uertice torrenſ imbribuſ conceptiſ adfluxerit fundamenta conuellat. Stataſ uel intra uillam uel extrinſecuſ inductuſ fons permiſ. Lignario pabulum q; uicinum ſi deerit fluenſ unda purealiſ queratur; inuiano quae non ſit hauſtuſ profundi non amari ſaporiſ aut ſalſi. Haec quoq; ſi edificent a ſpeſ aretior ad mananariſ coegerit uaſte ciſternae hominibuſ pecoribuſ ſtruantur quae in pluuialiſ aqua ſalubritati corporiſ eſt accomodatiſſima. Sed ea ſic bene eximia ſi fictilibuſ tubiſ in correctam ciſternam deducatur huic proxima fluenſ aqua emonibuſ oriunda p ſaxa preceps deuoluitur cui eſt inguſta campaniae tetia purealiſ collina uel quae non infima ualle reputur decima paluſtriſ quae pigre lapſu reper peſtilenſq; in palude ſemp conſiſtit. Haec cohortamen humoſ quiſ noxiuſ naturae temporibuſ in hyemiſ edomiſ imbiſ mixtuſ exquo celeſtiſ aqua maxime ſalubriſ intelligitur: quod a uenenati humoriſ liquoriſ eluit pruinem. Sed hanc ut potui probatiſſimam diximuſ. Caeterum ad aeſtiuum temperatuſ calorem & amenitatem locorum plurimum conferit ſaluteſ riui quoſ ſi condicio loci patietur qualeſcunq; dummodo dulceſ utiq; paucendoſ inuillam cenſeo ſim ſummouenſ longiuſ a collibuſ erit amniſ & loci ſalubritaſ ediuiq; ſic ripae pmitet ſupponere uillam prefluenti cauendum in eſt ut a tergo ponatur ſi pre ſe flumen habeat: aut edificii cum fons auerſa ſit ab infeſtiſ eius regioniſ uentiſ & amiſſimiſ aduerſa: quae plerisq; annoſ eſtate uaporiſ hyeme frigidiſ nebuliſ caligant: quae niſi ui maiore inſpirantium uentoꝝ ſummouentur pernitioſa hominibuſq; conferit peſtem. Oportet autem ſalubribuſ ut dixi locis ad orientem uel ad meridiem grauibuſ ad ſeptentrionem uilla conuertatur: eademq; ſemp mane recta conſpicit cum pulſatuſ ac fluctu reſpargitur nunq; ex ripa: ſed aut paululum ſummota alitore: nam preſtat a mari ponuſ intuallo q; breui refugiſſe: ga media ſunt ſpatia grauioriſ alitus: nec paludem eadem uicinam eſſe oportet edificiis nec uiciniam militarem uiam: quod illa caloribuſ noxium uirus eruptat: & infeſtiſ aculeiſ armata gignit animalia quae imoꝝ denſiſſimis examinibuſ inuolant. Tum & nantium ſerpentium quae peſtes hyberna deſtructuſ ulgine ceno & fermentata collauit uenenata emittit ex quibuſ ſeppe

Optima poſine uille & in medio colles.

De aqua ii

Aqua pluuialis aum ſalubrrima.

Non ſit ppe paludem neq; uicinus.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

contrahuntur ceci morbi quorum causas ne medici quidem pspicere queunt.
Sed & animi toto tempore sitis atq; humor instrumentorum rubicundus, suppellectilemq; & in
condores conduros; fructus corrupit. Haec aut pretuntium uiatorum po
pulationibus & assiduis deuertentium hospitis infestat rem familiarem: ppt
que eiusmodi cœnsio uiare incommoda: uillamq; ne initia: nec alia pul e
dithone sinu colere sic ut frons eius ad orientem equinoctialem directa sit. Na
eiusmodi posito medium temperatumq; laborem uentorum hyemalium
& estiuorum tenet: quamuis fuerit edificii: solum primi orienti tamen & esta
te liberius capit pflatus & hyemis procellis minus infestari. & matutino rega
lari ortu poterit: ut contenti roreq; liqueſcant. cum fere pestilens habeatur si
est remotum ac sinistrum soli & aprilis flantibus quibus siccari nulla alia uis pot
nocturnas pruinas & quodcumq; rubiginis aut spurciciae resedit siccare atq; detergere. Haec aut cum hominibus asseruntur pritiem: tum & armentis & uirenti
bus eorumq; fructibus: sed quisquis edificia uolet inderiuibus artis extruere
semper ab inferiori parte auspicetur. quia cum ex depressiori loco fuerint ossa
fundamenta non solum superficiem suam facile subsistent sed profultura &
substructione fungentur aduersus ea quæ mox si forte uillam pdiuiare libuerit
adsupiorem partem applicabuntur. quippe a bimo profectum ualentius resistent. pferuera
contra ea quæ postmodum suppositi incumbant. At si summa pars cuius fundo
in propriam molem susceperit quicquid ab inferiori mox apposuerit fixum erit
rimosumq; Nam cum cum utreri adstruitur recens edificium quia insurgenti
reluctans oneri cedit: & quod pius exstructum est imminebit cedenti paulum
degrauatum pondere suo precipi adtrahetur. Igitur id structure uitium
cum primum statim fundamenta iacuntur euitandum est. modus aut membro
q; numeris aptetur uniuerso conspecto & diuidatur in ires partes: urbanam: rusti
cam; & fructuariam: urbana rursus in hibernacula & estiua sic digerantur ut spec
tent hyemalis temporis cubicula brumalem orientem: cenationes equinoctiales occidentem: rursus estiua cubilia: spectent meridiem equinoctialem: sed cenationes e
iusdem temporis spectant hibernum orientem Balnearia occidenti estiuo aduer
tantur: ut sint post meridiem & usq; in uesperum illustria. Ambulationes meridiano equinoctiali subiecte sint: & hyeme plurimum solis & estate minimum recipiant. At in ruinosa parte magna & alta culina ponetur: ut & conignatio careat
incendii periculo & in ea commode familiares omnes tempore anni morari q
ant: optime solutis suis cellis meridiem equinoctialem spectantes tenent: uinetis

perait in edificator
nullis

Vsus quis orbis partes
domus dirigi debeas
urbana

domus rustica

q̄ saluberrimum subtrahendum ergo pulsum plurimis sit quae id angustis illustrum fenestris atq; a tm sic ediis ne noxia commigi possint. Pecudibus stabula
nesfrigore que neq; calore infestentur dominis armentis duplicia bubula sint hyberna atq; estiua ceteris aūt pecoribus quae intra ullam ēe conuenit ex parte tecta loca: ex parte sub dio parietibus altis circumsepta: ut illic p hyemem huc p
de stabulis armentorū
circalepra
estatem sine uiolentia ferarum congestant. Sed ampla stabula sic ordinentur ne q̄ humor influere possit. & ut q̄ si conceptus fuerit q̄ celerrime ēlubatur ut nec fundamenta parietum corrumpantur nec ungulae pecudum. Latū bubilis esse oportebit pedes decem uel minime nouem: que mensus & ad procumbendum pecori & iugario ad circumeundum loca ministeria prebeat non altius edim ēe presepia conuenit: q̄ ubi aut uitiorum sine incommodo stans uesci possit. ꝛ
V dico iuxta ianuam fur habitario ut intrantium exeuntiumq; conspectum habeat
P rocuratori supra ianuam ob eadem causas. & si tm illicium ob fuerit exquisino: sine ulla proximum horreum: quo conferatur omne rusticum instrumentum: & in id ipsum clausus locus quo ferramenta condantur: bubulis pastoribusq; cellae penantur iuxta sua pecora: ut ad eorum curam sit oportunius excursus. Omne tm q̄ proxime alter ab altero debent habitare. ne cuiusq; diuersa parte circumstantis sedulitas distendatur & int se diligentiae & negligentiae cuiusq; testes sint. Pars aūt fructuaria diuiditur in cellam olearium torcularia cella
de cellis fructuarijs
unariam defructariam: fenilia paleariaq; & apotecas & horrea: ut ex his que sunt in plano custodiam recipiant. humidarum rerum tanq; uinum aq; olei uel aliū
S uccae aūt congregantur tabulari: ut frumenta: fenum: frondes: palea: ce
de granarijs ꝛ
teraq; pabula. sed granaria ut dixi celsis adeantur & modicis fenestellis aquilonibus inspirentur. Nam ea caeli positio maxime frigida & minime humida est. que utraq; p emittentem condita frumenti adferunt. Eadem ratio est in plano siue unariae cellae: que summo deber ēe a basibus furno: sterquilinio reliquoq; immunditiis sterilem odorem spirantibus: nec minus a cisternis aq; ue salientibus ex quibus extrahitur humor quinum corrumpit: neq; me preterit sedem frumenti optimam quibusdam uideri horreum
genus horrei
contra rectum cuius solum terrenum pulsa consternatur q̄ fossum: & a murga recenti non salsa madefactum uelut signinum opus pilis condensatur: tum deinde cum exaruit simili modo pauimentum testacia que pro aqua recipit amurcam mistam calce & harena supersternuntur: omnesq; parietes
il
solicuenctue
& sole testurae testaceis pulueris fibulantur: quom fere cum in his partibus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

amurga

rimas egerunt: causa prebent. & larebras sub granes animalibus. Sed &
Lacubus distinguntur granaria ut separatim quecq legumina ponantur pane-
tes obliniuntur amurga subacto luto qui propalesi admixta sunt arida oleastri:
uel si ea non sunt olee folia: deinde cum predictum rectorium marci rur-
sus amurga respargitur: qua siccata frumentum infertur: ea res obnoxia cur-
culionum & similium animalium commodissime uidetur: undius frugesi de-
fendere: quae nisi diligenter reposite fuit: celeriter ab his consumantur. Sed
id genus horrei quod fictissimus nisi sicca positione ullae: quamuis granum re-
bustissimum corrumpit furi qui simillus adfuit: possit & defossa frumenta sicut
sicut transmarinis quibusdam prouinciis ubi puteorum immodum quos appellat
fossas: exhausta humus: edito ad se fructus recipit. Sed nos in nostris regionib
que redundant ulgine: magis ellam positionem pensili horrei & hae cunam pa
rietum & parietum probamus cum ut ueruli sic emunita sola & late ra
horreorum prohibent curculionem: quod genus exitii cum incidit multi opina
tur arceri posse si ex ese fruges in horreo uentilentur & quasi refrigerentur id
autem falsissimum est: neq. nr. hoc facto expellunt animalia: sed minuscentur
teris acerius qui si maneant in monti summis tm partibus infestant quum
infra mensuram palmi non reserunt curculio: longeq prestat id solum quod u
uiciatum est quam eorum periculo subgerere. Nam cum exiget usus facile est eo so
lare quod uitiatum erit: Interea interioru uri: sed haec & si exemiscerit non tm
intempestiue uidetur hoc loco retulisse. Torcularia precipue celleq oleariae calide
esse debent: quia commodius omnis liquor uapore soluitur: ac frigoribus magis
constringitur. Oleum quod minus prouenit si congelauit fuit cesset. ut calore
rursumq est opus qui contingit. Positione celi & declinatione ita non est op
ignibus aut flammis quom fumo & fuligine sapor olei corrumpitur: propter
quod torcular debet ameridiana parte illustrari. necesse habemus ignes
lucernamq adhibere cum premetur oleu extrinsecu defrutum fuit: nec angu
stum nec obscurum sit: ne fine incommodo minister qui sapam decoquet uer
sari possit. Fumarium quoq quo materia sinea sit iam ydem cesa festinato
siccetur in parte rustice ullae fieri potest iunctum rusticis balineis. Nam
eas quoq refert de inquibus familia sed tm fere ius lauetur neq. nr. corpori
roboi comuniu frequens usus earum. Aporeae recte supponentur hisioni
unde plerunq fumus exoritur cum una celeriter ius uetustescunt que fumo
quodam genere precoque maturitatem trahunt: propter quod & aliud tu

poliora granaria pa
rietum & fossarum

Nā granū nō uentilandum
neq; refrigerandum

coficiē contingit

defrutum

Sapa

Aporeae

bularum esse debebit quo amoue antur: ne rursus rimis fusionem medicam
sint: quod adulso situm partumq; eius dispositionem satis demde est circa dictum c.10
ullam demq; hec esse oportebit. Summum & primum quantum futurus
muneris colonorum postulauerit: piscinas minime duas: alteram q; anseribus
pecoribusq; seruiat: altera in qua lupinum ulmi uigna & uirgas: atq; alia que
sunt usibus nostris apta maceremus. Stercolinia quoq; due sint: unum quod no-
ua purgamenta retipiat & in annum consuet. alterum ex quo uetera uehant:
sed utrumq; more pisinarum deuexum leui clino & extructum paruimq; so-
lum ne humorem tramittant. plurimum n. refert non adsicatas sub ti-
mum uires continere & assiduo macerari liquore: ut siqua infecta sint ma-
neries aut palee spinarum uel graminum semina intrent: nec in agrum
exportatas segetis herbidas reddant. Ideoq; periti rustici quicquid omnibus stabu-
lisq; conuersum processerit suppositis uirgis: regunt nec arescere solis nauseu
patiuntur exuri. Area si comperit ita constituenda est: ut uel a dño uel certe
a procuratore despici possit ea que optima est silice constrata: quod & celeri
frumenta deteruntur: non cedente solo pulsibus ungularum tribularumq; a
eadem uentilata mundiora sunt: lapillisq; carent & glebulis quas ger tritura
fere terre remittit area. Huic autem nabilarium applicari debet maximeq;
mulia propter incommodam celi quo conlata semitrita frumenta protege-
ntur: si subitaneus imber incesserit. Nam in transmarinis quibusdam regio-
nibus: ubi estas pluuia caret supuacuum est. Pomaria quoq; & ortos oportet
septo circumdari: & esse in propinquo atq; in ea parte qua possit omnis stercora
rana colluuies cohortis palinearium & oleis expressa amurca sanari influit.
Nam quoq; eiusmodi letaria alimentis & olus arboribus. His omnibus ita ut c.11
acceptis uel compositis precipua cura domini regitur. cum in ceteris rebus
tum maxime in hominibus atq; bi uel coloni uel serui sunt soluti aut uincti.
Cum in agat cum colonis q; facilemq; se prebeat & auariuis opus exigat q; pen-
siones cum a minus id offendit: & tri in uniuersum, id prodest. Nam ubi se
dulo colitur ager plerumq; compendium nunq; nisi si celi maior uis aut
predonis incessit: detrimentum adfert. Eo q; remissionem colonus petere non
audet: sed nec dominus in una quaq; re cui colonum obligauerit tenax esse
uinis sui debet: sicut in debitis pecuniarum: ut ligni & ceteris paruis accessionibus
exigendis: quarum cura maiorem molestiam q; impensam rusticis adfert. nec
sine est undiq; nobis quicquid iuris. Nam summum ius aliquando summa

De partibus uille
pistrinu
de piscinis
de stercolinis
pauimentum
aulabus
de Area
de pomariis et orto.
Ann cura facilem se-
perbeat dns colonis
magis

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

horrib apellanda

De colonis

purabant crucem: nec rursus interim remittendum quom uel optima noxa
non impellande fieri mala fenerator alphius dixisse uerissime ferunt. sed
& ipse nra memoria uetterem consularem utrumq; opulentissimum P. uolu-
sium adseuerantem audiui. Felicissimum fundum ee qui colonos indigenas
haberet & tanq; in patria possessione natos iam inde a cunabulis longa fami-
liaritate retineret. Ita certe mea fert opinio rem malam esse frequentem
locationem fundi peiorem in urbanum colonum qui p familiam manu
agrum q; ipse colere. Saserna dicebat ab eius modi homine fere pro mercede
rem reddi propter quod opam dandam esse: ut & rusticas & eosdem assidue
colonos retineamus: cum aut nobis metipsis non licuerit aut p domesticos colo-
non expedierit. quod in non euenit nisi in his regionibus quae grauitate cli
celi sterilitate uastantur. Caeterum cum meduerit adest & salubritas &
fertilitas nunq; non ex agro plus sua cuiq; cura reddidit q; colono nunq;
non & ulli nisi si maxima uel negligentia serui uel rapacitas intulerit. quae
utraq; peccata plerumq; uitio domini uel committi uel foueri nihil dubium e:
cum licear aut cauere ne talis proficiatur negotio aut iam prepositus ut submo
ueatur curare. In longinquis in fundis in quos non est facilis excursus parris
familiae cum omne genus agri tollerabilius sit subluberis colonis q; sub uillicis
seruis seruis habere. Tum precipue frumentarium cum & minime sicut ume
as aut arbustum colonis euertere potest. Et maxime uexant serui qui boues
elocant eosdemq; & cetera pecora male pascunt nec maiestate terram iuuant
longeq; plus impurant seminis iacti q; quod seuerint. sed nec quod terrae na
dauerunt sicut recte quaerant: idq; tum maxime contulerunt p triturae
quotidie minuunt uel fraudare uel negligentia: nam & ipsi diripiunt & ab
aliis furibus non custodiunt. Sed nec conductum cum fide rationibus inferunt
ita fit ut & actor & familia pereant & ager sepius infametur quare talis
generis predium si ut dixi domini prima curarum est: censeo locandum.

de longinquo fundo

adiuuant
se queniat

de seruis et familia ad rem rusticam.

P roxima est cura de suis: cui quisq; officio preponere conueniet quosq; & quib
opibus destinare. Igitur primum ne ullorum ex eo ghe seruorum a corpore
placuerunt instituamus: ne ex eo quidem ordine qui urbanas ac liberales
artis exercuerit: sotores & semiculosum genus: id mancipiorum: ex ius: campo:
circo: theatris: aleo: popinis lupanaribus consuetum: nunq; non easde inepcias
somniat: quas cum magricultam transtulit non tantum in ipso seruo: sed in
uniuersa ps deprimit dominus cupit. Eligendus est rusticis opibus admodum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

CELSVS COR

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

subiectos ne peccent quam negligentia sua committere ut puniat delinquis

prīt epibꝰ suis

Nulla est autem maior uel negligentis hominis custodia q̄ opis exactio ut missa reddantur ut ubicunq; semp se reperiat. Sic n. & magistri singulorum officiorū sedulo munia sua exequuntur & caeteri post fatigationem opis quieti ac somno potius q̄ delitiis opam dabunt. Iam illa aetheria & optimi moris q̄ nunc exsolluerunt unicam possint opinere ne conseruo ministro quoq; nisi in rē domini utatur ne cibum nisi in conspectu familiae capiat ne ue alium quam ceteris prebetur. Sic n. curabit ut & panis diligenter confiat & reliqua salubriter parentur: ne ex fines missa se missum progredi sinat: sed nec ipse mictat nisi magna necessitate coḡnite: ne ue negocietur que sibi pecuniam que domini aut animalibus aut rebus aliis promere cubibus occuper. Haec enim negociatio curam ullius aduocat: nec unq; patietur eum cum rationibus dominj paria facere. Sed ubi numerario exigetur rem pro nummis ostendat. In uniuersum tñ hoc maxime obtinendum ab eo est, nequid se putet scire quod nesciat querarq; semp addiscere quod ignorat. nam cum multum prodest plura quid facere tum plus obest ppam fecisse. unum n. ac solum dominatur in rusticatione quicquid exigit ratio culturae semel facere quippe cum emendatur uel imprudentia uel negligentia iam res ipsa decessit nec in eorum postmodum excusetur ut & amissam restituat & quaestum temporum praeteritorum resarciat. In caeteris seruis haec fere praecepta seruanda sunt quae me custodisse non poeniteat ut rusticos qui modo non incommode se gessissent: saepius q̄ urbanū familiarius alloquerer & a comitatu domini leuari ppetuum laborem eorum intelligere: nominaq; & cognitiones & plus ipsis solitis promittere: cum illud saepe facio ut quasi cum pecoribus de aliquibus opibus nouis deliberem & p hoc cognoscam cuiusq; ingenium quale quantumq; sit prudentiae: tum & libentius ac sic ad opus aggredi uideo de quo secum deliberatum & consilio ... seruos susceptum putat.

circa lepris

Nam illa solempnia sunt omnibus circumspectis ut ergastuli municipia recognoscat & exploret an diligenter uincta sint: an ipse sedes custodiae sanis cuiq; uinctis sine num ullius aut aliquem ipsi quempiam dño nesciente aut reuinxerit nam utrumq; maxime seruare debet ut quem pr familiis tali pena multauerit: uillicus nisi eiusdem p̄missu compedibus non eximat. Et quem ipse sua sponte uinxerit ante q̄ sciat dominus non resoluat: tanto q̄ curiosior inquisitio prīs familiae debet esse pro tali gñe piorum: ne aut in uestiariis aut in caeteris prebeat iniuriose tractentur: quanto & pluribus subiecti ut ullius operum

ut ergastularus magis obnoxij ppetendi muris: & rursus seuitia atq; auaritia
lesi magistrimendi sunt. Itaq; diligens dominus cum & ab ipsis tum & ab solutis
quibuscum est fides queritur an ex sua constitutione iusta precipiant atq; ipse
panis potionisq; bonitate gustu suo explorat. Vestem manicas pedumq; tegumina
recognoscat. Saepe & querendi potestatem faciat & de his quia ut crudeliter eos
aut fraudulenter infestent. Nos quidem aliqn iusto dolentes ti audiuimus q
animaduertimus in eos qui seditionibus familiam concitant qui calumpniant ut
magistros suos rursus ac premio prosequimur eos qui strenue atq; industrie
se gerunt. feminis quoq; fecundioribus quarum in subole certus numerus oneris
ri debet. earum nomina ac libertatem dedimus cum complures nates educasset.
nam cui tres erant filii uacatio: cui plures libertas quoq; contingebat. Haec &
iustitia & cum priis familias multum confert augendo patrimonio: sed & illa me
minerit cum & curatis remanerit. deos penates adorare. deinde si tempesti
uum erit confestim: simimus postero die fines oculis plustrare & omnis partis a
gri reuisere atq; extimare. numquid absentia sua de disciplina & custodia remiserit
num aliqua uis: num arbor: num fruges absit: tum & pecudes & familiam recensere.
fundiq; instrumentum & suppellectilem: quae cuncta supplurs animos facere instituit
bene morata disciplina cum strictus aduenerit obtinebit: nec erit ulla quae pos
amnis ita confecta ut spernatur a seruis. Dicendum & est quibus opibus quemq;
laborum corporis aut animi conturbandum putemus magistros pecoribus oportet
preponere sedulos ac frugalissimos: eaq; utriq; plus corpori statuti roburq; co
fert huic negocio cum id ministerium custodiae diligentis & artis officium est bu
bulco: quo quis necessario non ti satis est indoles meminisse nisi cum uastitas uocis
& habitus uenerandum pecudibus efficit: sed & temperatae uires clementia cum
trebilior q seruior: ut & obsequantur eius impetui & diutius pecorem boues non
confecti uexatione simul opum uerberumq;. Sed quae sint munia magistrorum
quaeq; bubulcorum suo loco repetam. Nunc admonuisse satis est nihil in his in
illis plurimum referre uires & procreationem. nam longissimum quemq; mino
rem sicut dixi fraemus: & propter id quod paulo ante retuli & quod in re
rustica nullo minus ope fangatur. quia in annos quae pene rectius emittitur
mediastinus qualiscumq; staturae potest ee. dummodo ppetendo labore fir ido
neus: uires non sic altos quemadmodum latos & lacertosos uires exigunt. Nam
si habitus fossuris & pumtationibus caeteriscp earum culturis magis aptus
minus in hoc officio q in caeteris agricolae frugalitatem requirit: quia

porget de sat

dns cui plustret

de habitu corporis cui
ministerio aptus sit

arator.

Arator longus
Venator lacertosus.
Mediastinus laboriosus.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

& in turba & sub monitore uinitor opus facere debet. ac plerumq; uelocior a
nimus est improborum hominum q̄ desiderat huius opis conditio: non solum
n. fortem: sed & acuminis strenui ministrum postulat. Ideoq; uineta plurimū
p adligatos excolumtur: nihil in eiusdem agulanis homo frugi non melius q̄ nec
facit. Hoc inposui nequis existimet in ea me opinione uersari q̄ malim per
noxios q̄ p innocentis rura colere. sed & illud censeo ne confundantur opa
familiae sic ut omnes omnia exequantur: nam id minime conducit agricole
seu quia nemo suum proprium aliquod esse opus credit: seu quia cum emisus est
non suo sed communis officio profuit. Ideoq; labori multum se subtrahit: nec in
uitium malefactum deprehenditur quod fit a multis propter quod separandi st
aratores a uinitoribus & uinitores ab aratoribus eiq; a mediastinis. Classes etiam
non maiores q̄ denum hominum faciundae: quas decurias appellauerunt anti
qui maxime probauerunt. quod si numeri modus in opere commodissime custodiri
nec premisi monitoris diligentia multitudo confunderet. Itaq; si latior est ager
in regiones deducendae sunt eae classes diuidendumq; ita opus ut neq; singuli bo
ni ue sint q̄ dispersi non facile custodiantur nec in supra decem. nec rursus ubi
nimia turba sit: id opus ad se optinere singuli non existiment. haec ordinario
non solum concitat emulationem sed & deprehendi ignauos: nam cum certami
ne opus exarcetur: tum incessanti aduersio iuxta & sine querela uideatur adhi
bert. Sed nimirum: dumq; maxime prouidenda sunt agricolae furum prae
primus de salubritate de uia: de uicino: de aqua: situ uillae: fundi modo co
lonorum & suorum generibus: officiorumq; operumq; distributione: tempestiui

Per haec ad ipsum iam terre cultum peruenimus. de quo pluribus inlibro sequente
nos disseremus:—

Vnusquisq; i turpe sua proprium opus efficiat

De nue colonos

et diuidende

et p

LIV. MO. COLVMELLE LIB PMVS EXPLICIT REI RVSTICAE
LIB II. H A E C C O N T I N E T.

Terra nec senescere nec fatigari si stercoretur. ii. Quot sint gña terreni. iii
Quot dem species gñibus subiungantur. iiii Quod solum maxime probetur. v.
Quo siluestris locus excolatur & aruetum fiat. vi. Quo pinguis & frumenta
rius ager diuidatur. vii Quemadmodum ad sementem frumenta sint eligen
da. viii Quo facta semini frumenta colenda sint. viiii De sarritione. x. De
runcatione. xi. Quod solum cuiq; leguminis conueniat. xii. Quemadmodū
& quot opis unum quodq; frumentorum & leguminum colatur. xiii. Pro m
cuiusq; agri quod ipse desideretur uel desiderari. xiiii. Quot legumina sp

prosint quæq; nocent. XV. De generibus stercoris. XVI. Quibus temporibus agri stercorandi sunt. XVII. Quo ex aruo prata fiant. XVIII. Quemadmodum facta prata colantur. XIX. Quemadmodum siccissimum fenum tractari & condi debeat. XX. De area constituenda. XXI. De messe facienda. XXII. Quo aratura fieri debeat. XXIII. Quæ p ferias literas agricolis & quæ non licear. XXIIII. Quinq; sequenda & quæq; uitanda sint in proscindendo solo. XXV. Quo ab opere disiuncti boues curari debeant. XXVI. Quibus temporibus quadq; genus sibi p solum sarriendum & iterandum sit. XXVII. Quo frumentarius ager stercorandus sit. XXVIII. De temporibus satorum. XXIX. Quantum cuiusq; seminis in agrum adiiciendum sit. XXX. Quem admodum emendetur falsa & uitiosa fenestra.

LIBER SECVNDVS. SEMENTARIVS. INCIP.

VERIS EXEMPLO SILVINE QVOD ego sine cunctatione non recuso docere cur priore libro ueterum opinionem fere omnium qui de cultu agrorum locuti sunt. à principio confestim reppulerim: falsamq; sententiam repudiauerim: censentium longo ævi situ longiq; temporis exercitatione fertilem & effetam humum consenuisse: nec te ignoro cum & aliorum illustrium scriptorum: tum præcipue tremelli auctoritatem plurimum reuereri: qui cum plura rusticarum præceptorum rerum: simul eleganter & sapienter memoriæ prodiderit: uidelicet in lectissimi uiri fauore plerorum de simili materia disserentium falso credidit: parentem omnium terram sicut mulierem sexum aetatis anili iam confectam prægnandi & fœtibus inhabilem. Quod ipse quoq; confiteretur si eorum nullas fruges prouenirent. Nam & hominis tum demum declarantur sterilis seruitium non cum desinit. Mulier trigeminos aut geminos parere. Sed cum omnino nullum conceptum edere ualetudinisq; transactis iuuenum temporibus etiam si longa uita superest: partus tri annis denegatus non restituetur. At e contrario seu sponte seu quolibet casu destituta humus cum est repetita cultu magno fœnore cessatorum colono respondet. non ob est exiguarum frugum causa terræ uetustas: si modo cum semel inuasit senectus regressum non habet nec reuirescere potest. Sed ne lapsi rudo quidem soli minuit agricolæ fructum: neq; ut prudentis est abduci tamen in hominibus minus corporis exercitium: aut oneris alicuius pondere sic cultibus & aguum rubus agrorum sarcionem succedere. Quid ergo est magis quod asseuerare melius incerta & siluestria loca: cum primum cœpit cultu exhorare: mox dein

An terra longitudine temporis confirmetur & effeta fatigataq; sit.

TREMELLIVS

aut repulescere

non ita respondere labori colonorum: uider sine dubio quid eueniat: sed cur id accidat non puder. Neq; n. idcirco rudis & modo ex siluestri habitu in arium transducta fecundior haberi terra debet quod sit requietior & iunior. Sed quod multorum annorum frondibus & herbis quas sua sponte natura progenerabat uelut saginata largioribus pabulis faciliusq; edendis educandisq; frugibus sufficit. At cum prupre rastris & aratris radices herbarū ferreq; sussa nemora frondibus suis desierunt alere matrem: quaq; temporis autumni fructeris & arboribus delapsa folia supiacebantur: mox conuersa uomeribus & inferiori solo quod pierunq; est exilius permixta atq; absumpta sunt: sicut desiderata pristinis alimentis maneret humus: non igitur fatigatione quemadmodum plurimi crediderunt: nec senio: sed nostra silicet inertia minus benigne nobis arua respondent. Licet n. maiorem fructum percipere: si frequenti & tempestiua & modica stercoratione terra refouearur: de cuius cultu dicturos nos pori uolumine pollicii iam nunc disserimus. Calli dissimi rusticarum rerum siluine gña treni tria ee dixerunt. campestre: collinum: montanum: campum non equissima sirium planitie: nec p labrata: sed exigue prona. Collem clementer & meliter ad surgentem montem: sublimem & aspum: sed nemorosa & herbidum maxime probauerunt. His aũ gnibus singulis sene species contiuuntur: soli pinguis uel macri: soluti uel spissi: humidi uel sicci: que qualitates inf se mixte uarias & altinate plurimas efficiunt agrorum uarietates: eas enumerare non est artifis agricolae: neq; en artis officium est p species quae sunt innumerabiles euagari: sed ingredi p gña que possunt & cogitatione mentis & ambitu laborum facile copulari: recurrendum est igitur ad qualitatum inter se dissidentium quasi quasdam coniunctiones quas graeci CUZUGIAS EN ΔYΣΙΙΟ TUΠΟΙΣ. nos discordantium comparationes collerabiliter dixerimus: atq; a significandum est ex omnibus quae ita progenerer plurima campo, q colle: plura pingui solo q macri: leuiori de siccatis & uiguis demo cognimus: urea numero unam quem utrumq; pene infinita sint quae sint quaeq; humidis locis gaudent: sed ex his nihil non medius resolura humo q densa prouenit. Quod noster quoq; Virgilius cum & alias fecundi aruii laudes retulisset adiecit. a cui pure solum namq; hoc imitamur arando neq; n. aliud est colere q resoluere & fermentare eram. itaq; maxime questus ager prebet idem pinguis & putris: quia cum plurimum reddat minimum posit & quod postulat exiguo labore atq; impensa fructum

VIRGILIUS.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

c. iiii.

conficitur. prestantissimum igitur tale solum iure dicatur. proximum deinde
huic pinguiter densum quod impensam coloni laborem q; magno foetu remu
neratur. Terra est raro loco nigri quia sine impensa fructum reddere pot
Hanc primam caro et durabar qui maxime redditum priorum caetis anteponebat de pratis ii.
Sed nos de agrariene terrae nunc loquimur: non de siru. nullum deterius beru
genus q; quod est pariter siccum & densum & macrum: quia cum difficulter era
etur rum ne tractarum quidem gratiam refert. nec relictum pascuis
abunde sustinet. itaq; hic ager siue exercetur seu cessat colono est p̄mittendus. ac tan
q; pestilens refugiendus. nam ille mortem facit hic tetrimam comitem mortis fa
mem: si tamen graecis camenis habemus fidem clamitantibus ἀεὶ γὰρ οἰκεῖ λιμὸς ὁ μῶ οἰκεῖ λιμός i. semp fame. teterrima mors
Sed nunc potus uberioris soli meminerimus. cuius demonstranda est dis
rario cultu & silvestris. de silvestri regione in aruorum forma dirigenda pus dicim
cum est arrugus facere aprum q; colere. Incultum igitur locum consideremus sic c. v.
cus an humidus: nemorosus arboribus an lapidibus confragosus: uirone sit & gramin De loco silvestri
uestitus: ac filicis aliisue fruticis impeditus. Si humidus erit habundantia ulginis: fossis quia duo
an sicetur fossis: earum duo genera cognouimus. caeterarum aeq; partium: fissis aeq; cretosis
regionibus apte relinquuntur. Ar ubi solutior humus est. aliq; fiunt parietes que
dam & accentur. ita ut in eas ora hyantium fossarum comperant. Sed latius ap
tas summa parte decliues. quae ad solum cohartant imbricibus suppositis simile
facere conuenient. Nam quarum recti sunt latera celeriter aeq; iuriantur. et supi
oris soli lapsibus replentur. Opte rursus occeani debebunt: scalis in altitudine
tpendameam depressis qui cum parte dimidia lapides minutos uel nudam glaream glaream
recepint. equentur supiecta terra quae fuerat effossa: uel si nec lapis erit. nec gla
rea. summitentis cornexus uelut finis informabitur. in eam crassitudinem quam
solum fossae possit angustari quasi accommodatam cohartandaq; capet: cum primu
contendentur ut sup calcatis cupressus uelpinus aue sihe non eruntaliis frondibus
tra conigantur. Inprimis aeq; exitu fossae more pontuleo binis saxis tamquam so
pularum iuxta constituis. ut singulis sup positis ut eiusmodi constructo ripam susti
neat. ne preludatur humoris illapsus aeq; exitus: nemorosi fructuosiq; tractus
duplex cura est: uel extirpandus radicitus arboribus. & remouendus uel si rarae
sunt tm succidendae & incendendaeq; & in arandae. ac saxorum facile est expedire
lectione lapidum. quorum si magna & abbundanna uelut quibusdam substruc
tionibus partes agri sunt occupandae: ut reliq; emundentur. uel in altitu
dinem sulco deprehensos lapides obruendi quod tm ita faciendum est si suadebit

De extirpādis filicū

eparum ulloſ⁹ uino a graminiſ ꝑnicieſ repaſtinatione filiaſ frequenſ extirpare quae uel arario fieri poſſ⁹: cum intra biennium ſepiuſ conuulſae moriuntur celeriuſ & ſi eodem tpe ſtercoreſ a lupino uel faba conſeraſ ur rum aliquo reditu medeariſ agri uitio namq⁹ conſtat filicem ſanoribus & ſtercoratione ſa aluſ intimi uerum & ſi ſubinde naſcentem falce decidas quod uel puerile opus eſt intra predictum rempuſ uiuacioſ eiuſ abſumitur. Sed expediendi ruriſ agrico lationem ſequitur cultorum noualium cura de qua mox quid conſtam ꝑuideꝫ ſi quę ante dicenda ſunt aruorum ſtudioſis ꝓcepo. Plurimoſ antiquorum qui de ruſticis rebuſ ſcripſerunt memoria repeto quaſi confeſſa nec dubia ſigna pin guiſ ac frumentorum fertiliſ agri prodidiſſe dulcedinem ſoli propam herbaꝝ & arborum prouenerim nigrum uel cinerem uel de ceriſ ambigo de colore ſa riſ admirari non poſſum cum alioſ tam cornelium celſum non ſolum agricolaꝝ ſed uniuſae naturae prudentem uirum. Sic & ſenecionis & uiſu de erraſſe cu oculiſ eiuſ tot paludeſ rot & compiſ ſalinarum non occurrerent quibuſ fere conſtituuntur predicti coloreſ. Nullum n. cernere uidemuſ locum qui modo pīgnum continet humorem non eundem uel nigri uel cinerei coloriſ: niſi forte in eo fallor ipſe quod non putem aut inſolo limoſe paludiſ & uliginiſ amanae aut in maritimiſ areiſ ſalinarum gignoſſe laeta frumenta: ſi eſt manifeſtior hic antiquorum error quā ut pluribuſ argumentiſ conuincendus ſit: non ergo color tamꝫ certuſ auctor reſtiſ eſt bonitatiſ aruorum & io frumentariuſ ager ideſt pinguiſ magiſ aliiſ qualitatibuſ extimanduſ eſt.

c. vi.
De ſolo pingui

de colore terre

Error Cornelij celſi

pīgnum

Nam ut fortiſſime pecudeſ diuerſoſ & pene innumerabileſ: ſic & robuſtiſſime ſue plurimoſ & uarioſ coloreſ ſortitae ſunt. Itaq⁹ conſiderandum erit ut ſolum ad ex colore deſtinamuſ pingue ſit: p ſe tñ id parum eſt. ſi dulcedine tamē quod utrumq⁹ ſatiſ expedit a nobiſ rō conſingi dicere nam ꝑ exiguę conſpargitur aqua gleba: manuq⁹ ſubigitur & glutinoſa eſt quę leuiſſime preſſa imbreſcit & pi ciſ in morem ad digitoſ lenteſcit habendo ut air Virgilius eandemq⁹ illiſa humo non diſſipatur: quę reſ noſ admonet in eſſe tali materia naturalem ſuccum & pinguedinem: ſed ſi uelis ſcrobibuſ egeſtam humum recondere & recalcare cum aliquo quaſi fermento habendū erit cerium erit ēē eam pinguem cum defue rit. exilem cum aquauerit mediocrem q̄d iſta quae nunc retuli non tam ea poſſint uideri ſiſ pilula ꝑa quam meliuſ prouenerit frugum approbatur ſapore quoq⁹ ſi demoſtremuſ ex ea parte agri quae maxime diſpliceb it: effoſſa gle bae: & inficili uaſo madefactę dulci aqua ꝑmiſceatur: ac mox feruenti

Terra pīgnis & eduliſ

Virgilius

pilula

uim diligenter colatę gustu explorentur. Nam qualem uuidianum ab eis retu-
leris humor saporem talem et dicemus eius soli: sed & cętra hoc genus
multa sunt quae & dulcem tram & frumentis habilem significet: ut unus
ut calamus: ut gramen: ut trifolium bebulum: rubi pruni siluestres: & alia com-
plura quae & indagatoribus aquarum non tm nisi dulcibus trae ueris educant.
nec contento esse nos oportet prima specie summi soli & diligenter explo-
randa est inferioris natura qualitas terena nec ne sit: frumentis aut sat sit
si eque bona suberit bipedanea humus arboribus altitudo quatuor pedum habunde est

H aec cum ita exploauerimus agrum sarionibus fraundis expediemus. Is
aut non minimum exuberat si uiriosa & sate subigatur. Quare anti-
quissimum est formam huius opis conspexere quam uelut septa legem que
in prosandendis agris sequantur agricolae. Igitur in ope boues arte uin-
ctos habere conuenit quo speciosius ingrediantur sublimes & elatis capitib
ac minus colla pondere labefactentur. iugumq melius apium ceruicibus insidat
hoc ut genus uinctura maxime probatum est. Nam illud quod in nouissimam
prouinciis usurpatur: ut cornibus iniugetur iugum fere repudiatum est ab eis
qui precepta rusticis conspexerunt. neq in mentis plus. n. querant pendere
collo & pectore conari q cornibus atq hoc modo tota mole corporis totaq
pondere nituntur at illo retractis & resupinis capitibus excruciantur e-
quae tra summam partem uiui admodum uomere sauiant. & ideo
minoribus aratris moliuntur: qui non ualent alte p fossa nouali tra
rescindere. Quod cum fit omnibus uirentibus plurimum conferre ut
penitus arui sulcatis maiore incremento segetum arborumq fetus
grandescunt. Et in hoc igitur a celso dissentio qui reformidans impensim
aq sulcis largior est. in ampliorib argumentis censet: & exiguis uomeri-
bus & denalibus tra subigere quo minoris formae bubus id administrari
possit. ignorans plus esse reditus in ubertate frugum q impendii si maiora
mercentur armenta: praesertim in italia ubi arbustis atq aliis consitis
ager altius resolui ac subigi desiderat. ut & summae radices earum
oleorumq uomeribus rescindantur. quae si manebant frugibus obsint
& inferioribus & penitus subacto solo facilius capiant humoris alimenta.
P or in illa celsi rario: numidiae & egypto conuenire ubi plerumq arboribus
arboribus inuidium solum frumentis seminatur. atq eusmodi tram pin-
guibus arenis purrem: uelut cinerem solitam: quae leuissimo dentes mo-

quo dulcedo terre dignoscatur

C. VII.
quo solus perfundatur

CELSVS

ARmenta magna parua

quo arari debeat

Bubulus et ei affin.

Scamnum

Sulcus cxx pedū

Dolabrum

c. viii

de curuboum

c. viii.

Tempus arande siue subigende agri.

Occatio

ueri satis est. Bubalum aut̄ p̄ aream ingredi oportet altiusq; ūsibus obliquum tenere aratrum: altius recto pleno q; sulcare sed ita necubi crudū solum & immotum relinquat: quod agricolae scamnum uocant: bouesq; cum ad arborem uenerint fortiter retinere ac retardare ne in radicem maiorem nisu uomis impetuq; colla commoueat. ne ut aut cornu bos ad stipitem uehementius offendat. aut extremo iugu truncum deliberet. ramumq; deplanter. uocet potius quam uerberibus tentet. ultima quae sint opus recusantibus remediis plagae nunq̄ stimulo lacessat. uiuentemq; restet tractum celerrimo cursu reddit: nonnunq̄ admoueat flagello. sed nec in media parte aratri consistat deinq; regem insummaueat p̄ cessandi totum spatium bos agilius emetatur. Sulcum aut̄ ductu longiorem: qua pedum centum iugum continuum pecori est quom plus aequo fatigantur ubi hunc modum excessit cum uertum erit aduersum. In priorem partem iugum propellat & bouesq; inhibeatur colla eorum refrigescant quae celeriter conflagrant: nisi assidue stringentur: & ex eo tumor ac deinde ulcera nascuntur. nec minus dolabra quā uomere bubulas utatur & prefractas stirpes summasq; radices quibus arbusto consitus implicatur omnis refodiat ac p̄sequatur. bouesq; cum ab opere disiunxerit subinde fricare manibus comprimat deorsum & pellem reuellat nec patiatur corpori adhaerere. quia & genus morbi maxime est armentis noxium colla subigat. nec rumq; fauces si extenuatur infundat. Satis aut̄ ingesti uini sexcentos p̄bere. sed antea ad p̄sepia bouesq; reuocari. no exoneret & sudare atq; anhelare desierint. cum deinde temperatae potentur cuiq;.

Non multum nec uniuersum rebus sed paribus & paulatim p̄bere. cuiq; quem cum absumpserint ad aquam duci oportet. sibiq; ad lectam quo libentius bibant. Tum domum reductos largiori pabulo seriari. Hactenus de officio bubulci dixisse habunde est. Sequitur ut tempora quoq; subigendi arui p̄spiciamus. Priusq; compi qui diuinus continetur aequam p̄sandi sunt: anni tempore cum intolescente cum omnis herbas ediderit: neq; adhuc earum semina maturuerint: sed in frequentibus densisq; sulcis arandi sunt: ut uix dimoueantur in unam partem uomere actus sit. Cum sic omnes radices herbarum p̄ut necentur. sed & complurib; ustrionib; sic resoluatur uetustum in puluerem ut uel nullam uel exiguam desiderē occationem cum seminauimus. Nam ueteres romani dixerunt male subacto agrum qui satis frugibus occandus sit cum porro an recte aretur

frequenter exploranda debet aprica nec tm nisi qui fallitur nemini
suppressa tra lacertibus scamnis uerum & tractum qui minus decipitur cum
soldi rigoris admota phra transuersis sulcis inseritur ea si equaliter ac sine
offensatione penetrauit manifestum est totum solum deinceps ee monum-
sin autem subeuntis durior aliqua pars obstitit crudum uersatum ee demo-
strat. Hoc cum sepius bubulci fieri uident non committunt scamna facere.

Igitur uliginosi campi prosandi debent post yemis men- ... de capis uliginosis
sis aprilis quo tempore cum aratri fuerint duobus inposuis circa solstitium qd
est nonum uel octauum kl. uinas uastos ee oportebit ac deinde circa septem-
bris kl. tractos cum in id tempus ab estiuo solstitio conuenit inperitos rei ru-
stice non ee arandum nisi magnis ut fit nonnunq subitaneis imbribus quasi
hibernis plumis tra pmaduerit quod cum accidit nihil prohibet quo minus
messe iulio uersata subigantur sed qnq arabitur obseruabu
ne luxosis ager tractetur ne ue exiguis nimbis seminandibus quam tram rusti-
ci uariam curiosamq appellant. Ea est cum post longas siccitates locus pluuia
superiorem partem glebarum madefecit inferiorem non attigit. Namq limosa
usantur arua toto anno desinunt posse tractari nec sunt habilia semenis aut
occationi aut sationi. At rursus quae uaria subacta sunt continuo triennio
sterilitate afficiuntur medium igitur temperamentum maxime sequamur in a-
randis agris ut neq sucu careant nec habbundent ulgine quippe nimius bu-
mor ut dixi limosos luxososq reddit ut quae siccitatibus aruerunt expediri pro
be non possunt nam uel respuantur duritia solis deris arari uel siqua parte pe-
netrauit non minute diffundit humum sed uastos cespites conuellit quibus
abiacentibus impedirum aruum minus recte potest iterari quia ponderibus
glebarz sicut aliquis obstantibus fundamentis uomis ac sulco repellitur quo
euenit ut in iteratione quoq scamna fiant & boues iniquitate operis maxime
multentur accedit huc quod omnis humus quamuis leuissima tm inferiore pte
uenenosem habet eamq adtrahunt excitate maiores glebae quo euenit ut
infecundior maria mixta pinguiori segetem minus uberem reddat Tum &
ratio rustici agrauatur exiguo profectu operis iuxta n fieri nequeunt cum mul-
tum ager Itaq siccitatibus consto quod cum prosciscumest itare pluuiamq o-
perit. que madefacta tra facilem nobis culturam prebet. Sed iugera talis
agri quattuor opis expediuntur nam commode prosindit duabus una
utitur triarius dodrante in lyram statum redigitur quadrante opt. Linis

Vlugo

Lyra sit porca

Montes ex transuerso arantur

de stercoratione

de grãbus frumentis

Robus · Triticũ

Siligo · Semidoreũ

Trimestre

autem rustici uocant eisdem porcis cum sic ararium est · ut inter duos latius diuidatur sulcus · medius cumulus iugum sedem frumenti ꝓbet · Colles pinguiusq; soli patiũtur serionem · trimestrium mense marcio · si uero reperi caeli siccitas prouocauerit · februario seminis profundendi sunt · deinde ab aprile medio usq; in solstitium · iterandi triandiq; septembri circa equoctium · ac totidem operis quot uligines compi excolitur iugerum talis agri · sed in arando maxime est obseruandum · semper ut transiuius mons sulcetur · Nam hac ratione difficultas admiratis infringitur · laborq; pecudũ hominumq; commodissime sic minuitur · paulum in quotiensq; inibitur · modo in elatiora · modo in depressiora cliui obliquum agi sulcum opportebit · ut inuersam partem refundamus nec eodem uestigio tram moliamur · Exilis ager planus qui aquis abbundet primum aretur ultimam partem mensis augusti · subinde septembri sit iterum paratusq; ac seminii circa equinoctium · Expeditior aut labor eiusmodi solo est · eoq; pauciores impenduntur ope · nam tres uni iugero sufficiunt · Item glareis diui non sunt ostare arandi · sed circa septembris kl. Cum si an hoc tempus profinditur effecta & sine suco humus estiuo sole puritur · nullasq; uirium reliquias habet · itaq; oprime mr kalendas & vdus septembris arari ac subinde iterari ut primis plurimus equinoctialibus conseri possit · neq; in lyra sed subsulco talis ager seminandus est · pusillum quam exilem tram iteremus stercore conueniet · nam eo quasi pabulo gliscit · In campo rarius in colle spissius acerui stercoris instar quinq; modiorum disponentur · atq; in plano pedes intuali quoq; usus octo · In cliuo duobus minus relinqui sat erit · sed ut nobis decrescente luna fieri placet · nam ea res herbis liberat · segetis iugerum aut desiderat · quod spissius stercoratur uehes quattuor & uigintiquod rarius duo de uiginti discretum · deinde protinus fimum in arari & adrui conuenit · ne solis habitu uires admittat · Et ut primum humus paruto alimento pinguescat · Itaq; cum in agro disponentur acerui stercoris · non ds maior modus eorum dissipari q̃ quem bubuli eodem die possint obruere quorum seminii tram docuimus preparare · nunc seminum genera persequamur · Prima & utilissima sunt hominibus frumenta · triticum & semen adoreum · tritici genera complura cognouimus · uerum ex his maxime serendum est quod robus dicitur · quorum ponderi & nitori prestat · Secunda condicio est hordei · siliginis cuius species in pane precipua ponderi defuit · Tertium est trimestre · cuius usus agricolis gratissimus · nam ubi propter

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quos aliam ue causam maturi satio est omissa | presidium ab hoc petitur
id genus est filiginis | reliqua trinia species | nisi si quos multiplex uarietas fru
gum & inanis delectat gloria | supuacuae sunt. Adorei aut plerumq; ui
demus in usu genera quattuor. far. quod appellatur clusinum candidiorisq;
& nitidi. Far quod uocatur uemunculum rutilum atq; alte candidum. sed u
trumq; maioris ponderis q̄ clusinum semen. trimestre quod dicitur hallicastro
idq; pondere & bonitate est precipuum. Sed haec genera tritici & adorei pp
terea custodienda sunt agricolis quom raro quisq; ager ita sinus est ut uno se
mine contenti esse possimus inuenienti parte aliqua uel uliginosa uel arida.
Tritici aut sicco loco melius coalescit adoreum minus infestatur humore
Leguminum genera cum sint complura maxime grata & in usu hominum ui
dentur faba lenticula pisum faselus cicer cannabis milium paniam sesama.
lupinum linum & & ordeum qui ex eo risana est. Item pabulorum optima sunt
medica & fenum grecum nec minus uicia proxima deinde cicera & eruum
& farrago que est ex ordeo. Sed de his pus disseremus quae nostra causa semi
nantur memores antiquissimi precepti quo monemur ut loris frigidis nouisse
tepidis raleriusq; calidis ocissime metamur nunc autem prondr ac si tempa
te regioni precepta damus placet nos postae adorem atq; & tricamino
ante seminare q̄ occiderint uergiliae quod ipsum numeris sic edixerit ac si
tricam in mensem robustaq; farra exercebis humum solisq; instabis ari
stis ante ubi aece arblandes ascendatur. Abscondunitur aut alte & ri
cosimo die post autumnale equinoctium quod fere conficitur .v. viii kl octobs.
propter quod intelligi debet tritici satio dierum sex & quadragina ab occasu
uergiliarum qui fit ante diem nonum kl. nouembris adtruma tempora.
Sic n. seruant prudentes agricolae ut quindecim diebus pusq; conficiatur bru
ma tondemq; post eam confectam neq; arent neq; uitem aut arborem pu
tent. Nos quoq; non abnuimus in agro rempub & minime humido semen
tem sic fieri debere. ceterum locis uliginosis atq; exilibus aut frigidis aut
et opacis plerumq; circa kl octobris seminare conuenire dum sicca tellure
liceat dum nubila pendent ut pus conualescant radices frumentorum q̄.
uberius imbribus aut geliclis primis ut infestentur sed q̄us tempestiue
semenis confecta erit cauebitur in ut parentis liras crebrosq; sulcos aq
rios quos nonnulli elices uocant faciamus & omnem humorem in colligas
atq; inde ex segetes diriuemus. nec ignoro quosdam ueteres auctores

Adorei q̄ua far Trimestre

T

gna leguminu

de tpore seminis frumenti & inde

VIRGILIVS.

elices

precepisse nec seminarentur agri nisi cum tra pluuias p̄maduisset quod ego
si tempestiue competat magis conducere agricolae non dubito sed si quod e
uenit nonnunq̄ seri sunt imbres quamuis sationi solo recte semen cōmit-
titur ideoq̄ & inquibusdam prouinciis ubi stans talis caeli est usus parur. Nō
quod sicco solo ingestum & inoccatum est: proinde ac si repositum in horreo
non cōrumpitur. atq̄ ubi uenit imber multorum dierum sementis imo die
surgit. Tremellius quidem asseuerat priusq̄ impluerit ab aurubus aut for-
micis sat aridus estuus serenitatibus ager aret. idq̄ & sepius nos experti uer-
adhuc esse compimus magis alt cm in eusmodi agris ad horreum q̄ imitiū
seritur quom folliculum quo conpnetur firmum & durabilem adūsus lon-
gioris temporis humorum habet ingerum agri pinguis plerumq̄ modios
tritici quatuor mediocris quinq̄ postulat adorei modios nouem. Sic est
letum solum si mediocre decem desiderat. nam quamuis dimensura mi-
nus auctoribus conuenit. Hanc cm uideri commodissimam docuit noster usus
quem siquis sequi recusat utatur preceptis eorum qui uberem campum insin-
gula ingera tritici quibus adorei octo modiis obserere precipiunt. atq̄ hac
portione mediocribus agris semina prebenda censent nobis ne istam de
quam predximus mensuram semp placa seruari quod eam uariat aut
loci aut temporis aut caeli conditio. Loci cum uel in campis uel collibus fru-
mentum seritur atq̄ his uel pinguibus uel mediocribus uel macris tempō
cum autumno aut & ingruente hyeme frumenta iacimus. Nam p̄ma
sementis rarius ferre p̄mitit nouissima spissius postulat caeli cum-
aut pluuium aut siccum est. nam illud idem quod p̄ma sementis hoc quā
ultima desiderat. Omne aut frumentum maxime campo parente &
ad solem prono aprico p & soluto letatur. Collis n. q̄uis granum robu-
stius aliquanto minus cm tritici reddit. Densa creta sq̄ & uliginosa
humus siliginem & far adorem non incommode alit. Hordeum nisi
soluum & siccum locum non patitur atq̄ illi uicibus annorum rego-
tum agitatumq̄ altius & q̄ laxissimum uolunt aruum. hoc nullam medio-
criatem postulat nam ut pinguissima uel macerrima humo iacitur illo
post continuos imbris si necessitas exigat quis adhuc limoso & madente
solo sparseris iniurium sustinet. Hoc si luroso commiseris emoritur si-
ligoq̄ autem uel tritici si mediocriter creroso uliginoso ut ager est
est & paulo plus quam ut pus iam dixi quinq̄ modiis ad sationem opus

de quantitate seminis et mensure

frumentum

Siligo i frumentum

hordeum

alteris

est. Ar si sicus & roseus lous idemq; uel pinguis uel exilis est quatuor
cum & e contrario mater tantundem seminis ponat. nam nisi rare conseru
uanam & minutam spicam facit. At ubi ex uno semine pluribus culmis frue
ritur & ex rara segete densam facit. Int' certa quoq; non ignorare debem
quintam partem seminis amplius occupari agrum constitum arbusto qua ua
cuum & aptum: atq; adhuc de satione autumnali loquimur. hanc n. pon
simam diximus sed & est alia cum cogit necessitas triticum seminare uocat
agricolae ea loci pregoidis ac nimosi ubi estas est humida & sine uaporib
recta committitur: cateris admodum raro respondet. quam in ipsum celeris
& utiq; ante equinoctium uernum conuenit agere: si uo locorum & caeli
conditio patietur. quanto maturius seueriusq; comodius uenier. neq; n. est
ullum sicut multi crediderunt natura trimestre: semen quippe: idem
uetus autumno melius respondet. sed sunt nihilominus quedam alius
ponora. quae sustinent ueris teporem: ut siligo & ordeum galaticum &
halicastrum: granumq; fabe marsicae. nam cetera robusta frumenta semp
ante hiemem seri debent. in regionibus temperis. Solet aut salsam ue
nunq; & amaram uligine uomere tra que quamuis manifestum sata mu
nauit nexio humore corumpit. & loci calentibus glabrentibus sine ulla
stirpe seminum areas reddit. eam glabrera sigris adhibitis nouari conuen
it suo tempore uitis eiusmodi medeamur. nam ubi uel uligo uel aliqua pe
stis segetem enecat: ubi columbinum stercus uel sus id non est folia cupressi
conuenit sparsi & inarari: sed antiquissimum est omnem inde humore forte
sulco deducere alit uana eorum predicta remedia: nonnulli pelle hedeng
sarorum trimodiam uestiunt. atq; ita ex ea cum paulum immorata sunt
semina iacunt. non dubitantes prouenturum: quae sic sata sint quedam &
sub ipa neppestis adultas segetes radicibus substitis enecant. id ne fiat
remedio est aquae mixtis sucus herbe quam rustici sedum appellant. hoc
hoc medicamine una nocte semina macerata iacuntur. Quidam cucu
meris anguini humorem expressum: & eiusdem tritam radicem adiuu
aqua simili ratione madefacta semina trae mandant. Alii ac eadem
aqua uel amurca insulsa cum repit infestari segetes pfundunt sulcos
& ita nexia atalia summouent. Illud deinceps precipiendum hetc.
ut demissis segetibus iam in area futuro seminis consulamus. Nam qui
ait celsus ubi mediocris est fructus: optimam quamq; spicam legere

Ager cesitus arboribus plus seminis occupat

Satio autumnalis et verna

Vbi stercus colubrinum optime ponatur

Sedum

amurca

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

De semine fundo capistorium

VIRGILIVS

Siligo quo seratur

Triticum conuertit in siliginem

Hordeum quo seratur

opportet separatimq; ex ea semen reponere: cum rursus amplior messis
prouenerit quicqd extorqtur capistrio expurgandum erit & semp quod
pp magnitudinem ac pondus in imo subsederit ad semen reseruandum: nã
id plurimum prodest, qui q̃ celeriùs locis humidis ranumen & sicca fru-
menta degenerant: nisi cura talis adhibeatur: neq; n. dubium est ex ro-
busto semine posse fieri non robustum: quod uero proterius exile natum
sit: nunq̃ robur accipe manifestum est. Ideoq; Virgilius cum & alia tũ
& hoc de seminibus prędare sic disseruit. Vidi lecta diu & multo specta-
ta labore, Degenerare tñ nisi humana quot omnis Maxima queq; ma-
nu legeret: Sic oĩa fatiscunt impeiùs ruere ac retro sub Lapsa referri. Gra-
num aũt ruricum & siccum diffusum est: eundem colorem intiore habe-
re negrum ee non dubitamus. quod extrinsecus albidum int & candidũ
conspicitur. Leue ac unum intelligi debet. Nec nos rangõ oprabilis
agricolis fallat siligo: nam hoc tricũ utrium est & q̃ius condere prestet
pondere tñ uincitur uere in humido statu cũ prouenit: & io locis ma-
ranantibus magis apta est: nec tñ ea longe nobis: aut magna difficultas
re negrenda est: nõn omne tritcum solo uliginoso: post triam sationẽ
conuertitur in siliginem. Proximus è his frumentis usus ordei: quod ru-
stici exbastrum quidam & canterinum appellant. quem & omnia alia
quae ruri sunt melius q̃ triticum pascit: & hominem salubrius q̃
malum triticum pascit: nec aliud in egenis rebus magis inopiam defen-
dit: Seritur soluta sicca q̃ tra: & uel proculcata uel exili: quia ẽ stat
arua segentibus eius marcescere. pp quod pinguissimo agro: cuius nimius
uiribus noceri non possit: aut marro qui nihil aliud committitur alio
sulco seminari debet post equinoctium media fere sementi: si laeto solo
si gracili maturius iugerum q̃q; modios occupabit: idq; ubi paulum
maturuerit festinantius q̃ ullum aliud frumentum demetendum erit.
nam & fragili culmo nullã uestitum palea: granum eius celeriter decidit
hisdemq; de causis facilius teritur q̃ cetera. Sed cum eius messem sustinere
optimum est noualia pari anno cesare. si minus stercore saturare &
omne uirus quod adhuc in est uiae propulsare. Altũquoq; genus or-
dei est, quod alii distichum galathicum nonnulli uocitant ponderis &
candoris eximii: adeo ut tricio mixtum egregia cibaria familiae pre-
bear. Seritur quampinguissimis sed frigidis locis circa martium mese,

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

melius ꝫ respondet si clemencia hyemis ꝓmittit cum seminatur circa ydus
ianuarias. iugerum sex modios postulat. Inter frumenta & panicum ac
milium ponenda sunt quę iam leguminibus eam contribuerim. Nam milii
regionibus cibariis eorum coloni sustinentur. leuem solutamq; humū
desiderant nec in sabuloso solo sed in harena quoq; proueniunt modo hu-
mido caelo uel rigno rigue solo nam siccum creberrimq; reformidant in-
usari non possunt cum temporibus maxime letatur. Vltima ꝫ parte
aplus martii mensis commodissime trae committuntur nec impensa graui
sartione cultoris onerant: quippe sextarius fere quattuor iugerum i plet.
E requierem ꝫ exigunt sartionem & runcationem ut herbis liberentur:
eo cum spicas ediderint pusq; semina brient eshibus mana carpuntur &
suspensa insola cum adsiccauerunt reconduntur arcq; ita reposita permanet
diutius q̄ cetę. Panis exmilio conficitur qui an q̄ refrigescat sine fasti-
dio ꝑ assumpsi. Panicum pinsarum & euolutum fistare. Sed milii
quoq; pulte q̄ uis in copia maxime cum laste nō fastidiendam prębet.
O uem de frumentis habunde ꝓcepimus de leguminibus deinceps disseram.
L upini ꝓma rō est. quod & minimum operarum assummit & utilissime emi-
rur & maxime exhis quae seruntur uuae agrum nam uiroso macera-
tis & aruis optimum stercus prębet. ac uel effecto solo proueniet uel reposito
ingranario patitur eruum: bouesq; hyemem coctum macerarumq; probe
alit. Famem quoq; si sterilitas annorum incessit hominibus cō mode pro-
pulsat. Sparguntur stanim exarcha arcq; id solum omnia leguminū nō desidi-
rat requiem in horreo. siue septembri mense an equinoctii. seu primis kl.
octubris crudis noualibus ingeras: & qualitercumq; obrues sustinet coloni
negligentiam tempore in autumni desiderat ut celerius confirmetur.
N am si non an hyemem conualuerit frigoribus adfligitur reliquii quod se-
mini supest in tabulatum quo fumus pueniat optime reponas. quem si
humor inuasit uermes gignit: qui simul arcq; ossilla lupinorum adduxit:
reliqua pars enasci non potest. Id ut dixi exilem amat tram & rubrica
precipue. Nam creta reformidat. limosoq; non exit agro iugerum
decem modios occupat: ab hoc recte phaselus tramandabitur uel inue-
tero uel melius pingui & restibili agro. nec amplius quattuor modios iu-
gerum obseremus. Similis quoq; ratio est pisi quod in facilem et solutā
tram desiderat: tepidumq; locum & caelum frequentis humoris cade-

Panicū & milii quo seri debeant

Lupinus

c. viii

P. isum.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Faba

mensima iugerum uel medio minus quam phaselum licet obserere primo tempore seminis ab equinoctio autumnali. Fabae pinguissimus locus & stercoratus destinatur & si ueterum erit in valle sirum quod a superiore parte sucum accipit. pus autem iactemus semina deinde profundemus tram: prossasque in lyram revocabimus occabimusque quod altius largiore humo contegatur. nam id plurimum refert ut radices enatorum seminum penitus demersae sint. sin aut proxie messi occupandum erit rebibile desecti stramentis quatuor & uginti uobes stercoris in iugerum dissponemus dissipabimusq: & simul cum semen crudo solo ingesserimus in ambimus: inporcarumq: occabimus. quos sint qui negent locis frigidis opportere occari fabam qa extantes glebae agelidus adhuc eam teneram uindicent & aliquem tepore frigore laborantem prebeant. Sunt & qui putent inagris hanc eandem uicem stercoris fungi. quod sic ego interpretor ut existimem non sanioribus eius pinguescere unum humum sed minus hanc quam cetera semina ut ita consumere nam certum habeo frumentis uetiorem agrum de qui nihil q qui istam spiram proxime anno tulerit. Iugerum agri ut tre modios quatuor ut nobis uidetur fabe sex occupant modios soleam pingue sit. Si mediocre paulo amplius. Eaq nec macrum nec nebulosum locum patitur densam tri humo sepe commode respondet: media seminis pars seri: & pars ultima debet quae sercmonia alis sanie dicitur. tempestiua frequentius nominq tri sera. Melior est post brumam parum recte semp pessimae uerae quamuis sit & trimestris. Fabaq mense februario seranda quinta pro amplius q marima sed exiguas paleas nec multam siliquam facit. Verum uiaq rusticis plerunq dicentis audio nulle se marimi fabalis qua fructum trimestris. sed quocunq tempore annu serimur opa danda erit. ut q̄ quem destinauerimus insationem tm quartadecima luna si tm ea non transcurret eo die solis radices quod greci τοκροουιν. uocant. Si minus quartadecima luna uiaq ad hunc lune crescente lumine spargatur: & si confestim totam semen opiri non potit: nihil n. nocebitur ei nocturnis roribus aliisue ex causis dum a pecore & anibus uindicet: priscis aut rusticis nec minus uirgilio prius a muriga uel mero macerari eam & ita seri placuit leuior ut ferus si aliqs fallacibz esset. Et quamuis igni exiguo propara maderent. Nos quoq sic medicata compimus cum ad maturitatem ducta sit minus a curculione infestari: sed & illud

Siliqua
Trimestre

Virgil

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quod deinceps dicturi sumus expti precipimus. silente luna fabam uellito
ante lucem. deinde cum marcita exaruerit. confestim prius luna incremen-
tum capiat excussam refrigeratamq; in granarium conferto sic condita &
curculionibus erit innoxia. maximeq; exleguminibus ea sine umentibus
teri sine uento purgari expedissime sic poterit. modicus fascis culorum numer⁹ resoluitur
in extrema parte aree coniḡetur. quem p longissimum eius medium q; spa- collocetur
tium tres uel quattuor homines promoueant pedibus & baculis furcillisue
contundat. Deinde cum adaltam partem aree pueneriut in acerauum cul
mos regerant. nam semina excussa in arta iacebunt supq; ea paulatim ēde
modi reliqui fasciculi excutientur. ac durissime quidem atq; reiecta separaq; erit
a cudentibus minute uero que desiliuit cum faba resederunt altr secernentur.
Nam cum acerus paleis granisq; mixtus in imum fuerit congestus paulatim ex
eo uentilaberis p longum sparum iacientur. quo pacto e palea que leuior est
extra decidit. Faba q; longius emittitur: pura eo pueniet. quo uentilator eam
iaculabitur. Lentem mō semediam luna usq; in duodecimā solo tenui & resp- Lens
luto uel pingui & sicco maxime loco seri conuenit. nam in flore facile luxuria
& humore corrumpitur. que ut celeriter prodeat & ingrandescat ante q̄
seritur fimo arido pmisceri debet & cum ita quatriduo aut quinq; diebus re-
quieuerit spargi. Satione eius duas seruamus alteram maturam p mediam
sementem seriorem. alteram mense februario iugerum agri paulo plus q̄ mo
occupat diis. ea ne curculionibus assummantur. nam ā dum est insiliqua extrem-
dum erit. ut cum extracta sit in aqua diuiditur. & ab imani quae primus
innata separatur. solida tum insole siccetur. & radice silphi trita cum aceto
ad spargatur defricetur q; atq; ita rursus in sole siccata & mox refrigerata
recondatur. si maior est modus in hemine. si minor in cuiss cleariis salsam-
tariisq; quae repleta cum confestim gissata sunt quandocunq; inusus
prompserimus integram lentem reperiemus. pr tri & cicera istam media-
tionem cineri mixta seruari. Linū semen nisi magnus est. eius inse re- Linum.
gione quam colis prouentus & pretium preuertat serendum non est. agris
in. precipue noxium est. Itaq; pinguissimum locum & modice humidum
posci. S. Seritur a Kl. octobris in ortum aquile qui est. cii. yduś. Septem
iugerum agri .8. modius obseritur. nonnulli placet matro solo & ā spissis-
simum semen eius emitti quo tenue linum pueniat. idem ā si loco solo
secatur. mense februario decem modios iugerum ita oportere dicunt.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Sesama

Cicercula

Cicer

Cānabis

Rapa et napi

Sesama quae rigantur maturiusq; carent humore ab equinoctio autumnali
serenda sunt. In vi. octobr. pure solum quod campani pullum uocant. plu-
runq; desiderant non detius tñ & pinguibus harenis uel congestitia humo
proueniunt: tñ qs seminis: q̄tum mihum panicumq;. Iugerum & duobus
sextariis amplius in iugerum spargitur. Sed hoc idem semen alicubi siriue
q; regionibus ipe uidi mense unio iulio q; conseri: & p autumnum cum pma
turuit rolli. Cicercula quae piso est similis: mense ianuario aut februario
seri debet. leto loco caelo humido. quibusdam tñ ytaliae locis ante kl. nouē-
bres seritur: tres modii iugerum implent: nec ullum legumen minus agro
nocet. sed raro respondet: quom nec siccitates nec austros inflore sustinet
quae utraq; incommode fere eo tempore anni sunt quae defloresc. Ci-
cer quod arietillum uocatur: utrunq; altius q̄ius: quod pumicum seri men-
se martio toto pr caelo humido: loco q̄ letissimo nam & id tram ledit.
Atq; ideo improbatur a calidioribus agricolis quod si tñ seri debeat: prodie ma
turandum erit: ut celerius enascatur: iugero modii tres abunde sunt. Ca-
nabis solum pingue stercoratum q; arguum uel planum atq; humidum
& altre subactum deposcit. Inquadratum pedem seruntur grana sex: eius
seminis arcturo exoriente quod ultimo mense februario circa sextum aut
quintum kl. mar. nec tñ usq; in equinoctium uernum si sit pluuius caeli
status improbe seretur: ab his leguminibus eo est linda raporum rapaq;.
Nam utraq; rustici implent. magis tñ utilia rapa sunt: quia & maiore in-
cremento proueniunt. Et non hominem solum uerum & boues pascunt
precipue in gallia ubi iberna cibaria predictis pecoribus id olus probet so-
lum pure & solutum resutraq; desiderat. nec densa nascitur humo: sed
rara campis & locis humidis letantur. Napus deuexam amat & siccam:
tenuiq; propriorem tram uiaq; glareosis sabulosisq; aruis melior exit loriq;
proprietas utrusq; semen cōmutat. namq; in alio solo rapa biennio sata con
uertuntur in napum. in alio napus raporum accipit speciem riguis locis. utq;
recte ab solstitio seruntur sicis ultima parte mensis augusti uel pma septēbr
subactum solum pluribus uariationibus aratri uel rastri: largoq; stercore sua-
tum postulant. Nam id plurimum refert non solum quod melius ea pro-
ueniunt. sed quod & post fructum eorum sic tractatum & solum segetes
opimas facit. Iugerum agri non amplius quattuor sextarii raporum se-
minis obserendum est quarta parte amplius napis spargendum quon

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

m̃uenirem lateſcit. ſed tenue radicem deorſum agit. atq; haec hominum ~~cum~~ cauſa
ſerendam cenſemus illam deinde pecudum pabulorum gña compluria ſimi- gña pabulo
medica uicina pharagmen queq; ordeaceam & alienam fenum graecum:
nec minuſ eruum & aſtragalam: nam cetera enarrare nec minuſ
ſerere dedignamur: excepta tm̃ cyciſo. de qua dicemus in iiſ libriſ quos de ge- Cythiſus
neribuſ ſuralorum conſcripſimuſ. Sed ex iiſ que placent eximia eſt herba Medica
medica quod ſemel ſeritur x. annis omnibus deinde recte quartidum a
ſexieſ demetitur: quod agrum ſterconat: quod omne armentum armen-
tum ex ea pingueſcit quod egrotanti pecori remedium eſt. quod iugera
eiuſ toto anno tribuſ equiſ abunde ſuffice. ſeritur ut deinceps dicemus.
1 ocum inquo medicam proximo uere ſarturuſ eſt proſcindito circa kl. octobr.
& eum toto hieme putreſcere ſinito. Deinde kl. febr diligenter araro & lapideſ
omneſ eligito: glebaſq; effringito poſtea circa martiam menſem ſtriato & oc-
caro cum ſic tram ſubegeriſ in morem horti areaſ lataſ pedum denum longaſ
pedum quinquagenum facito: ut p̃ ſemitaſ aqua miniſtrari poſſit. adituſq; u-
traq; parte runcantibuſ patet. deinde ueruſ ſtercuſ iniecto. atq; ita menſe
ultimo apr. ſerito tm̃ quantum ut ſingulis cuiuſ ſeminis locum occupent x.
pedum longum & ternum latum. quod ubi feceriſ ligneis raſtris. id. n. mulcti
conſerit. Strati uicta ſemina obruuntur. nam celerrime ſole aduruntur.
poſt ſationem ferro tangi locuſ non debet. atq; ut dixi ligneis raſtriſ ſarie-
dus & idemdem runcandus eſt. ne aliuſ gñis herba inualidam medicam pi-
mat. tarduſ meſſim p̃mam eius facit opportebit. cum iam ſeminum aliquam
partem ciecerit poſtea q̃uoleſ teneram cum pſilueris aliquam partem de-
ſecet lucet & iumentis prebeat. ſed int̃ initia partius dum conſuefcant ne
nouitas pabuli noceat. Inflat n. & mulcum creat ſanguinem: cum ſecueris
aut ſepius eam rigato pauco. deinde poſt dies ubi cepit fructificare. omiſ alii
gñis herbas eruncato ſic cultaſ ſexieſ anno demeti poſſit & p̃manebit
annis x. Vicie aut due ſationeſ ſunt: p̃ma quam pabuli ~~gñ~~ cauſa circa egnoc- Vicia
tium autumnale ſerimuſ. vii modioſ eiuſ in unum iugerum ſecunda q̃
ſex modioſ menſe ianuario uel a. feriuſ iaciamuſ ſemini progñando: uſq;
ſano p̃ cruda tra fieri. ſed meliuſ proſciſſa id q̃ genuſ ut eius precipue non
amat roreſ cum ſeritur. itaq; poſt ſecundam diei horam & ut triam ſpar-
gendum: cum iam omniſ humo ſole uentre ut deſſus eſt: neq; amplius
proici debet q̃ quod eodem die poſſit opire. nã ſi nox inceſſit quantuluq;

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

humore pusq̃ obruatur ꝯrumpitur. obseruandum ne aure gruam & ui
cesimam lunam trae mandetur alt̃ satꝫ fere lunarem nocere compertum.

pharrago

farragine̅m inter stabili stercoratissimo loco & alio sulco serere conuenit. ea
fit optima cum cantini ordei. x. modii iugerum obseritur circa equinoctium
autumnale: sed impendentibus pluuiis ut consita rigata q. imbribus celerius
prodeat & confirmetur an hyemis uiolentiam nam frigoribus cum alia pabu
la, fecerunt: ea bobus cetisq; pecudibus optima defecta prebent & depascere
sepius uolet usq; in mensem maium sufficit. Quod si a semen uolet ex ea pre
cipe a kl. mar. pecora depellenda: & ab omni noxa defendenda est: ut sit
idonea frugibus. Similis satio auene qua autumno sata partim redditur ut
foenum uel pabulum dum ad hue uiret: partim semini custoditur. Fenum

Auena.

fenu grecu ut siliqua

grecum quod siliquam uocant rustici duo tempora sationum ht: quorum
alterum est septembris mensis: cum pabuli causa seritur: iisdem diebus quibus uicia
circa equinoctium. Alterum aut mensis ianuarii ultimo aut primo februarii cu
iusmodi seminatur: sed hac rone iugerum. vi. modii illa septem occupamus
utraq; cruda era non incommode fit: datur opa ut spisse arentur nec tn auralte
nam si plus quattuor digitis adobrutum est: semen. n. non facile prodit:
propt quod nonnulli pusq̃ serant are minus arati proscindunt. atq; ita in
cunt semina & sarculis adobruunt. Eruum aut letatur loco magro: nec

Eruum

humido: quia luxuria plerumq; corumpitur. Potest autumno seri nec min
post brumam ianuarii parte nouissima uel toto februario dum an kl. mar.
quem mensem unusquisq; negant agricolae huic legumini conuenire: quod
eo tempore earum pecori sit noxium a precipue bubus quos pabulo suo ce
lebriores reddat: quinq; modii iugerum obseritur. Cicercla bubus erui lo

Cicercla

co fresa datur in hispania boum cui cum suspensa mola diuisa est: paulum
aqua macerantur dum ulmescant: atq; ita mixta paleis succreris pecoris pre
betur: sed erui duodecim libre satis faciunt uni iugo cicercle sexdecim
eadem hominibus non inutilis: neq; incocunda est: sapori certe nihilo dif
fert a cicercula colore tn discernitur: nam est obscurior & nigro colore
proprior seritur primo uel alio sulco mense martio ita ut postulat soli ingenii
quod eandem quattuor modii nonnunq; & tribus: interdum & duobus ac
semodio iugerum occupant; sam an dsq; serendum sit prosequi simus nunc
quem ad modum quicq; ogis singula eorum que retulimus colenda sint de
monstrabimus; Pacto seminis sequens cura est. sarrionis dequa no conuenit

c. viii

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

de Sartione
X. C. viiii.

inſ auctores. Quidam negant eam dcā proficere quod frumenti radices
ſarculo derogantur: aliquae & ſuccidantur: ac ſi frigora interſerunt poſt
ſartionem gelu frumenta intercipiant: ſaniuſ eſſe ea tempeſtiua runcari &
purgari pluribus ſm ſarire placet: ſed neq; eodem modo: neq; iſdem inſtribus
uſq; quaq; fieri: nam in agris ſiccis & apricis ſimul ac primum ſartionem pa-
tiuntur ſegetes debere ral ꝓmoꝝ tra adobrui ut fructificare poſſit: quod ipſum
dm hyemem fieri oportere. Dem hyemem iterari. In locis aut frigidis & palu-
ſtribus plerunq; tranſacta hyeme ſariri nec adobrui: ſed plana ſartione tram
remoueri: multis ſm noſ regionibus apram ea hyemalem ſartionem compimus
dum taxat ubi & ſiccitas cæli & reperes ꝓmittunt: ſed nec iſtud ubiq; fieri con-
ſemus uerum inclarium conſuetudine uincimur. n. regionum propa munera
ſicut egypti & africae quibus agricolano poſt ſementem an meſſem ſegetem non
adhibent dm cæli rendino ac tranquillitas ea eſt ut uix ulla herba exeat niſi ex
ſemine iacto: ſiue quia rari ſunt imbres ſeu quia qualitas humi ſic ſe culturis
præbet. In his aut locis ubi deſideratur ſartio non an adhibendae ſegetes & ſi
cæli ſtatus ꝓmittit: quam cum ſato ſulcos contexerint: triticumq; & adoreum cū
quatuor fibras habere cepint: hordeum cum qnq; faba & cætera legumina
cum quatuor digitis altra extiterint recte ſarientur: excepto ſm lupino: cuius
ſemini contraria eſt ſartio: cum unam radicem habet: quae ſiue ferro ſuccisa
ſeu uulnerata: totus frutex exmoritur. quod à ſimen fieret ſuperacuus ſm tri-
culus cum ſola hac re adeo infeſtetur herbis ut ipſa herbas primas: atq; aliae ſe-
getes uel humide emoueri poſſint: melius ſm ſiccae ſariuntur: qm ſic tractatae
non infeſtantur rubigine. Hordeum u nisi ſiccissimum cangi non debet.

Fabam multi ne ſarienda quidem putant: quod & manibus cum maturuerit
ducta ſecernatur a cæta runcatione: & minutae herbe feno reſtituantur: cuius
opinionis & cornelius celſus eſt: qua inſ cæteris dotis leguminum. hanc quoq;
enumerat: quod ſublata fuba meſſe fœnum ex eodem loco ſecari poſſe dicat.

Sed mihi uidetur poſſimi agricolae cōmittere ut ſaris herba proueniat frugib
n. plurimum detrahitur: ſi relinquitur runcario: neq; n. eſt ruſtici prudentis
magis rebus ſtudere perditis: quibus hominum cum preſertim liceat illa qq;
cultu prærorum conſequi: adeoq; fabam ſarendam cenſeo ut exiſtimē de-
bere & ter ſariri nam ſic cultum compimus: non ſolum multiplicare fruc-
tum: ſed exiguam portionem. in uaſuluſ habere freſtq; eius & expurgare mo-
dium pene tam plenum eſſe quam integre: quem uix minuatur menſura

Sarire
adobrui

Sartiones tps

Runcatio
CORNELIVS

C.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

gelicidia

c. xi.
De runcatione
c. xii

Quar oport instrumtis legumin⁹ et papilis imprudantur

Triticu

Siligo

hordeum

faba

Veterettum et restibile terrenu

Vicia

Eruu

Siligua

Phaselus

Cicera uel cicercula

deradis puramnibus atq; interum sciat. an cum diximus hiberna sano plurimum uuat diebus serenis ac siccis post brumam confectam mense ianuario si gelicidia non sint. ea porro sic deber fieri ne radices sarorum ledantur & ut ponus ad obruantur cumulisq; exagerantur. ut latius se frutex humi diffundat. Id prima sarione ferisse & rodenit secunda oberit. quia cum pululare desiit frumentum puerescit. si ad obrutum est. nihil utiq; amplius in ieiunatione quam remolitri ira debet. equabit eamq; transacto egnodio bono statim pagi oportet intra dies. xx. an septes in articulum tat. qm seruis sarta corrumpitur. insequentibus extiis sarturibus & ualoribus. Subuigenda dein est sarrioni runcatio segetum. curandumq; ne florentem segetem tangamus. sed aur antea aut nox cum defloruerit. em. Omne autem frumentum & ordeum. quicqd deniq; nonduplici semine est spicam a trio ad quartum nodum emittit & cum totam edidit otto diebus defloruescit. ac dein grandescit. xxxx. diebus quibus post florentem ad maturitatem uenit. rursus que duplici semine sunt. ut faba pisum lenticula diebus xxxx. floretur simulq; grandescunt. Et ut cum percensemus quidq operis in aream producatur ea quae trie credidimus. Tritici modii quatuor uel quinq; bubulcorum opas occupant quatuor. occatoris unam: messoris sartoris duas: primum & unam cum iam totum sariuntur: runcatoris unam: item messoris unam & dimidiam: interam summam oparum decem & dimidiam. Siliginis modii quinq; totidem opas desiderant. si seminis modii nouem ut. x. totidem opas quot p tritici modii quinq; postulant. Hordei modii quinq; bubulci opas tres exigunt. Occatoriam unam: sartoriam unam & dimidiam: messoriam unam summam oparum sex & dimidiam: fabe modii quatuor uel sex. inuertero duas opas bubulcorum desiderant. at in restibili una occatura sex qui oparum sariuntur sex una opa. Iterum sariunt una opa: metunt una: summam fit oparum viii. ut vii. Vicie modii vi. ut vii. in uertero bubulcorum duas opas uolunt. in restibili una opa metuntur una summa fit oparum quattuor. eruu modii v. totidem opis conseruntur. occatur una. Item singulis sariuntur: runcantur metuntur quq; cuncta sex opas occupant. desiderant totidem. Siliqui modii vi ut vii. totidem opis obruuntur. metuntur una. Phaseli modii quattuor obruuntur totidem opis occatur una metuntur. Cicere ut cicercule modii quattuor opas bubulcorum tres postulant: occatur opa una: runcatur una: uellitur

item occatur una

una

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

una: summam fit sex eparum. Lenis sex qui modios tendem epas desiderat occatur una: saritur duabus: runcatur una: uellitur una: summa fit epar viii. lupini modii x. obruuntur una: occatur una: metuntur una. Milii sextarii quatuor totidemq; panici: bubulcorum epas occupant quatuor occatur opis tribus sariuntur: tribus: quor opis capantur: incertum est. Ciceris modius tres opis totidem seminantur: occantur duabus: sariuntur una: runcantur una: uelluntur tribus: summa fit undecim eparum. Lini x. modii uel octo quattuor ugis conferuntur: occantur tribus: runcantur una: uelluntur tribus: summa fit undecim eparum. Sexami sextarii sex tribus ugis conferuntur profissime colluntur: occantur opis quatuor: sariuntur iiis: & sariuntur iterum duabus: metuntur duabus summa fit eparum quindecim.

C annabis seritur ut supra docuimus. Sed incertum est quantam impensam curamq; desideret. At medica obruitur non aratro sed ut dixi lingneis rastrellis: ugerum agri eius occantur duabus: sarit una: metit una. Haec consumatione eparum colligitur posse agrum ducentorum iugerum subigi duobus ugis boum totidemq; bubulis et sex mediastinis: si tm uacet arboribus: aut ubi sit arbustum tm eundem modum. Saserna tribus hominibus adiectis adfirmat probe sarisq; exercitis nec rarie decem sufficere posse iugum bouum tritici centum iugum quinq; modios totidemq; leguminum ut sit in assem aureum alibus. sario meliorum ducentorum quinquaginta. Et post haec nihilominus centenarium semestrium modii quinq; & septuaginta. Hoc dein sic probatur: semina quae quarto sulco seruntur in iugeribus xxxv. desiderant bubulcorum operas cx. & quinq; nam prosciditur iis agri modus quamuis durissimi quinquagenta opis intratur: triat quinq; & iugum: trianur & conferuntur quadraginta.

C eta legumina occupant epas Lx. idest menses duos: pluuiales quoq; & feriarum computantur: quibus non aratur dies quinq; & quadraginta. item pabo semenni quibus regescunt dies triginta: sic in asse fiunt .s. menses & dies x. supsunt tm de anno tres reliqui menses & dies c. & xx. quos absumimus aut instratione semestrium aut inuertendis foeni & pabulorum & stercoris aliorumq; utensilium. Sed ex his quae retuli seminibus idem faserna putat ali & stercorari & uinari agros. Alii rursus puri & emaciari: stercorari lupino. faba. uicia. ereo. lenti. cicere. pisa. De lupino nihil dubio arq; & depabulari uicia: si tm eam uiridem desectam confestim aratrum subsequatur & quod falx reliquit pusillum in aresca uomis rescindat atq; obruat

Lens

Lupinus
Milii
Panicum

Cicer

Lini

Sexami

Cannabis
Medica

SASERNA
C. XIII.

utensilia
C. XIIII.

q̄ legumina obsit quoq; ſeminis agris

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

TREMELL
VIRGIL

De stercore & eius gnibus.

C XV.

Vrina bouis

Amurca

id n. redit pro stercore. nam radices eius defecto pabulo reliste maru-
rint suarum omnem solo auferent uimq; trae adsumment. quod & in fuba
in cersisq; leguminibus quibus tra gluscere uidetur. uerisimile est accidere
nisi prorinus sublata messe eorum proscinditur nihil iis segetibus que dein-
cepe in eo loco seminari debent profuturum sit: ac de iis quoq; leguminibus
quae uellunter: tremellius ob esse maxime air solo uirus cuiusq; & tenacitas
quia sit salse: alium ga sit feruidae naturae. Quod & Virgilius significat
dicendo. Vrit n. lini campum; seges uenae: Vrunt letheo perfusa papave-
ra somno. Neq; n. dubium quin & iis seminibus infestetur ager sitis &
milio & panico. sed omni solo quod predatorum leguminum segetibus
fuisset una pris medicina est: ut stercore adiuues: & ad sumptus uires. hoc
uelut pabulo refoueas: nec tn pp semina quae sulcis aratri committunt.
uerum & pp arbores ac uirgulta quae maiorem in modum lerantur eius-
modi alimento: quare si est ut uidetur agricolis utilissima diligentius de eo
dicendum existimo cum pris auctoribus quis non emissa res leuiramen
admodum cura sit prodita. Tria igitur stercoris gn sunt. principia & ex
animalibus: quod hominibus: quod expecudibus conficit. Animum p mum habet
quod ex columbariis egeritur. deinde quod gallinae, caeteraq; uolucres edun.
excepti tn palustribus aut naribus: aut anatis & anseris: nam id noxiu
quoq; est, maxime tn colombinum probamus quod modice sparsum tram-
fermentare compimus. Secundum dein quod homines faciunt: si a
aliis uille purgamentis immisceatur. quom p se maxime est feruentioris
& ideirco tram purit. Aprior est tn suraliis hominis urina quam sex
mensibus passas uetescere: si uitibus aut pomorum arboribus adhibeas
sed & nullo alio magis fructus & exuberat: nec solum ea res maiorem fa-
prouentum: saporem & odorem uini pomorumq; reddit meliorem. Borist
& acetus amurga quae salem non hr pmixta huic comode frugiferas
arbores & precipue oleas rigare. Nam p se quoq; adhibita multu iuuat
sed usus utriusq; maxime p hyemem est. & adhuc uere ante exitus
gaporis dum & uires & arboris ablaqueate sint. Tertium locum optinet pecudu
stercus; atq; in eo quoq; discrimen est nam optimum existimatur quod asinus
fecit: qm id aual tenuissime mandit. id toq; facilius conrogpit & bene tfer-
tum atq; ydoneum protinus arui reddit. post haec quae diximus ouillum
& ab hoc caprinum est: mox ceterorum iumentorum armentorumq;. Deterimus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

excommbus ſullum habetur. Quin & profuit cineri & ſaullo. Frutex uere lapi
ni ſumſus eprimi ſtercoris uim probet: nec ignoro quoddam eſſe ruris genus quo
nec pecora nec auis haberi poſſint. am̃ in eris eſt ruſtica eo quoq; loco defin ſter
core. Licet n. quamlibet frondem licet & uepribus comprimbusq; congeſta colligē
L ucꝛ filicem ſine inuria uicini & cum oſſeno decidere & pmiſcere: & purgamin cum
cohortiſ. Licet depreſſa foſſa quadam ſtercori reponendo pmo uolumine fieri ſar
pinies: cinerem conumq; cloacarum & culmes caetiaq; quae euertuntur in
unum conſeruer ſede eodem medio loco rubuſtam maciem defigere ſoueat
namq; ea reſ ſerpentem noxiam latere inſtercore prohibet. haec ubi uidu
uſ pecudibus ager. Nam ubi greges quadrupedum iſumtur quaedam ſpecia
ut culina & capride: quedam pluuiis diebuſ. ut bubilia & caulia debent
emundari. ac ſi tantum frumentarius ager eſt. nihil refert. ſtercoris
ſeparari ſin aut ſurculo & ſegetibus atq; & prariſ fundus eſt diſponus. ſpecia
quoq; reponendum eſt ſicut caprarum & ouium. reliqua deinde impdim
locum concauum erigenda & aſſiduo humoreſ ſatianda ſunt: urbi
barum ſemina culmis cetiſq; rebuſ immixta purreſcant. Exemuſ dem
menſibus non aliter ac ſi repaſtines totum ſterculinium noſtris pmiſceri
oporter. quo facilius purreſcat & ſit aruis idoneum. Earum aut diligen
tiſ exiſtimo eſſe agricolaſ. apud quoſ mineres ſingulae pecudeſ tricenis die
bus minus q̃ ſingulas. Itemq; maioreſ denas uehes ſtercoris efficiunt rotide
q; ſinguli homines. qui non ſolum ea purgamenta quae ipſi corporibus edun
S ed & quae ceteri cohortiſ & bedifiis quotidie egerit conuehere & congre
rere poſſunt. Illud quoq; precipiendum habe ſtercus omne quod tempe
repoitur ritius, anno requieuerit ſegetibus eſſe maxime utile. Nam & uires ad hucſo
ledas habet & herbas non creat. quanto aut uetuſtius ſit minus prodeſſe cū
minuſ ualeat. Itaq; pratiſ q̃ recentiſſimum deuehere inici quod plus her
barum progenereret. idq; menſe februario luna creſcente fieri oportere.
N am ea quoq; reſ aliquantum forte fructum adiuuat. de caetero uſus ſtercoꝝ
qualiſ inquaq; reſ debeat eſſe: tum dicemuſ cum ſingula pſequemur. Inte
rim qui frumentis arua ꝓparare uoleꝫ: ſi autumno ſeminem facturus
eſt: menſe ſeptembri ſi uero qualibet hiemis parte modicos aceruos lu
na decreſcente diſponat. ita ut plani loci iugerum duo & uiginti cluceſi:
quattuor & uiginti uehes ſtercoris ceneant. & ut paulo priuſ dixi nō contra
diſſuper cumuloſ q̃ erit ſaniuſ. Si tñ aliqua cauſa temperiam ſtercoraꝝ

de ſtercore putrefce
qd no fit ex nidoꝝ

quid phibeat ſter
pentem a ſtercore

. C . XVI .

quibus tporibus agri
ſtercorandi ſunt.

uehes

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

facere prohibuerit. Secunda rō est ān q̄ sariaſ more ſeminaruſſe ex auia
ruſ pulueren ſtercoriſ p ſegetem ſpargere. Sic et iſ non erit caprinum
mana iacere: atq; ita tram ſarculiſ p̄nuſcere: ea reſ certe ſegeteſ reddit nec
ignorare coloniſ opportet ſicuti refrigeſcere agrum qui non ſtercorē
ta puri ſi minimum ſtercoretur magiſq; conducere agricolae frequenter id
potiuſ q̄ immodice facere. Nec dubium quin a quoſuis ager maiorem eius
copiam ſiccuſ minorem deſideret. Alt quod aſſiduis humoribus rigens
hoc adhibito regelatur: Alt quod p ſe repens ſiccitatibuſ hoc aſſumpto
largiore corretur pp quod nec deeſſe ei talem matiam nec ſupereſſe op
portet. Si im nullum genuſ ſtercoriſ ſuppetat & multum proderit feciſſe
quod M. columellam patruum meum doctiſſimum & diligentiſſimū agri
colam ſepenūo uſurpaſſe memoria repeto: ut ſabuloſuſ loco cretam uigere
ret cretoſuſ ac nimium denſis ſabulum atq; ita non ſolum laetaſ ſegeteſ exita
ret iterum & pulcherrimaſ uineaſ efficeret. Nam idem negabat ſtercuſ uino
ingerendum quod ſaporem uini cōrumpet meliorēq; cenſebat eſſe matiam
undemiſ exuberandiſ congeſtitiam uel de uepribuſ uel denīq; aliam quā
libet arceſſitam & aduectam humum. Iam uero ut ego reor ſi deficiat eiuſ
rebuſ agricola: lupini certe expediſſimum preſidium non deeſſe: quod cū
exilii loco circa yd. ſeptembr. ſparſerit & inarauit idq; tempeſtiue uomere
uel ligone ſuciderit: uim optimae ſtercorationiſ exhibebit. Sucidi aute
lupinum ſabuloſi loci opportet cum ſecundum florem rubricoſis cum tius
egerit florem. Illic dum teneram eſt conſtitutur: ut caeleriter ipſum putre
ſcat. p̄miſcebiturq; graſili ſolo. Hic iam robuſtius quod ſoluatur glebaſ diutius
ſuſtineat & ſuſpendat. ne eae ſolubus eſtiuis uaporate reſoluantur ſarq; hec
araror exequi poſſi. ſi non ſolum quae retuli gñā pabulorum prouideri
uerum & copiam foeni quo melius armenta tueantur: ſine quibuſ tram com
mode demoliri difficile eſt: & ideo neceſſariuſ ei cultuſ eſt & prati: cui uete
reſ romani p̄maſ in agricolatione tribuerunt. Nomen quoq; indiderunt ab eo
quod protinuſ eſſet paratum nec magnum laborem deſideraret. M. q̄dem
portiuſ & illa cō memorauit, quod nec tempeſtatibuſ affligeretur ut aliae
parteſ ruriſ minimaeq; ſumptuſ egenſ p omniſ annoſ preberet reditum: ng
eum ſimplicem cum & in pabulo non minuſ redderet q̄ in foeno. Cuiuſ igit
animadūtimuſ duo gñā quorum altrum eſt ſiccaneum: altrum riguum: tenro
pingui campo non deſideratur influens riuuſ meliuſq; habetur plenum

M. COLVMELLA

Sabulum

Lupini ſtercuſ

ligo

C. XVII

de pratis. M.

pratum uñ

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quod suapte natura suco suo gigniur solo quam quod irrigatur aquis e-
luitur quae tñ sunt necessariae si macies uiae postulat. Nam & madefa
& resoluta humo quis exile pratum fieri pot cum facultas irrigandi dar
ac nec campus concauae positionis sit: neq; colliis prerupte debet. ille no col-
lectam diutius continere aquam. Hic ne statim precipitem fundat. pt tñ
mediocriter adclinis si aut pinguis est aut riguus ager pratum fieri. Ac pla-
nities maxime talis probatur que exigue prona non patitur diutius imbres
aut influentis ruinosq; immorari: aut siquis eam supuenit humor lente pepit.
Itaq; si palus in aliqua parte subsidens restagnat: fulcis deriuanda est. Quip-
pe aquarum habbundantia: atq; penuria graminibus eque est exitio. Cul-
tus aut prarorum magistrae q laboris est. Primum ne stirpes aut spinas nu-
lidoriscq; incrementi herbas inesse patiamur. Atq; alias an hyemem: alias
p autumnum extirpemus: ut rubos uirgulta uincos: alias si uellamus ut in
ruba ac solstitiali spinas ac neq; sue uelimus in pasti: qm rostro suffodiat &
crispires excitet: neq; pecora maiora nisi cum siccissimum solum est: qn demer-
gunt ungulas & adterunt succidunt radicq; herbarum: tum deñ macrio- ali aspritis
ra & pendula loca mense februario luna crescente fimo iuuanda sut. cui
q lapides & siqua obiacent falcibus obnoxia colligi debent: ac longius ex por-
tari summittiq; pro natura locorum aut tempius aut seriius. Sunt & qdam
prata situ uetustatis obductas quibus mederi solent agricolae ueteri uel e-
raso musco seminibusq; derabulato superiecto uel ingesto stercore: quoq; neutr
tñ prodest: quantum si cinerem supius ingeras: ita res muscum enecat. Ac tñ
pigriora sunt ista remedia cum sit efficatissimum de integro locum exarare.
Sed haec si prata accessimus facere debemus sin aut noua fuerint infecunda
uel antiqua renouanda. Nam multa ut dixi quae negligentia excolescunt
& fiant sterilia quae expedit. Interdum & frumenti ita exarare q; quia tali ager
post longam desidiam terus segetes adfert. Igitur quom locum cum pratum
destinauerimus: estate prosissum subactumq; supius p autumnum: rapis
uel napo uel & faba conseremus. Insequente deñ anno frumento tertio
diligenti arabimus: omnesq; uaniores herbas & rubos quae intuenuntur exarabis
radicitus extirpabimus nisi si fructus arbusti id facere nos prohibuerit.
Deñ uicia p mixtam seminabis forni seremus: tum glebas sarculis resolue-
mus & inducta crate coequabimus grumosq; quos aduersuram plerumq;
tractus facunt crates despiciemus: ita necubi ferramentum fenisecis possit.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

essendere. sed cum iuniam non conuenit ante desecare q̄ pmaturuerit
& aliqua semina subiacerint solo iecerit tum foenisecium messorem opportet foenisecia
inducere ac deū religare ngari dēū sifuerit siccabus aquae sim tra densior
est. Nam irresoluta humo non expedit inducere maiorem cum ruorum pus-
q̄ emissarum radicibus gramina non patiuntur coalescere proprie
nec pecora quidem oportet teneris adhuc & subsidentibus pruis immittere
Sed quoniam herba prefluerit falcibus desecare, nam pecudes ut ān cum dixi
molli solo infigunt ungulas. atq; intruptas non sinunt herbarum radices
serpere & condensari. Alio tm anno minora pecora post phenisicia per-
mittemus admitti. si modo siccitas & conditio loci patietur. Tertio deinde
cum pratum solidius ac durius erit poterit & maiores recipere pecudes
sed in totum cauendum est ut secundum fauonij exortum mense februa-
rio circa ydus immissis seminibus foeni macriora loca & utiq; celsiora
sterrorentur. Nam edurior cluuies prebet & subtilius alimentum, cum
supueniens imber aut minui riuos p duxit sucum sterroris in inferiorem
partem secum trahit. Atq; ideo fere prudentes agricolae & in aratis
collem magis q̄ uallem sterrorant cum ut dixi pluuiae semp omnem pin-
guiorem materiam in ima deducunt. Foenum autem demetitur opor-
tet q̄ arescat. nam & largius capitur & iocundiorem cibum pecudibus pre-
bet. Est aut modus insiccando ut neq; pandum neq; rursus uiride colli-
gatur. Alium quod omne sucum si amiserit stramenti uicem optinet.
Alium si nimium retinuit in tabulato putrescit. ac saepe cum concaluit
ignem creat & incendium. Nonnunq; & cum foenum recidimus imber
oppressit. quod si pmaduit in unle est: idum mouere molliq; patiemur
superiorem partem solo siccari: tunc demum conuertemus & utrumq; siccatū
cohartabimus instrigabimusq; ita manipulos uincemus: nec omnino cunctabi-
mur quo minus subtectum congeratur. uel si non comporet ut aut in
uillam foenum portetur aut in manipulum colligatur. certe eoq̄ ad eum
modum quem debet siccatum erit. in meta extrui conuenit. easq; ipas
in angustissima uertice exacui. sic. n. cōmodissime foenum defenditur a
pluuiis quae & si non sint alienum tm est p ditas meta fragore: ut siquis hu-
mor herbis inest exudet atq; excoquatur in aceruis proprie prudentes agri-
colae quib; iam in latum tecte non arte componunt quam p pauci dies tene
congestum inse concoq; & deferuescere patiantur. Sed & iam phenisicia

a herbis collegatis solum cum im-
perus aquae proluit nam

foenisicia.

C. xviii

C. xviii

de cura foeni

stramenti

manipulus

meta

phenisicia.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

C xx.

de Aren

Amurgr

C xxi

de Messe

de Arentura

C xxii

equi aphorys q
boues.

Varro

sequitur cura messis quam ut recte possimus percipere pus mstrumenta ppara
da sunt quibus fruges coguntur. Area quoq; sit rena erit ut sit ad tri
turam satis habilis primum radatur deinde consideatur p mixtis paleis cum
amurca quae salem non accepit extingetur: nam ea res a postulatione
marum formicarumq; frumenta defendit. Tum equata paululum uel mo
lari: lapide condensetur: & rursus supiectis paleis inculcetur atq; ita solib
sternenda relinquatur. Sunt in qui prius abiacente fauonio partem tri
turae destinent areamq; de messa faba & lecta expolluunt. Nam dum
aperculibus legumina proculcantur herbe & ungulis atteruntur atq; ita
clabescat & fit idonea frumentis area. Sed cum matura fuerit seges
aiaq; torreatur uaporibus estiui sideris qui sunt uastissimi p orum omni
le celeriter demetatur: nam dispodiosa est cunctatio: primum quod auibus
predam caetisq; animalibus prebet: deinde quod grana & ipse spice culmis are
tibus exsistis celeriter decidunt. Si uero procelle uentorum aut turbines
intexerint maior pars ad tram defluit propter que retrahenda non de
bet. Sed equatur flauentibus iam satis aia q; extero grana maiore sunt cum
rubicundum colorem traxerunt: messis facienda est ut potius in area &
in aruo q; in agro, grandescant frumenta. Constat. n. si reposite dete
riorem posthac ipse incrementum. Sunt aut metenda grana complura mul
ti falcibus uerticulatis atq; his uel uinacibus uel denticulatis medium culmu
secant: multi morsis alii pectinibus spicam ipsam legunt. Itaq; in rara sege
te fucillimum: in densa difficillimum est: quod falcibus segetes cum paruis cul
mi dimissa sit: protinus in aceruum uel in nubilat congeruntur: & subinde opo
rumue solibus coreacta proteruntur. Sin aut spice tm modo tersae sunt pos
sunt ui in horreum referri: deinde phyemem uel baculis excuti uel extero pecu
dibus ac si comperte sit in area teratur frumentum nihil dubium est: qn
equis molius aut bubus ea res conficiatur: & si pauca iuga sunt adcere tri
bulam & habere possis quae unaq; culmos fucillimae comminuit ipse ut
spice molius fustibus rudimentur: uannisq; expurgantur: at ubi paleis mixta
sunt frumenta uentro separantur. Ad eam rem fauonius habetur eximius
qui leuis equalisq; ne exiguis nonnibus pflat: quem in operum leui est ageler
qa dum expectatur seuanos hiemps deprendit. Itaq; in area detrita fru
menta sic sunt aggerenda: ut omni flatu possint externi. At si complurib
diebus undiq; silebit, aura tamen expurgentur ne postmodum uentorum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Curculiones

C XXIII.

VIRGIL. IF.

If qui faciebus diebus festis & quis non

M. CATO. de nundinalibus

seminum uasta tempestas irritum faciat: totius anni laborem: pura dum frumenta sic sunt aggerenda sic in antros reconduntur: reteri debent: na quare sunt expolienda minus a curculionibus exedantur. Sin prorsus usui destinantur nihil amittet repeliri: satisq est in umbra refrigerari: & cito germinare inferri. Leguminumq nō alia cura est q reliquorum frumentorum: nam ea quoq uel condiuntur atq hoc supremum est aratoris emolumentum peripi endorum seminum quae trahere coeperat. Sed cum tam ocij q negocij ratione reddere maiores nos consuerunt: nos quoq monendos ee agricolas existimamus quae ferijs facere: quaeq non facere debeant. Sunt enim aut porca quae festis dicebus sus arum seminum. Ritus deducere nulla religio uetus sepem praecidere sepem: insidias aucupijs inicere: mendere uepres: balneum aq gregem flumine mersare salubri. Quinq pontifices negotia sepem ferijs sepire debere. Veram quoq lanarum causa lauationes nisi propter medicinam. Virgilius quod lucrat ferijs flumine abluere gregem praecipit & adigere edicit flumine mersare salubri. idest saluari. Sunt enim urina quorum causa pecus unde sit lauare. Ferijs autem rivus murorum & illa primitur. far pensitet facet maderet candelas foueare uineam conductam colere: pisauisse: lucus: fossas uetus tergere & purgare: puteos haurire: sterquilinia exigere: fornum inaedificare reponere: fractus eluere conductos cogere: male putri ferijs pandere: caseum facere arbores serendi causa collo uel malo circellario adserere: sed uinctae adhuberi non primitur: nec adpertam serere: neq tram agere: neq arbore collocare: sed ne semoturem quidem administrare: nisi prius carulo fecerit: nec fenum secare: aut uincire: aut uehere. Ac ne uindemiam quidem agi: religio nec pontificum ferijs licet. Vias utiq oleas conditi legere licet. In morto quod olerum causa facias omne licet. ferijs publicis hominem mortuum sepelire non licet. Mortuus caro nullus est. Ossa nullus esse feriis ait. Indemq boues primum coniungere segetum & frumentorum adhibendorum causa.

Nos apud pontifices legimus ferijs tantum dominicalibus mulos iungere non licere licere. hoc loco certum habeo quosdam cum sollemnia festorum per errorem desiderarunt ferijs lustrationum ceterorum quae pro frugibus fiunt morem per usurparunt: nec ego abnuo docendi cum: sed differo in eum librum quae componere animo est cum agricolationis totam disciplinam per scripsero finemq instituti presentis disputationis faciam: dicturus exordio sequente: quae de uinciis arbustisq ueteres auctores: quoq ipse mox tempori.

pellibus oues ferri non licet

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

HÆC IN HOC CONTINENTVR L°. I. De uetiario faciendo. II. Qualia
semina & quando legas. III. Quē admodū semina eligas. IIII. De mallolis
V. De uineis cōstituendis. VI. De gnīb uineaꝝ & opis. VII. Quē admodū uites
coli debeant. VIII. De Reserenda uetere uinea & ppagāda. VIIII. De ppagatōe
X. De insitionibus fructuosis uiris faciendis facere. XI. Vt una arbor
cōplura habeat. XII. Vineā quo putes. XIII. De fossura. XIIII. De pampinatōe.
XV. Ne Rubigo uineam uexet. XVI. Ne formica uite ascendat. XVII. Ne
uolucres uitē ledant. XVIII. De arbustis. XVIIII. De oliueto. XX. De pomario cō
stituendo. XXI. De serobib faciendis quē semina legas. XXII. Sn ficus seredula sit.
XXIII. De cetis pomis. XXIIII. De seminario faciendo. XXV. De insitione oliuā ficūsterre.
XXVI. De Cythiso. XXVII. De salice et genesta. XXVIII. De harundine. XXVIIII. De uiola. XXX. De Rosa.

L. IVNII MODERATI COLVMELLE REI RVSTICE L. III INCIPIT

Sūrubea quā dixi

Vm de culta agrorum abunde primo uolumine prepisse uidēr
non niempostica erit arborum uirgultorumq; cura: que uel ma-
xima pars habetur rei rustice. Placet igitur sicuti uirgilio nobis
quoq; duo esse genera siluestrium quorum altum sua sponte
gignitur: alterum cura mortalium procedit. illud quod non opus humana pro-
uenit manie magis aptum: hoc cui labor adhibetur idoneum fructibus: unde hoc
itaq; precipiendum est atq; idem genus tripartito diuidetur. Nam ex siluestri
uel arbor procedit ut olea ficus uel frutex: ut uuae: rosa: harundines: uel stirpium
quiddam quod neq; arborem neq; fruticem ppr dixerimus: sicuti est uiris; ar-
borum & fruticum docebimus cultum si prius de uinibus prepsimus. Qui uineam
uel arbustum constituere uolet seminaria prius facere debebit: sic enim facile cui
generis uineam posturus sit. Nam que prelo parata disponitur certam gene-
rositatis fidem non habet quod dubium est an is quem uendidit legendis se-
minibus adhibuerit diligentiam. Tum & quod ex longinquo petitur parum
familiariter nostro solo uenit: propter quod difficilius conualescit alienum
exterę regionis. Optimum est itaq; eodem agro quo uineam disposituros uel
certe uicino facere seminarium idq; multum refert locinatura: nam si colle uine-
am uel arbustis occupaturus es: prouidendum est ut siccissimo loco fiat semina-
rium & quasi abremunabilis uiris exigue assueuerat humoreluteq; cum transfu-
leris: de humido ut aridum locum uideat: aptissimo alimento afficies. At si ca-
pestres & uliginosos agros possidebis prodiderit quoq; seminarium simili loco

De Vetiario faci
endo.

Seminariū uitiū

facere: et uitem longo consuescere humore: Namq; ex his cum? assim agrum
transferetur utrumq; puerescit. ipsum aut agrum quem seminariam designaberis seminariū
planum & succosum sat erit: bipalio uerte quod uertunt rustici sexcentium
ea respastinario altitudinis habet plures qui pedem minus in iugere duos pedes:
Respastinatio iugerum agri uertitur operis quinquaginta: collem aut & clinos modium iugeri.
sed ne minus duobus pedibus alte respastinaberis opis sexaginta: uel si eode
loco quo uineam ordinaturus es facere uoles seminarium tribus pedibus alte
respastinabis iugerum opis octoginta. Ita in si neq; lapis neq; torpus aut alia
materia difficilior intuerit: quae res quot opas absumat parum curiosi
nos aut de arbore loquimur. Peracta respastinatione mense februario uel
De legendis seminib. prima parte martii semina legito. Sunt autem prima quae de uiribus notatis le-
guntur. Nam cui cordi est bona seminaria facere circa uindemiam uiteos et
magnum & in coruptum fructum ad maturitatem perduxerunt rubricatum
acero nephuiis albus pomixa denotat. Nec uno hoc tantummodo anno fac.
sed continuis tribus uel pluribus uindemiis easdem uites inspicit: an pseuerent
ad faciendā. Estumen in manifestum est generosiores uitium uno anni uber-
tate fructum prouenire si compluribus uindemiis eumdem retinerent seruā-
tio & eiusmodi uitibus semina lecta multum bonum ad unum probebunt.
Nam qualiscumq; generis uuae quae & in coruptae ad maturitatem perueniunt.
longe melioris saporis uinum faciunt: q̄ quae properatur estu aut alia de re.
De eligendis seminib. Semina autem eligito grandi acino: tenui folliculo pauci minutiq; uinarii dul-
ci sapore. prima habentur alumbis secunda abumeris: tertia summa uuae uina
letea celerrimae comprehendunt & sunt feracissima. sed & quam celeriter se
nescunt. palmaria sarmenta deponi non placet. qui sterilia sunt loci pin-
guibus & planis & humidis. quoque uites serito. prius acinis breuibus nodis
imberbis. Nam talis generis uitium eiusmodi ager aptus est. locis aridis &
macris & siccis uitem sere maturauere metuit alidam cereris acinis: quod
si pinguiori agro celeriter deficient. ualidas uites depositeris pumpinis magis e-
luxuriabuntur. & qualemcumq; fructum tulerint ad maturitate non produ-
cent. Rursus imberbis exili agro celeriter deficient: exiguam q; fructū
dabunt. unumquodq; genus uitium seperatim serito. in suo quodq; tempore
puranti: sed uindemia ueris semina cum nouello uetere sarmento deposita
cito comprehendunt. & ualenter crescunt: sed celeriter senescunt. atq; ue-
tere sarmento pinguntur tardius conualescunt. sed tardius deficiunt semina.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quam recentissima terrae mandare conuenit. si tñ mora intercenerit ꝙ minus sterilis seruantur, quam diligentissime obrui recta oportet eo loco ingꝙ pluuias neq; uentos sentire possint. Plantaria facito ab oriente adecime luna & a uigesima. haec uel melior est uiribus sanie: sed cum sensus frigidos uentos uiderit. —

De malleolis.

alleolum sic deponito: uirgam malleolarem nō amplius ꝙ sex gemarum ee conuenit. ita tñ sint si breuiam habent: eius unam pre quam in tram dimissurus es acutissima falce iuxta modum: sic ne germam rida rotunda plaga amputat: & sterili fimo bubulo lini rotum in rotundum bene pasinatam & stercoratam rectum sarmentum defigito: ita ne minus quattuor gemmae abscondantur: pedale quoꝙ uersus spatium sat erit. Inter semina reling cum comprehenderit identidem pampinentur: ne pluua sarmenta quā debent. tram ꝙ sepissime fodiantur: ferro ne tanganter uigesimo & quarto mense resecentur: post trigesimum & sextum mensem transferunt.

De posinone vineg

1 n agro requiete uineam posito: nam ubi uinea fuit quod citius decime anno seueris egrius comprehendet. nec unꝙ roborabitur agrum ñ ꝙ uineis obsitus exploraro qualis saporis sit talem. n. a gustu uini prebebit saporem sicut prius docuimus uolumine comprehenderatur. si tram aqua diluas & cum ñ tum demum aquam degustes. Aprissima uinibus tra est arenosa sub qua subsit dulcis humor probus consimilis ager: cui subest rotus eque utilis congesta a mora tra. sabulum quoꝙ. cui subest dulcis argilla uino conuenit. Omnis autꝙ positem findatur ager uiribus arboribus. mutilis tra. Inferiora litoris: emerborem supior custodit saxa: summa parte tre refrigerant & mediocri uiros & arbores sedum. una parte refrigerant & mediocri raritudine optima est uinibus tra: sed tam quam transmittit imbres: aut rursus in summo dui retinet uirenda est. utilissima uirenda est aut supior medie nera circa radices densa montibus cliuisq; difficulter uinee conuale seuum: sed firmum probumq; saporem uini prebent humidis & planis locis robustissime. sed infirmi saporis uinum: nec p emne facium. & cum de seminibus arg hac iam perspicimus nunc de genere uinearum disputabimus. uites maxime gaudent arboribus gr naturaliter in sublime procedunt. Tunc & matias amphores careant & fructum equali ꝙquoquant. hoc genus aut fere gña in usu tria sunt uinearum: Genera uinearꝝ

Hoc gñs uiteꝝ arbustiuaꝝ uocatꝝ de quo plenius suo loco dicemꝰ

Iugera bum procera: & dein tria est aponi sic para more arborum inse consistent. inge nus comparatum iugarum quadam parte deficitur: quada supat. iugera plus aeris recipit & altius fructum fert. & equaliter coquit. eq̃liter

Optima uinee positio

De Cultura uineay.

Subsidio habeas si forte illa ordinarii
negerit hanc rustici eiusdem
secum. A

proxime retra facile accitetudas
& possine germinare. & deinde
tres. A

sed difficilior est eius cultus. ar haec ita constituta est: ut & arari possit. cop uberta-
tem maiorem consequitur quod sepius & minore impensa excolitur. atq; pro-
nus infram proninus recta est. & multum sed non bene nocet. unum facit. unum
oprime repastinato agro ponitur: nonnunq; in uel melius quibusdam locis sulas
committitur. interdum & scrobibus deponitur. sed ut dixi repastinatio. ingens
in altitudinem pedum trium. una opa facit xviii uel sicut cordi est laxius
uires ponere. scrobes quatharios. idest quoquo uersus pedum quatuum una
opa xii. facit uel bipedaneos quoque uersus una opa xx. offendit. Curan-
dum aut est ut locis aridis & cliuosis. alueis uires deponatur. quasi humidis
& planis. utrum si scrobibus aut fultris uineam ponimus ermus. optimu erit
an annum scrobes uel sulcos facere. uinee que angustissime conseruntur. q
uersus quos pedum spatio ponitur. In vii uel viii. pedes que ratissime ut
etiam facile arari possit. In denos pedes constituitur. haec posito uine-
arum modum sine dubio agri maiorem occupat. sed ualentissima & fruc-
tuosissima est cum semina depones unum scrobem uel sultrum budentibus
fodito mollemq; reddito uitem quam ponis. fac ut adoriente spectet admi-
niculo religata. in imo scrobe lapides circa pondo quin alta ponito ne uite
premat. sed iuxta radices sint. Preterea post haec uineaceae herminam
uuae albae inmigra. uue nigre in alba ponito. atq; un scrobem aut sulcu
cum insterconata tra ad medium completo triennio. Dein proximo pau-
larim scrobem uel sulcum usq; in summum complete. sic uites consuescent
radices deorsum agere. sparsim aut radicibus qua repant lapides scrobe
& hieme aquam repellunt. estate humorem prebent. uineeq; radices age
coguntur. q uum preceperimus quemadmodum uites ponendae sint. nunc
culturam earum docebimus. uineam nouellam omnis gemmas agere. finito
simul atq; pampinus instar quattuor digitorum erit. Tum demum pampinos
& duas matias relinquito. alteram quam uites constituendae ta submitto. ac
altam, sub proxime dein anno cum putabis uitem meliorem unam uitem
relinquito. tric anno ultem inqua formam uoles dum tenera est coponito.
si uineam erimus facturi una matia submittito. ita ut duas gemmas quae
sunt, sequentes relinquas reliquam partem uitis ampute. Sin aut uite
in se consistere uoles sicut arbori brachia submitti patieris & dabis operam
ut in horrtum q rectissime formetur. Nam preter q quod speciem hr sic
compositam tum & minus laborat cum unde q uelut equilibrio stabilita

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

inse regesar sar erit aut cum pmo brachia submittuntur singulas gemmas
singulis sarmentis relinqui ne prorinus onere grauentur. Post hanc putationem
lecti sarmentis laideneibus alte quatr uineam fodito uel si ita lure disposita fit
araro ab y debus octobris oblaqueare incipito an brumam oblaqueata debeto
p brumam uitem ne colito nisi suoles eas radices quae in oblaqueatione
apparebunt psequi. Tum demum optime amputabis sed ita ne corticem
ledas sed potius instar digiti unius a matre relinquas: & ita radice resecta
nanq; prorinus abraditur pter q̃ quod uulnus uiti prebet eo quod nodi
um & de ipa cicatre plures radices prorepunt. Imo optimum est exiguam
p tem relig args ita summas partes quas estiuus rusticus appellant. resecare
sic resecte in alesum nec ultra uinibus obsint. Possunt & sobolies per brumã
cedi eo magis quod frigoribus extirpate minus reuocantur. Peracta oblaqueatione brumam trio quoq; anno macerari stercoris ne minus sextarios binos
ad radices uitium posuisse conueniet: presq; columbinum quod siquo aplius
q̃ eminam posueris uiti nocebit: post brumam dein oblaqueationem circa
fodito aut egestum uetus quod est octauo kl. aplis. Oblaqueationem
adequare post xd. apr. tram id uitem adgeruto estiuum. Dein q̃ potest sepissime occato ligerum uineae quoq; opis obtatur quoq; fodiatur triplus occatus
ligerum ualentis & constitutae uineae quatuor opis putatur. sex allegatur
ars usto. nihil eiusmodi potestate finiri q̃ in equalibus arborum non patitur
opis uix comprehendi quibusdam placet uitem proximo anno translatam ne
putare & unam uirgam quam submisimus ac tram gemmam resecare. Tertio dein si uitis recte conualuerit una plus gemma submittere. Quarto duas
gemmas proxime putationi adicere. Atq; in quinto demum anno uitem uirgare. hunc eundem ordinem culturae nec quoq; expti comprobauimus. o
Etem uineam si insumme radices habebit: reserare nolito: aliq̃ a nouellam
uineam que ex resectione erupta fuerit uim inuitem habebit. prima parte tuberantibus radicibus neq; fructum uberem extripies & nihilominus celeriter consenescet: eiusmodi itaq; uineas moueri hiemes & fletu potest facile sulcis
optime sternitur atq; ita renouellatur. Sin aut usq; eo exaruit ut euelli ne
possint. primo anno summarim ita ne radices eruas aut ledas oblaqueato & stercus ad radices addito atq; ita putato: aut paucas & certas matrices relinquas &
fodias diligenter: & sepius pampines: ne omnino supuacua sarmenta nutriat
sic excalta longas & firmas matrices creauit quae sequenti anno scrobibus sine

Oblaqueatio uineę et Amputatio.

quo uineę ster-cori conuenit.

Emina Sextarij

1 segnis deinde-mo pungere

ordinis factis propaginibus ac deīn triennio cum conualescat sepius fodiat. ma-
remq; ipsam eneruet. nihil inprospum prospicies. ceruam sublaturus est. post-
rum annum matrem radicis tollet. atq; ita nouellam uitem ordinabis. Si au-
uerus uineam taxare gnis bene radices altere sinas habebit. ita ut oblaqueare non
conspiciantur. eam uineam cuius ti. mori. an q. respices oblaqueato & primus
cum altre oblaqueaueris. sic reseruato quattuor digitos ab radicibus trunci relin-
quito. & si fieri poterit iuxta aliquem nodum seruli desecato. & plagam a-
cutissimo ferro deleuato. deīn minutam tram mediocris sterconatam ita
supponito ut ad cruentum truncum ne minus tres digiti trae sup plagā sint. hoc
idcirco ne sole inarescat & ut meliuis materia ac & percepto humore quem terra
pariet atq; mali gnis & infructuosi uinea est. summasq; partes & uinidas &
exossas hūr. si radices eius saris alte positae sint. optime inferentur ita ut ob-
laqueata & nudata pars ima secundum tram sic amputetur. ne cum aggera-
ta fuerit supra tram extet. propagationum gna tria sunt. in usu maxime
Alter uinq; ipa macer prosterniē unum quo uirgā edita a matre sulco comittitur. atq; impluris palos p quos ligas
diuidatur. Tertium quo uiris findit. in duas uel tres partes si diuisse ordinis
deducenda est. hoc genus tardissime conualescit. qui uiris diuisam medullā
amittit. & cum gna proposuim. unumquodq; quātū faciendum sit demo-
strauimus. Virgam cum a matre in tram deprimere uolet. sroobem quoq; suo
quattuor pedum facito ita pro pala non tedarior altius radicibus. Deīn quattuor
gemas que in imum sroobem puerunt relinquito. ut ex his radices oriantur.
reliquam partem quae commodius matri est. adradito. ne supflua sarmenta
precreet. Diuise aut quae supra tram extare debet. ne passim furis pluris
diuas aut ut maxime tres gemmas habere relinquas. quae in tram abscondā-
tur excepis quattuor imis. ne adradas. ne in summo radice uiriscat. Et hoc in
propagine celeriis conualescit. & tricennio amittere seppōitur. Si aut ipam uite
sternere uolet sic radicem ita ne ipsam ledas curiose fodito. & uitem ita sub plāto
ne radicem abrumpas. cum eam straueris quousq; & uideris quousq; possit per
pingere sulcum. facies unum in quem uitem integram diminas deīn ex eo sulco qui
rames fossarum faries p quos ut aqua uinea postulabit propaletur. atq; ita terra
adopies. Si aut uiris exiguam matrem habebis. a minuis ordinis deducenda sit.
neq; alte ponenda palos adquos paucius pingere quam ut diffluentes curabis q a
uetustissima fulcet ab ea parte aequabitur furca est. findas eam & idem ferro acuto
plagam emendes. sic ubi inequate findi uidetur. Sic deducta poterit sphæres

ordinis diuidi

ordines diuidi. Non inutilis est ꝙ illa propagatio quam nos repperimus si quando in ordine uinis deest nap est tam procera uirga quae cum in unum scrobem dimissa fuerit retorqueri & erigi sup̃ram possit. breuitatem ne reformidauerit sed qualemcunq; uirgam cuius cacumen in unum scrobem quemlibet depresso & obruito. Dein gemmas quae secundum ipam marrem sunt submittito ut marias a superiore parte citeriꝰ. Tum demum post triennium a marre aperto & ad suum palum eam partem quam a marre ꝙ precideris reducito & caput uinis facis propaginis scrobem minime triennio paulatim completo. summas radices precidito crebro fodito. um uitem inserere uolet optimi cuius sarmenta fructuaria. Tum cum gemmas agere incipient. uento austro a marre pridie sarmentum quod inseris de summa uirge sit rotundum bonis crebris nodis tres deinde nodes integerrimos relinquito. infra triam gemmam excurua ex parte duorum digitorum spatium in modum cunei tenuissimo scalpello acuto ita ut medullam ledas. Vitem dein quam inseturus es resecato & plaga leuato. arg; ita findito & paratos surculos infixuram admittito. eatenus qua admissi sunt: ita ut cortex surculi corticem uinis equaliter contingat. quia inseruis umide uiuidini legentur libro ligato. lute subacto paleato linito plagam & adligato ne aqua uentus ue penetrare possit. dein supra lutum mustum ipsum & ita deligato. ea res prebet humorem nec inarescere sinit. Infra insitionem & adligaturam falce acuta leuiter uitem uulnerato excurtaq; parte ex his poris plagis humor defluat. ex insitione ipsa abounda. Nocet nimius humor, nec patiuntur surculos inserto comprehendere abundã antiquorum terebrari uitem placet arg; ita leuiter ad nascos surculos dimin. Sed nos meliore ratione hoc idem facimus. nam antiqua terebra scrobem facit propi hoc uite eam partem quam pferat. Preusta aut pars raro uiã comprehendit inserto surculos. nos rursus terebra quam gallinaram ditimus hunc insitioni apraumus ea exsiccabat. nec uite qui non scrobem sed ramenta facit
1 trap cauatum foramen cum purgauimus undiq; adrasos surculos inserimus arg ita circumlinimus. talis insitio facillime conualescit. Igitur secundũ equod ita pfecta uitium insitione habere humida loca de una alba sicca denigra insitio infructuosas uites fecundas facere uites quam exiguum dare fructum aceteum agri aum cinere adrigato. ipsumq; codicem eodem cinere linito adsit fructumq; ostendunt ad maturitatem non paucum. sed pusã mitescunt uuae in arbore. Hoc modo emundabuntur cum insitione ampleruidine acini

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

habuerunt radices tenaces uitem precidito plagam agri aceto pariter ac lorio uetere p
mixta tra linito eodemq radices rigato sepe fodito matias cita uite eque fructu
pferunt. Est n genus insitionis quod uuas tales torcat mgbus uarii gnis colorib
q reperiuntur acini. Hoc aut ratione tali efficitur quatuor uel qnq siue et
plures uoles ungat dulci gnis summito: easq diligent & equate compositas colligato:
deinde intubulum fictilem uel ferreum arte instituto in ut aliquantum extent acumi
q parte easq pariter quare exeabunt resoluito in scrobem: deinde
imponito & tra stercorato obruito ac rigato donec gemmas agant cum inter se
uirge cohaserint. Post biennium aut triennium facta iam unitate dissolue fri
bulum & circa medium ferreus ubi maxime uidebit unitur cohisse uite serra spa
diro: & plagam leuare: tramq minutam aggerato: ita ut tribus digitis alte pla
gam optet: ex eo codice cum egerit tales duos optimos submitato: reliquos deiici
to: sic uuas nascentur quales proposuimus. malleolum findito ita ne gemmas
ledantur: medullamq omnem evadito. tum demum inse compositum colligato
sic ne gemmas alligues: atq in terra stercorata deponito: & rigato cum tales age
cepit sepe & alte fodito adulto uitis tales uuas sine unacres creauit. Inde
mio facta spatium putato: incipito ferramentis q optimis & acutissimis sit a
plage leues fiant: neq inuite aqua consistere potuit quae simul atq mortale
est corrumpit uitem uermesq & alia creat animalia quae matrem exedunt
plagas aut rotundas facito: nam coleum cicatrem ducunt sarmenta late ue
tera male nata contorta omnia haec precidito. nouella & fructuaria & indo
lem idoneam si iam superficies parum ualebunt submitato brachiaq roborare
q celerrime poteris putationem perficito arida & uetera falce quae amputari ne
possunt: acuta dolabra abradito in agro macro & sicco: uineam imbecilla a bruma
amputato quam partem non deputaueris circa kl febr. repetito ab vi. decembr
ad vi. ianuar. ferro tangi uitem & arborem non conuenit. Cum uitem puta
bis nisi duas gemmas secare: nam si iuxta ipam gemmam secueris laborabit
nec matrem citabit. Cicatrix aut semp orsum spectet utraq neq aqua neq
sole laborabit. humoremq recte capiet in agro crasso ualida q uineis plu
res gemmas & palmas relinquito in exili pauciores sicubi in uite brachium
desideraueris falce acuta semel aut bis eo loco alte instar digiti murrone fe
rito: brachiaq iuuat longum caue rotundum rotulas nisi rotundum aruerit. Inam
nouellam in orbem obliquatam habeto: ut omnes imbres limumq co
cipiat: uites arboresq quo citius adlaqueueris erunt ualentiores. Sed agg

in cliuis erunt postrae ita ablaqueandae sunt ut a superiore parte secundū
coduem lucus cali fiant. Ab inferiore aūt pulli aliquores exeant ur quo
plus aquae limiq; contineant. Vinea uetus neq; ablaquianda est ne radi-
ces quas in summo habet inarescant: neq; aranda ne radices abrumpantū
bidentibus sepe & alte fodito equalt & stercore uel palea cōspergito solum
ān brumam uel cum circum ipsam uitem summatim ablaquearis ster-
corato. ¶ Vinea quam putare tam uere pampinare utile est: nam & nu-
tric que fructum habēt melius convalescunt: & putatio sequenti anni ex
peditur. Tum & uinis minus contristata fit: quom quod uiride & tenerum de-
carpitur prorsus convalescit. Sup haec quo melius maturescunt ān dies
x. quā uineam florere incipit pampinam habeto: quicq; supuacui na-
tum fuerit rollito quod in carumina aut in brachia natum erit decerpito.
dum tamen que uuam non habebunt. carumina uitigarum ne luxuriem
dimurlato uinas quae meridiem aut occidentem spectabunt ne putant
sua sibi pampino tegito simul atq; uua uariari cepit fodito tramfossurā
& cum iam maturescit ān meridiem pusq; calere incipiet. cum deserit
post meridiem fodito pulueremq; excitato ea res & a sole & a nebula uuam
uuam defendit. Luculentam terram neq; arare neq; fodere oportet quia
valde durescit & findit: bidentibus terram uertere utilis est quia arato
bidenti equalt toram tram unit aratrum preduam quod scana facit. Tum
& boues q arant aligtum uitigarum & medium rotis uites frangunt. Finis
aūt fodiendi uineam nullus est: nam quanto sepius fodieris tanto uberiorem
fructum reperies. ¶ Aleatum aceruos in ordines uerno tempore positos
habeto in uineam: cum frugus contra temporis consuetudinem increuerit
O mnis aceruos incendito ita fumus nebulam & rubiginem remouebit. ¶ u-
pinum tritic & cum fragibus misceto eoq; unam uineam circumlinito ut
bitumen cum oleo coquito eoquoq; imas uites rangito formicam ne exce-
dent. ¶ Vites quae secundum edificia sunt a seritabus aut muribus infestant.
id ne fiat plenam lunam obseruabimus cum erit insigne leonis ut scopionis
uel sagipterii uel tauri & nocte ad lunam putabimus. ¶ Genus est uitis
uolucra appellantur: id fere prerodie veneras ad hunc pampines & uuas ad
ne fiat: falce quibus uineam putaueris pacta putatione sanguine ursino
linito uel si pellem fibri habueris in ipsa putatione quotiens falce acueris ea
pelle aciem detergeto atq; ita putare incipito. Cum de uineis abunde di-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

xinus de arbustis precipiamus. ☞ eorum maxime populus alba deinde ulmus deinde fraxinus. populus cum frondem ydoneam habet a pleriq; improbatur. ulmus autem quam aminiam uocant rusticis gratissima est. & letissima multumq; fronde herbaq; maxie strenda est loci pinguibus uel & mediocribus. Sed si asperi & siticulosa loca arboribus obseruanda erunt. neq; populus neq; ulmus tam idonee sunt q̄ ornie aut siluestres fraxini sunt. Paulo latioribus cū foliis quam cerasus fraxini nec deteriorem frondem q̄ ulmi prestant. Capre quidem & oues uel libentius & hanc frondem appetunt. legitur qui arbustum constituere uoluerit an anni quam deponant arbores serebos faciat quattuor quoq; annum. Deinde circa kl. mart. in eandem serobem ulmum & populum uel fraxinum deponat ut si ulmus defecerit. populus uel fraxinus locum optineant. Si autem utraq; uixerint alia eximia eximatur & alio loco disponatur. Arbustum inter quadragenos pedes dispositum esse conuenit. Sic enim & ipse arbores & appositae uites melius coalescent. fructumq; meliorem dabunt. Segetes & quae in eo erunt minus umbra laborabunt. Arborem quam deposueris sepius circumfodito quo celerius adolescant & triennium ferro ne tetigeris. Completis sex & triginta mensibus ad recipiendam uitem formaris supinacios ramos amputabis. alternaq; brachia in modum stalarum relinquos altiusq; annis sexto anno si iam firma uidebitur maritabis hoc modo abiegne arbori crure pedale spatium interuenito. deinde sulcum inter quattuor pedes longum in tres alteum in dupondium semissem latum cum feceris patiere minime duobus mensibus eum tempestatibus uerberari. Tum demum circa kl. mar. uitem de seminario de minus decem pedum sternito & administrato arboriq; iungito. eam proximo anno ne putueris. hic uere ad imam usq; radicem uitis paulisq; gemmas relinquito. ne ea q̄ in altitudinem repat. Deinde amplum in crementum haberet. omnia arboris tabulata disponito matia. si uitem ne uitem oneres. sed certa & robustissima flagella submittas. Arbustiua uitem quia putaret a malis geret diligenter oportet. nam in eo fructus maxime uis consistit. diutiusq; omnes que summis storis & ydoneis locis relegata est. itaq; omnibus annis conuenit subsecari putationem. ita ut tori reuocentur & uetus q̄ ydoneos ramos dispenatur. ☞ loca maxime collibus siccis & argillosis gaudet. at humidis campis & pinguibus letam spondere sine fructu adfert. melius autem truncis q̄ plantis oliuetum constituetur. Magoni placet siccis locis oliuam aut non equinoctio seri an brumam hiue ueris agricolae ferre uernum tempus circa kl. martias censuerunt. Oportet autem serobem olee quoq; ussus pedes quaternos patere in imum

OLEA

inualuerit

strobum lapidem glareamq; abiicere. Deinde sup̃ fram quatuor digitorum iniicere cum arbusculam deponere ita rectam ut quod strobe exterius in medium sit. Arbusculam aũt a tempestatibus tueri diligenter adminiculando & circumquaq; strobem reponere stercori immittere. Oleam decet inter sex agenos pedes disponi ut spatium relinquatur ad arandum. Non crescendi habeat. Nam quae in proceritatem excrescunt eximiae sunt parumq; fructus ferunt. Optima est oleo liciniana. posita secunda oleo neap̃ sirbitã gratam quam quas supra diximus. Si oleam posueris eo loco ũ quercus effossa & emortua est ideo quod quam uermes q̃ sunt educuntur in radice quercus nascuntur. Et in quae maxime semina olee consumunt. si in olea unus ramus aliquanto retis lenior est nisi eum uideris arbor tota fiet retorrida. Omnes arbusculas quas q̃ transferre uis rubrica notare conuenit. ut cum serentur eadem caeli partes aspiciant quas a uiuario consuescerant. aliqn frigore uel calore laborabunt ab his partibus quae contra sustinuerunt sub alio posita habuerunt. Quius q̃ pomarium constituas quam magnum habere uoles circummunito macerie aut fossa. Ita ut non solum pecori sed nec homini transitu fiat nisi p̃ oadum dum adolescant semina. si sepius earumina manu prefracta ausa pecori proposita fuerint inperitum corrumpuntur. Quarum arborum disponere utilissime ne imbecilla ualenciore premantur. quae nec uiribus nec magnitudine sunt pariter crescunt. terra quae uiribus apta est eadem quoq; utilis est arboribus. Strobibus idest de fossis in annum q̃ poma disponere uoles strobes fodito ea sole pluuiaq; macerabuntur. & quod posueris cito comprehendes. Sed si q̃ anno strobes feceris & semina ponere uoles minime in duos menses fodito strobes postea stramentis eos implebo & incendito quo latiores paciorisq; strobes feceris. hoc erunt latiores superiorsq; fructus strobilubano similis est inusq; summus paenitet ut laxius radices ingeneret. ac minus frigoris minusq; estate uaporis pangustam ostreacarinae. tum & cluiosis locis terra quae in eum congesta est pluuiis non ablatur. arbores pares inualles sepito. ut cum creuerint spatium habeant quo ramos extendant. Nam si spisse posueris neq; infra quid serere poteris. nec si ipse fructuose erunt nisi inuaseris ita placet inde ordinem quadragenos pedes minimumq; tricenos relinq; uolueris. Semina lege ne minus crassa q̃ manubrium est uidentis. leuia praeterea sine ulceribus integre libre ea bene & celeriter comprehendunt semina si ex arboribus sumes. de his potissimum summito quae omnibus annis boni & uberes ferunt fructus. Obseruabis aũt ab umeris q̃ sunt ad solem orientem ut eosdem decorticasses. si cum radice plancta posueris. Inserendis

esse arida sine & vegete & radi non sine specie neq; oleo

eius fuerit que ceteris seminibus arbus insita fructuosior ꝙ quae insita non est: idest ꝙ
que ramus aut planus ponitur pusꝙ arbusculas transferas: rubrica uel alius liber
resignato ut hisdem uenis ãn sterentur: constitues eas curamq; adhibebo ut asupi-
ore & scitione & excidere inplanioreꝫ humiliorem pinguioremq; agrum transferas.
S emina trifurca maxime ponito: ea exterr supra tram tribus pedibus inter eam
sorobem duas aut tres arbusculas ponere uoles: curato ne inter se tenuiganꝫ: nam
ut uermibus intimunt: cum semina depones dextra sinistra sinus quousq; iunu
sorobem fasciculos sarmentorum brachij humani crassitudine deponito: ita ut
supra tram paululum extent: p quos ostiare parue labore aquam radicibus submi-
nistres: arbores aut semina radicibus autumno seritoq; circa yd. octobris ralꝫ a ramꝫ
uere ãn ꝙ germinant arbores maxime deponito. sed nec inter molesta sic seminibus
ficulneis in imum sorobem ralem leuissa ita ut cacumen eius deorsum spectet obrui-
to. F calcatosa
eam frigoribus ne serito: loca aprica ne serito: glareosum uiridum & saxeta
amat: eiusmodi agra circo conualesfacit: si sorobes amplos & idoneos feceris fructuum
genꝰ & si sapore & habitu differunt ẽn una modo sed dispro differentia agri
pori loco seruntur: locis frigidis & autumni temporis aqueosis ꝙquoq; serito. ut reciprocum fructus de
legas locis calidis hyem
A e si uoles ficus ꝙuis non natura seram facere: cum grossuli minuti erunt fructi nas seroti nas serotinas seras
decutito. Iterum alterum eder fructum in hiemem serum differas maturitate
nonnunq; & cum frondere cepit arborem cacumina ficus acutissimo ferramẽto
summa amputare prodest. Sic firmiores arbores & feraciores fuint semp pro-
derit: simul ac folia agere cepit ficus subtram amurca dilucere: & cum ster-
core humano ad radicem fundere: eas res efficit uberiorem fructum & fructu
fiit speciosus & plenus. Nucem greca serito arcturi signo ut circa xi. febr. qui
primus innascit agrum calidum durum siccum desiderat. Nam in locis diuisis
eiusmodi natura si posueris nucem protinus putrescet: ãn ꝙ nucem depanas
in aqua mulsa: ne nimis dulci macerato: ita ut rotundioris saporis fructum
cum adoleuerit prebebit: & intimi meliis acq celerius nascetur. Ternas nuces
inrigo num statuito: parsq; acutior inferior sit q in radices mittit. nucq; amur-
ca minime palme absit & ante pf ad fauonium spectet. Omnis nux unam radi-
cem mittit & stilo simplici prorepit: cum ad sorob solum radix pumit duricia
humi cohercita recuruatur: & extensa in modum ramorum aliis radices emit-
tit. Nucem greca & auellanam tarentinas hoc modo fieri poteris inq; sco-
be destinaueris nuces serere tram minutam in modum semipedis penito. Ibiq;
semen ferule facito cum ferula fuerit enata eam findito: & in medullam

Malū Punicū

rius siue puramine nucem grecam uel auellanam asperdire & ita adornato
hoc ante kl. mar. fiat: uel & inº nou. & vi. mar. Hoc eodem modo tempore
inglandem & pineam & castaneam serere oportet. Malum punicum uere
usq; in kl. apr. recte seritur. quod si acidum aut minus dulcem fructum fert. hoc
modo emendabitur stercore fullo & humano ueteri radices rigato: ea res & fer-
tilem arborem reddit & pmitiuos annos fructum unioscum: post tuo & dulcem
& apirinum facit. nos exiguum admodum lacrimarum unium diluimus:
& ita cacumina summa oblecimus ea re semen elauit acorem malerū mala
punica ne rumpantur in arbore remedio placuit. lapides tres si cum seres arbo-
rem ad radicem ipsum collocaueris. At si iam arborem satam habueris: sillam
secundum radicem arboris serito. Alio modo cum iam matura mala fuerint an
& rumpantur pendos quibus pendent inconquieto eo modo seruabuntur & tum
anno toto pus autumno ante brumam serito ita ut minime dies quinq; et xxx.
ad brumam supsint: quae ut sint ferendi cum iam adoleuerint altem obligen.
& uix iam radicem truncum findito: infixumq; cuneum pineum reuse adi
cito & ibi relinquito: deinde obruta oblagatione cinerem supra truncum spargito. Ma
la estiua cydonia sorba pruna post mediam hiemem usq; in vi. febr. serito.
mabrum ab vi. febr. usq; in octobrem uernale recte seres. Silquam graecam
quam dam castaneam uocant. dein postea ante brumam p autumnum serito. Amy-
dala si pirum feracia erunt pronatam arborem adigito: ea librum arboris foleste
sumito. mnium aut genus ramus circa kl. mayr. inseri subacto & stercora-
to fiat. est p pulmos artarum disponere conantur conuenit. Dein cum renas-
cere inde incipiunt opera utendum, reuersos ramos sine uelleri pamineturq; deinde
sublimum pmo anno semina redigantur. & cum autumnus incesserit an q frigus
cacumina aduras omnia folia decerpe expedito. & ita cum sis armadinibus quae
ab una parte nodos nitentes habent: quasi pelliculos induere. atq; ita africore &
gelandi tenerae adhuc uirgas tueri possit. quartum & uigesimum. Deinde messem
suae transferre & disponere mordamen uolet seu inserere sunt ruto utrumq; facil.
minus surculis inseri potest non est ei arbori cui inserere dissimilis cortice. si uero fru-
tum & eadem fere fert sine ulle scrupulo optime instituitur. Tria aut genera insiti
onum annq; reperiuntur: unum quod resecta affixa arbore recipit surculos
insertos. Alterum quod resecta inter librum & matrem admittit semina quae
utraq; genera ueris temporis sunt. Tertium cum ipsis gemmis cum exigua cor-
tice partem sui deliberatam recipit quam uocant agricolae ephistamenon.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

hoc genus est[ri]s est. quorum insitionem [tri]plicem cum tradiderimus: nobis quaque
reptam docebimus. omnes arbores simul atq; gemmas agere. optime iuxta cras[ti]e
inserito. Oleum aute circa equinoctium uernum usq; in jd. apr. ex q[uo] arbore inse
rere uoles. & surculos adinsitionem sumpturus es: uidebis ut sit tenera & frux
nalis q[ue] crebris & cum primum gna cumebunt de ramulis anni circulis q solis or
tum spectabunt & integri erunt. eos legito. Crassitudine minimi digiti surculi sit
bisula. Arbores quam inserere uoles: serra diligenter exsecato ea parte q maxime
nitida & siue cicatre est. dabisq; opam ne librum ledas: cum dein truncum red
deberis acuto ferramento plagam locato. Dein quasi cuneum ferrum uel
osseum: inter corticem & maciem ne minus digitos cras: sed leuiter demittito ne ledas
aute rumpas corticem: postea surculos quos inserere uoles sale acuto abunia parte
radito tam ante q cuneum dimisisti: sed ita ne medullam ne ut alteius partis corti
cem ledas ubi surculos paratos habueris cuneum uellito: statimq; surculos demit
tito in ea foramina quae cuneo adacto inter corticem & maciem facta sunt: ea
aute fines quae adreferis surculos: demittito ita ut sex digiti de arbore extent
in ima aute arbore duos aut tres ramulos figito: dum ne minus quatuor digitos
inter eos sit spatium pro arboris magnitudine & corticis bonitate. Haec facito ei
omnes surculos arbor quos pateretur: diuiseris libro ulmi uel uiminem arbore
adstringito. postea paleato luto bn subacto oblinito totam plagam & spatiu quod
est inter surculos usq; eo ut duobus digitis insita extent: supium lutum musgum
imponito & ita adligato ne pluuia dilabatur: si pusillam arborem inserere uoles
iux tram abscidito ita ut sex qui pedem a tra extet: cum dein abscideris plagam
diligenter lenato: & medium truncum acuto scalpro: modice findito ita ut fis
sura cruium digitorum sit in eam: dein cuneum quod is paterur inserito: & surcu
los a utraq; parte adrasos demittito: ita ut librum seminis libro arboris aequem
faciat. Cum surculos diligenter adtaueris cuneum uellito: dein tram area arbore
adgerato usq; ad ipm insitum. Ea res a uento & calore maxime ruebitur. Ter
tium genus insitionis cum sit subtilissimum non omni gni idoneum est & fere
ex recipiunt talem insitionem quae humidum suco sumq; & ualidum librum
habet: sicuti ficus nam & lactis pluruum remittit & corticem robustum habet
optime ita q ea inseritur. Tali ex aqua arbore inserere uoles in ea q sito
nouellos & nitidos ramos. In his dein obscuro gmam quae bn apparebit cortem
q spem germinis habebit: eam duobus digitis quaqua uersum signato ut g
ma media sit & ita acuto scalpello circumrescato diligenter negemmam ledas.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Deliberato ueru quam arborem inserere uelis in ea nitidissimum ramum eligito & eiusdem spam corticem circumdato & mactis deliberato. Deinde ramum quem inducueris gemmam quam excalcea parte arboris sumptus aperto ita ut eam emplastrum circumsitae parti teneant. Vbi haec feceris cura gemmae ne uinito ita ne ledat. Deinde cornissum & uinctula luto oblinito spatio relicto qua gemma liber germinet matrem quam insueueris si sobolem uel suis ramis habebit: omnia spidio ne quid sit quod possit aucean: aut cui magis id insito fuerit: post unum & uiginti dies solueo emplastrum: hoc genus optime olea inseritur. Quartum illud genus insitionis iam docuimus cum de uitibus disputauimus itaque superuacuum est hoc correpetere iam tradetam uicissitudinem terebrationis: sed cum antiq negauerint posse omne genus surculorum in omnem arborem inseri: & illam quasi infinitionem qua nos paulo ante usi sumus ueluti quandam legem sanxerint: eos tm surculos posse coalescere q sint libro ac corticis & fructu cossimiles arboribus quibus inseritur existimauimus: errorem huius opinionis discutiendum: tradendam quae postea rationem qua possit omne genus surculi omni generi arboris inseri. Quod ne longiori exordio legentes faciemus unum id exemplum subiicientes: qua similitudine quod ad genus uelut omni arbori possit inseri. Scrobes quo uersus prodeat quatuor ab arbore olivae tam longe fodito: ut extremi rami oleae possint eam contingere in scrobem. Deinde fici arbusculam deponito diligentiam q ad hibero ut robusta & nitida fiat. Post triennium aut quadriennium cum iam satis amplum incrementum ceperit ramum olivae quem uidebitur nitidissimus deficito & ad crus arboris ficulneae relega. atq ita amputato cortis ramuli ea tm cacumina quae inserere uelis relinquito totam arborem fici detruncato plagamq leuato & medium cuneo fundito cacumina: deinde olivae sicuti matri inhorrere uetuq pari ad radito & ita fixum fici aperto cuneumq eximito & diligenter colligato. ne q ui reuellatur: sic inposito triennio coalescet ficus olivae: & cum decimo quarto anno cum tm potest uelut propagines ramulos olivae ramos a matre reseruabis.

ficulnea arbor

b ac modo omne genus in omnem arborem inseritur. Cytisus

ytisum quod graeci

aut cornicem aut trifarin uocant quam plurimum habere expedit ad gallinas: apibus quibus caprisque quae a omni genere pecudum utilissimum est quod exeo cito pinguescent & lactis plurimum praebet oribus: tum & octo mensibus caridi eo pabulo uti a postea arido possis praeterea inculto agro cuius agrestium reliqua comprehendit: omnemq; inuentum sine nexa parituri. Mulcere eadem lactis inopia pmunerur: citiusq aridam in aquam macerari oportet.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Cum rota nostr̄ pmaduerit postero die expssi sui trus eminas p̄mistri modio uino aceti ita potandum dare: sic & ipa ualebunt: & pueri abundantia larbis confirmabuntur. Sato aũt ciri uel autumno circa vi. octobr̄. uel uere fieri ꝓt. cum ciram bñ subegeris in modum ꝑtem areas facito: ubiq; uelut oryzium semen cynisi autumno sericor. plantas dein uere dispono: sterco ratam circa adgero. si pluuia non ingesserit rigato grandecim proximis diebus simul ac nouum frondem agere cepit. serito post eremisium. Deinde credito & pecori pretorio equo abundãt est uiribus pondo grandem boui pondo uiginti cetisq; pecudibus proportione uirium. Por aũt & circa sepem aridum si dabis exiguus dato: cum maiores uires habet. ꝙuq; agua macerato & exemplum palliospinisecto. Cythisumq; aridum facere uoles circa mensem septembrem cũ semen eius grandescere incipit credito: paucis deinde oris dum floreat insole habeto deinde in umbra adsiccato & ita condito. [illegible] autem & genistam crescente luna uere circa kl. mar. serito. salix humida loca desiderat. Genista & sitis ufaq; in circa uineam opportune seruntur. cum palmitibus ydonea prebet uincula. arundo optime seritur quos alii bullos alii oculos uocant: simul ac uiam bipalio repassinaueris radicis harundinis acuta fossa ꝑstratam inpendenti pluuia disponito. Sunt q̄ harundines integras sternant cum ex omnibus satis harundinis emittit. sed fere hoc genus euanidum excelsoq; humilem harundinem adfert. Melior usq; sine est ea quam ꝙs demostrauimus. Placet aũt omnibus simul harundinem recideris locum alter & equaliter confodere. aceti ita rigato. olim q̄ facturus est terrum sterceratum & repassinatam minutatim pedem impluuino redigat: aceti in plantas ad notinas strobiculis predictis actis aũt kl. mar. dispositas habeat. Semen aũt uiolae sicut olerum in aris duobus tribus strium: uere uel autumno colitur aũt modo eo quo & cetera olera curentur ut saturatur ut irrigetur & rigetur. [illegible] osam fruticibus ac surculis disponi ꝙ surculos pedalis conuenit ꝙ idem tempus q̄ & uiola sed omnibus annis radi circa kl. mar. & insputari oportet. ꝙ hoc modo cultus multissimus proueniet.

L. IVNII MODERATI COLVMELLE REI RVSTICE LIBER III EXPLICIT IIII QVI HAEC CONTINET.

.I. Quod genus uitis conueniat cuiq; solo & statu cœli. .II. Que uites sub urbanis regionibus ad esam cõseruande sint. .III. Que uites diffusionis causa deponende sint. .IIII. Nõa & qualitates minus aut magis

generosarū uitium. V. Disputatione qua colligitur nihil ruſticos magis ex pedire q̄ uineas colere. VI. Quantū debeat agricola ex deposito mal leolo redigere quantū in ſingula iugera uini ſeuere. VII. Quot iugera Liceat unus unitor colere. VIII. Quali ſolo et quo uitium faciendū ſit. VIIII. Qualis et ex q̄bus ſtibus uitis malleolus legendus ſit. X. Quo fecunditatem uitis explores. XI. Quo amineas uites feraces facias. XII. Que ſpectande ſint qualitates in eo ſolo quod uineis deſtinaueris XIII. Quo terra paſtinetur. XIIII. Quot modis uitis ponat aut in pro uincijs aut in tabula. XV. Meliore eſſe poſitione paſtinato ſolo q̄ in nouali ſulcis ſerobibus aut ſulcis. XVI. Que menſura paſtinandi ſoli uineis habunde ſit. XVII. Quēadmodum & q̄bus tp̄ibus conſeren da ſit uitis. XVIII. Que obſeruare debeat qui uitem ſerit cōtra ſuli ædici poſitionem q̄ cōtortū malleolū ponit. XVIIII. Qua longus debeat eſſe mal leolus. XX. Quot gr̄a uitū ponenda ſit. XXI. Vtrū deſtendis uitium gr̄ibus horti cōſerendi ſint an cū ſemine uineę faciendæ.

ACTENVS arborum cultus ut aiū ſpiritaliſſimus porta nihil n. prohibet noſ. P. ſiluane de hiſdem rebus auſuros celeberrimi cur riculi auſpicari principia. Segetur arborum cum quas paruę reipu blicæ uel maxima eſt earum ſpecies diuerſe & multiformes ſimi q̄ppe uarii generis ſicut auctor idem refert. Nullis hominum coercitibus ipſe ſponte ſua uenerunt. multę & nūa manu ſatę proueniunt. Sed que non ope humana gignuntur ſilueſtres ac fere ſui cuiuſq; ingenii poma uel ſemina gerunt. At q̄bus labor adhibetur magis opre ſunt fructibus. De eo igitur pus gr̄a dicendum eſt quod nobis alimenta prębet. idq̄ tripartito diuiditur nam ex ſtirpe uel arbore procedit ut oleę uel frutex ut palme campeſtris uel rubus quidam quod nec arborem nec fruticem proprie dixerim ſi ne ruſti hanc noſtris ſcriptoribus uice ponimus. Non tm fructus dulcedine ſed & fo liarū p quam omni pene regione & omni declinatione mundi niſi in gla li uel pferuida cure mortalium reſpondet. Tamq̄ felix campi q̄ colibus pre uenit & indenſa no minus q̄ inſoluta. ſepe & gracili arq̄ pingui materia ſicca q̄ & uliginoſa. rum ſola maxime utrunq̄ patitur intemperiem celi uel ſub ex frigido uel eſtuoſo proclio ſp. refert. tm cuius gr̄is aut quo habitu uitem pro regionis ſtatu colere cenſeas. neq̄ n. omni celo ſolo ue cultus idem. neq̄ eſt

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

unum sarpi eius genus: quodq; pinguius est ex omnibus non facile dictu est: nam
suum cuiq; regioni magis aut minus apud se docet usus. exploratum tñ habebit
prudens agricola genus cuius habile campo quod nebulas pruinamq; sine noxa
ferat: colle quod siccitatem uentosq; patiens pingui & uben dabit agro. graculo ui
tem: nec natura nimis fecundam: macro feracem: trae densae uehementiorem nil
raq; maria frondentem: resoluto & leto solo rari surmenti humido iceo sier nõ
recte mandari fructum teneri & ampliores acini: sed galli & anguli sirq; minusq;
uinaceis sicco recte contribui diuisae natiuae semina: sed hae post haec ad regio
nibus cuius loci plus possit qualitatem tarli frigidam uel calidam siccae uel ro
sidam: graminosam uentosamq; uel planidam: serenam uel nebulosam: fri
gidaeq; aut nebulosae duorum genum uinis aprabit. Seu quoquo quae nostra
nisi frugum parentem hiemem: seu fumi duriq; retini: quae inter caliginosa aut
deflorescunt & modum gelicidiis ac pruinis ut aliae caloribus aut egelant
uentoso quoque & tumultuoso statu tarli fidem exsolent: tenaces ac duri aeris
comuter. rursus calido teneriores uberioresq; concrescet: sicco destinabit exsa
pluuiis aut tonitruis: rebus puerescunt: roscido siccitatibus laborant. grandi
nosa q; foliis duris latisq; sunt quo melius protegunt fructum: nam placida &
serena regio nullam non recepit. Commodissime tñ ea cuius uel suae uel a
cina uel celeris decidunt. Ac si uero est eligendus uinetis locus & stratus caeli sicut
constet uerissime celsius: optimum est solum nec densum nimis nec resolutum
solutu tñ propius nec exile: nec latissimis: proximum tñ uberi nec campestre nec
praeceps. Simile tñ edito campo nec siccum nec uliginosum modico tñ residuum
quod fossionibus non in summo non in profundo time scaturiat. Sed in uinetum
radicibus humorem subministret: cumq; nec amarum nec salsum: nec sapo
rum uini torumpat. & uermemina uiretium uelut quadam scabra rubigine
cohercear. Simodo credimus uirgilio dicenti. Salsa aut tellus & q; phibetur a
mara Frugibus infelix ea nec mansuescit arando: nec baccho genus aut pomis
sua nomina seruat. Celum porro neq; imicue uinea sicut praedixi nec rursus
extuosum desiatrat: calido tñ potius q; frigido: sereno imbribus magis q; sere
nitatibus. offendicuria solo sicco quam nimis pluuia est amicitior. ptiatu mo
dico lemq; gaudet: procellis obnoxia est. atq; haec maxime probabilis est caeli
& soli qualitas. Vites aut uel ad estatem uel ad effundendum deponit: ad estam
tñ expedit instituere uineta: nisi cum tam suburbanus est ager ut mario po
stulet in comodum fructum nec arboribus uelut pomum uendere. quae cum

celsus

Virgilius.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

talis est condicio maxime preq̃q̃ues: sed durantine. tum demq̃ purpuree & bonesti dasilig & redit libre quoq̃ & cerauiniae: nec solum quae uicinitate sapores: uerum & q̃ae speciem cõmendari possint conseri debent: ut stephanure: ut tripõ.nee: ut uncianae: ut cydonie. Item quarum uuae temporibus hiemis durabiles uasis condunt̃: ut uemunculae: ut nup in hos usus explorate nimisiane. At ubi uino consulimus uuis eligim̃: quae & fructuum ualet & suauia quod altum ad reditus colonj altum ad diuturnitatem stirpis plurimum conferr.
S ed ea tum pcipua est si nec nimis celeriter frondet. Et primo quoq̃ tpe defloresit nec nimis tarde miteſcit. qn̄ a pruinis & caligine & carbunculum facile ppulsa rademq̃ nec imbribus putrescit nec siccitatibus aboleſcit. Talis nobis eligenda ut mediocris fecunda si mõ is locus habetur: inquo gustus nobilis phesus fluit.
N am si sterilius aut uilis est feraciss̃imaq̃ quaq̃ sereꝛe conducit: ut multiplicetur ne frugum reditus augeatur. Fere aũt omni statu locorum campestria largius uinum sed iucundius adferunt collinae quaq̃ tñ ipa modice situ caeli magis excubarant caloni proxas & sunt positiones subaustro. Nec dubium quin sit ea nonnullarum uinarum natura ut pro locorum siꝛu bonitate uini modo uincat modo superet: sola et traduntur animae excepto caeli statu nimis frigido ubi tunq̃ sine & si degenerent sibi comparare magis aut minus probi gustus uina prebere cetera omnis sapore pcedere: ea cum sine uinis nominis non unam speciꝛ geꝛ
D uas germanas cognouimus quarum minor ociis & melius defloresit habilis arbori nec non ugo illic pinguiem tram hic mediocrem desiderat longeq̃ pcedit maiorq̃ quia & ambros & uentos fortius patitur. Nam maior celeriꝰ in flore corrumpit & magis uuigis q̃am marboribus: ideoq̃ non est uineis apta: uix & arbustis nisi prepinguibus & humida tra: nam nec mediocri ualet: multoq̃ minus in exili proluxarum frequentia mariarum foliarumq̃ & uuarum & racemorum magnitudine dinoscitur: inter nodus quoq̃ ratio rarior largis fructibus & minore superat̃ gustu non uincitur & hoc quidem utroq̃ animae uerum & alio duo gemino ab eo quod duplicis uuas exigunt gemellae austeritatis sunt sed eque permixtae minor uoigo notissima apud campanie celeberrimos fuisse uidetur: surrentinosq̃ uestri bularis inter estiuos fauonii flatus austris adfligitur: cetis uicinis partibus uitis non rem uineis quã arbustis & cydoneis cum p̃ceteris regionibus cõmodissime iugum sustineat: mariam fructumq̃ nisi quod duplicem non adsimilem minori gemmae egerit: sicut maior gemma minori germinaq̃ in minore hoc melior est quod fecundior & mediocri solo: nam illam

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

nisi spinguis terre non respondere iam dictum est: lanuginem quoq; amineam quidam maxime probant: quae hoc uocabulum non ideo usurpat quod sola ex omnibus amineis: uerum quod priuet canescit lanugine: sane boni uini: sed leuioris q̄ supioris: crebram quoq; maciam fundit: atq; ideo propter pampini densitatem parum saepe recte defloreſcit: eademq; maturo fructu celeriꝰ putreſcit. Sup hunc numerum quem retulimus singulariꝰ habetur amminneam: niueis germane: non dissimilis prima specie pampini & trunci: sed uini sapore aliquanto inferior: quis grossissima sit proxima pferenda & propriꝰ uirtutibus: nam & feracior: & flore melius exuitur: spissasq; albidas uuas ac tenuidioris acini gerit: grauli arvo non deficit: atq; ideo inter uberrimas uites numeratur. Nomentanee uinee nobilitate subsequunt amineas: secundare & preueniunt: appe cum se frequꝰ impleuerint: & id quod ediderunt optime tuentur: sed earum q̄ feracior est minor cuius & folium parcius sonduat: & matia non ita rubet: ut maioris a quo colore rubelliane nuncupant: eademq; frania p plusq; caesie ferit adferunt: id tñ incommodum repensant uuarum multitudine: quas & in ingo sed & in arbore melius exibent: uetos & umbros ualentior sufferunt: celeriꝰ deflorescunt: & ideo citius mitescunt.
O mnis incommodi patientes pret coloris. Nam ga minuti acini & dure cutis uuas ferr: ostibus contrahunt pinguiq; arvo maxime gaudent quod ubiq; alias narum gracilibus & exilibus uiris prebere ualet. Frigidum ac roscidum solum commodissime sustinet sicut eugenie dum sunt in albanio colles nam mutato loco sui nomini suo respondent nec minus allobrogice: quarum uini iucunditas cum regione mutatur magnis & donibus eos appiane cōmendatur. omnis feracis ingoq; & arboretibus satisidonee: grossior tñ una q̄ nudis soluis est. Nam dure lanate quamuis frondibus & palmitum paricie fluxure qualis sunt disparilos: quom tardius & tra recipiet cariem uetustatis pinguis solo feracissime: nec dicere quoq; fecunde: pqueq; fructus: deoq; frigidis locis apissime uini dulcis sed capiti nocuisq; uenisq; non apte nisi mature lecte pluuiis uentisq; & apibus adferunt pdam: quarum uocabulo propter hanc popularione cognominatur: atq; hec prosi gustus celeberrime. Possime tñ & secunde notantur quoru & ubertate cōmendari qualis est biturica: qualis basilica: quarum minorem cerquisubem uocant hispani. Longe omnium pmis utreq; proxime: nam & uetustatem uinum earum pantur & ad bonitatem aliquam p annos uenit.
1 am uo spe fecunditatem prestant omnibus quas an retuli. Tum & patauia

ppe turbines imbresq; fortissime sustinent & commode fluunt. nec deficiunt
mero solo frigora meliusq; humores sustinent. humores commodiusq; siccitates
nec caloribus nec constantur. Vis ulla dem̃ abbis & minor ag̃itis trae mediocriter leuantur. Nam impingui nimis uiribus luxuriant. in matra tenues & uacue fructu uenium. amiciores ergo arboribus sed argiis & insublimibus fortibus uastis matris & uus exuberat humillimis tabulatis aptior uis ulla. breuem
matiam durum & latum folium exigit. cuius altitudinem fructus suos ophe ad ampliudinem
adulsa grandinem tuetur. Qui tm nisi pmo quaq; tpe maturi legantur. ad
tram decidunt. humoris & plusq; defluant putrescunt. Sunt & herbole quas
nonnulli baccas appellant. nec purpureo. nec nigrae ab albo nisi foliorum colore
uocitant. meliore nigror habbundantia uini. sed haec sapore pcie colore acinos
in matra conspicitur. equalis atq; utraq; candidi musti altitudine annorum
plus alii minus afferunt. meliusq; arborem. sed & ugum commode uestiunt. medio
cri quaq; solo. feamde sicut pcie minor & minor. Sed & haec gñositate uini magis
cõmendantur. & frigoribus matius frondent & cito maturescunt. Alius uel iis
uilior. vt air celsus in colle. q; in campo. in arbore. q; ugo. in summa arbore. q; in
minima. ferax & matie fregnis & uuae. Nam graculae uites sunt ut macrocarpae. thasiae. pubis. sophoricae. sicut hae probabilem gustum. ita nostris regionib⁹
& nitidae uuarum & acinorum exiguitate minus fluunt. Inertissima tm nigra quã
dam greci amarican appellant. Potest insecunda quasi tribu esse. quod & boni uini
est & innoxia quom nomen traxit quod inter habetur in remendis nec nisi finis gustus nec si habet trium gradum facit earum celsus quae secundarum sola cõmendandae tres. helueticae. quarum duae maiores ne quis minori benitate habbundantia
nisi pares hinc. earum alba quam galliarum. mole uarium uomit. mediocris
uini est. & albam quam longam appellant. eandemq; cuiam sordidi uini nec
tam largi q; nitio uuae. quae pma specie promittit. minima & optima trib
gallicae folio dinosatur. Nam rotundissimum omnium id genus. atq; est laudabilis quod siccitates maxime pfert. quod frigora sustinet. dum tm sine imbrib⁹
quod nonnullis locis & uinum eius inuenustatem diffundit. quod pcipue sola
aceruum q; solum fertilitate sua cõmendat. ut spionis adapsilis mustos. sed
ampliudinem magis uuae. q; nitio fertilis. ut holcama & murgentina. eademq;
pompeana. ut numerus adnumulat. eademq; seminula atq; rutenula. ut nigra
fregellana. ut atrica. ut retica. ut omnium quas cognouimus reposissima arcelaga maior. a multis argis falso existimam. Nam has nup mihi cognitas egulana

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

dico & hirtolam ferreolam q̄ non facile adseuere quo gradu habendae sint. Quod & si
satis secundas scio non dum tñ de bonitate uini quod affert iudicare potui. Vñ
& prequoquem uitem nobis ān hac tpūs magnitudo greci consuetudine diuersion
uocitam compressi quae secundatur iuxtandrate uel arcelate basilicog & breuiter
comparari possit gñs̄tare uini aminee. Multa proīa gñā sunt uitium quarū
nec numerum nec appellationes cum certa fide referre possimus. nēq̄ n uir ait
poeta nūo comprehendere refert. quem q̄ sāre uelit libici uelit equoris eoum dicē
quam multe zephiro ūsentur harene. q̄ppe uniuersie regiones regionumq̄ pene
singulae partes hīe propria uitium gña que cōsuetudine sua denominant. q̄dam
& stirpes cum locis uocabula mutauerunt. q̄dam pp mutationem locorum susp
dicimus & & qualitate sua decesserint. ita dinosci non possint. Ideoq̄ in hac tpa
italia: nec dicam in tam diffuso terarum orbe uicine nationes nominibus earum
discrepare uariantq̄ uocabula quare prudentis magistri est eiusmodi nom ola
tionis aucupio quo potiori nequeat studiosos non demouere sed illud in totū pre
cipe quod & celsus ait. & ān eum M. Catо nullum genus uitium conserendi ēē
nullum diutius consuendum nisi fama nisi experimto probatum: atq̄ ubi nusq̄
inuenerunt regionis cōmoda ut nobilem uitem conseramus gñosam negtmue
ingē uehis grecinus ubi nihil erit aut non multum quod proīa feracitate po
nus sequitur q̄ non eadem portione uincitur. pio quum uincit abbundantia.
Sed de hac sententia q̄d & ipe paule ān eidem censuerim: qd tñ arcanius iudicem
suo loco mox dicam. Propositum est n. docere qua ratione uinee pariē feracis
& priose fluxere possint constitui. Nunc pus q̄ de sationē uitium dixeram: non
alienum puto uelut quoddam fundamentum iacere disputationi futurae uiran
ppensum & exploratum habeamus an locupleta patrem similare uineaq̄ cultū
Et n. pene adhuc supuacuum de his consendis poput dum quod pus est nō dū
constabilitur an non omnino sine habende. Idq̄ adeo plurimi dubitent: ut mlti
refugiant & reformident talem positionem uiris arq̄ optabiliorem prarie
possessionem pascuorumq̄ uel siluae cedue indicere. Nam de arbusto & int
auctores nō exigua pugna fuit abineunte saturna genus id uiris tremellio ma
xime probante sed hanc sententiam suo loco existimabimus. Intim studiosa
agricolationis hoc primum docendi sunt uberrimum ēē reditum uineaē
arq̄ ut omittam ueream illam felicitatem aruorum quibus & ān eum eato M. &
mox Varro trentius prodidit singula iugera uinearum sexcenas urnas uini
prebuisse Id n. maxime adseuerat in primo libro rerum rusticarum: uerro

nec una regione pueniit solum uero & insaueniino agro & rigalliro q nunc epi
ceno contribuitur. his certe temporibus nomentana regio celeberrima fama est
illustris: & q papue quam possidet seneca. uir excellentes ingenii atq; doctrinae
cuius imperio uinearum iugera singta culleos uinos reddidisse plerumq; compertu e:
nam illa uidente prodigialiter in uinis centenis accidisse: ut aliquis uicis apud te
excederet uuarum numerum duorum milium: ut apud me origene stirpes
insite intra biennium septenos culleos p equarent: ut pme uinee centenas ampho
ras iugerum preberent. eum prata patria & silue si centenos sextarios singula
iugera efficiant. Oppime deo consulere uideant. Nam frumenta maiorem
quidem partem italiae qn cum quarto respondeant: uix meminisse possimus: cur
ergo res infamis est: non q suo sed hominum ingt uitio. grecinus primum quod
in explorandis seminibus nemo adhibet diligentiam & ideo pessimi generis plerique
uineta conserunt. Deum fere non ita eruditum: ut an conualescant ac possint
qua reterserant. Sed & si forte adoleuerint: negligent colunt. Iam illud a pnap
nihil referre censent: quem locum constituat: immo & seligunt decimam partem
agrorum tanq; sola sit huic stirpi maxime ita idonea: q nihil aliud ferre possit
sed ne ponendi quidem rationem: aut prospiciunt: aut pfectam excauant: cum &
dolorem ideo instrumentum ruro uineis parant cum ea res si obmissa sit: plurimas opas: nec minus arcas patrimonio semp exhauriat. Fructum uero qui
plerique uberrimum putem consectantur: nec prouidere futuro cpn. sed quasi
plane indiem uiuant sic impant uicibus: & eas ita multis palmitibus onerant:
ut posteritati non consulant. Haec omnia uel certe plurima ex his cui omissa
quis malunt q suam culpam confiteri: querunt q non respondere sibi uinea:
que uel p auaritiam: uel inscientiam: uel negligentiam pdiderunt. At siquis
cum scientia struauerit diligentiam: non ut ego existimo tricenus uel decenas
certe sed ut grecinus minimum comparas: luce inge amphoras uicenas capi
ent ex singulis iugeribus omnis istos q fenum suum ex olera amplexant: inter
mixto patrimonii fructu supabunt: nec in hoc errant qppe ut diligens mancipio
calculo posito uider uel genus agricolationis maxime rei familiari conducere:
nam ut amplissimas impensas uineae postant non in excedunt. Septem iugera
unius opam uinitoris: quam uulgus qdem parui eris uel de lapide noxium posse
comparari putant. Sed ego plurimorum oppinioni dissentiens prosum uinitore
impmisi esse censeo: isq sit licet emptus stc uel potius stipendiis octo milibus. Cum
ipsum solum octogerum eodem milibus numorum parcum: uineasq; cu sua

dote. ideſt cum prædameniſ. & uiminibuſ binis milibuſ inſingula iugera poſitis duo.
F ut tñ in aſſem conſumarum prium ſexteriorum iugerum nouem milium. huc accedunt ſemiſſes uſurarum ſexcēta triamilia & quadringenti octuaginta nummorum. quod quaſi nomen ſi ut fenerator cum debitore. ita ruſticus cum uineſ ſuiſ fecerit: eius ſumme ut in ppetuum ꝓ dictam uſuram ſemiſſium. annuſ cōſtituat principe debet. annono ſingulos mille nongentos quinquaginta ſexcētos numos. qua computatione uinearū reditus ſeptem iugerum ſecundum oppinionem grecini uſuraq; quinquaginta duorum milium quadringentorum octuaginta nūmorum: appe ut doctrimi ginuſ ſint uinee. tñ ſic cultor ſingulos utiq; culleos uini. ſingula earum iugera ꝓequabunt utq; trecentis nummis. quadragene urne uenean. quod minimum prium eſt annone. conſumare. tñ ſeptem cullei ſexcēta duomilia & centum nūmos. ei porro ſumma excedit uſuram ſemiſſium. Atq; hic calculuſ quem poſuimuſ grecini rationem continet: ſed noſ exciꝛpanda uinea cenſemuſ: quorum ſingula iugera minuſ q̄ trēos culleos ꝓbent. Et adhuc tñ ſic compurauimuſ qui nulle ſint uini radices que depaſtinatio eximat. cum ſola ea reſ omnem impenſam trēni preio ſuo liberet. ſi modo nō prouinialiſ ſed italicuſ ager eſt: neq; id cuiq; dubium eſſe debet: cum & nram & iulii attica rationem diſpexerit: noſ iam. n. uicena milia malleolum ꝓuinee ingerimꝰ ordines pangimuſ. Ille minuſ quatuor milibuſ deponit: cuiuſ ut uincat ratio, nullus tñ uel iniuſſimuſ locuſ non maiorem queſtum reddet q̄ accepit impenſam: ſi quidem ut culturiſ negligentia ſex milia ſeminū ingerit.
R eliqua tñ decem milia tribuſ milibuſ nummorum libenter & cum lucro redemptor cōperit: quar ſumma tēia parte ſuper duomilia ſexcētorum q̄ti conſtare iugerum uinearum ꝓdiximuſ: q̄ nra cura in tantum iam perſicit ut non inuiriſ ſexcētis nummiſ ſinguli milia uini radicis a me ruſtris mercentur: ſed uix iſtud aliud ꝓſtiterit: nam nec q̄ſq; nobiſ facile creduderit: tantam in agellis eſſe noſtris habbundantiam uini: quantam tu ſilicine nouiſti: mediocre utiq; uolgarum ꝓ pium uini radicis poſui: quod celeriuſ nullo diſſentiente ꝓduci poſſent in nram ſmam qui pp ignorantiam genuſ hoc agricolationiſ reformidant. ſicq; ergo paſtinationiſ reditus ſeu fructuariꝰ ſpes uindemiarum cohortari noſ debet ad poſitionem uinearum: quaſ cum docuimuſ ronis eē cenſere: nunc inſtitutionis earum ꝓpoſitum dabimuſ. ꝛ ut uinea facere cordi eſt. papue timeat ne alieno potius animo q̄ ſue credere uelit: nec ue mercetur uini radicem: ſed genuſ ſurculi probariſſimum domi

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

conserat. faciatq; uiciarum ex quo possit agrum uineis uestire: namq; peregrina
exculsa regione semina transferuntur minus sane familiaria nro bloe; quer-
nacula & quae uelut alienigena reformidant mutata caeli locique positionem.
sed nec certam gnoscimus fidem polliceneur. Cum sit incertum an is q cose-
ruerit ea diligenter exploratumq; genus sarculi deposuerit. Quamobre brevem
spatium longum esse minime existimandum est. Intra quod ubiq; tempesti-
uitas seminum rudet cum semper ut dixi plurimum retulerit exq sit gnus stirpem
deposuisse. Post haec dein meminerit accurate locum uineis erigere de quo
cum iudicauerit maximam diligentiam sciat adhibendam si pastinationi q
cum pegerit de quo cum iudicauerit maximam diligentiam sciat adhibendam
si pastinationi qua cum pegerit non minore cum uitem conserat summa se-
dulitate uelut suae. Id n. qui caput & columen est impensarum: qm in eo con-
sistit melius an secus ire mandauerit patrifamilias pecunia incoo tuebare
1 getur unum quodq eorum quae proposui suo iam psequar ordine uicium neq
uirtus ira neq ulginosa faciendum est. sicubi ac mediocri potius q pingui tam
& si fere omnes auctores huic rei lectissimum locum destinauerunt: quod ego
minime reor esse pro agricola: num deposite stirpe ualido solo q uis celeriter
comprehendat: atq pstiterit cum sinuum radices fibre pusq transferanr
recorruerunt: nec adolescere queunt. Prudentis aut coloni est ex deteriori
tra potius in melioren q ex meliore in deteriorem transferre. prop quod me-
diocrem in electione loa maxime probatur. quom in confinio boni malig posita
S uie. n. postmodum necessarius postularit tempestiua semina ieiuno solo com-
mittere non magna sentiunt differentiam cum ex mediocri matia in pulle trans-
lata fuit. Sive uterior ager conferendus est longe celerius in ubertate coales-
cunt: rursus remissimo solo uiciarium fieri minime rationis est cui malleolo-
pus maior depit & q supest unde fit idonea translatio. Ergo mediocris &
modice sueus ager uiciario est aptissimus: usq bipalio prius subigi debet q est al-
titudo pastinationis cum in duos pedes & semissem conuitur humus ac deinde
tripedaneis uelebris sparus. p quae semina excolantur singulis ordinibus du-
cenos quadragenos pedes obtinere sexteni malleoli pangendi sunt. Si numer
consumar prorsum iugerum seminum milia quatuor & uigina uerum hae
curam pueni magistro & electio malleolorum. Nam ut sepe iam retuli. Ast
si mihi dantum fidelis rei probatissimum genus stirpis deponere sed electio du-
plicis faciendi est: non n. solum fecundam & matrem sanis est ex q semina

penurur: sed adhibenda rario est subinde: ut exhis partibus truncꝰ summantꝰ quae & geniales sint & maxime ferules. uiris aut fecundam cuius progeniem studemus submittere non tm debet extimari quod uias compluresq; excipit. Pot. n. truncꝰ uastitate id accidere & frequentia palmitum. Nec tm eam ferarem dixim cuius singulae uuae insinguli sarmentis conspiciuntur. Sed si punum quemq; pumpinum maior numerus uuarum dependet: si exsinguli gemmis complurib⁹ maturis cum fructu grauida est: eos sine dubitatione ferax destinari debet legendo malleolo. Malleolus aut nouellus est palmes immaturus prius anni flagello cognominatus ꝙ a similitudine rei quod in ea parte decidatur excutit sarmento prominens utring; malleoli speciem gerit hunc exfecundissima stirpe legendum censemus omni tpe quo uineae putantur: ac sup tram gemmis tribꝰ uel quatuor exeuntibus diligenꝫ obruendum loco modice humido nō caliginoso dum tm annig⁹simum sit considerare ne uitis exqua id sumitur anticipatum floris habeat euentum: ne difficulter acinus ingrandescat: ne aut pquog⁹ aut sere maturitatis fructum adferat. Nam illa uoluptatibus: haec & tempestatibus hiemis infestantur. Tale porro genus non una comprobat uindemia. P or uel anni prouentu: uel alius de causis & naturath infecunda uite semel exuberare. Sed ubi plurimis uelut emeritis annorum stipendiis fides surculo constitit nihil dubitandum est de fecunditate: nec tm ultra quadriennium talis extenditur ingenium id n. tempus fere uirentium ingeniorum declarat. quo sol in eandē partem signi p eosdem nitos redit. p quos cursus sui principium cepat quē circuitū meatus diurnorum integrorum. Mille quadringentos exegimus anni
uocant studiosi rerum caelestium. Sed certum habeo. P. siluine cum dudum te tacitum regere cuius ingenium sit ista fecunda uiris quam nos tam accurate describimus: an ne de iis aliqua significetur q̄ multo non habentur forcissime plurimi nanq; bituricum: multi sipontiam: dam basiliam: nonnulli arcelacam laudibus efferunt. Mos quoq; haec gnā testimonio nre non fraudamus: sunt n. largissimi uini sed proposuimus docere uineas eiusmodi conserere quae nec minus uberes fructus predulcis ingenibus adferant: & sine pretiosi saporis: uel amicti: uel certe non procul abeo gusto cui nre sententie scio pene omnium agricolarum diuersum de oppinionem quae de amicis inueterata longo iam tpe conualuit tanquā nāli & ingenita sterilitate laborantibus quo magis nobis ex alto repetenda complurib⁹ exemplis firmanda ratio est: quae desidia nec minus imprudentia colonos damnata: ut uelut ignorantiae tenebris occecata luce ueritatis carent: quare

non mecompetit. est nos ad ea preuerti que uideantur hunc publicum errorem cō-
ngere posse. Quae spectandae sint qualitos in eo solo quod uires destinaueris. qē
si rerum naturā p. siluine uelut arcanibus mentis oculis intueri uelimus repiem⁹
parem legem secundum eam dixisse uirentibus arq; hominibus cretisq; aualibus
nec sic aliis nationibus regionibus suae propriae tribuisse dotes: ut aliis in totum
similia munera denegaret quibusdam gentibus nūosam progñandi sobolem dedit:
ut egiptijs & afris quibus gemini partus familiares ac pene solennes sunt. Sed &
italia gñis esse uoluit exemptae fecunditatis albanas egerit familiae trigeminorū
matres. Germaniam decorauit altissimorum hominum excelsibus: sed & alias gñes
non in totum fraudauit papue saeuine iuris. Nam & M. T. C. testis est: romanū
se cuiem nouum pollionem pedem longiorem q̄ quemq; longissimum & nup ipi ui-
dere potuimus in apparatu pompe circensium ludorum: uidee gentis hominem p-
cerorem celsissimo germano. Transeo ad pecudes armenti sublimius insignis
mesopia est. Liguria paruis sed mesopiae bos humilis & liguriae nonnunq; thā-
urus eminentis staturae conspicitur. India phibetur molliboꝰ ferarum mirabilis:
pari ēm in hac tra nasirare y bellus progeneri: gs neget cum intra menia nostra
nuper deadūxerimus elephantos. a dgnā frugum redeo. Missam lubiamq; largis auū
habundare frumēnis nec in appulos campanosq; agros epimis defiū segetibus crocion
& cinaon flore croceo. Iudeam & arabiam profiss odoribus illustrem haberi. Sed
ne nram ciuitatem pdictis egere stirpibus qppe complanbus locis urbis iam casiam fron-
dentem conspiamus: iam turream plantam florentisq; horros murra & croco. histō
exemplis nimirum admonemur curae mortalium obsequentissimam esse italiam-
que pene totius orbis frugis adhuc studio colonorum ferre duxerit quominus adu-
beamus de eo fructu q uelut maḡna peculiaris & uernaculus est soli: neq; n dubi
um marsici surrentinig & albani atq; cecubi agri uires omnium quas tra sustinet in
nobilitate uini principes et fecunditas obbis forsitan desideretur. Sed & haec adiu-
uari pōt cultoris industria non fecit paulo ēm rerum benignissima rerum omniū
parens tra quasq; genesis atq; tra ua muneribus propriis ditauit: ut tō ceteras
non in uniuersum similibus dotibus fraudarit cur ea dubitemus a uiuentibus pdictam
legem suasse: ut quis earum genus aliquod pāpue secundum esse uoluerit tanq; by-
turicum aue ualiscum: non tō sic amnicum sterile reddiderit: ut exīles
milibus eius ne paucissime quidem uires fecundo tanq; in italicis hominibus
albanis illi sorores reperiri possint. Id aūt cum sic uerisimile: tum & uerū ēt
nos docuit experimentum cum & in ardetino agro quem multis tribus ipsi pos-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Virgilius

fidemus: a in arfeolano: utrag in allano gñis amminei uiris noratas habuerimus nũo
qdem ppaucas. uerum uca feruleo ut in iugo singulae trias urnas prberet. Ingulis
uũ singulae donas amphoras pequarent: nec morabilis deber mammineis haec
uideri fecundiras. Nam quemadmodum uarro trentius a ãn cum M. caro posset
affirmare septenas uiruf pfis culeonibus singula uinearum iugera fuciffe si fecun-
diras amminas defuiffet: quas plerung folas amng uouerant nisi purauiffe ea quae
nup hoc modo palee longinquis regionibus arceffita notitie nrã fuere cradita ho-
turia gñis aut baffilica uinera eos cpluffe cum uetuftiffimas quafq uineas ad huc
exiremus amminas. Sigs ergo talis qualis paulo ãnt poffediffet ne retuli ammi-
neas pluribus undemiff explorataf norat: ut ex his malleolos feraciffimos eligat
poffet is pariẽ gñofas uineas & uberes efficere: nihil n dubium eft an ipfa natiua
fubolem matri fimilem effe uoluerit: ũn & paftor ille in bucolicis air. Sic canib
catulos fimiles fic matribus edcf. ũn facerorum ceremoniarum ftudiofi pniaffimas
quadrigarum femina diligenti obferuationẽ cuftodiunt: & fpem futurarũ uicto-
riarum concipiunt: propagara fubole gñofi armenti: nof quag pari ratione uelut
olimpionicarum equarum ita feraciffimarum amminearum femenibus electis: lar-
ge undemie fpem capiamus: neq eft quod cpis tardiras quemq deterat. Nam qđ
more eft in exploratione furculi abfumitur: ceterum cum fecundus uiris co-
probata eft celerrime in ftirionibus ad maximum nũm producitur: cuius rei teffi-
monium ex ftirpe filuine plubere nobis poteft: cum pulcre meminerif a me
duo iugera uinearum intra tempus biemii ex una prequeq uite in una cerne-
ra uo tuo poffidef inftitione facta conſummataq: quemam igitur exiftimef uiriũ
nũm intra tñdem cpis ne fieri poffe duorum iugerum malleolos: cum fint ipfa
duo iugera unius uiris progenies. quare ſi ut dixi hoborem & curam uelimus ad-
hibere facile ꝺdicta ratione tam feraces amminei gñis uineas conſtituemus. q
biennio aut baffici tñ retuleris: ut in tranſferendis feminibus fimilem ſtirpi
ꝺli loriq & ipſius uicis habitum obſeruemus cum plerung degñi furculus
ſi aut ſitus agri aut aeris qualitas repugnat: aut ã ſi exarbore in iugum defert:
1 raq de frigidis infrigida: de calidis infimilia: de uineis in uineas tranſferem
magis tñ ex frigido ſtatus ſtirpis amminea por calidum ſuſtinẽ q ex calido frigi-
dum. Quom eum omne uiris genus tum maxime ꝓdictum natũ leuatur repor
portius ã frigore ſed a qualitas ſoli plurimum iuuat: ut ex macro aut mediocri
tranſducatur in melius. Nam quod aſſuetum eſt pingui nullo modo macrem
ferat paciur nisi ſepius ſtercoreſ araq haec de cura eligendi malleoli gñarum

precepimus. Nunc illud ꝑprie speciãt: ut non ꝓlum ex fecundiſſimis uitis ſed a uitis parte feracissima ſemina eligantur. Feracissima aũt ſemina ſunt: non ut ueteres auctores crediderunt: extrema pars eſt: quod caput uitis appellant: ideſt ultimum & ꝓductiſſimum flagellum: nam in eo quoq; falluntur agricolæ: ſed errorꝭ eſt cauſa ꝑma ſpeciẽ: & nũs uuarum q̃ plerunq; conſpicitur in ꝓductiſſimo ſarmento. quæ reꝭ nos diſputare non debet. id n accidit non palmitis ingenita fertilitate: ſed loci opportunitate. quia reliquus trunci partes humor omiſſa alimentum quod a ſolo miniſtratur tranſcurrit. dum ad ultimum ꝓuenit.

Naturali n ſpũ omne alimentum uirentis q̃dam anima ꝓmedullam trunci uelut ſiphonem quem ẏdabeton uocant meccanici trabitur in ſummum q̃ cum ꝓuenerit ibi conſiſtit atq; conſumitur. un & materie uehementiſſimæ repunt aut in caput uitis aut in crura uuarum radicibus. Sed a hoc ſtirpes quar & duro crantur duplin ex cauſa probate ſunt quod a feru uocant quodq; ex proximo trahit integro & inlibato ſuco alũtur & illæ fertiles ac firmæ qua a tenero proꝓuit. a q̃q; ut ſupra dixi ad eas alimenti ꝓuenit indiuiduum eſt. medie ſunt macerrimæ qua tranſcurrit. hinc parte aliqua intercepta illinc a ſe tractus humor nõ debet igitur ultimum flagellum q̃ ſecundum obſcuant. & ſi plurimum adferat. ſidem loci uberitate infructum rogetur. ſed id ſarmentum quod media uice ſuum nec importuna dem parte deficit: ac nitoſo feru bũgnitatem ſuam ondit: hic ſuculus tranſlatus earius degenerat: cum exteriore ſtatu meliorem ſortitur. Suen. paſtinato deponitur: ſuæ trunco miſcetur. largioribus ſatiatur alimentis quam ꝓſus cum eſſet in egeno. itaq; cuſtodiemus ut a ꝑfectis loci quos humoroſos ruſtici uocat ſemina legamus: eñ que aruiſſe fructum animadũtimus. nam ſi feru uuam ſint q̃ uis laudabilem partem uitis nihil conferimus ad fertilitatem inſerre malleolo. Quare uerioſſima eſt eorum agricolarum oppinio q̃ minimum referre credunt: quã uuis ſarmentum habuerit dum ex uite fertili legatur: & non ex duro trunco enarum quod pampinarum uocant. haec aũt oppinio que orta eſt ex inſcitia ſeminum eligendorum ꝓmum parum fecundas uuitas. Deñ & nimis ſteriles reddit. Q nis n omnino iam ꝓ tam longam ſeriem annorum agricolæ malleolum legenꝭ ꝑfecit ea quæ paulo añ retulimus. imo quis non imprudentiſſimũ quemq; & cum q nihil aliud opis ſuæ ualeat huic negocio delegat. itaq; ex hac conſuetudine uenium imprudentiſſimi adrem maxime neceſſariam: deñ & infirmiſſimam. mutiſſimuſ q̃ ſi ut dixi q nullum alium laborem ferre queat: huic officio adplicatur. ſi porro a ſiquam ſtirpium eligendi malleoli

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

hr: eam propt infirmitatem dissimulat ac supponit: & ut numerum quē uilicus imple-
uit explere possit: nihil curiose: nihil religiose administrat: unumq est ei positum
pagere laboris sui prinsum cum tñ & ut sciat: & quod sciat exequatur hoc solum
ceptum a magistris accipit: ne pampinariam uineam deplantet: cetera omnia ue-
mimbus contribuat. Nos aut primo ronem securi: nunc & longi tpis experimentum
non aliud semen eligimus nec frugiferum ee ducimus: nisi quod in parte genitali
fructum adtulerit. Nam illud dem quod loco sterili letum robustumq sine fru-
ctu processit fallacem fecunditatis imaginem pferr: nec ullam gnandi uim pos-
sidet. Id procul dubio uerum esse ro admonet: si modo ut in corporibus nostris pa
sunt officia cuiusq membri sic & frugiferarum stirpium partibus propa mamu
uidemus hominibus inspiratam uelut aurigam rectricemq membroru animā
sensus inlectos ad ea discernenda que tactu naribusq auribusq & oculis indagant.
Pedes ad gressum compositos brachia ad complexum ac ne p omnes uicis mini-
steriorum ingenium insolent ro: nihil aures agere ualent: quod est oculorum
nihil oculi quod est aurium: ne gnandi dem data est facultas manibus aut
plantis: sed quod hominibus ignotum uoluit esse genitor uniuersi uenire proxi-
Vr diuina predita rone rerum etna opifex qi quibusdam secretis corporis sui arcano
arcq opto sacra ulla spūs elementa cum trenis pmordiis misceret: atq hoc arcanis
machine speciem effingere hac lege peculdes hac uinculta protenuit: ac uterum
gnā figurauit: quibus eadem ipa mat: ac parens: pmum radices uelut fundamen
quedam terre uteris: ut ius quasi pedibus insisteret: truncum deīn supposuit uelut
quandam staturam corporis a habitus: mox ramis diffudit qi brachiis: eū cau-
les pampinos eiecuit uelut palmas eorumq fructibus uidua sunt legerimus:
umbras scilicet non uindemie laborauerimus. alios fructus donauit: alias fron-
de sola uestiuit ad protegendos turandosq partus. Ex his igit ut suspicamus
si non ipa membra genitalia concepit atq fetu grauida: sed rong regimin
& umbracula eorum que fructibus uidua sunt legerimus: umbre scilicet no uin-
demie laborauerimus. Quid ergo est quod quis non sit eduro pampinus sed
etenim nactus si tñ orbus est & infuturum qi sterilis dampnatur a nobis modo
n. disputatio nra colligebat uniuersq corporis parti propium esse ad rōnem affin:
quod scilicet ei conueniat ut malleolo quoq q opportuno loco natus fecunditā-
tis sue adsit & si infim cesset a partu. Nec ego abnuerim hoc me instituisse ar-
gumentari. Sed & illud maxime proficeor palmitem quis frugiferam pīre
enatum: si fructum non adtulerit: ne uim dem fecunditatis habere: nec hoc

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

hoc illi sententie repugnet. Nam & hominem quosdam non posse gignere quis ex membrorum nullo constante manifestum est ne sit incredibile. itaq; ut ad rusticum usum si genitali loco uirga nata fructu careat: caritiuam appellari: item ut ad consuetudinem agricolarum redeatur eiusmodi surculos q nihil adtulerint spadones appellant: quod non facerent: nisi eos suspicarentur inhabiles frugibus: & ipsi appellatio nomen mihi subiecit. non eligendi malleoli quis probabili proceritate erunt si fructus non tulissent. Quanq; & hos sterilitate adfectos: nam confitebor pampinarios quoq; cum edere prorepserint crebro annis seminis adgerere fecunditatem: & in resectum summitti ut progignere possit: uerum eiusmodi partium compinus. non tam ipsius referri q; matris esse memoris. Nam gaudent terrae suae: quae est natura ferax mixtus ad hoc paternis elementis & fecundi pastus seminibus: ac uelut alericis uberibus eductus paularim fructum ferre concipit. atq; ita naturae quandam pubertatem in natura accipit nec tempestiua planta diu pro trunco uel truncus & stirpi reddi inseritur qui puerilis erat: nec ad coitum quidem nisi dum ad concipiendum habilis: cum gignendi uel introitum perdit uel certe minuit. Quare magnopere censeo in eligendis seminibus adhibere curam uel fructuosa parte uiri palmites legant eos q futurum fecunditatem cum toto fructu promittunt. nec tu contemni simus singulis uasis maxime probemus q nitidissimi fetibus conspiciuntur. An epitheton laudabimus ex ea matre subolem propagaturem: quae geminos edixa sit: & capranum fumitate fetus earum pecudum quae trigemino partu commendantur. Videlicet qua semper & parentum fecunditati prolem responsuram & nos sequemur in uitibus hanc spem remittamus dum magis quod comptum habeamus naturali quadam malignitate desistere: modum quis diligens probata semina. Idq; nobis postea uelut surdis ueritatis indulget ducendo. Vidi lecta diu & multo spectata labore. Degnare tu: nisi humana quis amisit. Maxima quoq; manu legere sic omnia furis. Impetus rueret ac retro sublapsa referri. Quod non tu seminibus leguminum: sed in totum agriculturae rationem ductum te intelligendum est: si modo longi temporis obseruatione compimus. quod recte compimus: cum malleolum q quattuor unus uulneri deputatum: & intra depositum a fecunditate matris sic degnare ut modum singulis: non nunq; & binis unis minus ad ferat. In quantum autem consensus destruxerit eos q binos aut fere singulos fetus in matre tulerint: cum & feracissimi translationem saepe reformident. Itaq; huius rei demonstratorem magis te meq; inuentorem libenter profiteor: ne gloriosissima fraudari maiores nunc laude merita. Nam id ipsum sensisse eas non dubium est: quis nullo alio sit saepe prodium. Excepit quod retulimus metris uirgilii. Et hunc

Virgil.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ur de seminibus leguminum scripsimus: cur n. aut de duro naram uiream aut ex fecundo malleolo quem ipsi probassent deteriam sagipteam repudiabant: si nihil interesse ducebant: exque loco semina legerentur: nunc qa uim fecunditatis teneris quasi membris nesciebant: non dubitabant: Idcirco pampinariam & sagipteam uelut inutiles ad deponendum prudentissime damnauerunt: quod si ita est nihil dubium est multo magis ab his improbarum & illum palmitem a frugifero loco natus fructum non adeuliisse: nam si sagipteam idest superiorem partem malleoli utrumpendam censebant: cum esset eadem pars surculi frugiferi ergo magis uel ex opima uitis parte natum flagellum si est sterile improbarum abbis ratio ipa declarat nisi quod est absurdum crediderunt eum translatum & abscisum a stirpe destitutu a multo alimento frugifero qn ipa matre: neq; fuisse. Atq; hac & forsitan pluribus ducta sunt: quam exigebat ratio ueritatis minus tn mulcis a postulabat prauedoctorum & multarum opinio rusticorum. Nunc ad reliquum ordinem propositae disputationis redeo. Legitur hanc eligendi malleoli curam posthabitionis officium: sitn aut de qualitate soli consecuti. Nam ea quae plurimum & bonitas & largitas fructui conferre nihil dubium est: Ac postq ipm perspicamus: illud antiquissimum censum rudem potius eligendum agrum si sit facultas: ubi fuerit segetis aut arbustum: nam de uineis quae longo situ exoleuerunt: inter omnes auctores constitit pessima esse: si reserere uelimus: quod & ualentius solum plurimis radicibus sit impedimento ac uolut inretitum & adhuc non amissae uitis & canem illam uetustatis gens haberem quasi ahenis uenenis humus corpere: quam ob causam siluestris ager primus eligendus: q & si fruticeris aut arboribus obsessus est: facile exstirpatur quod saepe nō queremur signumue non penitus: nec in profundum radices agunt: sed p summum cute dispargunt atq deducunt: quibus ferro recisis atq stirpatis exturbatis purum quod superest inferioris soli rastris licet effodere & infermentum congere atq componere: si tn rudis ea non sit. Proximum est uarium arboribus aruum: si nec huc est nimissimum arbustum uel oliuetum quod non fuerit maritu uineis destinatur. Vltima est ut dixi condario restibilis uinea: nam si necessitas facere cogit: pus quod est residuae uitis exturpari debet. Dein rerum solum sicco fimo: aut si id non sit alterius generis q recentissimo stercore: atq ita cōmixto & diligentissime refossas omnes radices in summum regeri atq comburi: tum rursus uel stercore uetusto qa non gignit herbas uel deuerbus egesta humo pastinatum large conregit. At ubi plura noualia & arboribus sunt liberis considerandum est an q pastinemus surculariis necne sit ea: idq facillime explorabitur p stirpes quae sua sponte

prouenium^r^ neq; n. est ullum eam diu uiduum solum uirgultis ut non aliquos sur-culos progniet tanq; pinos filicestres & primos uel rubros certe nam hae quae spinarum sint: solent in torrida & laeta & grauida fructu consurgere. Igit^r^ si non re-torridat scabras: & leuia & nitida & prolixa fecundaq; uidebimus eam intelligi-mus ee tram surculum. Sed hoc meorum ad illud quod uineis papue est idone-um proprie considerandum ut prius reculi si facilis est humus & modice resoluta quam dicimus pullam uocitari: nec quia sola: sed quia sit habilis maxime uinetis.

Q uis n. uel mediocris agricola nesciat & durissimum rotum uel carbunculum sint: arq; si sint contracti & in summo regesti tempestatibus: & gela nec minus estuis purrescere coloribus ac resolui eumq; pulcherrime radices uitium p estatem refri-gerare sucumq; retinere quae res alendo surculo sint accommodatissimae: simili quoq; de ea probari solutam glaream calculosumq; agrum & mobilem lapidem: si tn haec priqui glebae p mixta sint: nam eadem iecura maxime culpantur.

Est aut ut mea quoq; fert opinio uineis amicus & silex: cum suppositum est modica trenum: quia frigidus & tenax humoris portum canicular^e^ nota patiatur sicire radi-ces. Higinus dem sequitur tremellium papue nostrum unamq; utrubus defluere humum recipere uel & ualles quae fluminum adluuiae & inundationibus eo cre-uerint: aptas esse uineis asseuerat me non dissentiente. Cretosa humus utilis ha-beri uidetur: nam p se ipa creta qua uruntur figuli: qa nonnulli argillam uocat: minimissima est nec minus uinos fabulo & qd ait iulius atticus retorridum surculum facit: id aut solum uel uliginosum est: uel salsum uel amarum & uel sterculosum & p ardum. Nigrum tn & rurulum fabulosq; si humidae terrae pmixtus probauerunt antiq: nam carbunculosum agrum nisi si stercore iu-uos reddimus macras uineas efficere dixerunt. Grauis est rubrica ut idem atti-cus ait & ad comphendendum radicibus iniqua: sed alii eadem uitem tn tenuit uerum est cum ope difficilior: quod neq; humentem fodere possis quod sit glu-tinosissima nec nimium siccam: quia ultra modum predum. Sed ne nunc p infinitas terni speciesq; euagemur non intempestiue commemorauimus: Iulii gracini conspectum uelut formula adquam posim est existimare referre ternas uineales: idem n. graecinus sic ait esse aliquem tram: caldam uel frigidam: hu-midam uel siccam: ranam uel densam: leuem aut grauem: pinguem aut ma-cram: sed neq; nimium caldum sdum posse tollerare uitem qa immat: neq; speludum cum uelq; stupentis & congelans radices nimio frigori moueri non sinat: quem tum demum se p munit cum modice tpt euocam: humore trac-

iusto uiuorem putrefactre depositu semina: rursus minimam scientiam destituere plantas nili alimento: ut in rerum necare aut scabras & retroridas facere p densa humum celestis aquas non sorbere nec facile pflari facillime prumpi & spere rimas quos sol ad radices stirpium penetret. Eadem q uelut conclausa semina co primere atq strangulare raram supra modum uelut p infundibulum transmittere imbres: & sole ac uento penius siccari. atq exaresceret graciles tram uix ullam culturam minabilem: uix ulla sustineri pinguissimam & letissimam. Luxuria macram tram & tenuem ueumie eborare opus est inge int has tam diuersas inequalitates magno tempamto: quod interponibus quoq nris desideratur: querum bona ualitudo callidi & frigidi humidi & aridi densi & rari: cto & qi examinato modo contrarium. Nec tri hoc tempamtum intrasit q frigidior: siccior q humidior: rarior q densior. a sigua sunt hiis similia adque contemplationem suam dirigat: q uineas instituet. que cuncta sicut ego reor nugis prosit cum suffragatur & status celi cuius regionem quam spectare debeant. unde uerus est dissensio saserna maxime probante phis ortum: nec dum meridiem tum occasum tremellius scrofa scripsum positionem meridionam censente. urgilio dum industria occasum sic repudiantem. Ne ut ibi ad solem uergant uineta cadentem democrite & magne laudantibus celi plagam septemtrionalem qa existimant ei subiectas feracissimas fieri uineas quae tm bonitate uini superantur: nobis in usu sum scripe optimum usum est ut in locis frigidis meridiano uineta subiciantur repidis orienti adurantur: si tm non infestabuntur austris: auris q uelut ore maritime in berita. Sin aut regiones p dictis uentis fuerit obnoxiae: melius austoni uel fauonio co mittentur: nam ceteris prouinciis & egipto & numidie uni septemtrioni reprius opponetur. q bus omnibus diligent explorantis: tum demum pastinationem suscipiemus. Cuius aut re cum uarii gnis futuris agricolis: tm & prouinciarum tradenda est q in longinquum & remotis terrigenibus istud genus uertendi & subigendi agri minime usurpatur: sed aut forobus aut sulcis plerumq uineae conserunt. scrobibus uinea sic ponitur. q ubi aut nos est scrobibus deponere fere p tres longitudine pedes in altitudinem cauare solo quantum latitudo ferramenti patitur: malleolos utrinq; in terram fossarum consternunt & ad usus scrobium fontibus curuaros erigunt: duabus q gemmis supra tram eminentibus passim repositis humo certa coequant: quae faciunt in eadem linea intermissis totidem spatiis dum pagant ordinem. Tum deinde relicto spatio prout cuiq mos est: uineas colendi uel arare uel putare: uel se-

* q uineas destinetur pari mensura liberari et debere aut sed aliter ptem ppensus ut caldior tra

* Altitudo uineę

quem ordinem instituit: & si foris tm tra usetur: minimum est q̃nq; pedum int ordinem septem: maximum sin bubus: & aratro minimum est septem pedum: satis amplum decem: nonulli tm omnem uiam p denos pedes in quincuncem disponunt ut nouellarum tra transfusis ad ussus sulcis profundarum. Id genus uineti no conducit agricolae: nisi ubi lenissimo solo uiris amplo incremento consurgit. Arg pastinationis impensam reformidant: sed aliqua tm parte pastinationem imitari studeant: paribus altius emissis sparus serum pedum latitudinis sulcos dirigunt fodiuntq; & exaltant in tres pedes ac p latera fossarum uiram uel malleolum disponunt. Aurunci q̃dem duumuiro dodrante altum sulculum latum pedum q̃nq; faciunt: dein ter tanto amplius sparium crudum relinquunt: atq; in sequentem sulcum insiliunt: quod tum p definitum uineis locum fecerint. In latebus sulcorum uini radices uel decisos quam recentissimos palmites nouellos ergunt: consitis compluribus int ordinaria semina malleolis: quos postea q̃ conualuerint crudo solo quod emissum est transuersis scrobibus propagent: atq; ordinem uineam paribus intuallis. Sed haec quae retulimus uinearum furiones: pronam benignitatem cuiusq; regionis ut usurpandae sunt nobis: nunc pastinandi agri propositum est rationem tradere.

Primum ut omnem siue arbustum siue siluestrem locum uineis destinatum omnis frutex atq; arbores erui & submoueri debet: ne postea fossorem moretur: ut ne iam pastinatum solum iacentibus molibus impetatur & exportantium ramos atq; truncos ingressu proculcetur. Neq; n. parum refert suspensissimum esse pastinatum: & si fieri posset uestigio quoq; minutissimarum herbarum: ut nota equatur humus nouellis seminibus radicibus quamcunq; in partem prorepserint molliter cedat: ne incrementa duritia ista reuberet: sed ne tenero uelut uimineo sinu reciperet & caelestes amicetur imbres eosq; alendis seminibus disponeret: ac suis omnibus partibus ad educandam prolem nouam conspiret. Campestris locus alte duos pedes & semissem insodiendus est. Adcliuis regio tris: praeruptior uo colliscul in quatuor pedes utendus: cum a superiore parte in inferiorem detrahitur humus uix iustum pastinationi praebet regestum: ac nisi multo editiorem ripam q̃ planum feceris rursus uallibus minus altero duobus pedibus: deponi uineam no placet.

Nam sistat non consererit quam insumma tra suspendere: nisi siti scaturigo pulsu risobuia fit sicut in agro rauennate pluuq; exequi edem probibet infodere.

Primum aut p dicti opis exordium est non humi temporis pleriq; faciunt agrum aut paulatim sulcum excitare: & ita secundo ut tertio gradu pueniri ad destinatam pastinationis altitudinem: sed protinus equatur linea postea erectis latib.

ppecuam fossam educere & post tgum motam humum componere: atq; ita
depmere donec altitudinis mensuram datam capit. Tum pomis spatiū gra-
dus equat monenda linea est optimumq; ut eadem latitudo in mo rēdā-
tur: qua cepta est in summo. Opus est aūt pito & vigilante excactore q rapi
erigi iubeat sulcumq; uacuari ac totum spatium erudi soli cum emota iam hm
committi sicue pcepi pore libro cum arandi rationem tradevem: monendo nau-
bi scamna omittantur: & quod est durum summis glebis obreganter. Sed huic
exigendo sū quandam machinam comenti maioris nū regulam fabricaueri
in cuius latere uirgula prominens ad eam altitudinem qua depmi sulcū opō-
cet: contingit summam ripe partem id genus mensurae cicoriam uocat rusti:
sed ea quoq; fraudem recipit cum plurimum intersit: utrum eam prona an
rectam ponas: nos itaq; huic machine quasdam partis adiecimus quae correctionē
litem disputationemq; dirimerent. Nam duas regulas eius latitudinis pasti-
naro sulcum facturos est in speciem grece littere decussabimus: atq; in media
parti qua regulae coniciuntur antiquā illam cicoriam infiximus: ut rāq;
subposite uasi ad ppendiculum normam insistere: deinq; transuersaq; est in altera regule
frabilem libellam suppositimus: sic composito organum cum in sulcum demissum est
iuxta domini & conductoris fine iniuria deducit. Nam stella quam diximus gre-
ce littere facilem obtinere parit ing fossi solum metitur atq; plubat: qa sue
pronum seu resupinum est positione machine deprehenditur. quippe ducte regulae
suppositā bella altitudo ostendit. Nec patit exactorem opis decipi: sic pmensum &
plibratum opus in futuridinem uetustati semp procedit. Tantumq; spatii linea pro-
mota occupatur quantum effusus sulcus: longitudinis ac latitudinis optinet atq;
id genus spatii soli probatissimum est. [illegible] regitur opus uinee conseruandae: q
uel urtt uel aurumno compositae deuoruit. Vere melius si aut pluuius aut fri-
gidus spiritus celi est: aut ager pinguis aut campestris & uliginosa planities. e
Rursus aurumno si sitiens si calida est aeris qualitas: si exilis atq; aridus compus: si ma-
ter pruinis ut colles urgeat positionis dies fere quadragintā sūt ab xi. kl. octobr. usq;
ad egnoctium. Rursus autumnalis ab xii. octobris in kl. decembr. sationis aūt duo
genā malleoli uel uuae radicis: quod utrumq; ab agricolis usurpatur & in prouinciis
magis malleoli: neq; n. seminahi studem nec usum hui faciendo uindemiae. Hāc
sationem cultores ualidae plerique uire comprobauerunt cum plurimis dentib; fissa
uindemia. Nam minus interit cum & calorem & frigus & cetas tempestatis ut
firmitatem facilius sustineat. Deinq; adolescit maturius quod euenit ut celerius

Malleoli
Vuiradix

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quoq; sic compostiue edendis fructibus. Tum & nihil dubium est sæpius transla-
pr tu malleolus protinus muicem uiui radicis conseri solita & facile tra-
derse grauiq; uitem desiderat. Seruur ergo pus emundam ui ocrum & ter-
ra pastinatione mutre solo quis pedibus nis ordines omissis: mediocri spatio. Impin-
gui uero septenum pedum spatia danda sunt quo largiora uacent inter ualla
p quæ frequentes prolixeq; mbis diffundantur. Hanc ingeniosam uineæ
metatio expeditissima ratione confitur quippe linea p rondem prdes quer-
destinaueris int ordinis rum spatiis purpura uel albo alio cospicuo colore in
ficitur: ea quæ sic denotata prepastinatum intenditur: & iuxta purpurea ca-
lamus defigetur atq; ita paribus spatiis ordines dirigunt quod dem cu e
factum fossor insequitur: strobemq; altius omissis ordine spatiis a calamo ad p-
ximum calamum no minus alterum q duos pedes & semissem planis loris re-
fodit adhibitis indipmodum & dodrantem: p capitibus & intres pedes. In
hanc mensuram strobibus depressis uiuinodies ita deponunt: ut a media strobe
singula & mdiusum sternantur & contrariis frontibus fossarum ad calamos
erigant. Sarcire aut opus est pmum quam recentissimam & si fieri possit eo-
dem momento quo strere uelit de seminario transferre plantas diligenter
exemptas & integram dem eam uelut uestimam uitem totam expurare &
ad unam matrem fir missimam redigere nodosq; & cicatrices ad leuare. Sicq;
radices quod maxime cauendum est ne fiat in eximendo deuoueri ur eas
ampurare. Sic dem curuatam deponere ut duarum uitium radices implec-
tur: Id n uitare facile est p ymum plum iuxta diuisa latera fossarum dispo-
tis paucis lapidibus q singulis non excedant q; libralem pondus hi uidenr
ut magis prodit & aquas hiemis & uapores estatis propulsare radicibus: que
insequitur siquius rutori semina & mimine sic capit. Aut lapidem bibulu
aut squalentis infode corinas & paulo post tamq; repsi qui sup arq; tenuis
pondere testa reuirgentur. Hoc & fusos numinem ad imbres: hoc ubi iulra sin
findit canis estifer arideq; pennis auctor probat uinacia pmixta strobi
depositis seminibus in strobum mouere quod illam prouocent & eliciant nouas
radiculas. hoc p hiemem frigentem & humum strobibus inferre calore fouere
ac ter estatem uirentibus alimentum & humorem pbere si uero solum cuiuus
comitetur, uidetur exire longius ad cersum pinguem humum strobibus fere
conseret: quædam expediat regionis annona: oparumq; ro nos docebit exi-
guo nudum pastinatum seruoni conuenit: melius tu uel aridu ut uetusto stru

cōiacitur · idq; cum supra summam strōbum compluribus intrōdis sproducti
est · quod de cacumine supest duabus gemmis tantum supra tram relictis ampu
tatur · & migesta humus strobis completur coequatq; · Deinceps pastinario mallo
olus ordinariis uicibus intsterendus eumq; sit erit · modo spatio quod uocat
int uitis p unam lineam depingere · sic · n · omeli & ipe conualescit · et ordi
narius seminibus modice uacuum solum ad culturam pōbitur · In eadem dem
linea inqua uiuira dix obtinet ordinem suum pstidii causa · quorum & nūc pro
pagare possit in locum demōtar uitis gnaq; malleoli pangendi sunt · q sparū
paleisq; pstet a medio int dimidio sumitur · ut aburnaq; paribus intuallis distet ·
tali consitioni · Iuliis atticis habunde pura est malleorum sedecim illa nos
tri plus quatuor milibus conferimus q negligentia cultorum magna pars depit
& mitus seminum crebraq; uirent · rarescunt · de positione surculi nō minus
dispuario fiunt int auctores · Quidam totum flagellum sicut erat matri demer
tum crediderunt · satione conuenirent · idq; p gemmas q nas uel & sinas pūn
complures tale ostent remandauerunt · quod ego minime probo · magisq; ad sti
tior his auctoribus q negauerunt esse ideneam frugibus supiorem parte ma
teriae solumq; eamque e uinctis cum uere sarmenta probauerunt · ceterum
omnem sagipram repudiauerunt · sagipram rustici uocant · nouissima pāte
surculi siue q longius recessit a matre · & si emittit aeq; prosilit · seu q cacu
mine attenuata pdicti teli speciem gerit · hanc ergo prudentissimi agricolae
negauerunt conseri debere · Nec tñ sine sua ratione nobis prodiderunt ·
uidelicet q ipsi in re rustica multum callentis prompta erat · & in oculos pene ex
posita · Omnis · n · fecundus pampinus intra quam aut sextam gemmā fruc
tu exuberat · reliqua parte ḡus longissima · uel cessat · uel p exiguos ondu
rarenios · quam ob causam sterilis cacuminis uire abuntiq; in cusata est · mallo
olus aut sic abhisdem pangebatur · ut nouello sarmento pars aliqua ueteris
haereret · Sed hanc positionem damnabit usus · nā q ex uetere matria relictu
erat deprssum aeq; obrutum celerit humore putrescebat · proxitasq; radicas te
neras & uix dum proparentis utrio suo euocatas · quod cum accideret supior
pars seminis reforrescebat · mox iuliis atticis & corneliis celsus erariis nigr ce
leberrimi auctores · parrem aeq; filii saperniam sequuntur qd residui ex uetere
palma pissa cōmissarumq; nasitur matria noua rasbrunt · aeq; in eū suo capi
culo sarmentum deprssum · Sed iuliis atticis pterto capite & recurucato nepastina
tum effugiat pātem stin demersit · pastina uocat agricola fermentū bifurcum q

semina pangunt. ũ & repastinari dicte sunt uinee uetes que rep dicebantur:

Hec n. propria appellatio restibilis uineti erat. Nunc ambitiosa imprudens cõsuetudo qđ omen soli uineis ꝓparatur repastinatum uocat: sed nã ꝓpositũ uineti est ut mea fert opinio iulii atrici sano que contextis capinibus malleolum reciꝑ. cuiusꝑ rei uitandæ non ut narratio est: primum quod nulla stirps ãnq̃ deponatur uexata & infracta melius prouenit quamꝑ integra & inuiolata sine iniuria composita est: deinq̃ qđ recurrentes & sursum uersus spectent demersi ꝑ. cum compositum eximitur in medium humi repugnat obluctanti fossori: & uelut unus infixus solo ãnq̃ extirpatur ꝓrumpitur. Nam fragilis est ea parte materia qua torta & recuruata cum deponeretur: copat uitiũ ꝓpp quod ꝓfracta maiorem partẽ radicũ amittit. Sed ut in cõmoda ista ꝓtereã certe illud q̃ ẽ inimicissimũ dissimulare nequeo. Nam paulo ãn cum de summa parte sarmenti disputarem qua sagiprem dixeram uocitari. Colligebam fere tria genã uel ꝑtem gemmam q̃ sint proxime uerti sarmento fructu medii. Hanc ergo ferendam partem consimir qui conuorquet malleolum cum et ea pars quae duplicatur tres gemmas uel quattuor optinet. & relig duo uel tres fructuarii oculi penitus uitiam depmantur: mersiꝑ non matias sed radices creant: ita euenit sed quod in silua constrendo uitare nimis: id sequamur in eiusmodi malleolo quem necesse ẽ longiore facere siquidem detortum ꝓdepongere. nec dubium gn gemma cacumini proxime quae sine infecundae in eo relinquantur exactus pampinis pullat: uel sterilis uel certe minus fertilis quos rustici uocamarios: dq̃ crurium infest: ut malleolus q deponitur ea parte qua ꝑ a matre decisus coalescat: & celeriꝰ creatrem ducat. nam si id fm nõ est uelut ꝑ fistulam in ꝑtem uinis medullam nimis humor trahitur idemq̃ truncũ emacerat: ũ formicis aliisq̃ auibus quae putrefacit cruum uitium latebras ꝓbent. hoc aũt euenit teretis seminibus cum ꝑ exemptionem ime partes eor ꝑfractae sunt. apte meduile deponuntur: atq̃ in repentibus aqs ꝑtis q animalibus celeriꝰ senescunt quare pangendi optima est ratio recti malleoli cuius unum caput construm est bifurco pastini angustis fuccibus ferramtis facile cõfinet ac deprimitur: idq̃ sarmentum sic demersum ciuius coalescit. Nam & radices ocapite qua rectum est equo mittit equo cum creuerunt creatrem obducũt & aliogn plaga ipsa deorsum spectans: non tm recipit humorem q̃tũ illa quae resupina & resupina more infundibuli ꝑ medullam transmittit qđ aquarum caelestium supfluxit. ongitudo quae deberet ẽ malleoli parũ cõta est:

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

cum siue crebras gemmas hr breuis faciendus est: seu raras longior ac ꝫ minor pe-
de nec dedarare minorem se esse debet. hic ne p summam hre finir excubasse
ne deprssis altius cum adoleuerit exemplorem difficilem pbeat: sed hoc plano ñ
in clinoss ubi tra decurrit potes palmipedalibus deponi uallis & ulignosi compi
situ sentitur. a trigenum q est paulo minor dalmate longior uirgs semipeda-
hisp non hab eo trigemmis dictus est. quod omnino trium oculorum est. cum sere
cura plagam qua matri abstitus est: plenus est germinum. sed quod his exceptis
quibus est frequens mipo capit: tres deincepss articulos tendemqs gemmas hr
sup cta illud quod qur siue malleolum siue uiuiradicem seremus premamus
ne semina exarescant. In modicis uerum solemqs uitare q utrqs no ꝺcomode
arceturobiectu uestis aut cuiuslibet densi tegumins. Verumtñ pstat eligere
sationi silentis uel certe placidi diem spiritus. Nam sol umbraculis facile depel-
luntur: sed illud a quod non dum tradidimus an q dispuntioni clausula impo-
namus. Dicendum est nam ne an plurium genum uitis sint. aque sepa-
te atqs distincte speciatim an confuse & mixte cacuarum pus disseremus de eo
quo primum proposuimus. Prudentis igitur agricole est uerum quam scripte pro-
bauerint nulla interuenente altius nota stirpe consorte. Numerumqs proximum
eius semp augere. sed prouidentis est diuersa quaq gña deponere neqs n ug
sic nutis ac temperatus est animus ut nullo incomodo uexet aliquod uinis genus
siue siccus est id constaturus seu pluuius quod siccitatibus gaudet: seu frigidus a
pruinosus quod non est patiens uredinis. seu frequens quod uaporem no sustinet.
ac ne nunc nulle tempestatum iniurias psequar: semp & aliqd quod uineas of-
fendit. igitur si unum genus seuerimus cum id acciderit quod ei noxium est
tota uindemia puadimur neqs n ullum erit subsidium cui ar siua-
rii gñs uineta fecerimus. aliq ex his uiciolatum erit: quod fructum pferat
Nec tñ ea ca nos debet compellere ad multas uitiu uarietates. Sed q iudicaue-
rimus eximium genus id quantas possimus multitudinis efficiamus. quod dñm
proximum a pmo cum quod est tñio uel quarto que earuseruus ut ut terra: qd
contempsimus. terra deo satis est. n. p quattuor uel sunt gnqs gña uindemiae
fortunam opui de alto quod nos proposuram. nihil dubito qn pspexis digere-
de uitis disponendaeqs sint. in pos ortos semitis ac decumanis destinguendae.
Nec quod epst potuerunt a nris familiaribus hoc obtinere. aut ñ me gsti ear um
quam maxime id probauerit effecerit. Est. n. omnium rusticarum opum dif-
ficillimum. ga & summam diligentiam legendis desiderat seminibus & nihil

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

discernendus maxime plerique fortunate & prudentia opus est sed meum & ut diuinus auctor Plato rei nos pulchritudo tradit uel ea consectandi q̄ pp̄ infirmitate comorta los naturae constq̄ negamus utud in si eas supperat & scitaria facultasq̄ cum uoluntate congrauant non egerimo ꝓficiamus q̄us nō minimo eras spario ꝓseueranidum sed ut magnus numerus q̄ aliq̄ annos desideratur: neq̄ n omne tempus promisit eius rei iudicium namuiret quo pp̄ similitudinem coloris aut trunci flagellorum uanue diuosi negunt maturo fructu solus declarantur quam fm diligentiam nisi p ipsum patrem familiae exhiberi posse non affirmauerim nam credidisse ulla uel & uenatoris socordi est quod cum longe sit facilius ad hunc ꝓpaucissimus agricolis contingere ut ingruini strepe currant q̄us color uiae possit uel alti imprudentissimo deprehendi Illa fm n unum mihi rano supperit celerrime quod proposuimus efficiendi sine uetanter uineae ut separarium surculorum cuiusq̄ gen̄is ꝓsingulos ortos inseramus sic pauciss̄is multa nes milia malleolum insiris perpturos atq̄ ita discreta semine p regiones constituros nihil dubio eius porro faciende rei nos utilitas multis de causis compellere pr Et ut aldioris initiam primum quod ad omnem rationem uitae nō solum agricolationis sed cuiusq̄ disciplinae prudentem delectant Impensius ea q̄ ppis gen̄ibus distinguuntur quamq̄ passim uelut abiecta & quodam agrestio cōfusa sit Dcim quod uel alienissimus rusticae uitae si in agrum compositus ueniat summa cū uoluptate naturae bōnitate mireturn cum stingi biturire fructibus opimis hic paribus ebuo helio respondere illinc arcela rursus illinc spiony ualste uiae constant qbus alma tellus ammua uice uelueterno q̄dam puerpio herum hortibus

demit ubera inf quae uente libero periss palmitibus uel gen̄is alui uel flauenis ac rutili uel puro nitore ni caniscundicq̄ fissicolonibus pomis grauidus colleter aurumus Sed quamuis plurimum delectamur utilitas tñ uinitur uoluptate

Nam & patfamiliae libentius ad spectaculum rei suae quanto est opa luculentior destendi & quod de sacro numine poeta dicit & quamq̄ deus circumcapur egit honestum uero quorunq̄ dominii finis & oculi frostine accersere in ea parte maiorem immodum fructus exubriae Sed omitto illud quod indestipis & uitibus contingē pr illa q̄ sine maxime spectanda ꝓsequi: diuise nota est ripes ner parus desloresine nec ad maturitate simul pueniunt Quamobcaūq̄ st parata gen̄ibus uinetu non br patiatur altum in commodum & necesse est ut aut fructum cum pquoq̄ elebur quae res me acrem facit aut si maturitatem strotini expectes amittat uindemia sequaquem plerunq̄ populationibus uolucrum pluuiisq̄ aut

uenus lacessit delabitur. Siuero inflectionibus fructum capit genuisse rit primum ne-
gligentiae uindemiatoris alacrem subeat: neq; n. singulis eodem anni horis
possit clare q̄ obseruetur propiang; ne acerbe uuae demetantur. Dein & quarū
uirium maturius comperit cum diuise note si non melioris gustus ab deteriōr
corrumpitur. Confusisq; in unum multorum sapor uetustatis imparitas fit atq;
ideo necessitas cogit agricolam nostri annonam experiri cum plurimum prio accedat
si uendicio uel in annum uel mestrat certe differri possit iam illa genus separatio
summa comaturate q̄ uinitor cuiq; facilius suam portionem reddet cum scit
cuius notae sit ortus quem deputat: atq; in consentaneis uineis obseruari difficile
est q̄ maior pars putaneus prid tempus administratur. q̄ uinis neq; solum no-
tabile gerit. Ac multum interest pluris ne an paucioris matias pro natura
cuiusq; surpis uinitor stimulis prolixis ac flagellis: uiriter angusta putanē uiti
coherceat: caeli q̄q̄ partem spectet genus quoq; uineti plurimum refert. Neq; n oī
calido statu: nec rursus frigido letantur: sed est propera insurtulis uentis meridia-
ne ac st cōualescant: q̄ nisi caldiores alii leteri orientis uel occidentis basse-
rentis suae pro situ & positione locorum q̄q̄ genā p ortos separat. Illam q̄ nō exi-
guam sequitur utilitatem quod & laborem uindemie minore patitur & sumptum:
nam ut quae grossiore magnum tempestiue inguntur. Et quae nō dum matu-
tatem ceperunt uue sine dispendio differuntur: nec pariter uenis atq; tempestiuis
fructus percipitur: undeniam cogitq; pluris operas quanto cuiq; prio conducere.
Iam & illud magis dotis est posse gustum cuiusq; genis nō mustum sed uere mera
condere & separatim reponere: siue est ille burulentus, seu basilicus uel spiritosus que
genā cum sic diffusa sunt q̄ nihil inuenit diuise naturae quod repugnet p potes-
tē nobilitatur: neq; n. post annos quindecim uel paulo pluris dependi possit igno-
bilius ingustu: cum fere omne uinum eam qualitatē sortitum est ut uetusta-
te adq̄rat bonitē. Quare ut dictē instituimus ualissima est genum dispositio
quam sēn obtinere non possis. secunda est ratio ut diuise nosse non alias constri-
uinis quamq; saporem consimilem fructum quae maturitatis eiusdem proferant:
possit iam si te cuiusq; pomorum tangat ultimis ordinibus uineti fine uineri q̄
subiacet septemtrionibus: ne cum inceuerint obumbrent eacumina fructu pi-
rorum ue & malorum depangere quae uel inserus interpositio bimini spatio uel
si q̄d̄ sint adulta transferas. Haec depositione uinearum. superest aut ut sis-
sima ut propianus & cultus earum deq̄bus septē uolumine pluribus disserā

L. IUNII MO. CO. LIBER IIII. EXPL. QUINTUS HAEC CONTINET.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

.I. Contra opinionē ātiq̄ celsi nō esse ꝑtis altos scrobes bipedaneos u
uaricis seminibꝫ. II. Non oportē uni uīci radicis materiis. III. palos uesꝫ
tire sed singula sētā singulis arūculis ꝛc ctribuenda. IIII. Moua esse
tutorē uineę n magna & assidua cultura adiuuet celeriꝰ interire:
IIII. Prosterni uitem in scrobem circumacta usq; abimo solū redū calamo
applicari oportere. V. A cōsitione ōibus mensibꝫ fodiendum ꝛc. VI. Non
esse cōmittendum ut nouella uinea herbe nascentē VII. ꝑa pampinādi
esse uīci radices ut aduā materiā reducāt. VIII. Eandem pāpinationē
malleolis adnuūandam. VIIII. Tempestiua pampinatione esse que un est
teneru ut digito palmites facile deiciantur. X. Non oportere ꝑ estatē
facile pampinos adnodare. XI. Per Autūnum adlaqueandū esse uīti
que ꝓno q̄quēnio nouella uinea & aīn bruma coquādam. XII. Nouella
Ablaqueata uinea quēadmodū estiuę radicibꝫ amputent. XIII. Quem
admodū nouella uinea putetur. XIIII. Quod sit optimū tempus putandi.
XV. Quo malleolus restrandus sit XVI. Quēadmodū palanda sit uinea
XVII. Quā alte conterus adstruandus sit. XVIII. Quēadmodū uitis allegāda sit
XIX. Quēadmodū malleolus ungum imponendum sit. XX. Quēadmodū
nouella uinea frequentanda & propagines faciendę sint. XXI. Quo
ꝑtore & cuī status uiuiradix transferenda sit. XXII. Quēadmodum in
hortulos uineę diuidende sint. XXIII. Quēadmodū arborandę uineę
restituant. XXIIII. Quēadmodū eędem putentur. XXV. Quę bonus
uinitor uī restituta uim uineę uitare aut sequi debeat. XXVI. Quē
admodū pampinari debeat quot fossiones extolli. XXVII. De stercꝰ
tiendis & cinis uineis. XXVIII. De salutis faciendis. XXIX De gustus
XXX. De harundinibꝫ. XXXI De castaneis.

L. IVNII MODERATI COLVMELLE REI RVSTICAE
LIBER QVINTVS INCIPIT. LEGE FELICITER.

VM DE VINEIS conscripserim librum a me septimum. P. siluine
cum plurimus agricolarum studiosis retulisse quosdam reprehendisse
q̄ tractationem nra precepta laudasseꝰ unum tm atq; altum repre-
hendisse quod seminibus uineaꝝ nimium me profundos ꝛc-
fuisse fieri scrobes adiecto dodrante sup altitudinem bipedaneū

quam celsius & altius prodideram singulasq; uuiuradios singulis adminiculis porta
prudens contribuisse cum presertim eadem illa auctores minore sumptu gemi-
nos dedu&tis duo continua p ordinem ueste pedamenta quae utraq; ambiguam magis ht
extimationem q̄ ueram. Et n. ut quod p̄us proposui p̄us refellam si contra
bipedanea strobe futuri sumus: quid ita censemus plenius spissinare tam humili insuta
uitem posituri. Dicet aliqs ut sit inferior tenera subiacens tra quae non arcuat
nec durinat suae repellat nouas in repenis radicibus. Istud q̄ continuo post
& si agen bipalio moueatur & deprimatur sibi in regesto quod est fermentu
plus dupondio semisse. Nam semp in plano refusus. sed agesta humus secundior
est q̄ grauis soli crudi nec sane posito seminium post altum cubile substerni
desiderat. Verum habunde est sp̄edaneam consiti rostratam uimbus tra
subiacere que uelut hospitali atq; & matho sinu recipiat in cremi uiretum ad modum
exemplum cuius rei capiamus in arbusto ubi cum strobes defodimus exigui pal-
aeris uiuradia subiecimus. uerior igitur ea est depressus pastinandi cum iu-
gata uinetu molius consurgunt altioribus dimissa strobibus. Nam bipedanei
uix & proiunalibus agricolis adprobari possint. apud quos humili situ uiti
plerunq; uix tram cohercetur. Cumq; ingo destituat altiore fundamento si
modo demiscidit excelsius plus alimenti tra q̄ desiderat. Ideo si maximis
arboribus nemo minorem pedaneam strobem uimbus comparat. Caeterum
illa parum prudens agricolarum studio prauu est comoda humilis positionis
quae sollicet multo ualidiorem fertilioremq; stirpem reddit quod nō facere
si non laborarent atrius demersa semina. Quicq pastinati humus dum est
recens soluta laxaq; uelut fermito quadam intumescit. Cum deīn nō longis-
simam coepit uetustatem condensata subsidii ac uelut immanis uiolentiae ui-
tium summo sole desistitur. Hoc aut minus accidit uite saxosa qua maiore
mensura uimen diminuitur. Nam quod in profundo semina frigore laborare
dicuntur nos quoq; differemus sed nō est dupondii & octauarii alimento
quae ipsud efficere possit cum ipsum quod paulo ōn reddimus depressior ar-
bustiue uitis sane in effugiat pabulum frondium. Altum illud quō mino-
ri periisa duos palos unius seminis flagilliscent maritari falsissimum sine. n.
capiet ipsa morsus est duo uidiuantur stirpium & uox: uuiuradios sustī-
nendas sunt quae nūc suo rationem cultores honorant. sue lenunt: aut
sepe uenit: uel nigri est q̄ uel parum fertilis. non in uno sed i pluribus
pedamus fructus claudatur. q̄ & q̄ forpis uitem sic induos palos diuisa

Symbiuenda sit

q̄d q̄ celeriter adolescunt stir-
pes quae nō fatigantur
multo soli pressa pondere
frantq; uberiorem q̄ celeriter
fusponsa sit. nā utraq; ipsa
iulij alteri uitio cōmunitur
exemplo arbustur pothos.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

rerum rusticarum prudentiores existimant minus ferilem fore q̃ aratem factam
sit. & idcirco uetere uineas mergis propagare potius q̃ tota sternere. Idem spa-
rus scripsit cum mergi nox facile redigentur: ita ut quae uiris suis radicibus tam̃ q̃s
fundamus uinitatur. Haec aũt quae toto prostrata corpore cum inferius solum
quasi concalauit atq; inreticur cratem facit: & pluribus radicibus inter se conexis
an̄ gitur nec alte quam si multis palmitibus grauata defiat quare p omnia phile-
rum ducibus potius seminibus depositis q̃ unico pirlitari: nec id uelut cõpediũ
constetari: quod in utranq; partem longe maius adferre posse dispendium:
sed iam poris libri disputatio reperta nobis promissum signis exordiũ omni
gne impensarum sicut ait graecinus plerisq; noua opa fortius auspiantur q̃
tuentur: pfecta dam̃ nõ ab inchoato domos extruuntur nec pedificatis
cultum adhibent. nõnulli strenue fabricant nauigia: nec cõsumata pin instru-
unt arma armamus ministrisq; quosdam emaciat marmoris quosdam &
cor in comparandis municipiis de sed iisdem tuendis nulla cura tangit.
multa & bona quae in amicos contulerunt. leuitate destruunt: ac ne ista
siluine miremur liberos suos nonnulli nupsis uxoris quesito sacrificiorum: nec
disciplina aut certis corporis excolunt instrumentis: d iis colligitur stilicet plerq;
simili gne peccare & abagricolis q̃ pulcherrime positas uineas an̄ q̃ pubescant ua-
rius ex causis destruunt: alii sumptum annuum refugientes & hunc primum redi-
tum certissimum estimantes impendere nihil quasi plane fuerit necesse uineas
facere quas nox auaritia detererent. Nonnulli magna potius q̃ culta uinea
possidere pulchrum esse dicunt. Cognoui iam plurimos q̃ persuasum haberet agro
bonis ac malis rationibus colendum: ar ego cum omne genus ruris cura sate ge-
neratur fructuosum ee nõ posse iudicem: tum uel maxime uineas: res est. n. te-
nera infirma: iniuriar maxime impatiens quae plerunq; nimio labore & uber-
tate cõsumitur: & n. si modum non hras secundum sua cum in aliquantum
se confirmauit: & uelut iuuenile robur accepit negligentiam sustinet. Nouel-
la uo dum adolescit nisi omnia iusta prepit ad ultimam redigitur maciem:
& sic inrabescit ut nullus deinceps impensis reparari possit. Igitur summa cura
deponenda sunt qi fundamenta & ut membra infantum n primo statim die cõfi-
tionis formanda quod nisi feceritis omnis impensa in cassum redit. Nec fe-
missa cuiusq; rei temperatura reuocari queat. Expto mihi credo siluine bo-
nae positam uineam: bonitq; gnis: & bono cultore nunq̃ non cum magno fenore
gram reddidisse: idq; nõ solum ratione sed & exemplo nobis idem gratius de-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

clarat: eo libro quem uineis scripsit: cum referet exparte suo sepe se audire solitum papirium quendam uetustum uicinum sibi duas filias de uineis constitum habuisse fundum: cuius partem triam nubenti maiori filiae dedisse in dotem. Ac nihilominus eque magnos fructus ex duabus partibus eiusdem fundi percipi solitum: minorem dein filiam nupsi collocasse in dimidia parte reliq agri: nec sic exiguo reditu detraxisse quor quid conuenit: nisi melius statuer postea culta esse triam illam fundi partem quam antea uinosum. Et nos igitur publii magno animo uineas ponamus ac maiore studio colamus quarum constitionis sola illa commodissima ratio est: quam porro tradidimus exordio: ut fossa inpasinare scrobe recta uitis a media fere parte sibi prosternatur: & ad frontem eius ab imo usq recta mudie erigatur calamoq adplicetur. id. n. pcipue obseruandu est ne similis sit alueo scrobis. sed ut exissis angulis uelut ad ppendiculum frontes dingantur. Nam uitis supina & uelut retrorsa in alueo deposita postea q obla queratur uulnerib obnoxia est: quem dum exaltare orbem oblaganis fortius tundit obliquam uitem plerumq saucia: & ronuq fundit. Meminerimus q usq ab imo scrobis solo rectum adminiculo sermentum adplicare & ita in summum pducere. Tum cetera ut porro libro pcepimus ac dein duab gemmis sup extantibus tram coaguare. Dein malleolo inf ordines posito crebris fossionibus pasinatum resoluere: atq in pulueren redigere. Sic. n. morum & uiuiradicis: a reliqua semina quae deposuerimus conualescent: si mollis simul ac tenera humus nullis herbis herens irrepentibus humore sufficiebus pduerit. Nec duritia soli nouellas adhuc plantas uelut alto uinculo cohibebit. Numerus aut citrendi soli tridentibus ut uerum fatear definiendus no est cum quanto crebrior sit plus prodesse fossionem conueniat. Sed ui pe sapenario modum postulat: satis pleriq usum est: ex kl. mar. usq in octobris trigesimo quoq die nouella uineta confodere: omnisq herbas & scripum gramine extirpare: que nisi manu eligantur & insumma reuiuiscunt quamdulciusq pte adobruta sunt reuiuiscunt: & uitium seminario pariunt ut sambra atq retorida efficiant. Ea poro siue malleolo seu uiuiradice deposuimus optimu est ab initio sic formare ut frequni pampinatione supuacua detrahamur: nec patiamur plusq in unam matrem uires & omne alimentum conferre: pmo tm boni pampini summittantur: ut sit alt subsidio si alt forte decidere. Cum dein paulum in duruere uirga: tum singulo extrahimur: ar noq reuulsa sine procellis uentorum deuitantur: molli & lapso uinculo adsurge

[illegible]

tis subsequi conueniet. dum clauiculis suis quasi gbustam manibus admirula cõ-
plendant. Hec si oparum penuria fieri prohibebit ui malleolo: quem & ipsum
pampinare consemus. At certe in ordinariis uitibus uncp obtinendum est ne plu-
ribus flagellis enacientur: nisi si propaginibus futuris prospiciemus. Sed ut
singulis matris seruiant quarum incrementa eligere debemus adphirato longiore
adminiculo p quod prorepant. in tantum ut sequentis anni iugum exuperent
& infructum curuari possint: ad quam mensuram cum excreuerint. tacumina
infringenda sunt. ut potius crassitudine conualescant. quam supuacua longitu-
dine adcrescant. tã tn sarmentum quod in matriam submittimus. ab imo usq; ad
ceres pedes & semissem pampinauimus & omnes eius intra id spatium nepotes
enatos sepius discerpemus. qui in supra germinabit intactum reliq; oportebit
magis. n. conuenit proximo autumno falce depurari. q estiuo tempore pãpinari:
cum ex eo loco un nepotem excemeri confestim alterum fundit. quo enato nul-
lus relinquitur oculus in ipa matria. q segnior animo cum fructu germinet. Omis
aut pampinationis ea est tempestiuitas dum adeo teneri palmites sint. ut leui
tactu digiti decutiantur. nam si uehementius induruerint. aut maiore nixu
conuellendi sunt. aut falce depurandi. quod utrunq; utendum est. altum ga
lacerat matrem. si reuellere conetis: altum ga fauciat quod in uiridi & adhuc
stripe in matura fit noxium est: neq; n. carnem plaga cõsitit. qua ut frigium
fecit acies. sed estiis caloribus falce uolnus penitus impressum & lanies in aresit
ita nõ minimum parte de ipe matris corpore necet. atq; ideo si iam cauliculi uiri-
scalem adhiberi necesse est. id paulum ab ipa matre recidendum est. & uolutre-
scos reliquendi sunt q caloris excipiant iniuriam. ostenus q nascuntur. a latere
palmites: ultra. n. non serpit uaporis uiolentia. In malleolo simul uõ est pampi
nandi: & in longitudine eligendi matriam: si eo utemur amiculo uti quod
ego sepe feci. Sed si propositum est unq; recidere. ut binos potius curamus. cũ
ad unum pampinum iam redegeris. & si excesserit pedalem longitudinem de ca-
cuminare conuenit. ut inf cerucem potius confirmetur. & sit robustior. Atq; hec
positorum seminum pma cultura est: sequi dem tempus: ut prodidi. celsus & auicul
quos sure nouerint. nihil eos probauit. ⁊ ost yd. octobr ampliorem curam depo-
sit: nam post yd. octobr pusse frigora in uadant uiris ablaqueanda est. quod op
ad extas ondit estiuas radiculas: easq; prudens agricola ferro cecidit. Nam si pas-
sus est conualescere inferiores deficiunt: atq; euenit ut uimea summa parte re-
reni radices agat quas & frigore infestentur. & caloribus maiorem i modum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

estuent ac uehement sentire in ortu canicule ꝓgant. Quare qđ inma sꝯtpo-
dem natum est: cum ablaqueauerit reddendum est. Sed huius non tandem fo
est amputandi quae traditur insupiore parte uitis. Nam minime adleuanda
plaga est: minimeq; amplicandum ferramentum ipi matri: cum si nec truncum
radicem pderis aut excicatrice plures enascentur: athiemalis quae fstat in la-
cusculis ablaqueationis aqua brume congelationibus noua uulnera pureat & ad
medullam penetrabit quod ne fiat recidere ab ipo codicis instar unius digiti spa-
tio conuenit: atq; radiculas pdat: quae sic adempte nō ampliꝰ pullulant ea
certa noxa truncum defendum. hoc ope consumato: si est hyemps in ea regione
placida parentis uitis relinquenda est. si uelemior hic facere nos prohibet. Aū yd de-
cem pdicti locusculi coequandi sunt: si uo a ꝓgelida frigoꝝ regionis eius suspec-
ta erunt: aliqđ simi uel quod est cōmodius columbini stercoris: aut in ipis ꝓpante-
uehis urine stroꝫ sextarios aīg; uetem ad cōbras radicibus sup fundes: sed ablagare
omnibus autumnis oportebit: pmo gnignio dum uitis conualescit: ubi uero tron-
cus adoleuerit fere triennio intermittendus est eius opis labor. Nam a minus
ferro crupta uitium ledantur: nec tam celeriter radicula in uetere iam codice
enascuntur. Ablagationem deinde sequtur talis putatio ut ex ꝓpto uetum auctoꝝ
uitis ad unam ungulam reuocetur: eqq; reddatur duobus germinibus iuxta relic-
tis: quae putatio non detet secundum articulum fieri ne formidet oculus: sed me-
dio fere internodio ea plaga obliqua fiat sit: ne si transuersa fuerit cicatrix cele-
stem supridentem aquam contineat: Sed nec ad eam partem qua est gēma: uo-
rum ad posteriorem declinatur: ut infidum potius detexta quam ingemine delat-
met: namq; defluens humor cecat oculum nec patitur frondescere: putandi au-
duo sunt tpa: melius aut ut aīt mago uernum aīg; surculus progemmet: cum
humoris plenus facilem plagam & leuem & equalem accipit. nec fali repugnat.
H unc aut secuti simus celsius & acrius: nobis neq; angusta putatione rebrecenda
semina uidentur. nisi si admodum inualida sint neq; usq; uerno recidenda: sed
pmo dem anno quo sunt posita frequentibus fossionibus omnibus insibus dum frō det
ac pampinationibus adiuuanda sint: nec robur accipiunt. Nec plusq; uni mate
seruiant q; educauerint autumno uel uere si magis competent ad radenda & na-
ponibus quos pampinator insupiore parte cōmisuri liberanda censemus. atq;
ura in iugum imponenda: ea. n. leuis & recta sine cicatrice unica est q; se pmi
anni flagello supra iugum extulit. Quod in apud pauos agricolas a uino co-
trigit. Ideoq; pdicti auctores pmitias uitis restituere consuerunt: sed nec usq;

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uerno omnibus regionibus melior puratio est. Nam ubi caelum frigidum &
ea sine dubio elegenda est ubi uero aperta loca sit mollesq; hiemes oppima &ma-
xime nulus est aurumnalis quo tpre diuina quadam lege & etna fructum
cum fronde stirpes deponunt hoc facit siue uuiraditem siue malleolum cō-
cueris censeo. Nam illam ueterem opinionem damnauit usus non ee ferro
tangendos amiculos malleolos cum reformident quod frustra uirgiliu &
fusterne stolonesq; & carones timuerunt qui non solum in eo errabant q pmi
anni capillamenta seminum intacta parebantur sed & post biennii cū uuina-
dix readenda estur omnem supfitiem ampurabat solertius ipsum arentem
ut eduro palularet. Nos aut magister artis docuit usus pmi anni malleolo-
rum formare incrementa nec pa uitem supuacuis frondibus luxuriantem
siluestere. Nec rursus intantum cohercere q tum annig capiebant ut totam
supfitiem ampuremus. Nam id dem maxime contrarium est pmum quid
cum ad tram deadens semina uelut intolerabili adfecta uulnere plenq; inf-
eunt ut nonnulla & quare primaci uicerint minus fecundas matris adfert.
Sidem eduro quare palulant omnium confessione pampinaria sepissime fruc-
tu carent. Media igitur uia segnda est ut neq; solertius malleolum recida-
mus. nec rursus in longiorem matiam prouocemus sed admonito superioris an
pollice sup ipm cōmissuram uetis sarmā unam uel duas gemas reliquamus ex
quibus germinent p uitationem segtur iam pedandar uineae cura uetā hic
annus non dum uehement palum aut ruditem desiderat. Notatum est n.
a me plerunq; tram uineam melius adminiculo modico q uehemi palo adgesto.
! tacq; aut uetes ne nouae radicem agant harundines binas singulis uitibus appli-
cabimus aut si regionis condicio postulat de uetibus hastilia quibus adnotentur
singulae transuersae pticulae unam partem ordinis quod genus iugi cantherii
uocant rustici plurimum id refert esse quod palum infra curuationem uitis
prorepens pampinus stamen adprehendat & in transuersa potius se fundat q in
edita uentosq; facilius substinear subnixo cantherio idq; iugum inter quatu
pedem & cubitum adleuari dum se uinea cōualuerit impedimentum. Dein segtur
adligatio cuius officiū est ut rectam uitem producat in iugum quae sine uix
palum & posita ut quibusdam placet auctoribus obstruere debebit q admonit ne
adliganda matia flexum pali si forte curuus est segundum puto nam ea res
uncam uitem facit. siue ut alueo & nō nullis alius agricolis uisum est. Int uite
& palum sparū relinq; dum est quod nec mihi displicet recta harundo adligata

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

stirpi est: & ita p crebra retinacula in iugum deducenda. Vinculi genus quale sit quo religantur plurimum sermo refert. Nam dum nouella uinea est quā maxime nodanda est: qui si uimineus saliūs aut ulmi ligaueris inuerecundius stirpa prosidit. Optima est ergo genista uel paludibus desecta uineus aut ulua non possime tñ in umbra siccata faciunt ad hunc usum harundinum quoq; folia sed & malleolorum similis cura agenda est: ut ad unam aut duas gemmas deputati aurimo uel uere pusq; germinent uincantur. his ut dixi cautherius p̄pus a tra quam uitibus ordinari is summittendus est. neq; n. edicior esse debet pedali altitudine ut sit quem teneat adhuc pampin capolis inligent suis ne ventis explanentur. Insequitur deinde fossor q crebris bidentibus equalr & minute soli terga cōminuat. hanc planam fossuram maxime nos probamus. Nam illa quā in hispania hibernam appellant: cum tra uitibus detrahitur & in media spatia int ordines cerni cōfertur supuacua nobis uidetur: quam iam pressit aurum nalis ablaqueatio quae & nudauit summas & ad inferiores radiculas transmisit liberos imbris. nisi aut fossionis aut iidem debet esse q̄ omni anni una: nam uriq frequenter fodiūt solum excrendum est. dum id incremento suo uites in umbrent ut paianitur herbam suboriscere. Pampinationis eadem debet esse ratio huius anni quae poris. Adhuc n. compescenda quasi puericia seminū nec plusq; in unum flagellum est summittenda. Tanto dem magis quod teneru eius etas non subsistet & fetu & matius onerari. sed cum annicula & messum sed ad uindemiam producta est sublato fructu proninus fodiendum & p̄sidii gr malleoli propagandi sunt. q in hunc usum fuerant depositi: uel sine his dem sunt exordinaria uitae in altum palum mergus est adtrahendus. Nam plurimū interest adhuc noua cōsuetudine pedamē omne uestiri
Nec mox uineam tum subsistere cum fructus capiendus est. n ergo genista ubi iuxta supra tram suum adminiculum uitis curuatur arripi extra stroue submersa p̄ducitur adducaneam palum. Tum excarcu uehementer citat mariam que proninus adplicata suo pedamēto adiugum euocatur. sequte deinde anno insectatur superior pars curuatura: usq ad medullam ne tota uires matris propagatum flagellum inse trahat. & paulatim condiscat suis radicibus alibima: deinde p̄ditur proxime palma quae excarcu summissa est. & id quod a matre p̄fissum recesserit alte circūfoditur. & strobiculo facto admiti p̄ditur. adobruiturq; ut & radices deorsum agat. nec ex propinquo negligent insumma tra resecta progerminet. Tempus aut nō aliud magis

ydoneum est hunc mergum amputandi ꝙ ab ydi octobris in yd. nouembris ut
hibernis mensibus suas radices confirmet: nam si uere id fecerimus quo gem-
mare palmites incipiunt matris alimenis subito destituta languescit & ea-
dem ratio est in transferendo malleolo. nam strundo autumno si caeli & loci
qualitas patitur. Commodissime post yd octobr exemptus conseritur sin
aut aliqua grae uel aeris repugnet iniuria rempestiuitas eius impetum uer
deferatur. neq diutius in uineis relinqndus est ne plii uires absumat & ordi-
naria semina infrect. quae quãto caeleriꝰ liberata sunt cõsortio uicinãtiũ
tanto facilius conualescunt. At inseminario licet tramam atq & quadrinam
uirem restedam uel angustiae putaram custodire qm non cõsuluntur uindemie
cum mensem trigesimã excesserit posita uinea: idest circa autumno uehemẽ-
tibus staminibus statim impedanda est. neq nõ ut liber aut fortuito faciẽ-
dum nam suie propr truncum defigetur palus pedali in spatio recedendus est
ne aut gmat aut radicem uulneret & ut fosser in aduersa parte semina circũ-
fodiant: ipse palus sic ponendus ut frigorum & aq̃lonum excipiat uiolentia
utrimq protegat: suie medio infordinio pangenti uel defodiendus est: uel
pius paxillo pforato solo alteri adigendus est quo facilius & iugum & fructum.
nam quanto propius truncus cum radica statuitur & leuis defixa stabilior cum
constringens est uirem mutua uice sustinetur & sustinet. Staminibus
dein firmiora iuga sunt inligenda ea quae uel saligni priscis uel cõpluribus
qi faciendus harundinũ cõnectuntur: ut rigorem habeant: nec pendant
onere fructuum. Nam bine iam mariẽ singuli seminibus summittendae
erunt: nisi si tamen gratilitas uitis alicuius angustiorem putationem desidera-
uit: cuius uinus palmes atq idem puerorum oculorum erit relinqndus prior
iugum fortius minusq opposum est. Harundines pluribus opibus sugantur cũ
& pluribus locis nectunt et eque inst consistãt cacuminibus uinciendae sunt
ut equalis crassitudo totus iugi fit: nam si cacumina in unum competunt:
imbecillitas eius partis grauata pondere iam maturum fructum prosternit
& canibus ferisq reddit obnoxium. At cum iugum in fastem pluribus harũ-
dinibus alte cacuminum uinee ordinatum est: fere gnqẽ obet usum:
neq a re alia est cõputationis: aut caeterae culturae ꝙ quae ꝑmi bieniq
nam & aurimalis ablegãro: sedulo faciendae nec minus uicinantibus palis pro-
paginis adplicandae. hoc n. opus nung intermittendum est gr omnibus in-
staurete annis: neq n. ea quae seruntur & nobis immortalia esse possunt:

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ac tm etmiam eorum sic consulimus: ut de mortuis seminibus alia substituamus
nec ad occidionem unusum genus paucis pariamur. cōplurium annorum
negligentia: qui & crebr fossiones deinde quius possit una derivahi culturae
poris annis pampinationis quoq; sepe admandae: neq; n satis est semel aut
iterum tota estate uiti detrahere frondem supiuacuam pcipue aut decutiendo st
omnia quae infra truncī capur egerminauerunt. Item singuli subiugo binos
pampinos emiserint: quius largum fructum ōndant detrahendi sunt singu
palmites quo tener q sup st matia consurgat: & reliquum melius educet fru-
ctum post quadragesimū: & altum mensem pfecta uindemia sic instituenda
est putatio ut subemissis pluribus flagellis uitis in stellam diuidatur. Sed puta-
toris officiū est sedali fere spatio contra iugum uitem compescere ut ecapite
qcq teneri est p brachia emissum brui hiemis sim prouocetur: & p iugis fle-
xum pcipiatur ad eam insitam quae tram non possit contingere: sed modus
pro uiribus trunci seruandus est: ne plures palmi submittantur quā quibus
uitis sufficere queat: fere aut pdicta etas loco silo truncoq; tres matias
raro quatuor desiderat: quae proinde partis aballigatore diuidi debet:
& nihil n refert iugum instellam decisari atq; deduci: nisi & palmites adiu-
gantur quam tm formam non omnes agricolae probauerunt: nā multi sim-
plici ordine fuere contenti: uerum stabilior est unica: & oneri sarmentorū &
fructui ferendo q extracq; parte iuga deiuncta pari libramento: uelut onoris
gbusdam distenditur. Tum & pplua brachia matias diffundit: & facilius eas
explicat undiq; subnixa. quam q insimplici canterio fregmibus palmibus
sparsit. Per tm si uel parum late disposita uinetta uel parum fructuosa:
caelumq; nō turbidum nec procellosum habeat uno iugo contentus esse: nam
ubi magna uis & mensus est pluuiae procellae q ubi fregmibus aquis
uitis labefactatur: ubi pcipitibus ruinis pendens plua desiderat ubi quasi qua-
drati firmanda est agmine. Calidis uero & siccioribus locis in omnem pfe
iugum porrigendum est: ut prorrepentes undiq; pampini iungantur & co-
densati umbram mortem tram sinentem obumbrent. Contra pluuiis &
frigidis & pruinosis regionibus simplices ordines instituendi. Nam & sic
faciliūs humus & fructus pcoquetur p flarumq; salubriorem tr: fossore pfq
liberius & apriūs tractant bidentis: melius q pspicitur & custodibus fructus &
cōmeatus legitor a uindemiatore: sed q uinetа placuerit ordinare: tenen
stirpes p singulos horros seminis distinguuntur: uelut quidam placet insemi-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ungeris omnis modus dirimatur quae distinctio preter illud incommodum quod plus solis & uenti uiribus pber. Tum & oculos & uestigia dñi refragro saluberrimas fraudis admirit: certamq; extimationem inexigendis opibus pbent. neq; falli possimus p paria intialia iugeribus diuisis. qn & ipa ortulorum descripto quanto est minoribus modulis conisa fungationem ueluti minuit & simt eos q opa molumtur & ad festinandum inuitat. Nam fere uastras mstr̃ est laboris animos debilitat. Nonnihil & prodest uires & prouentu cuiusq; partis uicinarum nosse ut estimemus quae magis aut minus colenda sint, uindemitoribus q̃ hoc scire & iugum pedamta quae sarcientibus oppõtuna luciuste prebent: p quam uel fractus uel statumina ponentur. Depositione iugi quatenus aũt leuandum sit hoc dixisse babbande est. Humillimum esse quatuor pdum celsissima septem tñ in nouellis seminibus uitada est. Caetero quanto est humilius solum & caelum humidiores q̃ uentranco est altius ad tollendum iugum: nam letitia utrium parit̃ st celsius euagari: fructusq; subnonus a tra minus putrescit & hoc uno modo perflatur uenetis qui nebulam & rorem pestiferum celeritate adsiccant: muleumq; ad defloresendum & ad bonitatem uue conferunt. rursus ex illis tra & adclius torrentesq; estu uel q̃ uehementibus procellis obnoxia est humilius iugum poscit. At si cuncta competunt uoto iusta è alterutro uineę pedũ quinq; nec tñ dubium quin tanto melioris saporis pbeat mustum: quanto in editiora iuga consurgunt pedatam uineam iugatamq; sequetur adligatons cura cui antiquissimũ eõ debet: ut supra dixi rectam conseruare stirpem nec flexus radice persequi nec prauitas staturamin̄ insidi ad similitudinem sui uitem configuret ad non solum ad speciem plurimum refert sed ad ubertatem & firmitate perpetuitatemq; Nam rectus truncus similem sui medulam gerit per quam ueluti quodam uenere sine flexu atq; impedimento facilius terre matris almenta manant & in summum perueniunt. At que curuae sunt & distortę non equaliter alligat̃ mbiberibus nodis & ipõ flexu cursum terreni humoris ueluti salebris retardant quare cum ad summũ palum recta uitis extenta est capistro constringeur ne setu gemina sibidat cuiusq;

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Tum ex eo loco quod proximum iugo ligatum est brachia dispo
nuntur in diuersis partibus palme q; supponee deorsum usus
diuantur neq; id quod iugo dependet fructu impletur Rursus
curuatum iuxta uinculum materiam exprimit quidam cum
partem quam nos precipitamus sus iugum porrigunt & crebris
uiminibus uinexis contenent quos ego minime probandos
puto Nam dependentibus palmitibus neq; pluuie neq; prime
grandmesue tantum nocent quantum religatis & q; tempesti
tibus opponit. Idem in palmites priusq; fructus emittescant ua
metibus adhuc & acerbis uuis religari debent quominus roribq
quesint putrescere aut uentis forisq; deuastentur iuxta decu
manii neq; semitas palmites intermissus flectendi sunt ne pe
reuntium cursus ledantur Et hac quidem rone tempestiua
uuis ad iugum perducitur Nam que uel infirma uel breuis
est adduas germas recidenda est quo uehementiorem fundat
materiam que protinus emisit in iugum Q uinquennis uinea
non alia est putatio qua ut figuretur quemadmodum supra
institui dicere noue superuacuum. Sed ut caput trium pedum
fere spatio sit inferius iugo quaternisq; brachijs que dumme
ta quidam uocant. diuidatur in totidem partis hec brachia fa
cient. Interius singulis palmitibus in fructum subrogari debe
bunt donec uinee iusti sint roboris cum quod deinde aliquot
annis & quasi iuuenilem etatem experte quot palmites
relinqui debeant incertum est Nam loci letitia pluuis exal
tas puriores desiderat siquidem luxuriosa uuis nisi fructu co
pescitur male defloresce & in materiam frondemq; effunditur
infirma rursus cum onerata est adfligitur itaq; pinguis terra
singulis brachijs libebit bina pungere flagella nec in numerosius one
rare q; ue una uuis octo seruiat palmitibus nisi si admodum
minima ubertas pluris postulabit tam n. pergule magis q; uinee
figuram obtinet que supra hunc modum materijs distenditur
nec debemus cometi ut brachia plenioni trunco sine rerum
assidue comodo e lateribus eorum flagella uicinie subrogari
amputenda eorum superiora dumtaxat ne iugii excedant

sed nouellis palmis semper uteris renouetur que si satis ex
creuerint iugo superponantur sin aliqua earum uel per
fracta uel parum procera fuerit locumq; idoneum obti
nebit unde uitis anno sequenti reuocari debeat in police
tondeat que quidam custodem alii resecem nonnulli pal
sidarium appellant idest sarmenteum germen duarum
uel trium ex quo cum processere frugifere materis
quicq est supra uetustatem brachij amputetur et ita ex
nouello palmite uitis pulcherrima atq hoc metio bene insti
tuarum uinearum in perpetuum custodienda erit Si
uero aliter formatas accepermus & multorum amorum
negligentia superuenerit iugum considerandum erit
cuius longitudinis sint duramina que excedunt sup
ductam nam si duorum pedum aut paulo amplius fuerint
poterit adhuc uniuersa uinea sub iugum mitti Si uero palus
truncо est applicitus is ni a uite submouendus & in me
dio spacio duorum ordinum ad lineam pangitur transuer
sa deinde uitis ad stramen perducitur atq ita iugo subii
citur Ac si duramenta ea longius excesserint ut in quarti
aue & in quinum stramen protenderint maiore superu
restituenetur mergis nanq; qui nobis maxime placent pro
pagata celerrime prouenit hoc uero si uetus & exesa est
superficies trunci si aut robusta & integra minore opam
desiderat quippe hiberno tempore ablaqueata fimo saturat
angustiq; depurgatur & inter quarum & tertium pedem
a terra uiridissima parte corticis acuto muerone ferramen
ti uulnerentur frequentibus deinde fossulis terra permisce
tur incisuri uias possit & ab ea maxime parte que uulne
rata est pampinum fundere plerunq; aiunt germen de ci
catrice procedit quod siue longius protulit in flagellum
subnectere siue breuius in policem siue admodum exiguum
in surculum ipse ex quolibet uel minimo capillamento fieri
potest nam ubi unius aut alterius folij pampinus prorepsit
eduro dummodo ad maturitatem peruenerit segnee uere si

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

non adnotatus neq; adrasus est uehementem fundet mate
riam que cum conualuit & quasi brachium fecit licet
tunc supuacuam partem duramenti recidere & ita reliqua
iugo subicere multi sequentes compendium temporis talis
uineas supra gurgum pedem detruncant nihil eiusmodi
refectionem que fere plurimarum stirpium natura sic se
cõmendat ut iuxta cicatricem nouellis frondibus repulle
scat Sed hec quidem ratio minime nobis placet sigit uallior
plaga nisi habet superpositam ualentem materiam que post
sit inolescere solis habitu torretur mox deinde roribus &
imbribus putrescit ac tũ cum est utiq; uinea recidenda
prius ablaqueare deinde paulus infra terram conuenit
empiere ut superiecta humus solis arceat & e radicibus
nouellos pronumperis caules transmittat qui possint uel
sua maritare statumina uel si qua sunt uidua in ꝓpinquo
propagimbus uestire hec aut ita fieri debebunt si uinula
alteus potes nec in summo labentis radices habebunt & si bo
m generis erunt nanq; aliter incassum dependetur opera
quom degenerent sint ac renouare pristinum seruabunt in
genium atq; summe parte terre ut adherebunt deficiet
ancep̃s conualescent Altera ꝓ uinea fructuosis potius surcu
lis inserenda erit altera findueis ꝓcipienda & referenda
si modo soli bonitas suadebit cuius cum uero conseruat
nullo modo reprehendam consortis loci porro uitis sint q̃
fere ad internecionẽ uineis perducunt macies & sterilitas
terre Ilsa uel amara ulpo precipi & ꝓpter posteros minus
opaca & soli aduersa ualles arenosus & colles & plus iusto
eminus sabulo nec minus terreno careas ac nude glarei
& si qua est proceps similis que uitem non alit Ceterũ si
uacet his & horum similibus incõmodis pot ea ratione fi
eri rectabilis uinea quę priore libro ꝓcepimus illa rursus
mali generis uinea que ꝓpter robusta sint pp sterilitatem
fructus emere ut diximus emendentur insitione facta
de qua suo loco disseremus cum ad eam disputationem per

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uenerimus. Nunc quia parum uidem de putatione uineæ
locuti maxime necessariam partem propter operis diligentius
persequemur. Placet q̃ si mitis ac temperata permanet in ea
regione: quam colimus celi clementia. facta undemis feriãdi
id octobris auspicari putationem: cum in equinoctiales
pluuie precesserint de sarmentis iustam maturitatẽ experime
Nam siccitas seriorem putationem facit. si autem celi stat⁹
frigidus & pruinosus hiems uiolentiam demouet. in id tẽp
hanc curam differemus. atq; id licebit facere si erit exiguus
possessionis modus: nam ubi ruris uastities electionẽ nobis tẽ
poris negat: ualentissimam quamq; partem uineæ frigoribus
maturrimam uere: uel autumno quin &c per brumam me
ridiano axi impositas uitis aquilonis per uer &c autumnum
deputari conueniet. nec dubium quin sit hoc singulor
naeura aliis: ut quanto maturius decussa sint plus materie ip
to seruus plus fructus afferant quandoq; ipsi uineæ opus hoc ob
ibit. tria precipue custodiat. primum ut q̃ maxime fructui
consulat. deinde ut in annũ sequentem q̃ lętissimas uim hinc
eligat materias. tũ &c ut q̃ longissimam principẽ stirpi ac
quirat. nam quicq̃d ex eis amittitur magnũ affert domino
dispendium. Vitis autem cum sit per quatuor diuisa partis
totidem celi regiones aspicit. que declinationes cum contra
rias inter se qualitates habeant uarium quoq; posthume ordi
nationem pro conditione sue compositionis in parte uitiũ ip
sa bruchis que septemtrionibus obiecta sunt. paucissimas pla
gas accipere debent. &c magis si pruinosum ingruentibus cum
frigoribus quibus cicatrices maturant. Itaq; una eaneimodo ma
teria iugo proximã &c unus infra eam custos erit submoto
dus qui uitem mox in annum renouet &c ecconterio per me
ridiem plures palmites submittentur qui laborantẽ matrem
feruoribus estiuis opacent: nec patiantur anee maturitate fru
ctum bumo legere. orientis atq; occidentis haud sane ma
gna est in putatione differentia. cum solem par horarũ
numero sub utroq; axi uitis accipiat modus itaq; materiei

ferit quem dicunt hum aeq ipsius stirpis letucia he unuer
sum illa per partis custodienda sunt nam ut ab una uite
quasi a quibusdam fundamentis magnum semper cima cruis do
labella demouenda tota est & si subolem quam rustici fussigi
nem uocant radicibus adhereat diligenter explananda q adlata
da est ne hibernas aquas respuat nam prestat ex uulnere
postea subolem repalescentem uellere qua nodosam & scabra
plagam relinquere hoc n modo celerius cicatricem ducit illo
catur aeq putrescit percunctis deinde quasi pedibus cru
que truncig circumspicienda sunt ne aut pampinarius pal
mes mornatus aut uerruca similis furunculus relinquatur
nisi ut iugum superlecta uetis desidenbus ab inferiore parte
reuocent Si uero trunci pars senecta solis afflatu perarruerit
aquis noxiisq animalibus que per medullas irrepunt causa
ta uetis est dolabella conuenit expurgari quicquid emoreum
est deinde falce exuuiacionis ut a uiridi cortice ducat
cicatricem neq est difficile mox ad leuatas plagas corna
quampriusquam amurca madefecerit limite Nam a teredinem
formicum prohibebit solem & ut pluuias arcet eiusmodi liture
pp que celerius exalescit & frustum uiridem conseruat
Cortex quoq aridus fricatus per simarra trunci dependens
corpore tenuis delabrandus est quod & melius uetis quasi
sordibus liberata conualescit & minus ramo secis affert
iam uero muscus qui more compedis crura uiteum de
uincta comprimit situsq & ueterno macerat ferro destringe
dus & radendus est aeq hec in una parte uetis nec minus
ea que in capite seruanda sunt deinceps precipiamus plagas
quas in dure uetis accipit obligue recidi q fieri debere
nam cum is conualescunt & q diu cicatricem non obduxerit
comodius aquam fundunt transuersi plus humoris accipi
unt & continent eam culpam maxime uineor fugito sarmen
ta uetera malenata contorta deorsum spectantia recidito no
uella & fructuaria recta summeto brachia tenera & uiridia sunto
arida & uetera falce emputato ungues custodum annotinos

Terebro

resecato. In quatuor firmane pedes supra terram uite elata rotide
brachijs componito quoz singula spectant singula decussati iugi par
tis. Tum uel unum flagellum si macerior uitis erit uel duo si ple
nior brachio cuiqz submitto ea que iugo suppota procipitato Sed
meminisse oportebit ne in eadem linea unoqz latere brachij ex
duas materias plures ue paciamur. Nanqz id maxime uite infestat
ubi non eis pars brachij pari uice laborat atqz equa portione sucu
proli siue dispensat sed ab uno latere exurgitur quo fit ut ea uena
cuius omis humor assumitur uelut ictu fulgore arescat Vocat
ex scameus palmes qui solet in bisurco medius prorepere & idcirco
eum predicto uocabulo rustici appellant quod inter duo brachia q
se diuidit uitis cratis uelut fauces obsidet atqz utriusqz dumeti
tribens alimenta precipit hunc q tanqz emulum diligenter ide
amputare & adnotare prius corroboretur si in ea prevalut ut
alterutrum brachium adfluxerit id quod imbecillius est tollit &
ipe focaneus submittitur recisso n brachio equalit utriqz parti
uites mater submisit hic. Igitur caput uitis pedes supra infra
iugum constituito unde se pandat quatuor ut dixi brachia in
quibus quotannis uitis renouetur ampuens ueteribus & sub
missis nouis palmis quoz delectus fieri faciendus est nam ubi
magna macerarium facultas est putator custodire debet ne aut
proximas duro idest a trunci de capite uitis relinquat aut rur
sus extremas Nam ille minimum undeme conferut quia exqui
um fructum prebent Simile scilicet pampinatys he uitem
exhaurunt quia nimio fetu onerant & usqz in aceruum ac tetu
pulum quod uiciosum esse diximus ostendunt quare medio in
brachio comodissime palme submittuntur que nec spem undeme
destituant nec enacuent surpem suam nonnulla fructus auidius
eliciunt extremas & media flagella submittende ne minus proximu
duro sarmentum incustodem resecando quod faciendum mst per
mittentibus soli & trunci uiribus minime consec Nam ea so m
diume uitis ue neqz anee maturitate capere si benignitas terre atqz
ipsius trunci leticia non adsit. Subsulariusq; idemqz custos in police
resecari non debent cum palme ex quibus proxim fructus sperat

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

idoneo loco site sint Nam ubi ligaueris ea sed in terram spectiss
deflexeris infra uinculum materias exsimeo ac si longius ip ri-
tus agricolarum pmittit & a capite uitis emouerit & brachiss
in aliena iugor copiosiss prepsrint custodem ualidum & qua
maxime iuxta truncu duor particulor uel trium relinquens
ex quo policem proximo anno citata materia formetur in bra
chium & sic recisa uitis ac reuocata in eum iugum coepit sed in
subministrando custode hec maxime sunt obseruanda pmu ne resipi
na celum sed prima potius plaga tram spectet sic n & celicidys
ipa se protegit & a sole umbrare & deinde ne sagipte sedne
ungulus similis fiat resectio Nam illa celerius & minus emori
tur Hec tardius & angustius reformidat quoq; & usurpari u
tiosiss animaduerto maxime uitandum est nam dum ser
uiunt decori quod sic breuior custos & similis pollici iuxta
aculum sarmenteum recidunt id autem plurimu officit
cu secundum plagam pores gemma pruinis & frigore tu dem
estu labore optimu est ig medio fere meridie sibidarius
condere palmitem debeamus resectione facere post gema ne
ut anee iam diximus superlacrimet & gemanet ceset oculus
Si resecis faculeos no erit circuspiciendus est furaculus qu
epius angustissime fiatus in modum ueruce proximo uero
materiam exigat quam uel in brachium uel in fructum
remittamus si neq; is reperitur saucianda ferro est atq; cal
cenanda uitis in ea parte qua pampinum studemus elige Ig
uero ipos palmites quos uindemie preparamus claniculis ac ne
potibus liberandos magnopere censeo sed in iis recidendis alia
condicio est atq; alia in iis que procedunt e trunco Nam quicq
est quod e duro prohibeat uehementius adplicata falce adno
datur & eradatur quo celerius obducat cicatricem rursus quod
e tenero processerit sicus nepos parcius defendetur cum fre
conuenda gerit ablatere gemam cui consulendum est ne
falce desbrigatur Prestius n si amo des applicito ferro aut
tota tollitur aut uulneratur propter quod palmes quem mox
germinatione ceperit imbecillis ac minus fructuosus erit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Tum etiam magis obnoxius uentis scilicet qui infirmus decidit
catrice prorepserit Ipius aut materie quam submittemus longi
tudini modum difficile est imponere plerique tri in tameu puoame
ut curuatur & precipitata per uigil nequeat terra cotingere nos sub
tilius despicienda illa censemus primu uitis habitum Nam si robus
est ampliores materias sustinet deinde soli q̄ pinguitudine que in
adest quauis ualidissimam uitem celeriter necabimus procerioribus
emaciata flagellis sed longis palmites non mensura uel gemae nuo
extremant Nam ubi maiora fiunt spatia inter articulos eos huic consq
materiam producere dum pene ima contingat nihil nimius in pau
cis pampinis Ac ubi spissa internodia frequentesq oculissime quius bre
ue sarmentu muleis palmitibus uiescit ac numerosa fetu exuberet ī
modus talis q̄m necessarie maxime est adhibendus ne procerioribz
fructuarijs onereturr Et ut considere uimitor proxim annu magna fine
fuerit uindemia Nam post longos fructus parcēdum est uitibus & ideo
angustie putendum post exiguos impandum super ceteros illud & iam
censemus ut duris tenuissimos q̄s et acutissimos sermmenciq tetu
istud opus exequamur obtusa n. & ebes & mollis falx putatorem mo
ratur coq̄ minus opis efficit & plus laboris affert uimitori Nam si
ue curuat acies quod accidit molli sine tardius penetrat quod
euenit in retuso & crasso ferramento maiore nisu est opus Tum
& plage aspere atq; inequales uites lacerant neq; n uno sed sepius
repetito ictu res transigitur quod plerunq; fit ut quod scisi debeat
pfringatur & sic uitis limata scabreq; putrescit humoribus nec pla
ge consanent Q ī magnopere monendus putator est ut prolixet aci
em ferramenti & quamtum possit nouacule similem reddat nec
ignorat in quapre qua parte falcis utendum sit ria plurimos per
hunc insciam uastare uineta comperi est aut sic disposita uimitor falcis spuma ut capulo pars proxima que rectum gerit aciem cuiterob
similitudinē noīetur que flectitur sinuosq; a flexu procurrit falcipriq
deinde adunc est nostrum appellatur cui supposita semformis lima spe
cies securis dicitur eiusq; uelut apex promus uimineus mucro uocatur
Harum partium quaq; suis muneribus fungitur simodo uimitor gna
rus nam eum cum in aduersum ipsa mmu desecare quid debet

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

culero uere cum retinbere aue in finum cum adleuare fulgro
cum in cruce vsum cui ictu cedere securi cum in angulo aliquid
expugnare uolume Valor aut pressionis uiuinem ducit potiusq cre
sim facienda est na ea plaga quecq sic efficitur uno uestigio adleuat
prius n putator applicat ferrum atq ita que destinauit precidit qu
cesem uicem petit si fruscineus est quod sepe euenit plurib; icibusq
pem uulnere Tutior ig ulior putatio est que ut retuli dicta falcis
non ictu conficitur Hec peracta sequitur ut ance iam diximus
adminiculande uigandeq uinee cum cui stabiliende melior est
ridica palo neq ea quelibet no e capua cuneis fixa oleagineu
quercus ac fago ac si qua sime similia robur uetustum obeme locu
pedamen teresidq maxime prodatur ex ulmis ex laureu &
cupressu R ecte eam facimus ad eam rem siluestres abhinc atq
ac sambuci probatis usus tm in his hec eorumq similia pedamenta post
putationem retinenda sime parcisq eorum puores dedolande atq
alia conuertenda que sincerentur hinc alia submouenda que
uel cariosa uel iusto breuiora sime eorumq in uicem idonea repo
reponenda inserenda studenda decimata corrigenda iugo si non
erit opus nouo sarture recentes uincula inseranture Si restr
uendam uidebitur anteq uites palo applicet pecis uel harum
dimbus comelatur ac cum demum sicut in nouella precepi
mus uitem iuxta caput cum ridica idq facere non oportebit
omnibus annis eodem loco ne uinculum incidat & truncum stru
que bracha deinde sub stella quadripartito locauimus teneroq
palmites super iugum ligabimus nihil repugnantes naturae sed ut
quisq obsequitur lenitur curuabit ne desiccus fragat ne ue iam
tumentis gemmis detergeamt Atq ubi due materie per uinea parte
iugi mittentur media ptica meminerit directe ap palme prugor
compluria decurrunt & uelut messe cacuminibus in terra de
spicunt id ut sicut fiat memineris alligator ne torquear sarmen
tum sed & tm inflexum deuincat & ut eis materia que no pot
precipitari iugo supponat ut potius innixa ptice ap uinculo pen
deat Sepe n notaui p prudentiam rusticos sibicine iugo palmi
& uua colligare ut solo uimine suspendeat que umea ea accipit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

pampin & uuarum pondus infringiatur Sic deinde ordinata uinea
festinabimus emundare sarmentisq & calamentis liberare que si
in loco legenda sint ne luxosa humus inculcata maiore fossori la-
borem prebeat qui primus ad id ue silentibus uinis indulgendus e
nam si palmes mapientibus ꝑgermantibusq fossorem imseris magna
partem uindemie decusserit ꝙ annꝙ germinet per diuortia ue
ris atq hiemis q̄ altissime fodiende uinee sint quo locius & bila
rius pullulent ecq cum se frondibus uestierint teneris caulibus
nec dum adultis modus adhibendus est idq uinitor qui ante ferro
manu manu depurat umbrasq compescat ac supuacuos pampinos de
turbet nā id plurimū refert nō scire facē sigd uel magis pampinato
q̄ putatio uitibus consulat Nam illa quius multum iuuat sinicia
tū & resecat Nec clementius sine uulnere medetur & amissē
queuis expeditiorem putatione facit Tum & uite minus cicatri
cosam reddit qm id ex quo uiride & tenex decerptum est celeri
ter consanescit sup hec maiis que foliosum hiē melius conualescit
& uue cōmodius insolescit ꝓcquit Quare prudentis est ac maxīe
callentis uinitoris extimare ac despicere quibus locis in annū debeat
materias submittere nec arbos cui debebit palmites uex, etiā fru
giferos si supra modum se uuis exp, profuderit Siquidem euenit
ue quidam oculi egerminis palmis egerminent quibus binos
detrahere oportet quo cōmodius singulos alumnos educent est n
sapientis rustici repetere nā maiore fructu uitis se induerit
q̄ ut perferre eam possit ieiq non solum frondem supuacuam
uole decerpere quod semper faciendum est nec meridiem partē
aliquā sed decuere ut ubere suo grauatam uitē leuet idq faciet
uarijs de causis pampinator industrius & si non erit maior fructus q̄
ut maturescere queat si aut conemur superioribus annis dapsilis pro
uenet relegatam uitem requiet & ac refici patietur sifiuere ma
terie consulendum Nam cacumina flagellos confringere luxurie
coprimende causa uel dum parte trunci sitos pampinos submouē
mis ad reuocandam uitem unus atq alter seruandus est tū e capre
quicqd meet brachia uitis explanare atq eas qui per ipsā dumetis
similes negligis maxīe opacare palmites decrepē cuiuslibe uel pueri

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

est officium tempus autem pampinationis nec q̃ florem uitis ostendat maxime est eligendum sed a postea licet eandem repetere mediū igitur eorum dierum spatium quo acina formant̃ uineæ nobis adimum negant quippe florentē simulatum mouere nō expedit pubescentem uero & quasi adolescentem conuenit religare foliaq; omnia nudare cum & crebris fossionibus implere non sic uberior pullulemtiombus nec inficior plerosq; ān me rusticæ, rectū magistros tribus fossionibus contentos fuisse Ex quibus Cincinnus qui sic refert potest uideri satis esse constituta uineam ter fodere Celsus quoq; & reticus consentiunt tres ēē motus in uite seu potius in omni surculo naturali unum quo germinet alterum quo florescat Tertium quo maturescit Hos q̃ motus consentes fossionibus conficiunt non ut natura quod multo satis efficit nisi cum labore cum studio uineris atq; hec colendæ uineæ cura finitur uindemia R edeo nūc ad eam partē disputationis qua sit professus uetitum inserendæ uendor q̃ precepta Tempus inserendi Iulius reticus tradidit ex kl̃ nouembris in kl̃ ian quo ad posse custodiri surculum sine germine affirmabat eaq; dele mus meliqere nullam partē anni excipi si sit sarmenti satis firmi & saculenti Id porro in aliis stirpium generibus que sarmenti & fruticosi libri sunt posse fieri sine concussorim in uiribus minus tenere tot me nsum rusticis indictione primam dissimulari non est fidei mee nec quia ignorem brumis temporibus aliqñ insitiuum comprehendere sed nō quid in uno uel altero experimento casu fiat uerum quod certa ratione plerunq; prouenire discentibus perscribere debeamus & n si exiguo nūo periclitandum sit in quo maior cum temeritate medetur possum aliquatenus commouere Cum uero uastius & diligentissim agricole cum discendi atq; impedimenta scrupulum sōmouere debemus est n commune quod atticus precipit Nam idem p brumas negat recte putari uineam quæ nisi quis minus lesa uitem merito eā fieri prohibet q frigoribus omnis surculus rigore torpet nec propter gelicidia cortice mouet ut cum arbore consanet Atq; idem atticus nō prohibet eadem ipso tpre inserere quod cum & totius obpuncatione uitis & cū eiusde resectione

fissura precipit fieri. Verum ea q̃q ratio est inserendi vepretibus in
duebus post biemem cum & gemmas & cortex naturaliter mouetur.
nec frigus ingruit quod possit aut surculum misceum aut fissure
plagam murare permittit. Tamen festinantibus autumno uite inse
rere quia non dissimilis est eius aeris qualitas uerne sed quocunq;
quis tempore destinauerit inserere no aliam scias ee cura surculis
explorandis q̃ que tradita est pore libro cum de malleolis eligendis
precepimus quos ubi generosos & secundos & q̃ maturissimos uites dete
xerit diem q̃ tepidum sereneq; a uentis eligat tam consideret sur
culum teretem solidiq; corporis nec fungose medulle crebris & gem
mis & breuibus internodijs Nam plurimum interest no esse longu
sarmentum quod inseratur ne rursus plures oculos quibus egrimes
messe ea q̃ si sint longa internodia necesse erit ad unam uel tri
mium duas gemmas recidere surculum uenos uel proceriore fici
mus quam aut compositus uenos & imbres immolles pati pos
sit inseratur aute uitis uel recisa uel meequa pfunda terebra q̃ ille
frequentior & pene omnibus agricolis cognita insitio Hec tamen & pau
cis usurpata de ea igitur prius dissenda que magis in consuetudi
est. Recidetur uitis plerunq; sicq; ea nonnunq; in & insita quo loco ma
xime solida est atq; modis cum ingens terra insita est surculus obtusa
cacumine temsa. At cum editior a terra est fissura diligenter sbalto
luto lameum atq; supposito musco ligatur quod & calores & pluuias
arcent tempestiua ea surculus ut calamo no ut coagmentet fissum q̃
sub qua nodus in uite desideratur qui q̃ alliget eam fissura necri
mam patiatur ultra procedere is nodus si quatuor digitis a rese
ctionibus fuerit infigari in eum primum uitis findatur cuneus
nec cum scalpro factum fuerit iter surculo plus iusto plagę luet
& calamus eius no amplius tribus digitis debet alteruri atq; ita ex
ea parte qua radit ut sit leuis eaq; rasura ita deducat ut medul
lam contingat uno latere atq; altero paulo ultra cortice diffor
matur figuretur q̃ in speciem cunei sic ab una parte acutius sur
culus latere altero sit tenuior atq; altero plenior p̃ q̃ tenuiore
partem inseritur eo latere arctet quo est plenior & uterq; contingat
fissura nam nisi cortex cortici sic applicatur ut nullo loco diffluat

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

neq̃uit coalescere. Vinculi genus ad insitionē non unū est. alij
uiminibus obstringunt. nonnulli circundant libro fissuram pluri
mi ligant iunco quod est aptissimum nam uimen cum meruit pe
netrat & insecat corticem pp quod mollior uincula magis probāt
que cum inuenere truncum adactis harundineis cuneolis ar
tant sed antiquissimum est & ante hec ablaqueari uitem radicesq
sumas uel surculos amputari & post hec adobrui truncum usq cum
cōprehendit. alium rursus exigit curam. Iam sepius pampinan
dus est cum germinat frequentiusq decrabende soboles que a late
ribus radicibusq prorepunt. tum quod ex insito prosilire sublige
dum ne uento surculus motus labefactet aut explanet cener
pampinus qui cum excreuit nepotibus orbandus est. nisi si pp penu
riam & caluitiū loci summitt. In propagines autūnus. deinde sole
maturis palmitibus admouit. sed pucatoris rasorius custodit. ca
nario ut ubi nulla desiderat̃ur propago unus surculus enascat. in
iugum alter ita recidat ut adequetur plaga trunco. sic ēm ne qd
radatur. eduro pampinandum nō aliter est. q̃m nouelle uiuinduc
pucandum uero sicut usq in quartum annum partius impetur
dum plaga trunci ducat cicatricem atq hec per fissuram insitiuꝰ
est ordinario ille sic per terebrationem primum exuicino fructu
ossissimam considerare uitem exqua uelut traducem inhere
tem matri palmitem arentibus & per foramen exanimes. Hec
enim tutior & certior est insitio cum & si proximo uere non
comprendit sequente certe cum increuit coniugi cogit & &
mox a matre recidit atq ipsa superficies insite uitis usq ad re
ceptum surculum obtruncat. Huius traducis si nō est facultas
tum decrepitum uiti & recentissimū eligatur sarmentū & leuiter
circum rasum ut cortex tantum detrahatur aptatur foramini
atq ita luto circumlinitur resecta uitis ut totus truncus alieno
generi uitis seruiat. Quod quidem non fit in traduce qui matre
sustinet in ubere dum molestie. Sed aliud est sermentum quod
pores uitem persimbane. aliud quod ipe usus nūc magis aptum
comperit. Nam antiqua terebra quam solum ueteres agricole no
uenne scrobem faciebat & purabat eam partem quam plurimum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

deuſta. Porro raro reuireſcebat & inſitus ſurculus cõprehendebat. Tum deinde ſtrobilis nunq̃ ſic eximebat̃ ut non mbereret ſorãmin et porro prohibebat corpus ſurculi corpori uitis applicari nos cerebrum quem gallicum dicimus ad hanc inſitionẽ cõmenti longe habiliorem compermus. nam ſic excauat truncum ne foramen iunctuque non ſtrobem ſed naſimenta faciat quibus exemptis plaga leuis relinquitur que facilius omni parte ſedentem ſurculum contingat nulla reeruiente lanugine quam excudebat aneique terebra leuiter ſecundum uernum equinoctium perfectam uitis inſitionẽ hoc loco ſiccis aridis & ſiccis nigrum uicem inſerico humidis albam neq; eſt ulla eius propagandi neceſſitas ſimode tam mediocris eſt craſſitudo trunci ut incrementum inſiti plagam poſſit cõplere & niſi in unum locus de mortuis capitis uicem reponere. quod cũ ita eſt alter ex duobus ſurculis nequiq̃ alter eductus ad iugum in fruſta ſummittetur neq; male eſt ex eo uite quam meſeris enaſcentis manu propagines pampinos educere quos poſſis mox ſi res competit uel propagare uel ad ſurculum relinquere. cum conſtituendis colendisq; uineis que nõdebuerit uelitter precipi poſſe diſſeruimus gradatim iugerum poſt uiminum proſpiciendo, tradenda raro eſt. Hec n quaſi quedam dotis uineis ante preparentur quibus ſi deficiat agricola cum faciendi uineta non habet cum omnia que ſine neceſſaria extra fundum querenda ſint nec emptionis tamen ſicuti aut alterius precium onerat ruſticationẽ ſed eſt & compendio moleſtiſſima conuehendam. Sume n tempore inguiſſimo hiberni quare ſalices uiminales accipe harundineta uiligines q; ſiluæ uel conſulto cõſice caſtaneis prius faciendo ſime: licet ut uiminalis alterius queat ſingula iugera ſufficere poſſe quimo & uicenis iugeribus ligande uites harundineis ſingula iugera ſingula iugera uicenis iugandis caſtaneis iugerum totidem palandis q; harundineis iugandis ſalicem uel riguus ager uel huliginoſus habundanſ optime nec incommode tñ alte plenus & pinguis accipi hic debet cauere bipalio ieiunum enim ſcopinum uetere modicis & ſemiſſem paſtinare ſalicto deſtinatum ſolum Hoc refert cuius generis uimen ſenas dum ſit teneriſſimum quoniam omnia eſſe genera precipue autem gallice ſalmes ſalicis quaplurimum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uocant amerina greca flaui coloris est gallica obsoleti purpu
rei & tenuissimi uiminis amerina salix gracilem uirgam & ru
tilam gerit atq; hec uel cum cacuminibus uel tales deponunt
pertice cacuminum modus plantudinis que in dipundary or
biculi crassitudinem non excedat oportet pangunt eousq; dum
ad solidum demittantur tales sequipedales torrono imense pau
lum obruunt riguis locus spatia locatis desideret eaq; senum
pedum p quincuncem recte faciunt siccaneus spissiora sit ut sit
facilis accessus colentibus ea quinq; pedum inter ordina ee abunde
est ut in ipa linea consitionis alterna uacuis interrissis bipedane
is spatys consistant semina Satio est eas priusq; germinet dum
silene uince quas arboribus detrahi siccas conuenit Nam rosci
das si recidens parum comode prouenium ideoq; pluuij dies in ex
puenda salice uitantur Fodienda sunt imo triennio salicta cren
us ideo ut nouella uineta cum deinde conualuerint tribus fos
sis contenta sint aliter culta celeriter deficiunt Nam & pius
adhibetur cura plurime salices intereunt quorum in loco ex propi
quo mergis propagari debent curuata & defossa cacumina quibus
restituat quicq; interdu arunculus deinde mergus decidatur a
stipe ut suis radicibus eamq; uires ali possit Per arida loca que gens
ad uinulcos no recipiunt gemsium postulant cuius cum sit facis fir
mum cum & leneissimum est unculum seritur hec semine qd
cum est natum uel defertur abinde uniuscuiq; uel relicta cuiq; epus
excessit omnibus annis more segetis iuxta eorum demeti pos ea
uincula qualia sunt ex rubo maiore operum sed in egeno in necessa
rium eo agmine pericalis fore salix eandem agrum quo uiminalis
desiderat melior in riquo peruenit atq; ea tales conseritur & cum
germinauit ad unam perticam summittit crebroq; fodit atq; exerbat
nec minus sepe uinea pampinatur ut in longitudine ramos possit
q in latitudine euocetur Sic culta quarto demum anno cedituri
nonq; uinculis preparatur Potest arunculus precidi ad semissem sup
duos pedes ut & truncus fruticet & in bracchia uelut humilis uinea
disponat Si in siccior fuerit ager bina potius resecabit Humidiori
ue pastinato melius in bipalio seritur ea cum sit uiuacissima nec

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

recusset ullum locum prosperius resoluto q̄ denso humido q̄ sicco
uallibus q̄ dumis fluminiū ripis & lumbis ac ueprib⁹ comodius q̄
mediis agris deponi seruiūt bulbus radicis seruiūt & talea calami
nec minus toto prosterni corpore bulbus impedimēs interuaca
tibus spatijs obruetis anno celerius maturam perticam prebe
tote harundo seruiūt predicto tempore euenit sed siue recisa m
dupundium & semissem talee siue tote harundines prosmue depo
nerent extene earū cacumina que si obruta sine tote pueresciū < sine
Sed cuiusq harundineti ipmo triennio non aliud est q̄ ceteris cum
deinde consenuit repastinatum est ea est aute senectus cum uel ex
aruit seu & mortis plurimum annorum uel ea denacum est ut qu
calis & carne frontis harundo prodeat Sed illud demegro resp
di debet hoc pot mercidi & disfamari quod opus rusticū stipationem
uocant giu in resecto harundineti ceca est qua non apparet m
terra quid aut tollendum sit aut relinquendum Tolem bilusq in
harundo cognoscitur antecedit quod aliquatenus uelut indices
calami demonstrant quid eruendum sit Tempus repastinandi
& conserendi est priusq oculi harundinis eruminat cedit deinde
post bruma nam usq in id tempus mereneneum capit & cum
compescit cum obriguit hiberno frigore fodiendum quotiens &
uincta sed macies eius emere uel alio stercore iucunda est pp
quod cesum plerisq incendunt harundineum Castanea roben
tibus est idcoq subiungendis umeris habilis Tum ex repastinato nuce po // proxima
sita celerius emicat & post quinquennium cesa more salicis recreat
atq in palum formata fere usq in alterum cesionem permanet ea pulli
tenuum & resolutam desiderat subsolem humidum uel resectum co
lum non respuit opacis & septentrionali claro lectatur spissis solu
& rubricosum reformidat serit a nouembri mense p tota hieme
sicca tamq repastinata in alterutrum est dupundij & semissis nu
cem in ordinem sempedalibus ordinibus autem quinq pedum spatijs
dirigunt in alterutrum dodrantes Castanea depressis fulcis comi
tibus qui ubi nucibus sine consici prius q̄ coplanent breuiq ha
rundines ablatere existimentur pangantur ut p hos seriones indi
ces uterius fodi & runcari possint simul atq semina stolauerint

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

etiam bima transferri queunt meruellunt ac uinipedes arbuscu-
las uacui relinquit ne densitas plantas emaciet spissus aut pp ua-
nos casus deponitur Nam interdum protinus enascat aut siccita-
tibus nux marescit aut aquarum habundantia putrescit interdu
subterraneis animalibus sicut muribus & talpis infestant pp quo
sepe nouella castanea caluescunt atq ubi frequentanda sunt me-
lius exiguo sic competit mergi more pertica declinata propiq
q exempta reseri Hec enim uelut immota sua sede uehemet ger-
minat atq radicibus exempta & deposita est biennio reformidat
pp quod compertum est comodius mucibus q uiuiradicibus eiusmo
siluas instituit spacia huiusce sationis que sup scripta sunt capita
castaneas recipiunt ꝺ ꝺ Dccc lxxx cuius summe sicut au-
thoris ex facili ingeni singula prebebunt statu in unum duodena
milia & in talea ac propius stirpem recise quadripedas plerunq ac
deinde secunde talee eiusdem arboris bisidas rideas subministrat
quod genus fissilis admiculo manet diutius q ceres pulsu euulsi
idem est posteriorib; qui uineę suppetant debe bima quin etiam tri
ma Nam bis ferro repetenda est uerum p̃cepto ne meteret eius pro
centas pt etiam quercus simili ratione seri uerum biennio tardius q
castanea decidit propt quod multo postulat tempus potius lucuri
mis si dumosi glareosiq montes atq ea gña terre que sup dixim
glandem magis q̃ castaneam postulabunt Hec de uineis italicis
uineisq instrumentis quorum recor nio mulcitter & abunde
disserui mox agricolas prouincialium uineaticos nec minus ne
stineis & gallicis arbusti culeus traduxerus

LIBER V REI RVSTICE E X P L I C I T;

L IVNII MODE COLV REI RVSTICE LIBER INCIPIT

VI SVRCVLARIS LIBER LEGE

I Quemadmodu datis formis agrorũ metiri debeas II Quotena sint iugerum internos pedes ac drin usus indemnos pedes disposita reputat
III De cultura prouincialiũ uinearum IIII De Vlmariis faciendis
V De ordinando arbusto & que sit eius cultura VI De seminandis
oliuis VII De cultu oliuetorũ VIII De Arboribus pomiferis VIIII
De insitionibus arborum X De cythiro

RIORIBUS libris quos ad te de constituendis colendisq; uineis Siluine scripseram nonulla desiisse dicis que agrestium operum studiosi desiderarent neq; ego inficior aliq̃ me ptisse q̃us inquirente sedulo que nr̃i seculi cultores queq; uetereꝫ litteraꝫ monumentis produderunt sed cum sim professus rustice rei precepta nisi fallor non assequutum neq; usitatas eius scientie conemeraꝫ cuncta me ducturu sed plurima Nam illud in unius hominis prouidentiam cadere no potest neq; est ulla disciplina no ars que singuli singulaꝫ consumata sit ingenio quapp ut in magna silua bom uenatoris est mdagante sensu ꝙplimas capere nec cuiq; culpe fuit no omnes cepisse ea nobis satis abunde est eam diffuse materiq; quam suscepimus maximam partẽ ondidisse quippe cum mea uelut dimissa desiderent que no sine propa nostre professionis ue proxime cum de cõmentandis agris ratione M rebellius noster a me requirent uenum atq; adeo conuictum esse censebit demonstrem quadrati agrum pastinaremus precipere ac pastinatum quadrõm metiri debeamus quod ego non agricole sed messoris offm ee dicebam, Cum presertim quidem ne architecti quibus necesse est mesuram nosse rõnem dignent consumator edificior que ipi disposuerint modum cõprehendere sed aliud existiment professionis esse conuenire Aliud enꝫ qui rum exercita metiunt & impõito calculo pfecti opis rõne cõputent quo maxime uenam oribuendam esse nostre disciplme si eatenus progredi ut dicat qua ꝺꝙ rõne faciendum nunc quamtum id sit quod offerent uexum eis familiarie a nobis eu quoq; siluine precepta mensurne desideraꝫ obsequar uoluntati eius cum eo ne dubitem id opus geometrie magis esse & rusticor desq; uenim si quid in eo fuerit ermeti cuius sit eneiam mihi no uendico sed ut ad rem redeam Modus omnis arez pedali mensura cõprehendit qui digitoꝝ xvi pes multiplicatus in passus & actus & climata iugera & stadia centuriasq; mox eam in maiora spatia procedit passus pedes bi quinq; albus minimus ut auc M Varro latitudinis bi pedes cxx. clima quo quouersus est pedum l. actus quadrateus undiq; finit pedibus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

cxx hoc duplicatum facit iugerum & ab eo quod erat iunctum
nomē iugeri usurpauit sed hunc actum prouincie betice ru-
aquium uocant Itaq; xxx pedum latitudine & clxxx longitudi-
porcam dicunt At galli candetum appellant in areis urbanis spa-
tium c pedum In agrestibus aūt cl pedum quod ameores candetū
nominant Semiugera quoq; areponnē uocant Ergo ut dixi duo actus
iugerum efficiunt in longitudine pedum ccxl latitudine pedum cxx
que utrobiq; summe in se multiplicate quadratos facium pedum mil-
lia xxviii Dccc Stadium deinde hē passus cxxv id est pedes Dxxv
que mensum octies efficit cc passus id uenium quinq; milia pedū
centuriam nūc dicimus sic ut idem uirro aut ducentos iugeri
modum Olim aūt obcenam iugeribus uocabat centuria Sed mox de-
plicata nomē retinuit sicuti tribus dicte primū a partibus popul
tripartito diuisi que tri nunc multiplicate plurimū nomen possidēt
Hec non aliena nec procul a meiocmio quod endicium fumus bre-
uiter pretari oportuit Nunc uenamus ad propositum iugeri par
tis nō omnis possumus sed eas que cadunt in excmationē facti
operis Nam mmores prequi supuacuū fuit pro quibus nulla mer
ces dependit Igitur ut diximus iugerum hē quadratos pedum
milia xxvm Dccc qui pedes efficiunt scrupula cclxxxviii ue
a minima parte id est a dimidio scrupulo incipiam pars dlxxxi
pedes efficit L id est iugeri dimidium scrupulum pars cclxxxviii
pedes c hoc est scrupulum pars lxxii pars l xlm pedes cc hoc est
scrupuli duo pedes cccc hoc est sextula in qua sunt scrupula qt
tuor pars xcm pedes Dc hoc est sicilicus in qua sunt scrupula sex
pars xxiiim p ui cc hoc est semuncia in qua sunt scrupula xii par
xii p ii cccc hoc est uncia in qua sunt scrupula xxiim Pars vi p
iiim Dccc hoc est sextans in quo sunt scrupula xlviii pars iiii p
vi cc hoc est quadrans in quo scrupula lxx pars iii p viii Dc hoc
est triens in quo scrupula xcvi Pars iii de xii pedes hoc est quin
cuius in quo scrupula cxx Pars dimidia p xiiii cccc hoc est semis
in quo scrupula cxliii pars dimidia de xn p xvi Dccc hoc est
septunx in quo scrupula clxxix Partes due tertie p xviii cc hoc
est bes in quo scrupula clxxxxvi Partes tres quarte p xxi Dc hoc est

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

dodrans m quo scripula ccvi Pars dimidia & tertia p xxam hoc est destans m quo scripula ccxl partes due tertie & quarta pedum xxxii cccc hoc deunx m quo scripula cclxxiii iugerum pedes xxxvii Dccc hoc est pars m quo scripula ccxcviii Iugeri hec modus si semper quadratus m agendis mensuris ut longitudine hree cxlii latitudinem pedes cxx expeditissimum est eius ratio simum Sed cum diuerse forme agror ueniunt m dispucatione cuius q; speciem subiecimus quibus quasi formulis uemur Omne ager aut quadratus aut longus aut cuneatus aut triquetrus aut rotundus aut dimidi semicirculi uel arcus nonnunq; et plurium angulor formas exhibet. Quadrati mensura facillima est Nam cum sit undiq; pedu totidem multiplicate in se duo latera & que summa ex multiplicatione effecta est eam dicemus esse quadratos pedum tanq; est locus quoquo uersus c pedum dicemus centies centenos fiume dicemus eum locum hre c pedum quadratos que efficiunt iugeri trientem & sextulam pro qua portio opis effecti numeratione facile poterit

At si longior fuerit q; latior ut exempli causa iugeri forma pedes hr longitudinis cxxl latitudinis pedum cxx ita ut paululum dixi latitudinis pedes cum longitudinis pedibus si multiplicabimus centies ducen quadragen fiume xxxvii Dccc decemus iugerum agri tot pedes quadrateos hre similiterq; omnis longitudinis pedes cum pedibus latitudinis multiplicabimus cxxl - cxx - xxxvii Dccc

Si aut cuneatus ager fuerit utputa longus pedes c latus ex una parte pedes xx & ex altera pedes decem duas latitudines componemus fiet ueraq; summa pedes triginta huius pars dimidia est decies & quinquies longitudinem multiplicabo efficiemus pedes cl D hos igitur in eo cuneo quadrateos pedes esse decemus que pars erit iugeri semuncia & scripula tria

Arg̃i pribus laterib⁹ triquetrum metiri debuens hanc forma seq
ris. Esto ager triangulus pedes quoquouersus. ccc. hunc numerum
in se multiplicato fiunt pedes. lxxxx. huius summe parte tertia si
mili idest xxx. Item summe partem decimam idest nouē. utrumq;
summā componito fiunt pedes xxxviii. dicemus hanc summa quā
dniter esse in eo triquetro q̃ mēsura efficit iugera. de triēte & siculu

Sed si triangulus disparibus fuerit lateribus ager exq̃ in subscia forma
que hē rectum angulum aliē rectorum ordinabit. Esto unus lateris
mea pedibus. L. de alterius pedum c. has duas summas. i se multiplico qn
quagies centenum quinq; milia hor. pars dimidia. ii. D. que pars iugeri
unciam & scrupulum efficit

Si rotundus ager erit. ut circuli speciem habeat. sic pedis mensuro. Esto
mea rotunda cuius diametros idest dimensio habeat pedes lxx. hac
in se multiplicato septuagesies septuagem. iij. Dccc. hanc summam
undecies multiplico. fiunt pedes quinquagies tria milia nongēti
huius summe quartam decimam summo. duo pedes. ij. Dccl. hac
esse quadrates in eo circulo dico. que summa efficit iugeri sexcia
scrupula duo & dimidium

Si semicirculus fuerit ager cuius basis hab pedes cxl. circumactus sue
latitudo pedes lxx. oportebit multiplicare latitudinem cum basi. sep
tuagintā centem quadragenā fiunt. viii. Dcc. Hec undecies fiunt
cvii. huius summe quartadecima est. vii. Dcc. has pedes esse dicemus in
semicirculo. qui efficiunt iugeri quadragenā scrupulo
quinque

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Si autem minus quam semiorculus erit arcum sic metiemur Esto arcus cuius basis habeat pedes xvi latitudo aut pedes quatuor latitudinem cum basi pono fiet utrinq; pedes xx hoc duco quater fiunt lxxx horz pars dimidia est xl Item sedecim pedum qui est basis pars dimidia viij hi octo inse multiplicati fiunt lxiiij quorum decima pars dico efficit pedes vj paulo amplius hos adicio ad quadrigenta fiet utrinq; summa pedes lxx hos in arcu quadrato esse dico qui faciunt iugera dimidium scrupulum quinta & xx pars minus

Si fuerit sex angulos in quadratos pedes sic redigetur Est circuitus quoquouersus hinc pedes xxx latus unius in se multiplico tricies trigies Decce huius summe certum partem scilicet ccc eiusdem partem decimam xc fiunt cccxc hoc vexies ducendum e qm latera sunt que circumacta efficiunt ccc xc tot ergo pedes quadratos esse dicemus Itaq; ergo iugera uncia dimidio scrupulo & decima pars scrupuli minus

Fis quem uetus mordys talis rogami pcepit non difficulter me fuisse mihimus agrorum quorum nunc omnis pars equi speciesq; longum & arduum est Duas enim nunc formulas proposuisse adicia quibus frequenter uerumq; agricole in dissidiis seminibus est agri longus pedes cc latus pedes cxx in hoc uices disponende sunt ita ut quam pedes meer ordines relinquentur & uero quot seminibus opus sit cum quinq; pedum spacia meer semina desiderant Duco quinam partem longitudinis ccxl & quintam partem latitudinis hoc est xxxij Dis uerisq; semissem per singulos asses adicio qui efficiunt extremos ordines quos uocant angulares Fit q; altera summa ducentorum quadraginta unius altera iugeraquinq; has summas sic multiplicato quinques &

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uicies ducem quadragem singuli fiunt vi xxv totidem dices opus esse semimbus.

Similiter meer senos pedes si uoles ponere duces sexcam partem longitudms in cc fiunt cc & sexcem partem longitudms cxxc ide xx hs summis singulos asses adicies quos dixi angulares esse fiut ccc & xxi has summas meer se multiplicabis uicies & semel duc enecos & unum atq; ita efficies ꝯ ꝯ ꝯ ꝯ ccxxi totidem semmbus opus esse dices.

Similiter si meer septenos pedes ponere uoles septimam partem longitudms & latitudms duces & adicies asses angulares eodem modo eodemq; ordine consumabis numerum semmum demque quodcunq; pedum spacia facienda censueris totam partem longitudms & latitudms duces & predictis asses adicies. Hec cum ita fiue sequitur uti ingerum aqui quod habet plures ccxl longitudms & latitudms pedes ternos hoc n spacium minimum esse placet uicibus ponendis per longitudinem semma lxxxi per latitudinem meer quinos pedes semma xxv que numeri meer se multiplicati fiunt semmum ꝯ ꝯ xxv Vel si xxv quoquouersus meer quaenos pedes unea erie dispoiea longitudms ordo habebit semma lxi latitudms xxxi q numeri efficiunt m ingerum uicies ꝯ decc lxxxi uel si in longitudine per quaternos pedes in latitudinem per quinos pedes fuerit dispoiea ordo longitudms habebit semma lxi latitudms xxij quod si meer quinos pedes constitio fuerit per longitudinem ordinis habebis semma xlvnij & rursus per latitudine semma xxv que numeri duo meer se multiplicati efficiunt ꝯ ccxxv At si per senos pedes eundem uicibus locum placuerit ordinare nihil dubium est quin in longitudine dandę sine xli uices latitudms autem xxi que meer se multiplicata efficiunt numerum Decclxi Sm autem meer septenos

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

pedes uinea fuerit constituenda ordo p longitudinem recipiet capita xxxv per latitudinem xvm qui numeri inter se multiplicati efficiunt dcxxx totidem dicemus semina paranda At si inter octenos pedes uinea conseritur ordo per longitudinem recipiet semina xxxi per latitudinem aut xvi qui numeri inter se multiplicati efficiunt cccxcvi at si inter nouenos pedes ordo longitudine recipiet semina xxviii uel inter denos pedes ordo longitudinis recipiet semina xxv latitudinis xvi In numeri multiplicati faciunt cccxxv & ne in infinitum procedat disputatio nostra eadem portione utcunq placuerit laxiora spatia semina faciemus Ac de mensuris agrorum numerisq seminum dixisse habeamus sit nunc ad ordinem redeo Vinearum prouinciae plura esse genera comperi sed ex iis quae ipse cognoui maxime probantur uelut arbusculae leuiorue fine adminiculo per se stantes deinde quae palmitibus admixtis singulis ligneis imponunt eas rustici caeteratas appellant: moxq defixis harundinibus circumiunctis per flatumina calamorum materiis ligneis in orbiculos ut rosas flectuntur eas non nulli chareacatas uocant Vltima est condicio stratarum uitium quae ab ortu satae serpentes uelut prouectae per humum porrigitur. Omnium autem sationum fere eadem est condicio Nam uel scrobe uel sulco semina deponuntur quemadmodum pastinationis expertes sine exercitatione genetum agricolae quae tamen ipsa pene superuacua est iis locis quibus solum putre et per se resolutum est Nam hoc imitamur modo uetus Virgilius idem & cum pastinando locus campania cum uicinum ex nobis capere potest exemplum non uetus hac molitione terre quia facilitas eius soli minorem operam desiderat sic Vbi densior ager prouincialem rusticum maiorem poscit impensam. quod nos pastinando efficimus Ille sulco facto consequitur uel laxius subacto solo deponat semina Sed ut singula eas quae proposui uinearum genera persequar predictum ordinem repetam Vitis quae sine adminiculo sui uiribus consistit solutiore terre scrobe densiore sulco ponenda est Sed scrobes ac sulci plurimum prosunt si in locis temperatis in quibus estas non est perferuida, nec annui

fiant quam uinea conseratur. Soli tamen ante bonearum exploranda
est. Nam siue recuno atq; exili agro semina deponuntur sub
ipsum tempus sationis strobis aut sulcus faciendus est. Si ante
annum fiant quam uinea conseratur strobibus in longitudine
alterutrum atq; defossis tripedaneis abunde est. Latitudine in
bipedanea uel si quarenum pedum spatia inter ordines relinquere
sumus commodius habemus eandem quoque uersus diuersum
strobibus non amplius in q̄ in tres pedes alterutrum depressis. Ceterum quatuor anguli semina applicabunt. Subiecta im-
mixta terra & ita strobes adobruentur. Sed de spatiis ordinis ante
nunc precipiendum ut intelligamus agricole. Siue ante uineas
colatur sine laxiora inter ordinia relinquenda siue bidentibus
angustiora. Sed neq; spaciosiora quam decem pedum neq; contra
ctiora q̄ quatuor. Multi in ordines ita disponunt ut per recta
lineam binos pedes aut ut plurimum ternos inter semina relinquat.
Transuersa rursus laxiora spatia faciunt per que uel fossor uel
arator incedat. Sationis autem cura non alia debet esse q̄ que
tradita est a me tertio uolumine. Vnum tamen huic conficiam
Magno Carthaginensis adicit ut semina ita deponantur ne pro-
inus totus strobis terra compleatur. Sed dimidia quoq; pars fere
eius sequente bimestri paulatim adequetur. Sic enim putat uitem
cogi deorsum agere radices. Hoc ego siccis locis fieri uaiiter non
negauerim. Sed ubi aut uliginosa regio aut cetera spatia imbrisca mi-
nime faciendum censeo. Nam confisiens in semiplenis strobibus mi-
nus humor antequam conualescant semina necat. Iure utilius
existimo replere quidem strobes statim deposita & cum semina com
prehenderint statim post equinoctium autumnale delere diligenter
atq; alee ablaqueare & recisis radicibus si quas in summo solo cir-
cumerint. Post paucos dies adobrui. Sic enim uerum incommodum uita
bitur. ut nec radices in superiorem partem euocentur neq; timo
dius plumis parum ualida uexentur semina. Ubi uero iam corrobo
rauerint nihil dubium est quin celestibus aquis plurimum iuuen-
tur. Itaq; locis quibus clemencia hiemis permittit adaperiri uites
relinquere & eodem hieme adlaqueare hoc est conuenit. De-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

qualitate aut semmum inter auctores non conuenit. alij ma-
leolo protinus censeri uineam melius existimant. alij uiui-
dices de qua re quid sentiam iam superioribus professus sum & nunc
in hoc adiicio esse quosdam agros in quibus non tam bene transla-
ta semina quam immota respondeant sed istud rarissime accidere.
Notandum itaq; & diligenter explorandum esse & quid quisq; gene-
rosio & quid quisq; recusset depositam & stirpem idest malleolum
uel uiuiradicum formare sic conuenit ut uitis sine pudamine
consistat. hoc autem protinus effici non potest. nam nisi adminicu-
lum tenere uiti atq; firmare contribuerimus prerepens pampinus
terre se applicabit. itaq; posteo semmi harundo annectenda que
uelut infantiam eius euadatur. atq; educat producatq; in tantam
staturam quantam permittit agricola. ea porro non debet esse
sublimis. Nam usq; in sesquipedem cohercenda est. cum dein-
robur accipit & iam sine adumento consistere ualet aut capitis
aut brachiorum incrementis adulescit. Nam due species huius
quoq; colende sunt. alij capitatas uineas alij brachiatas magis
probant. quibus cordi est in brachia uitem componere conuenit
ut a prima parte qua decisa nouella uitis est eqd iuxta cicatrice
creauerit conseruari & in quatuor brachia pedalis mensure dui-
dere ita ut omnem partem celi singula aspiciant. Sed hec brachia
non statim primo anno tam procera summittuntur ne oneret
exilitas uitis sed compluribus putationibus in predictam mensuram
educuntur. deinde ex brachijs quasi quedam cornua prominen-
tia relinqui oportet. Atq; ita totam uitem omni parte in orbem
diffundi. putationis autem ratio eadem est que in ceteris uitis
uno tamen differt quod pro materijs longioribus pollices quater-
num aut quinum gemmarum relinquuntur pro custodibus aut
binis gemmis reseruari sunt in ea deinde uinea quam capitatam di-
ximus iuxta ipsam matrem usq; ad corpus sarmentum detrahitur
una aut altera tantummodo gemma relicta que ipsi trunco ad-
haret. hec aut riguis aut pinguissimis locis fieri tuto potest. cum
uires terre & fructum & materias ualeant prebere maxime aut
arateris ecolumi qui sic formatas uineas habent cum meminem

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

sequuntur detrahendi uitibus brachia quod ipsa capita sine
ulla exemtia neq; aratro neq; bobus obnoxia sunt nam in
brachiatis plerunq; fit ut aut crure aut cornibus boum ra
muli uitium defringantur Sepe etiam stiua dum sedibus ant
tor uomere perfringere ordinem q; quam proximam partem ui
tium excolere studet Atq; hec quidem culeum uel brachiatis
uel capreatis uitibus anteq; gemmet adhibetur cum deinde ge
minauerit fossor insequiturq; bidentibus eius partes subigit quas
bubuleus non potuit pertingere mox ubi materias uitis exigit
insequetur pampinator & superuacuos decerpet fructuosos pal
mites submittet qui cum induruerunt uelut in coronam re
ligantur Hoc duabus ex causis fit una ne libero excursu in luxu
riam prorepant omniaq; alimenta pampino absumant Altera ut
religata uitis rursus aduersum bubulco fossoriq; in excolenda se flectat
Pampinandi autem modus is erit ut opacis locis humidisq; & fri
gidis euellatur uitis nudetur foliisq; palmitibus deumbretur ut ma
turitatem fructus capere possit & ne sicu putrescat locis autem
siccis calidisq; & apricis econtrario palmitibus uite conteganter
& si parum pampinosa uitis est aduectis frondibus & interdum
fructus muniantur M quidem columela prorsus meus uir il
lustris disciplinis eruditus ac diligentissimus agricola bettice pro
uincie sub ortu canicule palmeis tegetibus umeos adumbrabat
cum plerunq; dicti sideris tempore quedam partes eius regio
nis sic infestabant euro que incole iulaurum appellant ut nisi
tegumentibus uites opacentur uelut habitu flammeo fructus ma
turent Atq; hec brachiate uitis culeum est Palmites qui uno iugo
superponitur aut que maceriis submissis harundinum flexum
bus per orbem conectitur fere eandem curam exigit quam
iugatio non nullos tamen in uineis chamaceis aduerti & ma
xime euolutiuaci generis prolixos palmites quasi propinquos sum
mo solo adobruere deinde rursus ac harundines erigere & in
fructum submittere quos nisi agricole mergos gallicandos occi
uocant eosq; adobruunt simplici ex causa quos existimant plus
alimenti ceteris prebere fructuariis flagellis Atq; post uindemia

uelue mutilis sarmentea decidune & a stirpe submouene. Hos autem precipimus easdem uuas cum a matre fuerint posse sic ubi demortua uicibus racemi ordines Aue si nouellam que umeam instituerint uelue pro uuuradice ponere quom quidem partes sarmentorum que fuerant obruet satis multas habere radicas que deposite strobibus confestim coprehendant Superest reliqua illa cultura prostrate umee que nisi uolentissimo celi statu suscipi non debet Nam & difficilem laborem exhibet colonis nec unus generosi saporis uinum prebet atq; ubi requiris, conditio solam eam culturam recipit bipedanes strobibus malleolus deponitur qui cum egerminauit ad unam materiam reuocatur ea primo anno compascitur in duas gemmas Sequenti demde cum palmites prosudit unus subministratur ceteri decurtantur At ille qui submissus est cum fructum edidit in eum longitudinem deputat uti racemi non excedat meer ordinis spatium nec magna est puteorum differentia cubantis & ad statumen recte umee nisi quod racemi uiti breuiores maxime submittere debent R esecet quoq; angustius in modum funiculorum relictis Sed post putationem quam uelq; autumno in eusmodi umea fieri oportet ne uues tota deflectatur in alterum ordinum atq; ea pars ea que fuerat occupata uel fodiatur uel aretur & cum exulta est eandem uicem recipit ne altera quoq; pars exoleti possit De pampinatione aliis umee parcius meer auctores conuenit Alij negant esse mutandam uicem quo melius contra uiuiparam uentorum seruentq; fructus absondat alijs placet parcius pampinare & ne uues non totum supinacuis frondibus onerentur & ut fructum uestire ac protegere posse que facio mihi quoq; comodior uidetur Sed in de umeis satis diximus nunc de arboribus precipiendum est ut mule frequens & disposita arbustum puribus spatijs fructuosumq; hic operum dabit ne amoenus arboribus rare siet ac primum quamq; semo ac tempestate afflictam subuocare & in uicem sobolem nouellam substituat id autem facile consequi poterit si ulmorum seminarium parcum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

habuerit quod & quoquo modo & quali generis faciendum sit
non prohibet demceps precipere Vlmorum duo esse genera comu
ne gallicum & vernaculum Illud atima hoc nostras dicitur Atim
am ulmum vermellius seropha non ferre samaram quod est seme
eius arboris falso est opinatus nam variorem sine dubio creat &
ideirco pleriscq & sterilis videtur semmibus meer frondem quam
prima germinatione edit lacteribus teaq nemo iam serie exame
na sed exsubolibus est autem ulmus longe letior & procerior quam
nostras frondem iucundiorem bobus prebet qua cum assidue pecus
alueris & postea quis alcerius frondem dare institueris fastidium bo
bus asserit teaq fieri poterit totum agrum genere uno atimie ulm
conseremus si minus debimus operam ut in ordinibus disponendis
pari numero vernaculas & atimas alternemus Ita semper mixta fron
de utemur & quasi hoc condimento in lacto pecudes forcius iuxta
cibamorum conficiene sed utem maxime populus videtur alere
deinde ulmus post etiam fraxinus populus qui rarum neqs idonea
frondem pecori prebet a pleriscq repudiata est fraxinus que ca
pris & ouibus gratissima est nec inualis bobus locis asperis &
montuosis quibus minus laetatur ulmus Recte seritur ulmus
qui & utem comodissime paritur & iocundissimum pabulum
bobus asserit uariisq; quibus soli prouenit & pleriscq referetur Ita
cum arbustum nouum instituere ordines seminaria ulmor uel
fraxinorum parentur ea ratione quam deinceps subscripsimus
Nam populi melius cacumimibus in arbusto in arbusto protinus
disponuntur Iacitur pinqui solo & modice humido bipalio terram
pastinabimus ac diligenter occatam & resolutam humum uerno
tempore in aream componemus amenam deinde que iam
rubicundi coloris erit & copluribus inserta lacu erit ut aliqui
tamen sucum & lenitorem habeat miscemus aries & eas cras
semmibus spissi conseremus atq; ita scribro puluerem terram duos
alee digitos incernemus & modice rigabimus tumetesq; ureas io
perietur ne prodeuntia cacumina semmium ab auibus prerodan
Vbi deinde prorepserit plantes sarmenta colligemus & mambus
herbas carpemus Ita leuiter & curiose faciendum est ne adhuc

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

tenere breuesq radicule ulmorum conuellantur atq ipsas quide
areas ita anguste componas habebimus ut qui runcaturi sunt me
dius pareas earum facile manu contingat. Nam si lacunes fuerint
ipsi seminibus que proculcata noxam capiunt estate. Deinde q
usq sol oriatur aut ad uesperum seminario conspargi semina q
rigari debet & cum ternum pedum plante fuerint in aliud se
minarium transferri ac ne radices alterius agant: que res postmo
in eundo magnum laborem affert. tunc cum plantas in aliud se
minarium transferemus oportebit non maximos scrobiculos sex
quipedem inter se distantes fodere. Deinde radices in nodum si bre
ues uel in orbem corone similem si longiores erunt inflecti &
obliqua fimo bubulo scrobiculis deponi ac diligenter circumcalcari.
Possunt & iam collecte cum surculis plante eadem ratione dispo
ni quod in arima ulmo fieri necesse est: qui no seretur exacte
sed hec ulmis autumni tempore melius q uere disponitur paula
tim q ramuli eius in manu detorqueantur quorum primo biennio
ferri reformidat ictum tertio demum anno acuta falce ablandie
atq ubi translationi nam idonea est ex eo tempore autumnus quo
terra imbribus permaduerit usq in uernum tempus antiq radix
ulmi in eximendo deliberetur. Recte seretur in se inresoluta
terra ternum pedum quoquouersus faciendi scrobes ac in desa
sule eiusdem alacritudines: qui arbores respiciat prepinandi sed dem
in solo riscido & nebuloso conserende sunt ulmi ut earum ra
mi ad orientem dirigantur quo plus solis inde arbores quibus
uicis applicate & religate inuicem accipiant: quod si & frumentis
consulemus uberi solo intra quadrigenos pedes exibi ubi minus se
rientur inter uiginti arbores disponantur cum deinde adolescere
incipiet falce formanda & tabulata instituenda sunt. Hec n
nomine usurpant agricole ramos truncos q promittentes: ut
uicos laxius diffundantur hec in solo pingui melius illud in graci
li tabulata inter se minus ternis pedibus absint atq ita formet
ne superior ramus in eadem linea sit q inferior. Cum dimis
sum ex eo palmitem germinantem inferior adeptus & fructum
decutit sed quacunq arborem seueris: eam biennio proximo puere

non oportet. post. deinde si ulmus exiguum incrementum uerno
tempore. antecq̃ librum demie decacuminanda est. inuen ramu
lum qui uidebitur esse mitidissimus. ita tamen ut sup̃ eum
truncum stirpem dodrantemtem relinquas ad quem dubie &
applicatur ramus adligetur & colligas cacumen arbori preleu.
Deinde stirpem post annum precidi & adleuari oportet. quod si
nullam ramulum arboricolum habuerit. sat erit nouem pedes
a terra relinqui & superiorem partem decuncari. ut nouę ur
ges quas emiserant ab muris pecoris euitę sint. Sed si fieri po
terit uno ictu arborem precidi. si minus serra. desecari & plagę
falce adleuari oportebit. omnis plagm luteo galeato contegi ne
sole aut pluuijs infestetur. Post annum aut biennium cum ea
ti ramuli recte conualuerint superuacuos depuerari & idoneos
in ordinem submitti conuenit. quę ulmus aposicione bene
prouenerint. euissime uirgę falce debent enodari ac si robusti
ramuli erunt. ita ferro amputentur. ut exiguum stirpem
prominentem truncо relinquas. cum deinde arbor conualuerit
quicquid falce contingi poterit expuemdum est. alleuiandumq̃
cacumis ne plagę corpori maturius applicetur. Ulmum autem
nouellam sic mare sic conuenit loco pinqui octo pedes a terra
sine ramo relinquendi. uel in aruo gracili septem pedes. supra
quod spacium deinde per circuitum in tres partes arbor diuidẽda
est. ac tribus laceribus singuli ramuli submittendi. Primo tabulas
adsignentur. nec de ternis pedibus superpositis alij ramus submit
tendi sunt. ita ne isdem lineis quibus in superiore positis in ea
demq̃ ratione usq̃ in cacumen ordinandi erit arbor. atq̃ in
frondatione cauendum ne aut prolixiores pollices sint. qui
ex amputatis uirgis relinquunt. Aut rursus ita adleuentur
ut ipse truncus lateat aut delibret. Nam parum gaudet ulmus
quę in corpus mutari. cauendumq̃ ne de duabus plagis una
fiat. cum talem cicatricem non facile cortex compendit. Arbo
ris autem perpetua cultura est. non solum aut diligenter
eadem disponere. sed & truncum circumfodere & quicqd
frondis enatum fuerit aliquando amputare aut
astringere enimia umbra uiri enocent. Cum deinde arbor uetustate

serra

fuerit adepta propter ramum uilnembium ita ut excaueatur
usq; in medium que exeat humor quem ex superiore parte
conceperit : uicemq; ambæ ex toto arbore qualescunq; esse
conueniet. Aesi teneram ulmum marientur si non sustinet sine
tuslneem uitem adplicueris coniugem negabit ita sub pares esse
etiam & uiribus arbores uicesq; conuenire sed arboris maritande
causa scrobis uiuum dici fieri debet latus pedes duo altus leuis ter
totidem pedum quinq; dupondio & dodrantem longus pedes sex bi
nimium quinq; absit aut ab arbore ne minus sesquipedali spa
tio nam si radicibus ulmi iunxeris male uitis comprehendet &
cum tenuerit teremento arboris oppriment hunc scrobem si res
permittet autumno facito ut pluuia & gelidus maceret cum ternum
deinde equinoctium binæ uites quo celerius ulmum uestiant
pedem inter se distantes scrobibus disponendæ cauendumq; ne aut
septentrionalibus uentis aut roralentæ sed sicce feriantur Hanc
obseruationem non solum in uitium positione sed in ulmorum
ceterarumq; arborum precipio & uel cum de seminario eximun
subrica noteur una pars quæ nos admoneat ne aliter arbores con
seuimus q; quemadmodum in seminario steterunt plurimum
enim refert ut eam partem celi spectent cui ab tenero consu
euerunt melius autem loc is apricis ubi celi status neq; procli
dus neq; nimium pluuius est autumni tempore & arbores &
uites post equinoctium deponunt sed ea ita conserendæ sunt
ut summa terram quæ antea subacta sit sesquipedem alueo sub
sternamus radicesq; omnes explicemus & depositæ stercorata ue
ego existimaro si minus serie subacta operiamus & circumal
cemus ipsum seminis codicem. Uites in ultimo scrobe depo
ni oportet maceriasq; earum scrobem porrigi deinde ad arbo
rem erigi atq; ab iniuria pecoris caueis munire Locis autem
preferuidis semina septentrionali parte arbori applicanda sunt lo
cis frigidis a meridie temperato statu celi aut ab oriente aut
ab occidente ne toto die solem uel umbram patiantur Proxi
ma deinde putatione melius existimat celsus ferro abstineri
ipsosq; coles in modum corone conportos arbori circumdari ut

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

flexurum materie profundat quarum ualidissima sequente
no caput uitis facimus me aut longus docuit usus multo
uelius esse primo quoq; tempore palcem uitibus admouere
nec supuacuu sermentis pati siluescere sed iam ofi que p̃me ſſ
mittetur materiam ferro coercendam censeo usq; in aleorum
uel tertium gemmam quo robustiores palmites agit qui cum p̃
mum tabulatum apprehenderint proximam putationem dispo
netur omnibus annis aliogum in superius tabulatum excita
bitur relicta semper una materia que applicata trunco cacu
men arboris specie iamq; uiri constituet certa lex ab agricolis
imponitur plerigq; ma tabulata materijs frequentant uberiore
fructum & magis facilem cultum sequentes atq; hominem uim stu
dent in summas arbores uitem promouere ut quecq; materia
se deuehit in celsissimum quenq; nmum extendine sicut su
ma uitis summam arborem sequatur ideſt ut duo palmites ex
trem trunco arboris applicentur qui cacumen eius specient
& prout quisq; ramus comaluit uitem accipit plenioribus rumis
plures palmites alius ab alio seperati imponentur gracilioribus
paucioresq; uitisq; nouella tribus coris ad arborem religetur uno
qui est in crure arboris a terra quatuor pedibus distans alteru
qui summa parte uitem capit tertio qui modicam uitem comple
ctitur torum uinum impoñ tñ oportet quom nres uiti admit
Interdum tñ necessarius habetur cum aut arbor sine ramis trun
cata est aut uitis prualens in luxuriam euagatur Cetera putatio
nis ratio talis est ut uetores palmites quibus proxim nm fructus
pependit omnes recidamur nouis circumcisis undiq; capitibus &
neporibus qui ex his nati sint amputatis comitime q̃ſi lex uitis
est ultimum potius palmites per cacumina morum scipientur si gra
dus trunco proximus mediocris medius cum ultimus palmes plu
rimum fructum affere proximus minimum uitemq; exhaurire atq;
uetustate maxime autem prodest uitibus omnibus annis resol
ui nam & commodius enodantur & perfrigerentur cum alie hic
alligate sunt munusq; leduntur ac melius comalescuntq;
ipsos palmites ita tabulatis superpon comitem & a tertia gema

uel quar

uel quinta religari dependeant: eoq; non constringi ne sarmenta uuas precidat. quod si ita longe tabulatum est: in materia parum comode in id perduci possit palmitem ipsum uiti alligatum supra tergemina religauimus. hoc ideo fieri precipimus quia quo plus palmitis precipitata est ex fructu inducitur: atq; umiculo abnexas usum tendit ea materias sequente anno prebet. Sed ipsorum palmitum duo genera sunt. alterum quod ex duro prouenit. quod qui primo anno plerunq; frondem sine fructu affert. pampinarium uocant. Alterum quod ex annículo palmitem procreatur. quod qui proximus fructuarium appellant. cuius ut semper habeamus copiam in ea palmitis partes ad tres gemmas religande sunt. ut quicquid meri umiculi est materias exigat. cum deinde annis & robore uiti conualuit traducas in proximam quanq; arborem mittende eius. post biennium ampuetur. nihil atq; alias teneriores transmittere conuenit. Nam uetustate uitem frangit. nonnunq; etiam cum arborem totam uiti comprehendere negauit. ex usu fuit partem aliquam eius deplexam terre imergere & rursus ad eandem arborem duas uel tres propagines excitare quo pluribus uiti circumuenta celeri uestitur. uiti nouelle pampinarium imitari non oportet. nisi necessario loco natus est. ut uidimus rarum maricet. uerbis uitis loco nati palmites pampinarii steriles sint & plerique ad terram gemmam resecti optime sublimitur. nam in sequenti anno materias fundunt. Quisquis autem pampinus loco natus in expuendo uel alligando fructus est modo ut aliquam gemmam habuerit excidi non oportet. Quum proximo anno uel ualidiorem materia ex una crescunt precipites palmites dicunt. qui de annotinis uiticis enati in duro adligantur. Hi plurimum fructus afferunt. sed plurimum matri nocent. Itaq; nisi extremis rami sue si uiti arboris cacumen superauerit. Precipitari palmitem non oportet. qualis in id genus colis propter sublimitate. quis uelit palmitem mergere. deinde ita adligat & precipitat. nam & post eum locum quem incorporis letum materiam emittit & precipitata minus unum in se habet quam fructu exuberet. precipitem uero plus anno pati non oportet. Alterum & genus palmitis quod de nouelle nascit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

& in tenero adligneum dependet materiam uocamus ea& fructum & noua flagella bene procreat etiam si exuno capite duc uirge submittuntur in uerumq; materiam decidunt. Nam pampinarius quem uim habere supra docui foameus est qui inter duo brachia uelut in furca de medio nascitur eum colem deterrimū est compertum quod neq; fructum ferre & ueraq; brachia inter que natus est attenuet ueraq; collendus est plerisq; uitem ualidam & luxuriosam falso crediderunt feraciore fieri si maleis palmetibus submissis onerentur. Nam ex pluribus uirgis plures pampinos creat & cum se multa fronde operit pene desloret nebulasq; & rores diutius continet omne q uuam perdit ualidam q uitem in ramos deducere censeat in duobus dispergere neq durare ceteros q umearios colos precipitare Et si minus luxuriabitur solucas materias relinquere ea ratio uitem feraciorem faciet sed ut densum arbustum commendabili fructu & decore est. Sic ubi uetustate rarescit paruer cum utile & inuenustum est quod ne fiat diligentius patris familie est primam quamq; arborem senio defectam tollere & in eius locum nouellam restituere uitem quam ne nec ea uiuuradici frequenter ea ue si sit fiaculos quod est longe melius ex proximo propagare cuius utriusq; ratio consimilis est quam tradidimus. Atq hec de italico arbusto satis precepimus. Est & alterum genus arbusti gallici quod uocatur umpotinum ad desiderate arborem humilem cui rei maxime uidet idonea populus. Ea est arbor corne similis quam & iam cornus & carpinus & ornus nonnunq; & salix a plerisq; in hoc ipsum disponitur sed salix nisi asperrimis locis ubi alie arbores difficulter comprehendunt ponenda non est quia uim saporem infestat. Potest & iam ulmus sic dispon ut adhuc tenera decacuminetur ne altiorem quindecim pedum excedat. Nam fere ita constituum fuit ut meeu traduerti ut ad octo pedes locis siccis & clinosis ad undecim locis plenis & humidis tabulata disponit. Plerunq; autem ea arbor in ores ramos diuidit in quibus singulis ab utraq; parte coplura brachia summittuntur. Tum omnes pene

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uinge ne umbrene eo tempore quo uites putatur abradume arboribus rieumpotimis frumento nō inseruie In uerno parie pedum spatia meeruenuntur ac si segetibus indulgere in aleeram partem quadringena pedes in aleeris uigeti relinquie Cetera simili ratione atq in arbusto tealico administrande ue uites longis scrobibus deponentur ut eadem diligencia curet atq in ramis deducatur ut non nouis eruduces omnibus annis mercede ex arboribus proximis conectantur & ueteres decidant Si ue duxi ducem non contigit media uinea inter eas diligencer cum deinde fructus pondere urgebit subiectis adminiculis substine atur Hoc autem genus arbusti ceteresq ormes arbores quato aleus arante & circumfodiunte maiore fructu exuberant quod an expediat patri familie facere dictu docte omnis en arboris culeus simplicior q uinearum est longeq ex omnibus surculis minorem impensam desiderat Olea que prima omniu arbor est Nam quis non conentus annis sed fere alcero quoq fructus asserat eximia en eius ratio est quod leui culeu substinetur & cum se non mouet nec ullam impensam poscit sed & si quam recipit subinde fructus multiplicat neglecta copluribus annis non ut uinea deficit eoq ipso tempore interim patrissimile esse & cum adhibita culeum est uno anno emendatur Quare & nos in hoc gne arboris diligencer precipere censuimus Olea, sicut uitium plura gna esse arbitror sed in meam notitiam de cem annis puenerunt posita licia sergia nera culmina ordea regiona, scissis culmurea ex quibus baca iucundissima est posite speciosissima est regies & uinea que potius esse q oleaest idonea Posita en oleum saporis egregij dum uiride exima rumpitur Orces oq & radius melius ad esum q in liquorem stringitur oleum optimum licinia dat plurimum sergia omnisq olea & maior fere ad esum minor oleo est apcior Nulla ex his gnibus aut perfert uiridum aut gelidum frigus celi patitur Ideoq esthuosis locis septentrionali colle frigidis meridino gaudet Sed neq depressa loca que arduo magis que modicos clinos amat quales in uallis fabinis, uel cora prouincia betica uidemus Hanc arborem plerieq

aliquid & cim

exastimone ullum sexagesimum amari aut no uiuere aut no ferracem sed inquibusdam locis recte ualet optime uapores sustinet posita frigus stergit. Apprimum genus terre est oleis cui glarea subest si superposita creta sabulo admixta est. Hoc minus probabile est solum ubi pinguis sabulo est sed densior terra si uida & lenta est. Comode recipit hanc arborem creta & toto repudianda est magis etiam siccis locis & in qua semper uligo consistit. Inimicus est & iam ager sabulo macer ut nuda glarea. nam & si non emoriatur in eiusmodi solo numq̃ ita conualescit. Potest ita in agro frumentario seri uel ubi arbusta aut ilex steterant. nam quercus etiam excisas radices noxias oliueto relinquit quas uiru enecat oleam. Hec in uniuersum de toto genere huius arboris habui uobis dicere. nunc per partis culturam eius exequar. Seminario oliueto preparetur celo libero modo modice ualido & succoso. neq; denso. neq; soluto solo. potius ita resoluto ut genus sere terre nigre est. quam cum ineris pedes pastinaueris & alea fossa circumdederis. ne tenuis pecori ater inferetur. ramis nouellos proceres & uiridos quos comprehensos manus possit circumuenire. Hec est manubrij crassitudinem fetissimos arboribus admoto & q̃ recentissimo taleas recidito. ita ne corticem aut ullam aliam partem quia que serra preciderit ledas. Hoc autem facile contingit si pauuria facies & eam partem sub quam ramu secaturus sis no aut frumentis texeris. ut molliter ut sine noxa corticis tales superpone secentur. tali deinde sexquipedales terra precludantur. atq; illac plage utraq; parte falce leueneur & rubrica notentur. ue sic quemadmodum in arbore steterat ramus ita pars recte & cacumine celum spectans deponatur. Nam si uniuersa merguer difficulter coprehendit & cum ualidis connalescit sterilis imperpetuum est. sed oportebit palos capita & imas partes mixto simo cum cinere obhinire & ita totos eos imedii ut puteis terra quatuor digitis alee superuenire. sed binis inclusibus ex utraq; parte humari. Hi sume de qualibet arboris breui spatio incisa cortice & inter se uinculo connexi ne facile singuli decidant hoc facile utile est propter fossorum ignorantiam ut cum bidentibus aut furculis seminarium colere instituerit depositi & alere no laudit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quidem melius existimant oculis excolere corde simili ratione disponere sed uerumq; debet post uernum equinoctium seri & quia frequentissime seminarium primo anno serim postero & sequentibus cum iam radicule seminum conualuerint rastris excoli sed biennio a putatione abstineri tertio anno singule seminibus binos ramulos relinqui & frequenter seriri summarium conuenit quarto anno ex duobus unum infirmior amputandus est sic exulee quinquenni arbuscule stabiles translationi sunt. Planc aute in olineto disponunt optime siccis & uliginosis agris per autumnu locis a humidis uerno tempore paulo anteq; germinent atq; ipsis serobes quaternum pedum preparant anno ante si uel tempus no largietur priusq; deponatur arbore fissum reddis in centu daneur serobes ut eos ignes putresq; faciat quos sol a prima facere debuerit. Spatium uicis me deberi pingui & frumentario solo senagenum pedum in alteram partem atq; in alteram quadragenum mixto atq; idoneo segetibus quidam & augustissimum pedum sed in faconium diuisi ordines conuenit ut & riuo perfluat & irrigetur ipe aut arbuscule hoc modo possint transferri anteq; planeam pars arbuscule sole rubrica notato partem eiusq; meridie inspectat ut eodem modo quo in seminario & id deponatur deinde ut arbuscule spatium pedalem in circuitu relinquatur atq; ita cum suo cespite planta eruatur qui cespes in eximendo ne soluatur modico furculo circumeat se conexos facere oportet eos que pila que eximunt adplicare & uimmibus ita innectere ut constricte terre uelut in clausa teneantur cum sbruta parte una leuiter pila comouere & suppositis uirgis alligare atq; planeam transferre que anteq; deponatur oportebit solum serobis copia fodere bidentibus deinde terram arato subactam si ea pinguior erit summa humus misere & ea seminibus substernere & sic consiet serobibus aqua omnis haurienda est nusq; demittanc arbores deinde inserendi minuti lapides & glarea mixta pingui solo deposcisq; seminibus latera serobis circumcidenda & aliquid stercoris interponendum quod si cum sua terra planta non conuenit optimum est omni fronde priuare truncu atq; leuiter plagis uemoq & cinere circumsodere serobem uel sulcum

deponere truncos quos aut maturus est qui tractu crassi adnem habet Poterit etiam longe maiores incrementi & robustiores inserri quem ita conuenit poni ut sui periculum a pecore habeat exiguum admodum supra terrebem emineat Ita enim frondet si in mansuis pecoris alie uitari non poterit celsior truncus consistetur ut sit inoxius ab iniuria pecorum Atq; etiam rigande sunt plante cum siccitates incesserint hec in post biennium serro tangi de ac primo circulari debent ita ut simplex stilus al tenuine maxime scrobis excedat Deinde arando coxa bos aliam partem corporis offendat optimum est etiam constitutas plantas circuuenire gaudeas Deinde constitutum um de nascentium oliue tum in duas partes diuidere que alteris fructu maiorem Hec in olea conuinio biennii deberet cum subiectus ager non est arbo ri coliculum aque cum seminibus repletur fructum adferri sed id minime huius anno anni debet a bidentibus alter circumfodiri Nam post solsticium cum cerris estibus hiat cunandum est ne per rimas sol ad radicem arborum penetret Post equinoctium autem nate ita sunt arbores ablaqueande ut a superiore parte si olea cluo so est in cilicium excipiatur que ad radicem deducat omnis idem soboles que exima stirpe nata est quotannis extirpanda est ac tertio quoq; mo uel pabulande sunt olee Atq; eadem ratione stercoribus oliuetum qua in secundo libro proposui in segetibus proprietet ac si ipsis etiam modo arboribus satis seruaueris singuli stercoris capi mi sex libre stercoris sicci modij singuli uel amurce misinguli cadi ius stercus autumno debet inici ut permixtum hiemi radices dec calefacit amurca ualentibus infundenda est nam eius per hiemē si uer mes atq; alia suberunt animalia hoc medicamento necat Plerunq; a locis siccis & humidis arbores muscō infestant quē nisi fer mento ea reseouerit nec fructu nec leta fronde olea inducet qn & copluribus inpotis ams oliuetum putandum Nam uetens prouerbij meminisse conuenit eum qui arec oliueti rogare fructu qui stercore exonare qui cedat cogere quod satis in erit oliuetum fecisse ne fructuum nam subinde aputet Solent et quis lece arbo res fructu no adferre eas cerebrari gallica terebra conuenit atq; ita

tangeri

ita sic diuisum oliuetum cibus annis equale redditu adferre

Gael

Lectiorum ampurant.

Generatim arbor disponende

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

semina cu Radicib⁹ nucum.

Ficus.

Nux greca.

sumes debitoq; quotannis bonos & uberes fructus asserunt ab illa q
sunt contra solem q; que rimis aut pluuiis contemnentur sed antequ arbus
cula transferes nota iuuenis quibus ante erunt consueui possie mu
admueto ut de clino & sicco humidum agrū transferas trifurcam ma
xime pomeo ea extent minime tribus pedibus si eodem strobe duas aut
tres arbusculas uolens constituere cuneo ne puer se constringat aut
uerbi aut meeribunt depone dextra sinistraq; usq; in unu strobē
fasciculos sarmentorum brachia crassiudinis dimitteo ita ut supra
terram palum extent per quos estate parua labore aquā radicibus sub
ministrare arbores ac semina cum radicibus autumno seruo hoc est
circa id occo remouere aquam germinent arbores deponito ac ne
tinea molesta sic seminibus ficulnis in unum strobem leneisci cale
facto cacumine dimitteo Ficum frigoribus ne seruo loca aprica
calculosa glareosa meerdum ac saxeta amat eius modi arbor ceo
conualescit si strobes amplos patentesq; feceris fico grata est sapor
acq; habitu distat uno modo idest pro differentia agri semine locis fri
gidis & autumnis eius a quibus siquoque pomeo ue ante pluuia fructu
deligas locis calidis liberna seruo aut si uoles ficum cuius no ma
turam senum facere Iunc grossulos peiorem fructum decuciet Ita
alterum dec quem in hieme differes Nonnunq; a frondere coperint
arbores cacumina fici ferro sima prodest ampuere sic firmiores
arbores & fenaciores sunt ac semper conuenient simul acq; folia age
cerpsit ficus rubricam amurga diluere & cum sterrore bumano
ad radicem infundere ea res efficit uberiore fructum & partu
fici plenorem ac meliore Serende sunt autem precipue luuiane
africane calchidice sulce lidie callistrutieas copie rhodie libice
liberne omnes etiam bifere & antifere flosculi Nuce greca
seruo circa kl feb q sunt germascie agrum durum calidum sic
cum desiderat Nam in locis diuersis nucem si deposueris ple
rumq; pueresce anteq; nucem deponas in aquam mulsea ne
rimis dulci macerato ita iucundioris saporis fructum cum ado
leuerit prebebit & interim melius acq; celerius frondebit cer
nas nuces in trigonum statuito ac nuc germinie palmo absit
& anceps ad fauonium spectet omnis aute nuc una radicem

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

mittit & simplici stirpe prorepit. cum ad scrobis solus radix p
uenit durricia hum coercita recuruatur & ex summo dumta
morum ambas radices emittit. Nucem grecam & auellanam te
renerum facere hoc modo poteris in quo scrobe destinaueris ne
cesse rere in eo cerram nuicum pro modo sempedis ponito longs
semen ferule nepangito cum ferula fuerit enata eam findito &
in medulla eius sine putamine nucis grecam aut auellanam
abscondito & ita adobruito. hoc ante kl mar. facito ne seminu
non acrd. nur. Eodem tempore in glandem & pineam & castaneas
serere oportet. Malum punicum habere usq in kl apr recte se
ritur quod si acidum aut minus dulce fructum ferat hoc modo
emendabitur stercore stirpi & humano urinaq uetere radices in
quo ea res ferale arborem reddit & primis annis fructum u
nosum. post quinquennium dulcem & optimum facit. nos exigu
um admodum laseris uino diluimus & ita cacumina arboris su
ma oblemus. enim res emendauit acorem maloz. Mala punica
ne in arbore uenore medio enici lapides tres sicu res arborem
ad radicem ipsam colueris. Ac si iam arborem sicam habueris fossas
secundum radicem arboris ferito. Alio modo cum iam matura ma
la fuerit antiq rumpantur nimiis quibus dependet incorrupta eodem modo seruabuntur. incorrupta & iam toto anno. Pirum au
tumno ante brumam serito. ita ut minime dies xxv. ad bru
mam superstite. que ut sic serens cum adoleuerit alte eam ab
laqueato & uxea ipsum radicem truncu findito. cuneo tede pi
nee adicito & ibi relinquito. deinde absumpta ablaqueatione
cinere supra cerram mixto. Curandum est autem ut quam genero
sissimis pirisq pomaria conseramus. ea sunt cruslumina regia signia
terentina. que syria dicuntur purpurea superba ordearea an
cima neuiana fauoniana lacertosa dolabelliana turraniana
uolema mulsa precocia ueneria. quedam alia quorum enu
meratio nunc longa est. Precerea malorum genera exquirenda
maxime gaudiana maciana orbiculata costina pedusina ame
rina sirica melimela cidonea. quoz quia eria sunt sphytia chr
somelina mustea. que omnia non solum uoluptatem sed & iam

Malus Punica.

Pyrus

Mala

salubriatem adferunt. Sorbi quoq; & armeniaci atq; persici no
minima est grā & mala sorba prima post medium messem usq;
in id febr. Mala, ad id. febr usq; ad equinoctium uernū satio
est. Siliquam grecam quam quidam ceratiū uocant & persicam
in brumam per autūnum serito. Amigdola si parcum ferax erit
forata arbore lapidem adicito & ita librum arboris molestiore sim
to. Omnium autem generum ramus circa kl. mar. in hortis nutri
est stercorata terra sup pluuinos arenarum disponere conuenit.
Danda est opera: ut dum teneros ramulos hinc uelut pampini
& ad utrum stilum primo anno semina rediganteur & cum autumnus
necesserit aūq; frigus carumina adurat omnia folia decerpere ex
pedit & ita crassis harundinibus que ab ima parte nodos integros
habeat quasi alie sic induere atq; a frigore & gelicidys teneris
edit ut uirgas tueri post uigintiquatuor deinde menses siue tris
ferre & disponere in ordinem uoles siue inserere satis tuto uerisq;
facere. Sed omnis surculus inseri potest si non est ei cui inserue
arbori corice dissimilis si uero etiam similem fructum & eodem tpe
adfere sine scrupulo egregie insereur. Tria genera porro insitionū
antiqui tradiderunt: unum quo resecta & fixa arbor resectos sur
culos accipit. alterum quo resecta inter librum & materiā semina
admittit que uernaq; grā ueris temporibus sime. Tertium quo ipas
gemmas cum exiguo corice in parte sui delibratam recipit quam
uocant agricole emplastationē: uel ut quidam maculationē. Hec
genus insitionis estiui temporis exime usurpatur: quare insitio
num rationem cum tradiderimus a nobis quoq; reperta docebim.
Omnes arbores simul gemmas agere ceperint luna crescente in
serito. Oliuam aut circa equinoctium uernum usq; mid apr &
que arbore inserere uoles & surculos ad insitione sumes uidelicet
ut sit teneru & ferax nodisq; crebris & cum primum germinatum
ibunt de ramulis qui solis ortum spectabunt & integri erunt eos
lapicio crassitudine digiti minimi surculi sine bifurci ut bifurci
arborem quam inserere uoles serra diligenter exsecato ea parte
qua maxime nuda & sine cicatrice est dabisq; operam ne libru
leda. Cum demde truncum reddideris acuto ferramento plagam

sylqua ꝓpria.
persica.

INSITIONES.

leuato deinde quasi cuneum tenuem ferreum uel osseum ite[m] Libri
& materiam ne minus digitos tres sed considerate dimitto ne
ledas aut rumpas corticem postea surculos quos inserere uoles falce
acuta ex una parte deducto tantum quatu cuneu demisisti spa
tij dabit atq; ita ne medullis ne ue alteriusq; partis cortice ledas
ubi surculos dimittes paratos sinueris cuneum uel lito siatimq;
surculos in ea forma que cuneo adacta meet corticem & materiq;
feceris ea aut fine quoad naseris surculos sic inserito ut sempedem
uel amplius de arbore extet sup inde est deinde ramusculu impo
nito & ita ligato ne pluuia dilabatur quosdam tamen magis de
lectat in trunco arboris locum femmibus ferru facere insectasq;
partes tenui scalpello leuare atq; ita surculos aptare si pusillam
arborem serere uoles imam abscidito ita ut sesquipedem a terra
extet & cum deinde precideris plagam diligenter leuato & me
dium truncum acuto scalpo promodice findito ita ut fissura
digitor trium sit in ea deinde cuneum quo diducatur inse
rito & surculos ex utraq; parte adnisos dimittito sicut librum se
minis libro arboris equalem faciaq; cum surculos diligenter opta
ueris cuneum exemito & arborem ut supra dixi adligato dein
terrum circa arborem adaggerato usq; ad ipsum insitum ne ea
res a uento & calore maxime euitetur Hos terrium genus in
sitionis cum sit subtilissimum non omni generi arbori idoneum
est sed fere recipiunt talem insitionem que humidum sucosuq;
& ualidum librum habet sicut ficus Item & lactis plurimum
habet & corticem robustum habet optime itaq; inseritur
caprifici rameus Ex arbore qua inserere uoles nouellos &
mediocres ramos eligito in hisdemq; serito gemmam que bene
apparebit cetaminis habebit & iam duobus digitis quadratis
circunsignato ut gemmula sit ut acuto scalpello circumci
sum diligenter ne eam ledas delibrato Item alterius arboris qui
eam emplastrare uis mediocrem ramum eligito & eiusdem
speciei corticem circumcidito & materiam delibrato deinde
in eam partem qua nudaueris ppurcum emplastrum apto ita ut
alterae delibrate parco uenias ubi ita hec feceris circa gemma

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

bene adligato: caueoq; ne ledas ipm germen: dein cõmissus
de uinculis loco oblimeo spacio relicto ut gẽma libera uinculo nõ
urgeatur. Arbores aut insice sobolem & ramos superiores poridio
ne quid sit quod possit uocari: aut nec uim magis quam insito
seruare post xxi diem solueo emplastrum & hoc genẽ optime
& iam inserere. Quarum illud genus insitionis iam docuim⁹
cum de uiris disputauimus. Itaq; superuacuum est hoc loco re
petere traditam rationem terebrationis. sed cum antiqui nega
uerint posse omne genus surculorum in omnem arborẽ inseri
& exilia diffinitione qua nos ante paulo usi sumus. uel antequa
legem sanxerint eos tantos surculos posse conualescere qui sine
cortice ac libro & fructu consimiles his arboribus quibus inse
runtur existimabimus errorem & huius opinionis discutien
dum tradendamq; posteris rationem. qua possit omne genus
surculi omni generi arboris inseri. Scrobe quoquouersus pedes
quattuor arbore oliuetum longe fodito. ut extremi rami olee
positæ contempere scrobem. Deinde fici arbuscula deponito dili
genteq; adhibeto. ut robusta & media fiat. post biennium
cum iam satis incrementum amplum capit ramum oliue qui ui
detur mediocrissimus deflecte & ad eius arboris siculnee reliqua
ita ampueris ceteris ramis ea tantum cacumina relinque. Tum
arborem fici decurta plagamq; leuam & mediam cuneo finde.
Deinde oliue siculi matri coherente utraq; parte adnede & ita
fixum fici insere cuneumq; exime diligenter ramulos colliga
ne qua ui reuellatur. Sic interposito triennio conualescit si
cus cum olea & cum demum quarto anno cum eno coaluit
uelut propagines ramulos oliue a matre resecabis. Hoc modo oe
genus in arborem inseres. ac prius finem libri faciemus. cuius
species surculorum omnes persequimur. Reliquos libros de cytiso
parium ac tempestiuum siue tardum arboris preceptiones op
portune eius meminerimus. Cytisum in agro esse optimum
maxime refert. quod gallinis apibus. capris bobusq; &
omni generi pecudum utilissimum est. quod ex eo cum op
portune & lacte plurimum prebet. cum & uim ouis &

mensis uiride eo pabulo uti & postea arido possit. Preterea m q̃
libet agro quis macerrimo celeriter comprehendit omnem m
iurium sine noxa pecuar. Mulieres quidem si lactis copia pre
mantur Cythisum aridum in aquam macerari oportet & cum
tota nocte permaduerit postero die expressi suci ternas cemas
permiscere modico uino atq; ita potandum dare. Sic & ipse ua
lebunt & pueri habundantia lactis confirmabuntur. Satio aut
cythisi uel autumno circa id octobr. uel uere fieri pot cum
terram bene subegeris areolas facito ubiq; uelut ocime semen
cythisi autumno semito. plantas deinde uere disponito ita ut
inter se quaquersus quattuor pedum spatia distent. Si semen
non habueris cacumina ima cythisorum uere deponito sterco
ratam terram circa aggerato si pluuia non ingruerit nono
quindecim proximis diebus simul atq; nouis fronde ceperit
surrigito & post triennium demde cedito & pecori prebeto. ea
abunde est uiridis pondo xij bubus pondo uicena ceteris pe
coribus pro portione uirium. potest aut & sextam agri partem co
modo ramis cythisus seri cum facile coprehendat & minuta
sustinet aridam si dabis parcius prebeto quom uires maiores bi
prius aqua macerato & excepta paleis permisceto. cythisum
cum aridam facere uoles circa mensem septembrem ubi semen
eius grandescere incipiet cedito. pauciss horis dum flaccescat
in sole habeto. deinde umbra exsiccato & ita conduto. Hactenus
de arboribus precepisse abunde est. reddituro pecoris curam &
remedia sequenti uolumine. L. IVNII MO. CO. REI RVST.
S VRCVLARIVS LIBER VI EXPL. INCIPIT VII FELICITER.

.i. DE bobꝫ gbndis. ii. De bobꝫ domandis. iii. De cura & cybariis eoꝝ. qui-
bouꝫ & medicine. iiii. De tauris. v. De uaccis. vi. De castratione bouꝫ
vii. De equis. viii. De medicinis equoꝝ. viii. De mulis. x. De medicinis mulaꝝ.

CIO ꝙ VOSDAM p Silumine prudentibus agricolis
pecoris abmisse curam gregariorumq; pastorum ue
luti ministerium professis fuit displicuisse. Quod
sine repudio fecisse ideo aliqua ratione
fecisse qua sit agricole conuenirent pastoris ꝓpositi

cum ille q̄ maxime subalto ac puro solo gaudeat. Hic nouali ge-
minosq; Ille fructum e cerna speret hic e pecore. Idcoq; amator
abominetur ac conem pastor optet herbarum prouentum sedm
hos tam discordantibus votis est tn quedam societas atq; coniectio
quom ac pabulum efundo plenum domesticis pecudibus magisq;
alienis depascere equeret copiosa stercoratione que contingit
e gregibus cerestres fructus exuberet nec tn ulla regio est in
qua modo frumenta pigrantur que non omnium ita armē
torum adiumeto iugulator unde cum iumenta ac armenta
nomen a re traxere quod nostrum laborem uel onem subuecta
do uel trando iuuarent Itaq; sicut ueteres romam preceperut
ipse quoq; censeo tam pecorum q̄ agrorum culeum pernoscere. Ha
in rusticatione uel antiquissima est ratio pascendi eademq; que
fructuosissima propter quod nomina quoq; pecunie ac peculi tracta ui
deneur a pecore cum ac nō solum ueteres possederunt ac adhuc
apud quosdam genes unum hoc usurpatur diuitiarum genus ac
ne apud nostros quidem colonos alia re superior ut M. Cato redde
dit qui consuleret quam partem rei rustice exercendo celeriter
locupletari posset respondit si bene ipsas gereret rursusq; inter
rogatus quid deinde faciendo satis uberes fructus percepturus est
adfirmauit si mediocriter pasceret. Ceterum de eam sapienter uiro
pigre dicere quod eum quidam autores memorent eidem quere
ti quidam tertium in agricolatione questuosum esse adseuerasse si
quis uel male pasceret cum presertim maius dispendium sequa
tur inertem ac scitum pastorem quam prudenter diligentemq; con
[illegible] ande secundo [illegible]
[illegible]
nos [illegible] rem rustice [illegible]
[illegible]
sint duo genera quadrupedum quorum alterum putamus in con
sortium operum ficisse bouem mulam equum asinum alterum
uoluptatis ac reddendi custodie causa ut ouem capellas. que
tn de eo gne primum dicemus cuius usus nr̄ laboris est. pari
ter pecoris nec dubium quin ut ait Varro ceteris pecudes hos honore

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

supernire debere presertim & in Italia que ab hoc numen ortum
traxisse creditur quod olim tauros vitulos uocarent & in ea urbe
cuius membris emendis si mas & femina antero terminum figu
uerint uelue uerum quod idem Atticus aehemis cereris & Tripo
lum ferentur minister quod inter fulgentissima fidem particeps cel
quod deinde labor est minus adhuc hominis socius in agricultura cuius
tanta fuit apud antiquos ueneratio ut ea capitalem boue
necasse q̃ cuiem ob hoc iquit promissi operis capiamus exordium
Que in emendis bubus sequenda quoq; uitanda sint non ex fici
li dixerim cum pecudes pro regionis celiq; situ & habitu corpor
& ingeny ita & pili colorem gerunt. Alie sunt asiaticis alie
gallicis epiroticis. Alie nec eiusdem diuersitas prouinciarum sed
ipa quoq; italie partibus suis discrepat. Campania plerunq; boues pre
gerunt albos & exiles laboris in & cultura patris sol inhabiles. Um
bria uastos & albos eademq; rubeos nec minus probabiles animis
q̃ corporibus. Etruria & latium copactos sed ad opera fortes. Apen
ninus durissimos omnemq; difficultatem tolerantes nec ab aspectu
decoros. Que cum tam uaria & uersa sint in quedam quasi comu
nia & certa precepta in emendis iuuencis antea sequi debemus ea q̃
Mago carthaginensis ita prodidit ut nos demceps memorauimus.
Parandi sunt boues nouelli quadrati grandis membris cornibus proce
ris ac mammeibus & robustis fronte lata & crispa hirtis auribus ocu
lis & labris nigris naribus resimis patulisq; ceruice longa & torosa pale
anibus amplis & pene ad genua promissis pectore magno armis uasti
capaci & tanq; imple nec uentre laxis lumbis latis dorso recto
planoq; uel & iam subidente clunibus rotundis cruribus copactis ac re
ctis sed breuioribus potius q̃ longis nec genibus inflexis uinculis magnis
caudis longissimis & setosis pilosis q; corpori denso breuis colore ru
bij uel fusci tactu corporis mollissimo talis note uitulos oportet cum
adhuc teneri sunt consuescere manu tractari ad presepia religari ut
exiguus in domitura labor eorum & minus sit periculi. Nec q̃ ante
tertium neq; post quartum annum iuuencos domare placet. In illa etas
adhuc tenera est. Hec enim perdurescit aueum quide grege fieri com
prehendunt sic subigi conuenit. Primum omnium spaciosum stabulu

preparetur vbi domitum facile versari & unde egredi sine pe
riculo possit Ante stabulum nulle angustie sine sed aut campus
aut via late patens ut cum producentur invicem liberum habeat
excursum ne pauidi aut arboribus aut obuiente cuilibet re se
implicent noxamq capiant In stabulo sine ampla presepia stip
que trifluersi in modum iugorum a terra septe pedib elati consigne
ad quos religari possint iuuenci diem deinde quo domitum
auspicere bonum a tempestatibus & a religionib maxime si
gnis canabinis & simb cornua iuuencorum ligneo sed uiculi quib
capulant lineis pedibus inuolui sine ne teneri fronte sub cor
nua tedeant Cum deinde buculos comprehenderis perducito sta
bulum ad stipites religato ita ut exigui laxamenti habeant dis
tentq inter se aliquanto spacio ne in collectatione alter alteri
noceat si nimis asperi erunt patere unum diem noctemq desinat
simul atq inf contulerint manu producantur ita ut a tergo co
plures qui iuxta eos retinaculis eos continent & unus cum clauo
saligneo procedens modicibus subinde impetus eos coherceat
Sin aute placidi & quieti boues erunt uel eodem die quo adiungu
ris ante uesperum licebit producere & docere per mille passus
composite ac sine pauore ambulare cum domum produxeris ante
ad stipites religato ita ne capite mouere possint Tum demum
ad alligatos boues neq a posteriore parte neq a latere sed aduer
sus placide & cum quodam uocis adulatione ueneto ut accedat
cum consuescat aspicere deinde manes perfricato ut hominem
discat odorari mox cum comederit ora terga & cruciare &
respergere mero quo familiariores bubulco sint uteris quoq &
subfemina manu subicere & ad eius modi tactum post modum
pauescant & ut redim qui plerunq femoribus inhereant eximantur
Itaq cum sine a latere domitor sine debet ne calce conetur pos
sit Post hec reductis malis reducito linguam eorumq eo sub pa
latum sale defricato libulasq ossas impressulse adipis in singula
dimittito ac cum singulos sexterios per cornua faucib infundito
Nam per hec blandimenta tridui fere mansuescunt iugumq quar
to die accipiunt cui ramus oliueus ceremonie uice cruciet Medi
& pondus aliquod iungatur ut maiore minus labore exploretur

patientiam post eusmodi exprimentes uacuo plostro subiugendi & paulatim longius cum oneribus producendi sunt. Sic perdomita nec ad amorem instituunt sed in subacto agro ne statim difficultatem operis reformident ne ue adhuc tenera colla dum professione ere codant. Quemadmodum aute bubulcus in mando bouis instituendo primo precepi uolumine. Cumendu ne in domitum bos calce aut cornu quid q contingat. Num nisi hec caueantur nunq eusmodi uitia quibus sub acta exim poterunt. Verum ista sic agenda percipimus ut si necessarium pecus non adsit. adeoq expeditior curiosq ratio domandi est quam nos in nris agris sequimur. Nam ubi plaustro aut aratro iuuencum consuescimus ex domitis bubus ualentissimu eundemq placidissimum cum indomito iungimus & procurrente retinebit & cunctantem producit. si uero non pigeat iugum fabricare quo oues iungantur hanc machinationem consequemur ut & contumaces boues grauissima opera non recusent. Nam ubi piger iuuencus medius inter duos uetustos iungitur amboq mitiora molli coguntur nulla est imperium respuendi facultas. Sine n. essemus prosilit duorum arbitrio inhibetur. seu consistit duobus q dantibus. & cum inhibetur obsequit. seu conatur decumbere a ualentioribus subleuatus exhibet. propterque undiq necessitate contumaciam deponit & ad patientiam laboris paucissimis uerberibus. Est. etiam post domitum mollioris generis bos qui decumbit in sulco eum no sequitia sed ratione censeo emendandum. Nam qui stimulis aut igne aliisq tormentis id uitii exim melius indicant uere uitiosis nutrimis ignauus. sine q pulcre cocumacia plerumq seruientem fatigat. pp quod utilius est circa corporis uexationem fame potius & sitis cubitorem bouem emendare. Nam eum uehementius afficiunt naturalia desideria q plage. Itaq si bos decubuit utilissimum & pedes eius sic singulis obligari ne aut nisi stare aut progredi & per hoc pasci possit. quo facto media & siti compulsus deponit ignauiam q & minutissima est in pecore uel recullo longeq omnis bos indigena melior est q peregrinus. Na neq aque nec pabuli nec celi mutatione temperatur. neq infestatur conditione regionis. sicut ille qui ex planis & campestribus locis i montana &

si necesse sit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

aspera perducus est uel ex monemis in campestria Itaq; cū
cogimur ex longinquo boues arcessere curandum est ut in simli
pmerijs locis enducamē Item custodiendum ne in corporatione
uel spectu uel uiribs impar cum ualentiore iungatur Nā uenq;
res inferiori celeriter adfert exitium Mores huius pecudis proba
biles habetur qui sine propriores placidis q̄ concitis sed nō in
heres qui sine uerentē plagarum & adclamationu sed fiducia
uirium nec auditu nec usu pauidi nec ad ingrediendā fluuma aut
pontis formidolosi mula cibi edaces uerum in eo conficiendo leni
nam hi melius concoquūt Ideoq; robora corporum citra macies
conseruant qui ex cōmoda quia qui festinanē mandant sed cum u
tuse ex bubuli pinguem q̄ exilem bouem reddere habilis n & no
dica corporatum pecoris openiri debet esse neruisq; & musculi
robusta nō adipibs abesa ut nec sui tergoris mole ne labore o
peris degrauetur Q uecq; sequenda sine in emendis domandisq;
bobus edidimus Boues calore sub dio frigoribus mon tec
tum manere oportet Itaq; hiberna stabulatio eorum preparanda
sine stramentoq; mense augusto meru dies triginta sublate
messis precisa in aceruum arui debent Horum defectio cum
pecori tum agro est utilis liberanturq; arua sentib q estiuo tpe
per cameulo orum recisi plerunq; radicitus meretur & sim
metis pecori subiecta plurimum sterconis efficiunt Hec cum ita
cumuerimus tum de omne genus pabuli preparabimus dabimusq;
operam ne penuria cibi macies pecus boues aut recte pascendi
non una ratio est Nā si uberes regiones uiride pabulum subnim
strat nemo dubitat qn id genus cibi ceteris ppoñedi sit Q d si
in riguis aut roscidis locis non contingit Itaq; his ipsis ut ma
ximum cōmodū est q̄ sufficit una opera duob iugis que eode die
alterna tempora uice ut arare uel pascunē sic coloribus agris ad pre
sepia alendi sine boues qbs pro eodem uice regionu cibi prebent esq;
nemo dubitat quin optim sine uicia in fasce ligata & cicercula
Itaq; pruensem seruu minus comode cuem arueto paleisque ubiq;
quibda regionibs sole presidio sine ea probant max ex milio cui ex
ordeo mox & ex aruico sed iumētis iuxta apium reddentib Ordeum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

per has pbeatur bubs aut ouo temporibus anni pabula dispensentur
Januario mense fresi & aqua macerata erui quaterno sextarios mixtos
paleis dare conuenit uel lupini macerati modios uel cicercule ma
cerate semodios & super hec assatim paleis lucet etiam sit legu
minum mopia & elata & siccata uinacia que dolore exmuntur
cum paleis miscere nec dubium quin ea longe melius cu suis
folliculis anteq eluiane preberi possint Nam & cibi & uim uires
me meliamq & hilare & corpulentum pecus faciunt Si quando ab
simemus frondis aride corbis pabulatorib modios xx sufficiut ut
sem p xxx l si non modo uiroris laurea & lignea que frondes &
his si regionis permittat glans adiicitur que nisi ad saturitatem
datur scapiem parit Potest etiam si prouentu utilitate facit
semodius fabe fresi pberi mense februario plerug eade st cibi
ria marcio Aprili debet ad sem pondus adici qua terra prosim
dicunt sat erit aut pondo quadragena singulis dari ab id tn me
sis aprilis usq in id unias uiride pabulum recte secari potest
cum mkl cuiusq frigidioris locis eddem pstari A quo tempore in
kl nouembriu tota estate & deinde autumno sustinetur fronde q tn
no int & utilis q cu maturuit uel imbrib uel assiduis rorib probet
que maxime ulmea post fraxinea & abhoc populnea ulteme sme
lignea & quinea & laurea sed post estatem necessarie deficientibus
ceteris posunt & iam folia siculnea probe dari si ea copia aut simge
arbores expediat lignea tn uel melior est quernea sed eius generis
quod spinas no habet nam id quod iumperus respuit a pecore pp
aculeos nouembri mese ac decembri per semetem quiete appetit bos tm
pbendum est Plerug tn sufficiut singulis modij glandis & palee ad
saturitate date uel lupini macerati modij uel eruu aq cosparsi sextar
rij septe permixti paleis uel cicercule siliquer cosperse sextarij xij
mixti paleis uel singuli modij uinacear si his ut fuit dixi large pa
lee adiiciane uel si nil horum est per se sem pondo quadragenu sed no
proderit cibus saturi pecore nisi omis adiuuet diligentia & salu
bri sime corpore uiresq conseruet que uerog custodiunt large dato
p triduu medicamento quo componit pars pondere trifilis cupressi & e
cum aqua nocle una sub diuo habet idq quater anno fieri debet

ulemis temporib⁹ ueris estatis autem hiemis sepe etiam langor
ac nausea discutietur si meegrū gallinaciū crudum ouum ieiun⁹
faucib⁹ infens ac postero die spicas ulpio uel alij cū uino cōtens &
i narib⁹ infundas Neq; hec tm remedia salubritate ficiunt muleo lar
go sale misceas pabula qda morrubium dederis cū oleo & uino qda
porri sibos alij grana turis alij sabinā herbam purgatiuum eam mero
diluēs eaq; medicamina potanda prebeas mulci caulib⁹ ueris alee &
bulbulis albis bubus medebē Non nulli pellem serpentis aboriem
cū uino misceē sed & remedio cū dulci uino eritū serpillū & co
cta & in aqua macerata scilla quorūs ptacte potiones trium em
nare singulis diebus per triduū dare alui purgate depulsisq; ui
tijs recreare ueres Maxime tm habetur salutaris amurca si tritide
aque misceas & ea pecus infuescas que protinus dari nō pt sed
pmo cibi aspergine de exigua portione medicate aque mox pari
mensura mixta dabitur ad satietate nullo alie epote & minima esba
te utilius & boues in cursum cōcitari nam ea res aceu alui mea
ue fregneer Cauedū q; est ne ad pisepia sua aue gallina frequē Na
hec quod desidia imixtū pabulo bob⁹ affere necem Sua est cui q; sti
lencia face ualet que cū morege incidit cōfestim mutatus est sta
tus celi & in plurib⁹ partib⁹ distribuet pecori longinque regiones pe
tende sunt atq; ita segregandi sanis morbidi ne quis meer uenias
qui cōtagione ceteros labefaciat Itaq; cū ablegabunt in ea loca perdu
cenda erunt quib⁹ nullū impascit pecus ne aduentu suo & illi tale
asserne Cumcendi sunt aue q̄us pestiferi morbi exquisitis remedijs
propulsandi tunc panaris & aere ungi radices feniculi semimb⁹ misce
de & cū defruti ac molli cretici firma candentis que consump
de eoq; medicamine saluandum egrotum pecus Tum parib⁹ casie
murreq; & turis pendentibus ac tenuidem sanguinis marme testu
dinis misceatur potio cum uini ueteris sextarys tribus & ita per
nares infundetur sed ipsum medicamentum ponderis sextuncē di
uisum portione equa per triduum cum uino dedisse sat erit
Presens eam remedium cognouimus radicule quia pastores cōsilgine
uocant ea morsus inomnibus plurima nascitur omnib⁹ pecori max
est salutaris Sic enim lecta maiore uim creditur habere Vsus

eius traditur talis enea fibula pars auricula lateſſima
circūſcribit ita ut manare ſanguine ceſſet oleūt reducta appa-
reat hec & interſecus & ex ſuperiore parte auricule cū ſacta
eſt media pars deſcripti orbiculi eade fibula trāſuie & ſacto
ſonamini predicta radicula inſerit quia cū recens plaga cōpre-
hendit ita cōtinet ut ea labi non poſſit, In eam deinde au-
riculam omnis uis morbi peſtilens ſq; uirus elicit donec
pars quę fibula circūſcripta eſt demortua excidat & mi-
nime pulſa ſuperſtitis capite conſeruat Cornelius celſus & ia
uiſci folia cū uino trita p nares iſtillāt hec facienda ſi gre-
gatim pecora laborant illa deinceps ſi ſingula Cruditas ſigna ſt
crebri ructus ac ueteri ſimilis faſtidia cibi nonnūq; uentris he-
betes oculi pp quę bos neq; ruminat neq; lingua ſe deuorget
remedio erunt aque calide duo congij & mox triginta braſi
ce modice caules cocti & exacti dari ſed uno die abſtinendū
eſt alio cibo q uidā clauſum mox teſtu contenei ne paſci
poſſit cū lenticis oleaſtri qua cacuminu pondo uij & libras
una mellis una trita permiſcent aque congio que noctē una ſb
diuo hāc accp ita faucib infundūt dein tempeſta hora macerati
erui quatuor libris obiciunt aliaq potione prohibet hoc per tri
duum fieri cum omnis cauſa langoris diſcutiat Nam ſine
ulcere cruditas eſt & inflatio uentris & meſtimor maior do
lor ſequit qui nec capere cibos ſinit gemitus exprimit locoq;
ſtare nō patiat ſepe deuolere & coquere cepit caudamq;
crebrius agere Manifeſtum remedium eſt proxima clunib
partem caude uehementer abſtringere unaq; ſexariū cū uini
emina faucib infundere acp ita circa per mille & ducentos
paſſus agere ſi dolor permanet ungulas circūſecare & cruda
manu per anum inſerta ſimum extrahē rurſuſq; age curreie
ſi ne hec profuit reſ caprifici aridi conterunt & cum decoctę
aque calide dant ubi nec medicina proceſſit mittit ſilueſtris
ſolucp due libre deluunt totideq; ſexarij calide aquę miſti
p uas ligneum faucib infundunt acp ita ſub cauſa ſanguis emit
tit qui cum ſatis profluxit mittebat papiri ligamine cum cocleare

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

aquam pecus eo usq; dum anhelet. Sunt & ante detractionē
sanguinis illa remedia tribꝰ eminis tribus pinsticiali permiscetur
& post ea potione currē cogit uel salis sextans cum decē cyathis
coterē & admixto melle decocto colluria imittē albo atq; ita ci-
tatus bos agetur. Ventris q; & intestinorum dolor sedatur usu
natiū & maxime anatis. quā si cōspexit cui intestinū dolet cele-
riter torneto liberat eadem anas maiore profectu mulos &
equum genus conspectu suo sanat sed interdū nulla prodest me-
dicina. sequitur mūus uitiū quoq; signū est cruenta & mucro-
sa uentris proluuies. remedij sūt cupressum quindecim quoꝝ
totidemq; galle. et uuoꝝ quę ponderis uetustissimus ceses. qbꝰ
minutū tusis admiscent austeri uini quatuor sextarij. qui pari me-
sura per quaeriduū dispensati dantē. nec desinit lenescere mirti q; &
oleastri cacumina uiridis albos corpus ac uires carpit. operaq; inutile
reddit. quę cum accidere prohibendus erit bos potione p biduū. p̄q;
die cibo abstinendus. Sed mox cacumina oleastri & harundinis uel bacce
lenisci & multi dande nec potestas aque. nisi q; parcissime faciendā est.
Sunt qui teneram laurum colon libram & ableconum cemti cum pari
portione dederint cum aque calide duobꝰ sextarijs. atq; ita faucibus
infundant. Eademq; pabula ut supra diximus obiciant. quibꝰ uina
eorum duas libras correfaciunt & ita conterunt. cum totide uini
austeri potandumq; medicamentum prebent. omnia in humores supra
dixi. nec minus cacumina predictarū arborū obiciunt. quod si neq; iu-
uet creuerit cicatrix proluuies neq; intestinorum ac uentris dolor cibū
q; respuet & pregrauato capite sepius cōsuescit lachrima. que oculis
& pituita nari profluent. usq; ad ossa frons media unaꝫ auresq; ferro
decidant. sed uulnera facta interdum sanescunt defricare bubula
urina conuenit. At ferro rescissa melius pice & oleo curantē. Solent
etiam fastidia cibo asserre uitiosa incrementa linguę. quas ranas ue-
terinarij uocant. Hec ferro recidunt & sale cum allio pariter tricto
uulnera defricantur. donec lacessita pituita. tum uino perluit os
& interioꝝ unius horę spatio uirides herbe uel frondes dantē. dū facta
ulcera cicatrices ducant. si neq; rane fuerint. neq; aliuꝰ cibatus &
nihilominus cibos nō appetit proderit allium pinxium cū oleo p nares

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

infundere uel sale & cumela desiccare fauces uel eade parte allio tunso & allecula linire. Sed hec his solum fastidium est febrecitanti boui conuenit abstineri cibo uno die postero deinde exiguū sanguinem ieiuno sub cauda mitti atq; reposita modice magnitudinis coteos brasice coliculos triginta ex olee & caro saluiati more dimitte eamq; esam per quinq; dies ieiuno dari sita cacuia lentisci aut oleum uel tenerrima quamq; fronde ac pampinos uitis obici cum & spongia labra detergeri & aqua frigida ter die bberi potandamq; medicina sub tecto fieri debe nec an sanitatem bos emiserit signa febricantis manifestalachrime grauatu caput oculi cōpressi fluuidum saliuis os longior & cui quoda impedimento spiritus interdum & cum gemitu. Recens tussis optime saliuato furfure hordeacee discutit interdum magis prosunt arannia concisa & ijs admixta fresa faba lenteis quoq; balbulis exempte & minute molite misceq; aque calide sextarijs duo faltaq; sorbitio per cornu infundit. Veterem tussim sanari dux libre hisopi macerati sextarijs aque tribus nam id medicamentu terit & cui lenteis minime ut dura molita est anus quatuor more saluiati dabunt ac posta aqua hisopi per cornu infunditur porri & sucu oleo uel ipa fibra cum ordeacea farina conterita remedium est cuiusde radicis diligenter lote & cum farre triticeo pinsite umoq; date uetustissimam tussim discutiunt faciunt eddem pari mensura eruum sine uitulis cū correo hordeo molitū & saluiati more in fauces dimissum. Suppuratio melius ferro resecatur q̄ medicamto expresse deinde faxinus ipe qui eam contemebat calida bubula urina eluit atq; ita limamenas pice liquida & oleo imbutis colligat uel si cōtinea pars non pot lamina candente seuu caprū ut bubulum instillat quidam cum uitiosam partē minus serunt inbacture rane liuunt atq; ita equis ponderibus cocta pice liquida cū uetere assungiali nunc sanguis dimissus in pedes claudicationem affert que cum accidit statim ungula inspicit tactus aut feruore demonstrat nec bos uiciata parcem uehementius premi patit. Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est fricatione assidua discutitur uel cum ea nihil profuit scarificatione emitur ad sum

† desit hic multa

in ungulis est inter duas ungues cultello leuiter aperie postea lima menta sale acto aceto imbuta applicantur ac solea spartea pes inducitur maximeq datur opera ne fastidio estuanteſ anhelanteſq uino aspergatur & ossea adipis faucibus eor inseratur Quod si pditū uitium inheserit prodierit dequoquere laurum & ea calida fouere uerga multoq oleo & uino confestim subigere ac p omnis partes apprehendere & attrahere pelle idq optime fit sb dio sole feruente quidam flaccet uino & adipi cōmiscent eoq medicamento postomenta predicta utunt Est & iam illa grauis pernicies cum pulmones exulcerant inde tussis & macies & adulescū ptisis inuadit que ne moreē affernam radix corili in his ita ut sup docuimus perforate auricule inseratur & porri sucus instar cyme pari olei mensura misceatur & cum uini sextariis quindecim detur diebus compluribus Inter & tumor palati cibos respuit crebrumq sustinū facit & hanc speciem prebet ut bos lotus pendere uideatur ferro palatum sauciatur ut sanguis perfluat exemptum ualuolis eruū maceratum uiridemq frondem uel aliud molle pabulum dum saneatur prebere Sin opere collum contuderit ptentissimum est remediū sanguis de aure emissus aut si id factum nō erit herba que uocatur habia cum sale trita & imposita Si ceruix mota & deiecta est considerauimus quam partem declinet & diuersa uiriculi sanguinem detrahemus ea porro uena que in aure uidetur esse amplissima sarmento prius uerberatur deinde cum aditum intumuit cultello soluitur & postero die iterum ex eodem loco sanguis emittitur ac biduo ab opere datur uacatio tertio deinde leuis iniungitur labor & paulatim adiuncta perducitur Quod si ceruix in neutram partem deiecta est media que intumuit ex utraq auricula sanguis emittitur quicum ita biduum quam bos uitium cepit emissum non est intumescit collum nerusq tendinesq & inde mala duricies iugum non patietur Tali uitio compertus aiūt esse medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo & uetere oleo equis ponderibus compositum atq incoctum hac compositione sic utendum est cum distingit ab opere in epaticia ex qua bibit tumor ceruicis aqua madefactus subiciatur predictoq medicamento defricatur & inlinitur Si exceto

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

propter ceruicis tumorem iugum recusset: paucis diebus requies ab opere danda est. Tum ceruix aqua frigida defricanda & spuma argentei inlinenda est. Celsus quidem tumenti ceruice herbam quę uocatur auia, ut supdixi contundi & imponi iubet. Clauorum qui fere ceruicem infestant minor molestia, nam facile operimentem lucernam insilato potior est tri mestri custodiendi ne nascatur, ne ue colla caluescant q̄ non aliter glabra fiunt: nisi cum sudore aut pluuia ceruix in opere madefacta est. Itaq; cum id accidit uetere lacerti lacertitio trito priusq; diungantur collo cōspargi oportet. deinde ut ad siccum erit subinde oleo imbui. Si talum aut ungulam uomere leserit pice durum & axungiam cum sulfure uiua succida & candente ferro supra uulnus muriato quod idē remedium optime facit exempta stirpe si forte circulum calcauerit aut acuta testa uel lapide ungulam percusserit. Quę tamēsi alterius uulnerata est lacrus ferro circumcidetur & ita muriatur ut supra precepi. deinde sparsa calcata per triduum suffusso aceto curatur. Item si uomere crus sauciauerit marina lactuca quam greci thrimallum uocant admixto sale imponatur sub crispede eluetur calefacta bubula urina. deinde fasce sarmentorum incenso. cum iam ignis in fauillam recidit feruentib⁹ cinerib⁹ cogitur insistere ac pice liquida cum oleo uel assungia cornua eius linuntur. minus tamen claudicabit armenta si opere disiunctis multa frigida lauentur pedes & deinde suffragines cōtinēne ac discrimen ipsum quod diuisa est bouis ungula uetere assungia defricetur. Sepe & uel grauiter longiens uel cum in proscindendo aut durioni solo aut obuię radici obluctatus conuellit armos. Quod cum accidit e prioribus cruribus sanguis mittendus est. si dextrorum armus lesit in sinistro si leuum in dextro si uehementius uerumq; uitiauit item in posteriorib⁹ cruribus bene soluere. Prefractis cornib⁹ linteola sale aeq; aceto & oleo imbuta supponunt & gratissq; per triduum eadem infunduntur. quarto demū assungia pari pondere cum pice liquida & cortice pineolo iugata

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

mponeur & ad ultimum cum iam cicatricem ducunt fuligo
mfricat. Solent & neglecta ulcera scatere uermib' qui si mane
profundunt aqua frigida rigore contracti decidunt uel si hac
natione no possunt eximi marrubium aut porrii coqui & admi
xto sale imponetur id celerrime necat fracta aalia sed expur
gatis ulcerib' confestim adhibenda sunt limamenta cum pice &
oleo uetereq; axungia & extra uulnera eodem medicamento
circumlimienda ne mfestentur a muscis que ubi ulceribus mse
derint uermes creant. Est etiam mortiferus serpens illius est
& magnorum aalium noxium uirus. Nam & cupa & cepulla
sepe cum in pascuo bos mprouide supcubuit lacessita onere mor
sum mprimit muscq; araneus que greci appellant cuius
exiguis dentib' non exiguam pestem molitur. Venena ut per
ede pellit super scarificationem ferro captam herbam quam uo
cant personam trita & cum sale imposita plus etiam eiusdem
radix prodest. uel simonianum trifolium inuenitur quod fraga
sis locis efficacissimum nascitur. odoris grauis neq; absimilis
bitumini & idcirco greci eam appellant nostri aut pp
figuram uocant acutam trifolium non longis & hirsutis foliis
uiret caulemq; robustiorem facit quam protense huius herbe
succus uino mixtus mfunditur faucib' atq; ipsa folia cum sale tri
ta malagmatis mcendunt uel si hanc herbam uiridem tempus
anni negat semina eius colligta & leuigata cum uino dantur
potanda radicesq; cum suo caule & trite farine & sale comixte
ex aqua multa scarificatoms superponunt. Est etiam presens reme
dium si conteras fruticum terna cacumina quinq; libras cum eo
dem uini & duob' sextarys olei expressi & sucum faucib' in
fundas. Item cacumina eiusdem arboris cum sale trita lesa
parti super ponas celi morsus tumore suppurationeq; molietur
idem facit & muris aranei. sed illius sanatur noxa fibula enea
si locum lesum compungas cretaq; cimolia ex aceto linas. Mus
permciem quam meulit suo corpore luit. nam aal ipm oleo
mersum necat & cum impuerit conteritur eoq; medicamine
quoq; morsus muris aranei linitur. uel si id non adest humoq;

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ostendit muriam denciũ cummiũ conterit eoq; adicitur
exiguum picis liquide & exunge ut lenorem malagmatis
habeat. id impetum perniciem comouet. uel si amp̃s tumor dis
cuteretur in suppuratione conuertit optimũ est ignea lammi
conuertionem resecare & quicquid uitiosi est murere atq; ita
liquida pice cum oleo linire. Solet enim ipsum aual uiuum cre
ta figulari circumdari: quę cum siccata est callo boum suspen
ditur. ea res innoxium pecus a morsu muris annei preba. Ocu
lorum uitia plerunq; melle sanant. nam siue intumuerit asf
mulsa tricicę farine conspargitur & spongia: siue album in ocu
lo est monetanus sal hispanus uel ammoniacus uel ex alpadocis
minute tritus & admixtus melli uitiũ extenuat facit iidem tri
ta sepie testa & per fistulam ter die oculo inspirata. facit &
radix quam greci uocant. Vulgus autem nostra con
suetudine laserpicium appellat. Huius quinq; cunq; ponderi de
cem partem salis ammoniaci adicimus eaq; pariter trite ocu
lo similiter infundimus uel eadem radix contusa & cum o
leo lenefici munda uitium expurgat epiphoram supprimit.
polenta consparsa mulsa aqua & in supercilia genasq; imposita
pastinaceq; agrestis semina & succus amarantes cum melle
conleuata oculorum sedant dolorem. Sed quotienscunq; mel
alius ue succus remedijs adhibetur circumlinendus erit ocu
lus pice liquida cum oleo ne a muscis infestetur. Nam & ad
dulcedinem & ad oculorum mellis alioq; medicamentorum nõ
est sole sed & apes aduolant magnam & eam perniciem sępe
affert hirudo hausta cum aqua ea adhęrens faucibs sanguinem
educit & incrementum suo transitu cubus precludit si tam
difficilis loco est ut manu detrahi non possit fistulam uel har
dinem inserito & ita calidum oleum infundito. nam eo con
tactu animal confestim decidit. potest per fistulam deusti ci
micis odor inniti qui ubi superponimur igni fumum emisit
concepta nidorem fistula usq; ad hirudinem perfert. usq;
nidor depellat herentem si tamen uel stomacum uel intesti
num tenet. calido aceto per cornu infuso necatur. Has

medicinas quamuis bubus preceperim posse tñ ex
ijs plurima & cum omni maiori pecori conuenire nihil dubium
est. Sed & machina fabricanda est qua clausa iumenta bo
ues; cureneur ut & propior accessus medenti ipse nec ip
sa curatione quadripes reluctando remedia respuat. Est autem
talis machine forma roboreis axibus compingitur solum quod
habet in longitudinem pedes nouem & in latitudinem pars prior
dipondium semissem pars posterior quatuor pedes huic solo sepe
num pedum stipites recti ab utroq; latere quaterni applicantur ii
autem in his quatuor angulis affixi sunt omnisq; transuersis sex
temonibus quasi uacerre inter se ligantur ita ut a posteriori par
te que anterior est uelut in cauteam quadripes possit induci nec
exire alia parte prohibentibus aduersis axiculis primus autem
duabus stateminibus imponetur firmum iugum ad quod iumen
menta capistrantur uel boum cornua religantur ubi potest
& iam nunc fabricari ut inserto capite descendentibus per
foramina regulis ceruicax teneatur. Ceterum corpus laque
atum & distentum temonibus obligatur mmoeumq; mede
tis arbitrio est exponendum. Hec ipsa machina communis
erit omnium maiorum quadripedum. Q uoniam de
bubus satis precepimus opportune de tauris uaccisq; dice
mus. Tauros maxime membris amplissimis moribus pla
cidis media etate improbandos censeo cetera fere eadem
omnia in ijs obseruabimus que in bubus eligendis, neq; enim
alio differt bonus taurus a castrato nisi quod huic torua fa
cies est uegetior aspectus breuiora cornua toroſior ceruix
& ita uasta ut sit maxima portio corporis uenire paulo
suberuncior qui magis & ad meundas feminas habilis sit.
Vacce quoq; probantur altissime forme longe q; maximis
uteris, frontibus latissimis, oculis nigris & patentissimis cor
nibus uenustis ac lenibus & nigrantibus pilosis auribus
compressis malis palearibus & caudis amplissimis ungui
bus modicis modicis cruribus. Cetera quoq; fere eadem in
feminis que in maribus desiderantur & precipue ut sine

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

nouellę quoniam cum excesserint annos decem fetibus
inutiles sunt rursus minores bimis imi non oportet. Si
ante tamen conceperint partim earum remouere placet
ac per triduum ne laborent ubera exprimi postea mulctra
prohiberi. Sed & curandum est omnibus annis eque atq;
in reliquis gregibus pecoris delectus habeatur. Nam &
uise & uetustate quod gignere desierunt summendi sit
& utiq; taure que locum secundarum occupare ablegande
uel amtro dominde quoniam laboris & operis propter ueri
sterilitatem patientes sēnō minusq; iuuenci. Eiusmodi ar-
menenta maritima & aprica desiderant cestatim opicis mo
rum omnium ac leta magisq; prima pascua. Nam melius
nemoribus herbidis & fructibus & curetis quoniam ac lapi
dosis locis ducentur ungule nec tam pluuios riuos que de
siderat quam lacus manu factos quoniam & pluuialis aqua
que fere frigidior est partum abigit & celestis iucundior est
Ideoq; facile sub dio hibernat sed laxo spatio consepta facienda
sunt ne in angustijs conceptum alterq; alterius elidat & ue
mualida fortioris ictus effugiat. Stabula sint optima saxo
aut glarea strata non incommoda tamen & iam fabulosa illa
quod imbres respuat. Nec quod celeriter exorbent transmit
tuntq; sed utraq; deuexa sint humorem effundant speciemq;
ad meridiem ut facile ficcentur & frigidis uentis non sit
obnoxia leuis autem cura pascui est. Nam ut letior her
ba consurgat fere ultimo tempore estatis incendituri ca
res & teneriora pabula recreat ardentibus duris & frut
ticem surrecturum in altitudinem compescuit ipsis
uero corporibus affert salubritatem. iuxta consectam fa
xis & canalibus sal superiectus ad quem pabuli sacuri li
benter recurrunt cum pastorali signo quasi receptui ca
nitur. Nam id quoq; semper crepusculo fieri debet
ut ad sonum bucine pecus si quod in siluis substiterit
septa repetere consuescat. Hic enim recognosci grex po
terit numerum q; constare si uelut ex militari disciplina

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

mera stabulanum castra manserme. Sed non eadem in eaurros exercentur imperia. qui freni uiribus per nemora uagantur liberoq; egressus & reditus habent nec reuocantur nisi a cetu feminarum. Ex his qui quadrimis minores sunt maioresq; quam duodecim annorum prohibentur admissura illa quoniam quasi puerili etate seminandis armentis parum habentur idonei. y cum semo sunt effeti. Mense Iulio semine maribus plerumq; permutande: ut eo tempore conceptos proximo aere adultis iam pabulis edat. Iam decem mensibus uenerem perferunt: neq; ex imperio magistri sed sua sponte maremq; patiuntur atq; in id ferre quod dixi tempus naturalia congruunt desideria quoniam si etate uerni pabuli pecudes exhilarate lasciuiunt. quam si aut femina recusata ut non appeti taurus eadem ratione: qua fastidientibus equis mox precipiemus elicitur cupiditas odore genitalium admoto naribus. Sed & pabulum circa tempus admissure sorbitur femine ne sterilis reddat nimia corporis obesitas & tauris adicitur quo fortius meant: unumq; marem quindecim uaccis sufficere habunde est qui ubi iuuencam superuenerit certis signis comprehendere licet quem sexum generauerit quoniam si parte dextra desiluit marem femina se manifestum est si leua feminam id eam uerum esse non aliter apparet quam in post unum coitum forda non admittitur taurum: quod & ipsum raro accidit. Iam quinquies plena fetu non expletur libidine adeo ulera nature terminos etiam in pecudibus plurimum pollent blande uoluptatis illecebre. Sed non dubium est ubi pabuli fit letitia posse omnibus annis partum educari. Ac ubi penuria est alterni submitti: quod maxime in operariis fieri placet & uituli annui temporis spatio lacte sufficiuntur nec forda simul operis & uteri grauentur onere que cum partum edidit nisi cibis fulta est quamuis bona nutrix labore fatigatum fetu subtrahit alimentum. Itaq; & fete ceteris uiri &

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

terrosa cum hordeum macratumq; eruum prebetur & re
nerui olus torro ido molitoq; milio & pomium lacte salui
atur. Melius etiam in hos usus alemę uacce probantur q̃s
eus regionis mole ceuas appellant ee sine humilis staturę
lactis abundantes propter quod remotis earum fetibus gene
rosum pecus alienis educatur uberibus. uel si hoc presidium no
adest saba fresa & unum recte tolerat idq; precipue in
magnis gregibus fieri oportet. Solent autem uitulis noce
re lumbrici qui fere nascuntur crudis acibus. ieaq; modera
dum est ue bene conquoquam. aut si iam tali uicio laborant
lupim fermentati conterantur & osse saluiei more faucibus
ingeratur. Proest & iam cum arida fico & eruo conte
ri herba fumonica & formata in offam sicut saluiatum
dimitti facit iddem assimque pars una tribus partibus hiso
pi permixta. Marubij quoq; sucus & porri ualet eusmodi
necare animalia. Castrare uitulos Mago censet dum ad
huc teneri sint ut q̃ id ferro faciat sed ipsa ferula compri
mere testiculos & paulatim confringere. idq; optimum gen⁹
castrationum putant. quod adhibetur etati tenere sine uul
nere. Iam ubi iam induruit melius binos q̃ annicul⁹ ca
stratur. idq; facere uel autumno luna decrescente precipit
uitulumq; ad machinam deligare. deinde priusq̃ ferrum ad
moueas duabus anquistis ligneis regulis uelut forficibus ap
prendere & ipsos neruos quos greci
ab eo appellant quod ex illis genitales partes dependent co
pressos deinde textis ferro resecare & expressos ita recidere ut
extrema pars eorum adherens predictis neruis relinquatur.
Iam hoc modo nec eruptione sanguinis periclitatur iuue
cus nec in totum effeminatur adempto omni uitiente for
mamq; seruat maris generandi uim deposuit quam tamen p
sam non protinus amittit. nam si pateris cum arrenem cu
ratione feminam inire constat ex eo posse generari sed mi
nime id permittendum ne profluuio sanguinis intereat. Ve
rum uulnera eius sarmentitio cinere limenda sine abstinentia

eo die ab humore & exiguo cibo alendus sequenti triduo
uelut eger cacuminibus arborum & defecto uirili pabulo ob
lecandus, prohibendusq; potione multa. Placet etiam pice liq
da & cinere cum exiguo oleo ulcera ipsa post triduum lim
re. quo & celerius cicatricem ducant nec a muscis infe
steneur. Hactenus de bubus dixisse abunde est. Quibus
De Eq̃s cordi est educatio gẽris equini maxime conuenit prouidere
auctorem industrium & pabuli copiam que utraq; ue l medi
ocria possunt alijs pecoribus adhiberi. Summam sedulitatem
& largam satietatem desiderat equicium. quod ipsum tripar
Eqcium. tito diuidetur. Est enim generosa materies que circo sa
crisq; certaminibus equos prebet. est mularis que pretio
fetus sui comparatur generoso. est & uulgaris que me
diocres femmas mares q; progenerat. ut quecq; est fistan
tior uta ubere campo pascitur. gregibus autem spaciosa
& palustria. nec nouerint pascua eligenda sunt. riqua
nec umq̃ siccata bacuane magisquam stirpibus impedita fre
frequenter quentior mollis potius quam proceris herbis habundantia.
Vulgaribus equis passim maribus ac femmis pasci permit
tetur. nec admittere certa tempora seruentur. generosis
circa uernum equinoctium mares iungentur. ut eodem
tempore quo ceperint iam letis & herbidis campis post
annum mensem per uocum labore fetum educere. nam
mense duodecimo partum edunt. Maxime ueraq; cunc
dum est predicto tempore anni. ut tam femine quam ad
missarijs desiderantibus coeundi fiat potestas. quoniam id
precipue armentum si prohibeas libidinis exemulatur furi
is. Vnde & iam ueneno mdicum est nomen.

Quod equine cupidim similem mortalibus
amorem accendit. Nec dubium quin aliquot regiones tan
to flagrent ardore coeundi femine. ut & iam si mares
non habeant assidua & nimia cupiditate figurandus sibi
ipse bene rem coheralium more aurum ueneo concipiat

Quae enim poeta licentius dicit scilicet Nec omnis
furor est insignis equarum Illas ducit amor trans gargara
transque sonantem Ascanium superant montes & flumina
tantum Continuoque auidis ubi subdita flamma medullis
Vere magis quia uere magis calor redit omnibus Ille om
nes uersae in Zephirum stant rupibus alti exceptantque le
uis auras & saepe sine ullis coniugiis uentos grauide mi
rabile dictu Cum sit notissimum etiam sacro monte hy
pane qui procurrit in occidentem uxta oceanum frequen
ter equas sine coitu uentum pertulisse foetumque educasse qui
tamen est mitis quod triennij priusquam adolescat morte
assumitur Quare ut dixi dabimus operam ne circa
equinoctium uernum equae desiderijs naturalibus aguntur
Equus autem pretiosos reliquo tempore annj cum remo
uere oportet a feminis ne aut cum uolent ineant Aut
si id facere prohibentur cupidine solicitationis noxam con
trahunt Itaque uel in longinqua pascua marem placet able
gari uel ad praesepia contineri eoque tempore quo uocatur
a feminis roborandus est largo cibo & appropinquante ue
re hordeo ernoque fagmandus ut Veneri superesse quanto
que fortior merit firmiora semina praebeat futuro fetui Qui
dam etiam praecipiunt eodem ritu quo mulus admissarium
fagmare ut hac fagina hilaris plurimis seminis sufficiat Ve
rumtamen nec minus quam quindecim nec rursus plures
quam uiginti unus debet implere Hisque admissae pe
rima usque in annos uiginti plerumque idoneus est
Quod si admissarius inbers in uenerem est odore profri
cetur detersis spongia femine locis & admota naribus equi
rursus si qua mauem non patietur deterita scilla naturalia ei
linuntur quae res accendit libidinem nonnunquam igno
bilis quoque uulgaris eligit cupidinem coeundi Nam ubi
admotu fere temptauit obsequium femina abducitur & iam
paueniori generosior equus imponitur Inde maior pre
gnantibus adhibenda cura est largoque pascuo firmandae Id

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

si frigore hiems herbe defecerint tecto contineantur ac neque opere neq; cursu exerceantur nec frigori committe[n]r nec in angusto clauso ne alie alienum conceptus eliduat. Nam hec omnia incomoda fetum abiqunt quod si tame aut partu aut aborto equa laborauit Remedio erit felicula erba & aqua tepida permixta addacta per cornu fin autem prospere cesserit minime manu contigendus pullus erit Nam lediatur & cum leuissimo contactu tanq; cum adhibebitur & ut & amplo & calido loco cum matre uersetur ne aut frigus adhuc firmo noceat aut mater in angustijs eum obterat Paulatim deinde producendus erit prouidendumq; ne stercore ungulas aduratur Mox cum firmior fuerit in eadem pascua in quibus mater est diuertendus ne desiderio partus sui laboret equa. Namid precipue genus pecudis amore natorum nisi fiat potestas noxam trahit Vulgari femine solemne est omnibus animis parere generosam conuenit alteriis continere quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum preparetur Varem putant mmorem trimo non esse idoneum admissure posse uero usq; in nouesimum annum generare. Femmam bimam recte concipere ut post tertium annum emixa fetum educet eandemq; post decimum non esse utilem quod sex annos a matre tardarie atq; mbers prodeq; siue ue femina siue ut masculus concipiatur nostri arbitrij fore democritus affirmat qui precipit ut cum progenerari marem uelimus sinistrum testiculum admissarij linea funiculo alio ue quolibet obligemus cum femmam dextrum eddemq; in omnibus pene pecudibus faciendum censet Cum uero natus est pullus confestim licet indolem extimare si hilarus si intrepidus si neq; conspectu noue rei audax ut terreatur si ante gregem procurrit si lasciuia & alacritate interdum & cursu ceteros equales exuperat si fossam sine cunctatione transilit ponteq; flumenq; transcendit. Hec erunt honesti animi docu[m]enta

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

forma equi.

Corporis uero forma constabit exiguo capite nigris oculis
naribus apertis breuibus auriculis & arrectis ceruice molli
lataq; nec longa densa cute & per dextram partem profu
sam lato & musculorum toris numeroso pectore grandibus
armis & rectis lacertibus flexis. spina duplici uenere subsidio.
testibus pambus & exiguis. lateis lumbis & subridentibus cau
da longa & secta, crispaq; mollibus atq; aleis rectisq; crurib
us teretibus genu paruoq; & leui metorsus spectanti rotundis
clunibus femoribus torosis ac numerosis durisq; ungulis & altis
& concauis rotundisq; quibus corone mediocres superponi
sunt sic immersum corpus compositum ut sit grande sublime
erectum ab aspectu quoq; agile & ex longo quantum fi
gura permittit rotundum Mores autem laudantur qui sp
explacido & exconcitati nitissimi & lam hi & obsequia ad
reperiuntur habiles & ad certamina laborem

equus ad usum domesticum recte doma
tur certaminibus autem expleto triennio sicut tamen post
quantum demum annum labori committat animus note cu
corpore mutantur Nam dum bimus & sex mensium est me
dij dentes superiores & inferiores cadunt Cum quantum aqui
jis qui camni appellant derectis alios asserit Intra sextum dem
annum molares superiores cadunt Sexto anno quo primos
mutauit exequat septimo omnis expletur equaliter & ex eo
canaros gerit nec postea quot annos sit manifesto comprehendi
potest Decimo tñ anno tempora cauum incipiunt & superci
lia nonnunq; canescere & dentes prominere hec que ad ætatem
& mores corpusq; & ætatem pertinere dixisse satis habeo nunc
sequitur curam recte & minus ualentiu demostrare Si saeis
est macies celerius in torrefacto tritico & ordeo reficit Sed
& uini potio danda est ac deinde paulatim eiusmodi cibi sub
trahendi primitus hordeo & furfuribus dum consuescat faba
& puro hordeo ali & hec minus quotidie corpora pe
cudum quam hominum defricanda sunt ac sepe plus prodest
pressa manu subigisse terga qui quam si largissime cibos ebeat

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Mulcum autem refert robur corporis ac pecudum seruare quod utrūq; custodiemus si idoneis temporibus ad presepia ad aquam ad exercitationem pecus duxerimus cumeq; fuerit ut stabuleneur sicco loco ne humore madescant ungule quod facile euitabimus si aut stabula roboreis axib⁹ cōstruta aut diligenter subinde emundata fuerint humus & palee super iecte Plerunq; iumenta morbos concipiunt lassitudine & estu nonnunq; & frigore & cum suo tempore urina nō fecerint uel si sudent & a concitatione confestim biberint ut si cum diu steterint subito ad cursum extimulata sint lassitudini quies remedio est ita ut in fauces oleum uel adeps uino mixta infundantur frigori fomenta adhibeantur capūq; & spina tepenti adipe uel unguento liniuntur si urina nō facit eadem fere remedia sunt Nam oleum immixtum uino supra ilia & renes infundit & si hoc parum profuit mel le decocto & sale collurium tenue indicit quo maturina uel mque caruia uel turis mica uel bitumine collirium inferunt naturalibus hec eadem remedia adhibentur si genitalia deusserint Capitis dolorem indicant lacrime que profluunt aureq; flaccide & cervix cum capite aggrauata & in terram submissa Tum rescinditur uena que sub oculo est & os calida fouetur cibo q; abstinet primo die inde postero ante potio ueluno tepide aq; prebetur ac uiride gramen tum uetus fenum uel molle stramen tum substernitur crepusculoq; aqua uerum datur parumq; ordei cum uiridib⁹ ut per exigua portione cibi ad usta perducantur Si equo maxille dolent calido aceto fouende & assumpta uetere confricande sunt eademq; medicina tumentib⁹ adhibenda est Si armos leserit aut sanguinem demiserit medio fere in utroq; cruore uene soluuntur & tum pollice cum eo qui profluxit sanguine mixto arma linuntur & ne plus iusto examinet stercus ipsius iumenti fluentib⁹ uenis admotum fasceis obligat posteroquoq; die ex issdem sanguis detrahat eodem modo curetur hordeoq; abstineatur exigue feno dato Postridium deinde usq; in diem sextum porri succus instar trium cuiatorum mixtus cum

olei emina fauc̃ib⁹ p cornu infundatur. Post sextum diem lente
ingredi cogatur & cum ambulauerit in pisc̃inam dimittatur eum
conuenit ut natet. Sic paulatim infirmorũ cibus adiutus ad iusta
p̃ducitur. at si bilis molestia uimento est uenter tumescit & emu
tit uentos manus imita inferitur alui & obsessi naturales exitus
adaperiunt̃ exemptoq⁹ stercore posita ea cumlia bubula & herba
pediculari cũ sale trita & decocta melli misc̃entur atq⁹ ita facta
collyria subiciunt̃ que uentre mouent, bilemq⁹ omne deducunt.
Q uida mane trita quadrate cũ emina uini fauc̃ib⁹ infundunt
& annul liquida pice oblinunt. alia marina aqua lauat aluum
alij recentia. Solent etiam uermes in qua lumbrici nocere ieiu
nis, quoꝝ signa sunt si inquieta cum dolore crebro uoluitur si admo
uent capita. uetero si caudam sepius iactant. presens medicina
est ita ut sup̃ scriptum est. inferũ marra & finum exim̃ deinde al
cum marina aqua uel muria dura lauare. postea radice capparis
tritam cum sextario cum aceto fauc̃ib⁹ infundere. Iam hoc modo
p̃dicta necessaria aũalia. Omni aũt imbecillo pecori alec substernẽ
dum est. quo mollius cubet. recens tussis celeriter sanat̃ pinxita
lente & a ualuulis seperata, minutecq⁹ molita. que cum ita facta
sunt sextarius aque calide in cadẽ mensura leneis misc̃etur & fau
cib⁹ infundit. Istis q⁹ medicina triduo adhibetur ac uiridib⁹ herbis
cacuminib⁹q⁹ arborum recreatur egrotũ pecus. Vetus aũt tussis dis
cutit̃ porri suco trium cyatoꝝ cũ olei emina cõplumb⁹ infuso. Isdem
q⁹ ut sup̃ monuimus cibis prebitis imperatumq⁹ & quicquid scabies
acero ex acumine defricant̃. nonnulli si pmanet̃ paruis ponderib⁹
pmixtis uitro & scisso acumine cum aceto linunt̃ pabulo seruie
tissimo sole usq⁹ eo strigile radunt̃ quoad eliciat̃ sanguis. Tum ex
eoq⁹ misc̃entur radices agrestis herbe sulfurq⁹ & pix liquida cui alu
mine eo medicamine p̃dicta uicia cunct̃ linter triduo bis die sub
luit̃ aq⁹ calida. mox decocto agresti sale cum adipe defricatur
dũ fame usq⁹ emanat. Scabies mortifera huic quadripedi est nisi
celeriter succurrat̃ que si leuis est̃ inc̃ipiat cadẽtis sobole uel ce
dre uel oleo lenteisci linitur. uel urtice semine & oleo detritis ut
unguine ceu quod in locis fallicus tignus remittit precipue ꝺi

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

hunc noxe saluarus est adeps marum uiculi sed si iam muetera
uerit uehementiorib opus est remedys pp quod bitumine &
sulfure & uetero pici liquide assingues ueteri comixta pam po
dere in quocunq; atq; ea copositione curat ita ut pus sca
bies ferro exasa perluat urina Sepe & scalpello usq; ad uiuum
resecare & aputare scabiem profuit Atq; ita fatis ulceribus
mederi liqda pice atq; oleo que expurgat & replet uulnera &
que quis cu expleta fuit ut celerius cicatricem & pilum du
cere mai pderit sulpo & aeno ulceri mfricata Muscas q; uul
nera mfestantes sbmouebim pice & oleo uel unguie ifusis ce
tera eru farina recte curant Cicatrices oculor ueruna salua
& sale defricata extenuat ut cu fusili sale trita sepie testa uel
femie agrestis pastinace pmisto & per linteu sup oculos expsso
Omnis dolor oculorum multone fuci plangrmis cu melle &
caprio ut scid no est utiq; tm mino celeriter leuat Nonnuq;
etiam per nares pfluuiu sanguims piculi accidit idq; repssum e
mfuso nardi uiridis coriandri fuco Inueterati & fastidio cibor lan
guescit pecus eius remediu est genus seminis quod apis appellat
cuius duo ciati triti diuquit olei ciatis trib & uini sextarioiatq;
ita faucib mfundunt & nausea discutit Si caput ally triti cu
cumini semina sepius potandum prebeas Suppurio melius ignea
lamina & frigido ferramento resecat & excisa postea lnamentis cu
ratur Si etiam illa pestifera labes ut mera pancos dies eque sbit
macie & demde morte corripiat Quod cum accidit quaternos
sextarios qui singulis p nares mfundi utile est si minoris forme
fuit nam si minoris etiam congios ea res omne pituita p nares
elicit & pecude expurgat Rana quidem sed & hec ea quoq; ne
rabies ut cum in aqua imagine suam uiderint amore mori ca
piant Et per hunc oblict pabuli tabe cupidis meant eius uase
sapie signa fuit cum per pascua uelut extimulate cocursant
sbm circuspicere requit ac desiderare aliq uidet meneis error
discutit Si decidas ad aquam cum domu speculata deformitate
sua pstine imagis abolet memoriam hec de uniuerso equi
que facis dicta sunt ille ppe scripta Sp his quib mulor greges cur

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

est diligenter exquirere atq; explorare parentes sueue prius fuis
& mare quorum alteri no est idoneus labor n d ex duob⁹ fingē equū
cōuenit quoniam usq; x annos decē amplissime atq; pulcherrime
forme membris fortib⁹ patientissima laboris eligē ut discordantē
utero suo generis alterū stirpē mistum facile recipiat ac perferat
& affectā no solum corporis bona sed ingenij conferat Hec cum
difficule mixta generalib⁹ locis aduenit femina cū & cōcepta di
utius in partum adolescit utq; pacto ano mese decimo decimo uix
edunt natisq; inberet plus fecordie pene cp̄ ugoris matri Verum
eque dictos ut m usus mmore cum repuit maior e labor eligedi
maris quoquomo sepe iudicium probantes frustr expim tu mlt
admissarij speciem mirabilissima sobole firmat uel sex proge
nerant Nam siue parui corporis femias fingat siue & speciosi
plures mares cp̄ feminas reditum patris familie minus ut quidam
cōtempti ab aspectu pretiosissimar seminū fetuces sine Homiū ali sine
quis generositate suam naus exibe sed hebe si uoluptate mrissim
solicitat ad uenere Huius sensum magistri sub admota gnis eius
dem femina cp̄ silla silib⁹ familiariora fecit natura teatq; obiecta
asina cū supiecta eblandiri sime uelut incensum & occecati cupi
dine subtracta quā pecierat fastidire imponit eque & ec alteri
genus admissarij furentes in libidine quod nisi asu inhibetur
affert gregi pernicie Nam & sepe uiculis adrectis quadas
inquietat & cū admittit cruribus dorsisq; feminar ipsis mor
sus quod ne faciat paulisper ad molam iuctus a maiori fontium
labore temperat & sic uenerī modestior admittit Hec in alter
admittendus est etiam clementiorq; libidinis cum multū refert
naturalis fortis pecudib⁹ ingenium medica excitatione cōcuti
atq; excitari uegetiore que fretu mare femine miungi ut ta
cita quadrantis semina ipsa principis agilioribus figurent Mulos
aut no solum ex equa & asino & ex asina & equo Ceteq; onagros
& equa generat quida uō no diss mulandi auctores ut M Varro
& anee cū Dionisius ac Mago prodiderit mulos fetus regio
nib⁹ africe alteo no prodigiosis hic ut ex familiares sine mco
lis partus enī cp̄ sint nobis equis Neq; in ullum est in hac pecore

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

aut ãc aut forma ꝑstantius ꝙ q semmabitu in sinus possit huc
aliquatenus cõpari quod ꝓgenerat onager nisi ꝙ domitu ꝙ semil
cõtumax siluestris mores strigo sime ꝙ patris ꝓferret hitum ꝫ ꝫ
eiusmõi admissariu nepotib magis ꝙ filijs utilior est Nam ubi ast
na ꝙ onager natus admittit eque per gradus infra ꝙ a fortitu
ꝙd ex eo prouenit pena forma ꝙ modestiam fortitudine celeri
tatemq; auita refert Qui ex equo ꝙ asina cõcepti generantur
ꝙ quis a ꝓre nome traxerint ꝙ hinni uocat materi per omnia
magis similes sime ꝫ ꝫ comodissimu ꝙ asinu destinare mula
generi semnado cuius ut dixi spes exprimenda ꝙ speciosior Verũ
tn nõ alr ab aspectu probam debꝫ ꝙ ut sit amplissim corpõs
cernice ualida robustis ac latis costis pectore musculoso ꝙ uasto
femimbs lucentibs crumbs cõpactis coloris mgnr uel maculis Nam
murinus cum sit in asino uulgaris tum ꝙ nõ optime respondet
in mula nec nos uniuersa quadrupedis species decipiat si qualem
probamus conspicimus Nam quemadmodum arietu que sint in
lingus ꝙ palatis macule plerunq; in uellentibus agnor deprehendit
Ita si discolores pilos asinus in palpebris aut auribs gerit sobolem
quoq; frequenter facit diuersi coloris qui ꝙ ipse ꝙ iam si diligen
tissime in admissano explorat est sepe tn domini decipit Nam
interdum ꝙ iam extra ꝓdita signa dissimiles sui mulas singit qd
accidere nõ alr nec ꝙ ut aut thus color ꝓmordijs semmum mixta
reddat nepotib ꝫ qualem descripsi asellum cum est prima
genitus oportet matri statim suberah ꝙ honorand eq ꝫ ꝫ ici accep
time tenebris salla Nam obscuro loco partu eius admoto ꝓdit
est quasi ex ea natus alitur cui dem cum decem dieb ꝫ sue uice
qua semper possea destinanti ꝓbꝫ ubera Sic nutrit admissarius
eq ꝫ diligere condiscit Interdum ꝙ iam quia mis materno lacte sit
educatus potestate ut conuersat equius familiarit earum con
suetudine appet sed ei nõ oportet mmori ꝙ primo mare mitt
atq; id ipsum si concidat uere fieri couenit cu ꝙ defecto anni
pabulo ꝙ largo hordeo firmandus nonnull ꝙ saliuandus erit Nec
tn tenere femine comittend Nam nisi ꝓpius ea mare cocium assi
duitate admissariu calcib proturbat ꝙ iniuria depulsum et ceteris

equus mulus

equis reddit inimicu. Id ne fiat ne genera uulgaris admouet
qui solicitet obsequia femine neq; ips ei mre simt. ps si iam est
equa ueneris patiens cossim abacto uiliore prioso mari miun
gut. locus est ad hos usus extructus macinam uocant rustici
duos parietes aduerso cliuolo medificatos qui angusto interuallo
sic inter se distent ne femina colluctari aut admissario asce
denti auertere se possit. aditus est ex utraq; parte sed ab in
feriore clarior patet. ad qd capistrata. imo clara cohercui equa
re & pronam meliusq; meumq; femina recipiat & facile sui corpo
ris ascensum ab editiore parte minori quadrupedi prebeat que
cum ex asino concepit edidit pullum sequitur ame uacuo nutre id
n utilius est & qd quidam faciunt ut & fetam mulionibus ad
missio equo ipleant. Amicula mula recte a matre repellit ad
mota motib; aut scrip locis pascitur. ut ungulas durent sicq; post
modu longis ueneribus habilis. Nam cui elli aptior mulus. illa q;
agilior sed utrq; sexus & uim recte gradi & tram comode pro
scindit msi si primum quadrupedis rone rustici onerant aut ca
pus graui grebra robora boum deposcit medicinas. his pecoris
plerunq; iam aliis generib; edocui. Propria en quedam uicia mu
larii no omitta quor remedia suscripsi. Equieni mule cruda
brassica dat. suspmiose sanguis detrahit & cum sextario uini atq;
olei cyris semucia. marrubii sucus mstar emine mixtus infundit
suffraginose hordeacea farina imponit. mox suppuratio ferro re
clusa lniameris curat. uel cari optimi sextarius cu libra olei per
nare sinistram dimittit admiscet q; huic medicamini tru uel
quattuor ouor albus liquor separis uitellis femis secari & in
terdu muri solet. Sanguis dimissus in pedes ita ut equis emittit
uel si est herba quā uenatru uocant pro pabulo credit est
cui seme decrium & cum uino datu pdicto
uicio medet. Macies & langor submouet sepius data potione q
recipit semucia sulfuris ouiq; crudi & murre pondus de
narius hec trita uino admiscent atq; ita fauci infundit sed &
tus fidorique ueneris eadem ista eque medent. Ad macie nulla
res tm quatum medica pt ea herba uiridis. nec orde en auida fer

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uice sagmat uimenta uex modice dmda ne nimio sanguie
stranguleť pecus lasse & estuanti multe adeos in sauces dimittť
uiz qp ťes suffundiť Cętera exequem in mulis sicue prioribus
huiꝰ uolumnis parabꝫ emdabimus que cuꝫ bou eq̃ꝫ ꝯinet
L·IVNII MO·CO·REI RVST·LIBER VII EXPLICIT·VTER-
RINARIVS MEDICINALIS· INCIPIT DEcIMVS EIVSDEM·
·I· De minore asello ·II· De oub emendꝫ tuendisꝫ ·III· De Arietib
·IIII· De oubus tedis· V· Medicina pecoris oiulli· VI· De officina
pastorum· VII· De caprisꝫ VIII· Medicina eaꝝ VIIII· De casto fa-
ciendo· X· De subus· XI· Medicine eaꝝ XII· De castratione· XIII·
De cambus· XIIII· Medicine eaꝝ

EMINORE Pecore diximus P. silume ꝓcupũ tenebit
minor minora archadie· utilis hic uulgarisꝫ asellus· cui
plericꝫ rusticar, rerũ auctores in emendis tuendisꝫ
iumentis ꝓcipuam rõnem uolumt esse nec iuria Na
& iam eor re qd pascue alvet contineť pt exiguo &
qualicuꝫ pabulo conteneus quippe uel sbtis spinisꝫ ut pruticis
alitur uel obiecto fusce frumentoꝝ paleis nõ que pene omnib regi-
onib abundãt & iam q̃ liscit tum ꝓuidentis custodis negligentiaꝫ
sorcissime sustinet plagaꝫ & pecunie tolerantissimꝰ pp que tardius
deficit q̃ ullum aliud armentum· Nam laboris & famis maxime
patiens raro morbis afficit· huius ętatis cũ exigue curele prima &
necessaria opa sup pomoriũ respondeat cũ & facilem terra qualis
in bethica, cotaꝫ libie si leuib arcitriꝰ proscindat & nõ minima
pondere uehicula trahat· Sepe & celeberꝝ mus poeta memorat
tardi costas agitatur asselli· utilib aut onerat pomis lapidibꝫ reuer-
tes mussum aut aere massam picis urbe reportat· Iam uõ molae
& coficiendi frumẽti pene solennis est huius pecoris labor q̃ uer
omne rus cuꝫ maxe necessariũ instrumentum desiderat asel
lum· qui ut dixi plenaꝫ utes lia & uehere & in urbem reportare
collo uel dorso cõmode pot q̃ ualiꝰ aut species eius uel cursu pro
batissima sit supiore libro cũ de pcioso ꝓciperet satis dictum est· Post
quadrupedis oiulli pecoris secunda rõ est que ꝑma sit si ad utilitatis

magnitudinem refernas. Nam id precipue nos contra violentiam
frigoris protegit corporibus q nostris liberiora pbet uellamina cum
et casei lactisq abundantia no solu agrestis saturat sed et elega
tium mensas iucundis & numerosis dapib exornat. Subdu uero
nationib frumenti experibus uictu comodat ex quo nomadum
ceterarumq plurim Galathopote ducitur. Ig id pecus q
uis mollissimu sit ut ait prudentissimus celsus ualitudini tuis
sime est minimeq pestilencia laborat. Verumtamen eligendu
est ad hanc locu quod semper obseruari no solu in hoc sed et in co
tra ruris disciplina Virgilius precipit. cum ait. Nec uo terre ferre om
nes omnia possunt. Pinguis & campestris siceus procerus ouis tolera
gracilis & collinus quadratus. siluestris & montosus exiguus. preci
plamisq noualib tectum pecus comodissime pascit. idq no solum
quib sed et colonis plurimum refert. Generis eximij calabras apu
lasq & miles nre existimant. earumq optimas tarentinas. Nunc gallice
pciosiores habent earumq precipue alentates. Iternque circa parma
& mutina macris stabulant campis. Color albus cum sit optim
cum est & utilissimus. q ex hoc plurim fiunt. Negs hic ex alia sunt
& suapte natura pcio comendabilis pullus eque fuscus quos pbet
in italia pollencia in hetruria corduba nec minus asia rutilos quos
uocat erythreos sed et alias uarietates in hoc pecudis genere
docuit usus exime. Nam cum in municipiu gaditanum ex uicino
africe mari coloris siluestres ac feri arietes sicut alie bestie mune
rarijs deportarentur. M. columella patruus meus acris uir inge
nij atq illustris agricola quosdam mercatus in agros transtulit
& mansuefactos cecisq ouibus admisit. ex primu ortos sed paterno
loris agnos ediderunt qui deinde & ipsi tarentinis ouib impoti te
nuiores uelleris arietes progenerauerunt. Ex his rursus quicq con
ceptum est materna mollitie paterni & auitu retulit colorem.
Hoc modo Columella dicebat qualecunq specie que fuerit in be
stijs per neporum gradus mutata ferietate reddidisse. Ad proposi
tum reuertor. Ergo duo genera sunt ouili pecoris molle & hir
sutu. sed in utroq uel emendo plura communia queda ob. q ppa. generosi
que obseruari conuenit. Communia in emendis gregibus fere illa

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

si caudor lane maxime placet numq̃ candidissimos mares legeris
quoniã ex albo sepe fuscus editur partus erithreo uel pullo non
nunq̃ gnatur albus Itaq̃ nõ solum ea rõ est probandi arietis
si uellere candido uestiat sed ie si palatum atq̃ lingua cocolor la
ne est Nam cũ he corporis partes nigre aut maculose sine pul
la ut eiam uaria nascatur proles ideq̃ inter cetera exime talis
numeri significatur idem qui supra illum aut cuius aries sit
candidus ipsa nigra subest udo em cum lingua palatũ recte ne
maculis infuscet uellera pullis nascentium Vna eadẽq̃ rõ est
in erithreis & nigris arietib quor similr ut iam dixi neutra
pars esse debet discolor lane muleoq̃ minus uniuersitas ipsa ter
goris maculis uarietur ideo nisi lanatas oues em non oportet quo
melius unitas coloris appareat Que nisi precipua est in arietib
paterne note plerunq̃ natis inhereat habitus aut maxime pro
batur cum est aleus atq̃ procerus uenero promisso atq̃ lanato
cauda longissima densaq̃ uellera fronte lata tesqb amplis iuxta
cornib nõ quia maior hic sit utilis nam est melior mutilus aries
sed quia maxe nocent iuxta potius q̃ sibecta & pacula cornua ubi
in regionibus ubi celi uiduus uentosusq̃ est capros & arietes apta
uerimus uel amplissimis cornib que eam profecto aleaq̃ maxima
parte capitis a repentino defendat Itaq̃ si plerunq̃ é atrocior hiems
hoc genus eligem si clemetior mutilum probabim mare em est
illud icomodum in cornua q̃ cũ seniat se uelut quasi naturæ loco
capieis armatũ frequẽter in pugna procurrit & sic in femas q̃
procacior Nam uitale q̃ius solus admissure nõ sufficit uolentissime
persequit nec ab alio tempestiue pascit mire gregem nisi cũ est
fœcundus libidine mutilus aut cum se cornu exarmatu intelligit nec
ad rixam pronus & est in uenere melior Itaq̃ capri uel arietes pecudi
seuicia pastores hac asturia repellũt mesure palatis robusta tabula cõ
figunt aculeis & aduersam fronti cornib religant ea res feriã prohibe
a rixa cũ simulatum quo ictu ipsi se feriant Epicharmus aut simon
famus qui secundum medicinas diligentissime cõscripsit affirmat pugnace
arietẽ integri cerebri secundũ auricules fortes cornibus quo circumeun
tes gregem eius quadrupedis etas ad generandũ optima é trima nec amen

mhabilis usq; in annos octo semis post bimatu marem debene luues
q; habet quinquennis fatisce post annu septimu ipo ut dixi mera
ris ouis meensis uarium & canum comaq; improbabis d sic meri
coloris maiore crimedencem minace sterilem repudiabis eligef
bimam uasti corporis cerui & prolixi uili nec asperi lanosi &
ampli uteri nam uitandus est glaber & exiguus atq; hec fere co
munia sunt & copanandis oubus illa ee euentabis humili facere
stabula sed in longitudine porrecta in latitudine profectam ut simul
& hieme calide sine nec anguste sedis obligme ea pom debene
contra meridiu diem Sanaq; id pecus quius ex omnib; aliis uentis
simum frigoris in impacientissimum est nec minus estiui uaporis
Itaq; cohors clausa sdim macerie sipom uestibulo debe ut sit mo
tantus exitus esumdi deiq; opa ne quis humor gsistat ut semper
q; aridissima felicib; ut culmis stabula consternas sine q plurus & me
lius meubene fere sine colla meditissima neq; earu ualitudo q popue
custodienda est infestet ulgine Omni aue pecudi larga pbeda sut
alimenta Nam uel exiguus mus cum pabulo sariat plus dno reddit
q; maximus grex si sensit penuriam Sequens noualia no solum her
bida sed que plerunq; uidua sunt spinis utemur enim sepius auctor
tate diuini carminis Si tibi lanitium curae est primu aspera silua lap
pe tribulig absint Nam ea res ut ait idem scabras ouis red
dit cum consis mlutus adhesit fudor & hirsutis secuerit corpora
uepres Tum & q otidie minuit lana que ideo prolixior in pecore
cocrescit taneo magis obnoxium est rubis quib; uelut hamis micat
a piscentum corporibus uellitur Molle no pecus & uelame quo pro
tegit amittit atq; id no paruo sumptu reparat Incer auctores fore
constitit primu esse uernu pabus si sit matune sincera fetu circu
iulium mensem Prius ut haud dubie probatis ut mensem unde
mam finitum dem uincati cum ficum pecoris excipiat & totius
autumni pabulo saciatur agnus an meticium frigorum atq; hiemis
ceiunium cofirmet Nam melior est autumnalis uerno sicut ait ue
rissime celsus qui magis ad rem pinet ut an estiuum q; hibernum
solstitiu conualescat solutos ex omnib; aliis brima comode nascitur
ac si res exigit ut plurimi mares progenerandi sine Aristotele Vir

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

callidissimus rerum nature cepit admissure tempora obseruare siccis diebus halitus septemtrionales & coitus uetum grege pascam & eum speciosa admittat pecus At si semine generande ex sunt austrinos placuit capere ut eade ratione matrices meane Nam illud quod pore libro docuimus ut admissarij dexter uel & sinister unculo testiculus obliget in magnis gregibus opositum est post securam deinde longinque regionis opilio ulicius fere omnem sobolem passione reseruat suburbane teneros agnos dum adhuc herbe sunt exptes lamo tradit quoniam & parua sumptu deuehunt & ijs sumotis fructus lactis ex matribus no minor percipit submitti in eum uicinia urbis quicuq; oportebit Nam uernaculum pecus peregrino longe est utilius neq; comitti debet totus grex effectus senectute dominum destituat cum presertim boni pastoris uel prima cura sit annis omnibus inde morituros uicissim q; omnium locum totide uel & plura capita substituere qm sepe frigor atq; hiemis seuicia pastorem decipit & ex eo uix meremur quas ille tempore autium meus adhuc & colendas no sumoueras quo magis & pp hos casus nisi que ualidissimo anno coprehendat hiemi nouaq; progenie re pleatur numerus quod qui facile seruare debebit ne minori quadrima ne ue ei que excesserit annos dato prolem submittat ne ultra enim etas ad educandum & idonea tum & quod ex uetere materia nascit plerunq; cogenerati pareneis se nimiu refert Nam uel sterile uel imbecillum est parcus uo incipientis pecoris no secus q ob stetricum more custodiri debet neq; malis hoc aial qui muliebris sexus emittur sepiusq; iam quamuis & omnis rerus ignara laborat in partu quare uerissime medicine prudens esse debet pecoris magister ut si res exigat uel integrum cocepium cus transuersus haeret locis genitalibus extrahi uel ferro diuisum citra matris pricem partis ducat quod greci uocant Agnus aut cui est educus erigi debet atq; uberibus admoueri cui eius deductum os fissis humectare papillis ut codiscat maestu trahe alimetu sed prius hoc fiat exiguum emulgendus est q pastores colostra uocant ea nisi aliquatenus emictis nocet agno qui nouidum quo nascitur cui mre claudat ut & partu suu mox deinde q diu no lasciue

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

obscuro & calido septe custodiat. Postea luxuriante uirgea cū cō
paribꝫ area claudi oportebit: ne uelut puerili nimia exultatiōe
macerẽtur. Cauendumꝫ est ut teneriores seperet a ualidioribꝫ
quia robustius atque ibecillum straemꝫ est mane ꝑ ꝗꝫ grex pro
cedat in pascua. deinde etiam crepusculo redeuntibꝫ saturi ouī
bus admiscere agnos qui cū firmi cẽperint pascendi fuerint
stabulum cytiso uel medica tum & furfuribꝫ aut si ꝑmittit
amona farina ordei uel erui. Dein ubi conualuerint creā
meridiem pratis aut noualibꝫ illis cotinuis matres admouēde
sunt & a se mitteli agni ut condiscat foris pasci degenere
pabuli. An & ante diximus ut nūc eoꝝ que omissa sunt me
minim⁹ iucundissimas herbas cẽ que amaro prosciss arui na
scant. dein que pratis uligine careneibꝫ palustris siluestrisq;
minime idoneas hñ. Hec tñ ulla sunt tam blanda pabula
ut etiam pascua quorum ḡra nō excolescit usu cotinuo ñ
pecudū fastidio pastor occurrerit ꝓbuco sale quod uel atq; pa
buli condimentum ꝑ estatē canalibꝫ ligneis imponit. cū e pa
stu redierunt oues lambut atq; eo sapore cupidius biben
di pascendiq; concipiunt. At conera penurie hiems succurrit
obiectis mera tectum per presepia cibis. Alunt aut cōmodis
sime reponit ulmeus uel ex fraxino frondibꝫ uel autūnali
feno quod cordum uocatur. Nam id molliꝰ & ob hoc ucū
dius est & maturum. Cytisso q; & satiua uicia pulcherrime
pascunt. Necessario tñ ibi ceteris deficerimus ēt ex leguminibꝫ
palee. Nam ꝑ se hordeum uel fresa cum faba cicercula sump
tuosior est q; ut suburbanis regionibꝫ salubriꝰ potio possit preberi.
sed si cubiliaꝰ mittit haud dubium est optima. De temporibꝫ
aute pascendi & ad aquā ducendi q estate nō alit sencio q; ut pro
didit Varro. Luciferi ꝓmo cum sidere frigida rura. Carpamus dum
mane nouum dum gramina canent & ros mitenera pecori gratissi
mus herba. Inde ubi quarta fuerit celi colle gelu bona. ac pueri nu
dis greges ad stagna ꝓducamus mediosq; dies. ut ide ualle sic ubi ma
gna iouis antiquo robore quercus ingentis tendit ramos aut sic
ubi nigrum ilicibꝫ crebris sacra nemus accubat umbra. Rursus dem

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

iam mitigato uapore compellam aquam & p estatem id faciendum est & iterum pabulo producamus solis ad occasum cu frigidus aera uesper temperat & reficit iam rosida luna Sz observandum est sidus estatis per emersum canicule ut an meridiem grex t occidentem spectans agat & in eam parte grediat post meridiem in orientem Sic plinius refert ne pascentiu capita sint adversa soli qui plerunq nocet avibus oriente sidito sidere hieme & vere maxime tribus mtra septa gemeat dum dies anus gelicidia detrahat Nam pruinosi hys herba pecudi gradem creat uetre que proluit quare ac frigidis humidisq temporibus ain semel ei potus aque facienda est Tum qui segr gregem circuspectus ac vigilans id q orbi & ouiu quadrupedu custodibus scipit magna clemetia modereur ide ypon que silente & magestis recipiedisq ouibus acclamatione ac baculo minet Nec uq telum emittere in eas neq abijs longius recedat nec aut recanet aut cosidat na nisi procedat sine debet ipm quid custodis ossm sublime celsissimaq oculor uelut speculum desiderat ut neq tardiores grandes du cubant neq agiles & feras du pcurrit separa a ceteris sinat ne fur aut bestia balucinate pastore decipiat sed hec comuna fere sunt omni pecore ouilo tm que sine generosi propa dicemus Grecum pecus plenq tarentinum uocant nisi cum domini presentia est uix expedit bri siquide & cura & cibum maiore desiderat Nam cum sit uniuersum genus lanigerum ceteris pecudib mollius cum ex omnib tarentinu est mollissimum quod nullam domini aut magistroz mepciam subsimet multoq minus auaricia nec essus frigoris patiens raro foris plerunq domi alit & est auidissimum cibi cui detrahit fraude ulcis cladem sequit gregem sinula cupida per hiemem recte pascunt ad stipia cribis hordei uel frese cum ualuulis fabe aut cicercule quarum sextarijs ut & aridam frondem prebeat aut siccam uel uiridem medicam cubitum ue cum & cordi fem septena pondo aut leguminu palcas asserm minimus agnis uendis in hac pecude nec ullus lactis redditus bri pt tam & qui submoueri debet paucissimos post dies q edu sint maxime sine nascant orbeq nate suis

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

alienę ſoboli prebent ubera quippe ſingulę agm bmſ nutricib ſbmittunt nec quicq ſubtrahi ſubmiſ expedit quo ſeuior lactis celeriter confirmetur & parta nutrici cōſocietas minuſ labore in educatione fetus ſui quam ob cauſam diligenter cura ſeruan dum eſt ut eſt in ſuis quotidie matrib agm ſbrumet plures aut in eiuſmodi gregibus q̄ in bmſ maſculos enutrire oportet Nam priuſq̄ ſemmas nutrire poſſint mares caſtrati cu bmatum expleuerint enecant & pelles eor pp pulchritudine lane ma iore pretio q̄ alię uellere mercatoribus tradunt Liberis aut campis & omni ſiluarum ruboq̄ uacuatibus ouem gregem paſcere meminerimus neue ſupra dixi & lana carpatur & tegumen ni tīt ea minus ſedulam curam poſcit quia quotidie no precedit in paſcua ſed maioris domeſtica poſtulat Ita ſepius detergenda & refrigeranda eſt ſepius eius lana deducenda, umoq̄ & deo nſcu da no nunq̄ & tota eſt eluenda ſi die permittat aprilis id q̄ter anno fieri fas eſt Scabula uō frequenter euerrenda & purgandā humorq̄ omnis urine deuerrendus eſt qui comodiſſime ſiccatur perforatis tabulis quibus ouilia conſternuntur ut grex ſupcubet ſi tamen ceno aut ſtercore ſed exiguis quoq̄ ſerpentibus tecta li berent quod fiat diſcet & odoratum ſtabulis incedere cedrii gal baneoq̄ agitare graues amores chelidros ſepe ſubmotis aut male tacta uipera deleatur cetumq̄ exterrita fugiat aut tecto aſſuef coluber Quare ut idem iuber cape robora paſtor tolleremq̄ m nas & ſibila colla tumentem uel ne ſtud facere cum periculo ne ceſſe ſit mulcebris capillas aut ceruina ſepius ure cornua quorum odor maxime non patietur ſtabulis pdictum peſtem conſiſtere Tonſure ceruum tempus anni per omnes regiones ſeruari non poteſt cum ſi ubiq̄ tarde nec celeriter eſtus ingruit & eſt modus optimus conſide rare tempeſtates quibus ouis neq̄ ſingul ſi lanam detexerit neq̄ eſtum ſi nondum deroderit ſentiat Verum ea quandoq̄ derenſa fe erit ungi debet tali medicamine ſucus excoleri lupini ueteriſq̄ u m ſex & amurce pari menſura miſceantur eoq̄ liquamine tonſa ouis imbuitur atq̄ ubiq̄ per triduum diluculo ſergore media pbibet quar to die ſi eſt uicina mari ad litus deducta merſetur ſiminus ſi &

gustus aqua subsidio salubs in hunc usum dumta paulum decoquẽ
eaq; grex perluetur hoc modo curatum pecus toto anno scabrum fiẽ
nõ posse Celsus affirmat nec dubium est quin & ob eam rem lana
quoq; mollior atq; prolixior renascetur & quoniam consummus cultũ
cummaq; recte ualentium Nunc quedamõs uitijs aut morbo laborã
tibus subueniendum sit scipiemus quamq; pars hec exordij pene to
ta ia exausa est cum de medicina maioris pecoris pore libro dispu
tauerimus quæ ps quadripedum pauce paruaq; morbor & remedior
differentie possime memini que in quaculacunq; sime no omittẽ
a nobis Si egrotat uniuersum pecus ut & an sceptmus & nunc qui
rendus esse maxime saluetur tres adseruam in hoc casu q̃ est re
medii presenti summum pabula mutemus & aquationes totusq;
regionis alium quenam statum celi curemusq; si ex calore & estu
cocepta pestis mualuit ut opaca rura si mualuit frigore ut eligã
tur aprica sed modice & sine festinatione psequi pecus oportebit
ne imbecillas eius longis mineris agnuetur nec in in eotum pgre
ac segniter agere Nam quedamõs fessas morbo pecudes uehe
menter agitare & extendere nõ conuenit uis conducit medio
criter exercere & quasi torpentes excitare Hec pauetermõ
consenescere atq; exequi cum deinde grex ad locum fuerit
perdubijs in lacunis colonis disorbuatur Nam particularem fa
cilius q̃ uniuersus cõualescit siue quia ipsius morbi hali
mmon est in exiguo nũo seu quia expedicius cum adhi
beatur paucioribs hec q̃ & reliqua ne nunc eadem repetam
que supiore exordio percensuimus obseruare debemus si
uniuerse laborant illa si singule Oues frequentius q̃
ullu aliud animal infestat scabie q̃ fere nascit sicut noster
memorat poeta Cum frigidus imber aleius ad uiuum
persedit & horrida cano bruma gelu uel post tonsuram
si remedium predictum medicaminis no adhibeas si est
uum sudorem mari uel fluuio no abluas si consum gregẽ
patiaris si siluestribs spinis ue rubis suscipiat stabulo uenis
q̃ male aut equi aut asini sternere pcipue in exquisitas
cibi macie macies aut scabiẽ facit hec ubi cepit irrepere sic

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

intelligetur uitiosum locum pecudes aut morsu scalpunt aut cõmu
uel ungula tundunt aut arbori affricant parietib uel detergẽt
quod ubi aliquã faciencem uiderit cõprehendere oportebit & lana
rudi ducere nam sõles aspera cutis & uelut queda prurigo cui p
mo q tempore occurrendum est ne tineam progeniẽ conquirat
Siquidẽ celeriter cum & alia pecora tũ precipue oues cõtagione ue
xant. Sũt aũt cõplura medicamina que ideirco enumerabimus
nõ quia cuctis ut necesse sit sed quia nonnulli regionib quedam
reperiri nequeunt ex plumb aliquod inuenit remedio sit facile
aut cõmode pmu ea cõponere. cum paulo an demonstrauimus
si ad fecem & amurgam sucumq decocti lupini nascatur portio
ne equa decimi albi helleborum pe & cabrice colligere succus ui
ridis cicutecq uerno tempore cum iam caulem & adhuc germina
facie decisa contundit atq expressus humor eius fictili uase recõ
dit duab unciis liquaris admixto salis torridi semodio q ubi satis
est oblitum in sterlacinio defodit ac eorum anno fimi uapore cocta
mox pmicet repositumq medicamentum linetur scabre parti que
prius aspera testa detracta uel pumice remulcent eide remedio
est amurge duab partib decocta tẽ uetus hominis urina tepi
candenti musta quadam in hac ipa subiectis ignib quinta parte mi
nuens admiscentq mistura pari succi uiridis cicute. Deinq singlis
tritis & piscis liquaminis singulos sextarios infundit facie
& sulfuris tritis & picis liquide modus equalis igne lenti coctus
sed georgicus affirmat nulla esse pstantiora medicina q si quis
ferro potuit resecare tumum ulceris os alitis uicii uniuscuiusq dete
gendo teneq resecandi est & ulcera medicamentis curandum subicit
deinq eq prudẽs febricantib ouis de culo uel inter duas unguias
sanguinẽ mitti oportet nam plurimum id d gustu tensos estu
aduerte & necrima ferme pedis salientis sanguine uenam
Hos tẽ sub oculis & de auribus sanguinẽ detrahimus claudi quoq
duplici infestato ouem siue cum sublimis atq teretiq in ipo
discrimine ungule nascitur seu cui ide locus tuberculũ hr cuius
media fere parte carnis filis extat pilus eicq sõles uermiculus subli
uesq & teretis pice p se liquida ut alumine & sulfure atq aceto mixtis

lite eruetur uel celo pumco malo ſus q̄ gumma faciat cū alumine
puſico ſuꝑſuſaq; aceto ut aeriſ rubigine tergea. ut cobuſta galla cū
auſtero uino. leuigata & nuca tuberculum cui ſubeſt uermi
culuſ ferro circuſcidi cauteſſime oportet ne dum amputatur
eciam quod infra eſt animal uulneremus. id n. cū ſanguine
uenenata ſimē mittit que repreſſum uulnuſ ita inſanabi
le facit ut totuſ ꝑmputemdiuſ ſit & cū tuberculū diligenē
circucideris candēs ſeuum uulneri per ardente teda inſtilato.
Que pulmonaria ſimiliter ut ſue curari conuenit. Inſerta per au
riculam qua uetenarij conſiliorē uocant de ea ia diximuſ cū
maioris pecoris medicinam tradidimuſ ſed ſi morbū eſſuge plerūq;
cōcipit ſi defuit aqua. ꝑ quod uapordē ut quadrupedū languis
bibendi potaſ dāda eſt. Celſo placet ſi eſt ꝑ pulmonē uitiū acriſ
aceti cyatū dare quanti ouiſ ſuſtinere poſſit. ut hominē ue
teriſ urine cepeſalte trium eminas. inſtar perſinſa nare
coniculo infunde atq; aſſunge ſexagies ſingulis ſtere. Eſt etiam
inſanabilis ſacer ignis qui puſulam uocat paſtoreſ ea niſi cope
ſcit mox prima pecude que tali morbo correpta eſt. uniuerſum
gregem contagione ꝓterit. Sic q̄ nec medicamētoꝝ. ni ferri reme
dia putet. na pene ad omne tm excandeſcit. ſola tm ea fomenta
no aſpnat laſiſ cuꝑ. quod infuſu tacte uolet ut & bladis ignis
ſtomia differeꝝ magis occiſione greꝝ q̄ prohibens. ſed eq̄ptie gen
tis auctore memorabis. doluſ meſdeſiuſ cuius comeca que
appellāt̄ grece Sub nouē democriti falſo
prodiſſe gens & ꝑ hanc ſepius allegat̄ ouium terga ſpicere
ut ſi forte ſit in aliq̄ tale uitium deprehenſu coſtiſſim ſtrobem deſ
diamuſ in limine ſtabuli & unam pecudem q̄ fuerit puſilloſa
reſupina obruamus paucumuq; ſuboruta meare tota greꝝ d̄ eo
facto morbū ꝓpulſetur. bilis eſtiuo tpe. no nimia pmicis paſcione
depelle. hominē urine uetēriſ que ipe remedio eſt. & pecori
circuito. & ſi moleſta eſt cimex bubule. ut ſiticula nepete ſil
ueſtriſ lana muſtuq; naribus inſeruit uerſut ꝑ dorſū plerūq; euiſ
ſtacia pecudū. no aliter q̄ hominū cum ſanat muſtuta lanis oleo atq;
uino iſcatis & mox circudatis ſcrobis colligata. & & quinis pmicis

herbe sanguinarie quasi passa & ouis toto uentre distendit cotin
hic ipi & spumat qdam cenui cerui odoris expirat celeriter sanguis
mictu oportet ipi cauda & ea parte q proxima est clunib⁹ nec minus
in labro superiore uena soluenda & subsequenti die laborantib⁹ auricule ferro
resecande muredeq regiones & alijs morbis ac pestib⁹ pecudes de
bere censemus Agnis q succurendu est ut febricitantib⁹ uel equi
dine alia affectis qui ubi morbo laborare admisit ad mrem non
debet nec ei⁹ prius transferat itaq sepenum si mulgede ipi ouis
& celestis aqua pari mensura lacti miscenda est atq ex potu febri
citantib⁹ danda multa lacte caprino ysope medet quod p cornu ad
infundi⁹ faciet Est etiam memoria quia pastores ostigie uocat
morifera lactentib⁹ ex plenius sic si iprudentia pastoris emissi agni uel
etiam edi recidas herbas depauerit ei minime comitti oportet
sed cui infecta & uelut agnis sacer ostiq labra sedis ulceribus obsidet
remedio sine hyssopum & sal equis ponderib⁹ contra Hia ea maxima
palati atq lingue tortuq os pfricare mox ulcera lauat aceto &
cum pice liquida cui adipe stilla plumbi qbidam placet rubiginis
aeree tertia parte duabus ueteris assimque portionib⁹ comissere ex
pessulisq uti medicamine Nonnulli folia cui ypsimeti miscent aque
& ita perlinut ulcera atq palatu Castrare aut rotundere est
necq n alia in agnis qp in maiore quadrupede seruat Et qm de
ouinico satis dictum est ad caprinu pecus nunc reuertar Id au
genus domitu pernicq campestre sicum desiderat ostiq & loca ac
siluestrib⁹ optime pascit Hia nec rubos adusat nec febribus offendit
& arbusculis fruticisq maxime gaudet ea sunt arbutus atq
alternus cytisus oq agrestis nec minus ilignei quercineq fructices
qui in alexandria non prosiluerit Caper cui sub maxillis bine
uerucule collo dependent optimus putat amplissimi corporis cru
ribus ensiis plena & breui cervice flaccidis & hominem is auribus
exiguo capite nigro densoq & medio atq longissimo pilo Nam
& ipse condit usum in castroq ac miseris uelamina nauis est
aut mersus septem satis habilis ad procreandum qm medius li
bidinis diu adhuc uberib⁹ alie matre sirupro supuenit & ideo an
sex annos celeriter senescit & imatura ueneris cupidine finis

puerrue temporib⁹ exhauſtus eſt. Itaq; quinquennis paru idoneus
habetur ſeminis implendis. Capella pcipue probat̃ ſimillima hir
co que deſcripſimus ſi. ꝛ. ē uberiſ maxime. ꝛ lactiſ habudātiſſim⁹
hanc pecudem mille cumbimus quieto celi ſtatu nā proceroſo
aeq; imbriſero cōmutā ſemper nam ꝛ omni regione montoſ gre
gum mutatoſ ee oportebit que commuti ferre pnicioſi ſunt. pp̃e
tulantiam. ſed num quis huius maiore ꝙ centu capitū ſtimo
clauſo nō expedit hre. cū lanigere mille pariter cōmode ſtabu
lenter aeq; ubi capre pmu comparat̃ melius eſt unu gregē totu
q; ex plurib⁹ particulatim mercari ut nec i paſtione ſepatim hime
deducane ꝛ in caſli maiore cōcordia qeq; cōſiſtane. huic pecori no
ce eſtus nec magis ꝛ pcipue fere quā gelicior hiems cōceptum
facit nec tm ea ſola creat aborsat ſi ꝛ glans cū cibi ſatietatem
data eſt. Itaq; niſi pot aſſatim ſiberi nō eſt gregi pmittenda q̃uſ
amiſſure p autumnum fere in menſem decembrem pcipiſ ut pro
pinquante uere gemmis fructeſ cū pmu ſilue nouā germinat
fronde partiuſ edat tpm uō caſtle uel nāli ſaxo uel manu cōſtruc
eligi debet. qm̃ huic pecori nihil ſubſternit̃ diligens paſtor quoti
die ſtabulu cōuerrit nec patit ſtercuſ aut humore cōſiſte luteu
ue fieri. que cutis ſunt caſſ inimica. Parit aut ſi eſt gnoſa
proles frequeter duoſ nonuq; trigenōs. peſſime ē ſecuta cū mreſ
bime enoſtedoſ efficiunt. qui ubi editi ſunt eode no quiaqm e
ducantur niſi q; magis edor laſciuia cōpeſcenda ꝛ arctius cōhibenda
eſt. cum ſup lactiſ abundantiam ſamera uel cubiſus aut edera pōda
uel ꝛ cacumina lentiſci alue. que tenuiſ frondeſ obruende ſunt
ſed ex geminis ſingula capita que uidenr ee robuſtiora in ſupple
mētum gregis reſeruant̃ cetera mercantib⁹ tradut. Annicule uel
bime capelle nā uenq; etaſ partum edit ſubmitti edi nō oportet
neq; n educari niſi crima debet. ſed annicule cōfeſtim depellenda
ſoboles bime ea diu admittenda dum poſſit ee uendibilis. nec ultra
octo annoſ matreſ ſeruande ſunt q; aſſiduo partu fatigata ē ꝛ ſterilis
exiſtat. Magiſter aut pecoris ſtrenuuſ laboriſ patientiſſimuſ alacer
aeq; audax eſſe debet. ut qui p rupeſ ut per ſolitudines q; uepreſ ſa
cile uadat ꝛ nō ut alteriuſ q̃ñō paſtoreſ ſequat̃ ſed plerunq; ut ancidat

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

gregem · maxime ſtrenuum pecus eſt capelle capre cedit ſubm
que cedit cōpeſci debe ne pcurret ſed placide ac lente pabulet
ue ac largi ſit uberis ē nō ſtrigoſiſſimi corporis neq; alia gna pecor
cū peſtilentia uexant puſ morbo ē langoribꝫ maceſcunt ſole ca
pelle q̄uſ optime atq; humēs ſubeo conclusum uelut aliqua ruina gr
gauem proſternat Id actum cedere maxime ſolet uberate pabuli
dbrem adhuc caudas peſſi porculi omnib ſanguiſ demendus ne toto
die paſcende ſed mediis quattuor horis mane ſepta claudende Smali
langor mſſtat poculo medicare hanundmſſ ē alle ſpme nat. ubi
quas cum ferreis pilis diligenter contundimus aliquanto aquam
pluuialem ſalemq; potandam pecori pbemuſ quod ſi eas reſipuerit nō
depellit uendenda ſunt porcꝫ uel ſi id nolit cōgē pt ferroneis
da ſallendaq; que mox macerato ſpelta conueniet olim greci repu
re Hec en ang peſtilens repſſ arma ſiue id ſint hemus uertane
eſſent ſiue autumni uer uerē cum uere ſingule domo laborabit
eadē remedia que et ouibꝫ adhibuimꝰ Ita cū diſſenderi aq̄ uiſ
uitium greci uocant ſub anno pellit leuior moſa p
nitroſum criſmitur humore tū factū uulnuſ pice liquida curetur
C ū et ſepe loca genitalia tumebunt aue ſecunde nō reſponderint
De ſuillis eſt animuſ ut cum id deſuere bom uim tacende ſiuibus
infundat ē naturalia agentem liquido repleamur ſed ne nunc
ſingula perſequar ſicut in ouillo pecore prolatum eſt cuncta me
debimur Caſei quoq; faciende non erit omittenda cura uerum lon
gmquis regionibꝫ ubi mulcta deuehere nō expedit ſi parua ſu
cenſa liquore conficiuntur q̄ celerrime uendendus eſt dū adhuc
umidiſ ſuccum retinet ſi pinguis et opimo longiore patimur
cuſtodiam, ſed lacte fieri debet ſincero a q̄ recentiſſimo Hi
requietum uel maxime celeriter acore concipiut id plerug
cog agni aut edi coagulo quamuis poſſit ē agreſtium cardui
flore conduci ē ſeminibꝫ greci nec minuſ ficulneo lacte quod
emittit arbor ſi eius uirentē ſuccus corticem Vere optimus
caſeus eſt qui exiguum medicaminis hz minimum aut coagu
la recipit ſinu lactiſ argentei pondus denariſ Hec dubium qn
ſicci nimiuſ glaciatuſ caſeus iucundiſſime ſapit ſed mulcta cū

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

est repleta lacte non sine tepore aliquo debet nec in admouenda est flammis ut quibusdam placet sed aut procul igne custodienda & cōfestim cū concreuit liquor in fiscellas aut in calathos uel formas transferendus est Ea maxime refert primo quoq; tempore serum percolari & a cōcreta materia seperari quamobcausam rustici ne patiant quidē sua sponte pigro humore defluere sed cum paulo solidius caseus saliq; est pondera supponūt quibus exprimatur serum deinde ut formis aut calathis exemptus est opaco ac frigido loco ne possit uitiari quis mundissimis tabulis cōponitur aspargiturq; saliq; ut exsudet acidum liquorē atq; ubi durauerit est uehementius premitur cōspergitur & rursus torrido sale conteritur rursusq; ponderib; condensatur hoc cum per dies nouē factum est aqua dulci abluitur & sub umbra crebris in hoc saliq; ita ordinatis ne alterum alterum caseus contingat & ut modice siccetur deinde quo tenerior permaneat clausa neq; uentosa loco supponitur per complura tabulata signeas fistulosus neq; salsus neq; aridus prouenit quorum uitiorum primū solet accidere si parum pressus secundum si nimio sale imbutus tertiū si sole exustus est hoc genus caseis per ea transmarina primitus Nam is qui recens intra paucos dies absumitur debet leuore cura confici quippe fiscellis exemptus in salem murriq; diluitur & mox in sale paulum siccatur nonnulli anicij pecus nucleis mollibus inducat uiridesq; primas nuces multa diligentia & mox sup eas emulgere nec ipsa premat nisi cum transierit in formas coactam materiam Ipsos quidam uirides conterunt nucleos & lacti permiscent atq; ita cōcludunt Sint qui thymum cōtritum crebroq; colatum cū lacte cogant similiq; qualitercunq; uelut sapore efficere possis adiecto quod eloquens condimento Illa uō nobilissima est rō facunda caseis quem dicimus nanq; pissum nanq; paulum celatus in materia dum est ne uel sua resundet & feruentē aqua perfusus uel manu figuratus ut buxeis formis exprimitur est enim non ingrati saporis munia pdurata atq; ita mollibus ligni uel culmi fumo coloratus sed ut redeamus

marginal: mersorius

ad originem. In omni genere quadrupedum specie mares dele
genter eligitur quoniam frequenter patri similior est progenies
q̄ matri. Quare & in suillo pecore reprobande sunt totius quide
corporis amplitudine exmute sed qui quadrati, posteriusq; longi aut
rotundi sine uentre promisso clunibus uastis nec pronde crurib⁹
aue unguls procerib⁹ ample & glandulose cornicis rostris breuib⁹
& resupina maxime que adrem gignet quia salacissimos esse
nam & ab annicula etate comode progenerat. du quadrimatum
iugum possunt in eum semestre implere feminam. Scrofe proba
tur longissimus spacius est ut sine reliquis membris similes defor
mitis uerrib⁹ si regio frigida & pruinosa est quam durissime ade
sage & magne oris & erecte eligendus est. si temperata atq; aprica
& labrum pecus uel & optimale album potest pasci femina suus
becur ad partus edendos idonea fere usq; in annos septē que ofio
fecundior est celerius senescit annicula no impro concipit sed
mire debet mense februario quattuor ab mensib⁹ seta quinto
parere cum iam barbe solidiores sunt ut & firma lactis ma
turas porcis contingat & cum desierint uberib⁹ ali stipula ea
sanatur ceteriscq; leguminum caducis frugibus. hoc aue fit lon
ginquis regionibus ubi minil nisi submittere expedit. Ita barbe
nisi laterit porcus ere mulcandus est. sic n mater no educende
labore subeunabit celeriusq; uerti cepit parcum eligendi bis
anno facies. Mares uel cum primum meunt semestres aut cū
sepius progenuerint. trimi aut quadrimi assumēde sunt. nisi
pinguescere. Feminis ab iniuue ferro exulcerande & cicatricibus
claudunture ne sine genitales. quod facere non meditor. que
ratio compellat. nisi penuria cibi. Nam ubi est uberius pabuli
submittere prolem semp expedit. omnem porro speciem rumi
pecus hoc usurpat. nā & montib⁹ & campis comode pascitur.
melius in paludib⁹ agris q̄ sitientib⁹ nemora sunt conuenientissima
que uestiunt quercu subere fago cerris ilicib⁹ oleastris
cornetis corulis pomiferisq; siluestribus. ut sunt albe spine gra
ce siliq; uniperus. locus pampinus cornus arbutus prunus &
paliurus atq; arcbales pini. hec n diuersis temporib⁹ mutescunt

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ac pene totum annum gregem saturare. Ac ubi penuria
est arborum terrenum pabulum cōsectabimur et sicco humoris
proferemus. ut paludem rumenē effodiamq; lumbricos atq; in
luto uolutetur quod est huic pecudi gratissimum quem et aquis
abuti possimus namq; id fecisse maxime estate profuit et dulcis
emusse radiculas aquatilis siluę tamq; serpi uncisq; et degeneris
harundinis quam uulgus canna uocat. Iam gde culeus iger
opimas reddit sues cum est omnivorus et plurib; generibus po
morum consuet. ut per anni diuersa tempora mala prima
prunu multiformes nuces ac sicum prebeat Nec tn propter hoc
parcetur horreis. Nam sepe de manu dandum est cui forte de
sicie pabulum propter quod plurima olim uel cisternis maq
uel fumo tabulatis recondita est. Fabe quoq; et simulum legu
minum cum utilitas promittit faciendę potestas est. et utiq; uere
dum adhuc lanciunt uiridia pabula que subis plerumq; nocet.
Itaq; mane prius procedant in pascua coduxisse cibis sufficie
da sunt ne immaturis herbis citetur alnus eoq; uitio pecus ema
cietur. Nec ut ceteri greges uniuersi claudi debent sed portu
cus aree faciendę sunt quib; aut a parte aut et penitus in
cludantur. Nam sepe sues caterua ruptis aq; iacondite cū sint
pariter incluse sup alias alie cubant et sues eliduntur. Quare ut
dixi iunctis parietib; aree construende sunt in altitudinē pedum
quattuor ne sus transilire septa queat nā coqui nō debet. ut a supe
riore parte custos numerosq; porcorum recessus et si quē decubens
mat oppresserit cubam subeubat. sit aut uigilans. ipiger mdu
strius. nauus. omniū quas pascit et matricum et minor. memin
se debet. ut unusquisq; quantum consideret semp obseruet en
tentem claudatq; ut in hanc secum edat. tum denotet protinus
quot et quales sint nati et curet nutrix ne quis sub nutrice alieni
educat. nā facillime porci si euaserint hanc misceat se et scrofa cum
decubuit eque alieno ac suo pbe ubera itaq; porculatoris maxiū
offm est. ut unaquaq; cū sua prole claudat. qui si memoria desiat
quominus agnoscat cuius progeniem pice liquida eandē notam
scrofe et porcis imponat. sine p lras sine p alias formas uniquiq;

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

fetum cum matre distinguat. Nam cmaiore numero diuersis no
uis opus est ne cofundant memoria custodis. Atin quia ita facere
gregib' amplis uidet opositum comodissimuq; est haras ita fabricare
ut limen earum in tanta alteudine consurgat ut non possit nutrix
euadere latens sue egredi non possit sic nec alienus irrepat &
in cubili suam dsp matre nidos expectat qui tm no debz adto capi
tis numeru excedere. Non quia feciudiare scrofaz maioris esse
sed quia celerrime satiscit plurisq; educat. atque equibus parcus sb
mittit cocto sime hordeo substinede ne ad maciem suma ducat
& ex ea ad aliqua pnicie. Diligest porcular spegne fuille conuenit
& sepius anas nam quis predictu aial i pabulatione spurce uersetur
mudissimu in cubile desiderat hic fere culeus & fuilli pecoris refle
ualentis. Segq ut dicamus que sit cura uitiosi. Febricitantium
signa sunt cu obstipe sues transuersa capita ferut at p pascua
subito p pabulu procurrerut cosistunt & uertigine correpte cocidut
earum notanda sunt capita quam i parcem procliuetur ut ex di
uersa parte de auricula sanguine mittam. Itez sub cauda duob' di
gitis a clunib' remissis uena feriamus que est in loco satis ampla
eamq; farmaco prius oportet uerberari dein ab ictu turge tumente
ferro rescindi dematoq; sanguine colligum saligneo libro ut eum
ulmeo quod cum fecerimus uno aut altero die sub tecto pecude
coneinebimus & aqua modice calida quam uolent farmacq; horde
ace singulos sextarios phebimus. Strumosis sublingua sanguis mitteduz
est qui cum profluxerit sale trito cu farina tritice cofricari
totum os conuenit. Huda ossentius putat ee remediu cu p cenum
singulis ternas ciatos gnari dimittit dein fixas tales seruat
lineo funiculo religant & ita collo suspendunt ut strume feru
lis cotingant. Lauamentib' quoq; saluarii habetur eburnea scobis
sale frieto & sabe minute frese comixta iciunis eq; pusq; in pa
scua prodeunt obiecta solet ee umasu pecus egrotare ita ut ema
cietur nec cibos capiat gducitq; in pascua medio campo gcumbat
& quoda ueteno ossum somno esuno sb sole captet. Si cui sicut uerus
grex tecto claudit. Sabulo atq; uno die abstinet potione & pabulo
postridie radix anguinei cucumeris trita & comixta cu aqua dat

sicientibus. Qua cum pecudes biberint nausea correpte uomitu
atq; expurgant. Omniq; bile depulsa cicercula uel faba duria
muria cōsparsa dein sicut hominib aqua calida potanda permi
tuntur. Sed cum omni quadrupedi p estate sit infestatu stillo
max est inimica. quare nō ut capellam uel ouem sic & hoc aial
ad aqua duci percipimus. sed si fieri pot uxta flumē aut stagnū
per ortū canicule detineri. quia cū sit estuosissimum nō est
cōtinenti potione aq; nisi obesam illumē atq; discretā pabulis al
uum demerserit & refrigerauerit. nec ulla re magis quidē q
riuis atq; cenoso lacu utuntur. quod si locor. sicut repugnat ue
ra fieri possit puteis extracta & large canalib immissa plenda
sunt pocula quib nisi affatim satiantur pulmonarie sunt. qa
morbs optime sanat auriculis inserta cū siligine de qua radi
cula diligenter ac sepius iam locuti sumus. Solet etiam uiscosi
splenis dolor eas infestare quod accidit cū succus magna pueni
& ut bucolicum loquit poema. sanca uacce passim sua queq; sub
arbore poma. Nam pecus mexcusabiles suis dulcedinē pabuli con
spectant & supramodum estate splenis incremento laborat cui
succurrit si fabricent canales tramarinis & rusco repleantq; aqua
& sicientib admoueantur. quippe ligni sucus medicabilis epotus
intestinum tumore compescit. Castrationis aut in hoc pecore duo
tempora seruant ueris & autumni & eius administrande
duplex est ratio. Prima illa quam iam tradidimus cū duob
uulneribus impressis p unamquamq; plagam singuli expri
muntur testiculi. Altera est speciosior. sed magis periculosa.
quam tamen non omittam. cum uirilem partē uncq; ferro
resecato detraheris p impssum uulnus scalpellum inserito
& mediam quasi cutem que interuenit duob membris gen
talib resecundo atq; unc dugitis alteru quoq; testiculum edu
cito. sic una fiet cicatrix adhibitis remedijs que pius docui
mus. Illud aut quod pertinet ad religione patrissamilie nō
reticendu putaui. Sunt queda scrofe que mandut fetus suos
d cū fit nō hēt prodigiū. Hā sues ex oīb pecudib parcn
tissime. sinus aliqn sit indiget pabuli: ut nō em aliena si horum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

sobolem sed ꝛ̄ suam cōsumant. De armentis cęterisq; pecudib⁹
& magistris p̄quos quadripedum greges humana solertia domi
foriscp curantur atcp obseruatur. nisi fallor satis accumbe dis-
seruj. Nunc ut exordio priore sum pollicitus de mutis custodi-
bus loquar. qq; falso canis dñi mutus custos. Nam quis homine
clamosi aut tanta vociferatione bestiam uel furem ꝓdicat q̄ iste
latratu quis famulus amantior dñi. quis fidelior comes. quis
custos incorruptior. quis excubitor inueniri pt̄ ingulatur. qs
denicp ulcisci aut iudex constantior. Quare uel imprimis hoc
animal mercari tuericp debet agricola. quod & uillam & fructus fami-
liamq; & pecora custodit. Eius aut parandi euendiq; triplex ratio
est. Nam unum genus aduersus hominum & ferarum insi-
dias eligit. & id uillam quecp iuncta sine ulle custodit. Al-
terum propellendis muriis hominum ac ferarum. & id obser-
uat domi stabulum foris pecora pascentia. tertium uenandi
gra comparatur. idcp non solum nihil agricolam iuuat sed ad
aduocat desideraq; ab opere suo reddit. De uillatico igitur &
pastorali dicendum est. Nam uenaticus nihil pertinet ad nostrā
professionem. Ville custos eligendus est amplissimi corporis
uasti latratus canorisq; prius ut auditu maleficum deinde &
conspectu terreat & in nonnullis ne uisus quidem horribili fre-
mitu suo fugiet insidiantem. Sic aut colons uniuscuiusq; maxime
eligitur albus in pastorali niger in uillatico. Nam uarius in
neutro est laudabilis. pastor album probat quoniam est fere
dissimilis magnoq; opus interdum discrimine est in propul
sandis lupis sub obscuro mane uel ad crepusculo ne pro bestia
canis feriat. Villaticus qui hominum maleficijs opponitur
siue luce clara fur aduenerit terribilior nigror cospicitur
quidem pp umbre similitudinem quamobrem tectus tenebris
canis tutiore accessum hr ad insidiantē. probatur quadratus
potius q̄ longus aut breuis capite tam magno ut corporis uide
atur pars maxima. deiectis & protendentibus auribus nigris
uel glaucis oculis acri lumine radiantibus amplo ulloscp pe
ctore latis armis cruribus crassis & hirtis. cauda breui uegetq;

CANIS

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

articulis & unguibus amplissimis qui grece
appellantur. Hic erit uillatici status precipue laudandus.
mores autem neq; mitissimi nec rursus truces utq; crudeles
quod illi fures quoq; adulantur hi & cum domesticos inuadit.
satius est seueros ee nec blandos ut nonnunq; etiam conser-
uos metus meueantur semp excandescant in exteros mas
aut debent in custodia uigilantes conspici nec erronei sed
assidui & circumspecti magisq; cementes. Nam illi nisi quod certum
compierunt nō mdignant. Hec idcirco memoranda credidi
quia non natura tantum sed & cum disciplina mores facit: ut &
cum emendi potestas fuerit eiusmodi probemus & cum
educabimus domi natos talibus mstructis formemus ne nul-
lum refert an uillatici corporibus graues & parum uelociss sint.
plus enim comminus & in gradu quam eminus & in spa-
cioso cursu facere debent. Nam semp circa sep-em & intra edi-
ficium consistunt immo ne longius quidem recedere debē
satisq; pulchre fungunturr officio si & aduenientem fugā-
cuer odorentur & latratu conterrent nec patiuntur pro-
pius accedere uel constantius appropinquantem uiolent
inuadunt primū est enim nō attemptari secundum est
lacessitum fortiter & perseuerantes uendicari atq; domesticis
custodibus illa de pastoralibus. Pecuarius canis neq; enim
strigosus aut pernix debet esse quam qui damas ceruosq;
& uelocissima sectantur animalia nec enim obesus aut gra-
uis q; ille horreiq; custos sed & robustus nihilominus & aliqua-
tenus promptus ac strenuus quoniam & ad rixam pugnamq;
nec minus ad cursum comparatur cū & lupi repellere insidias
& raptore fer- caseq; fugientē pdamq; excutē atq; auferre debeat
qr status eius longior pductiorq; ad hos casus mag habilis est q̄ bre-
uis aut ee quadratus qm ut diu nonnūq; necessitas exigit celeritate
bestia cōsequendi ceteri artus sitēs membris uillatici canis equo prodi-
tur. Cibaria fere eade sine ueriq; qm̄ pbenda. Nā sicut lassa nun-
st ut sustineat pecor greges omnis sine discrimine hordeacea fa-
rina cui sero comode pascit. Sm aut surculo consitus ager sine

Pernix.
Strigosus.
Obesus.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

-pascuo est. farreo: uel tritico pane. sacianch sunt / admixto tamen
liquore quotte sabe sed tepido: nam ferueñs nabiem creat. Huic
quad ripedi neq femine neq mari ni post annum permitten
da uenus est. q si teneñs concedit̃ carpit & corpus & ureſa
nimos q degenerat. primus essete partus admonendus est qui
trimaulo / nec recte nutrit & educati totius habitus ausert
incrementum. Mares uuueniliter usq in annos decem pro
generant: post id tempus meliores femine non uidentur ha
biles quoniam semoz pigra suboles exstit. femine conapiunt
in annos nouem: nec sunt utiles post decimum. catulos sex me
sibus dum corroborentur emuti non oportet nisi ad matrem lusus
ac lasciue causa. caremus per diem contiendi / nisi nec unq̃ posten
& nocthus soluendi eos quoz generosam uolumus mdolem conser
uare. patiemur alienę nutricis uberibus educari quoniam semp
& lac & spumeus matronus longe magis ingenii atq incremento
corporis auget. quod si & feta lacte deficitur: caprinum maxime
conuenit preberi catulis dum fiat mensium quatuor. Nominibus
aut non longissimis appellandi sunt / quo celerius quoq uocatus excudit.

Nec in breuioribus q̃q duabus syllabis enuntiantur sicuti grecum est
latinum ferox grecum latinum color: uel femina ut sunt graeca
latina lupa cerua tigris: catulorum caudas post diem quadragesi-
mum quam sunt edit sic rasitare consuetum. Neruus est qui p articulos spi-
ne prorepit usq ad ultimam partem caude: is morsibus compressus & aliqua-
tenus eductus abrumpitur. quo facto neq in longitudine cauda fedum ca-
pit incrementum: & ut plurimi pastores adfirmant: rabies arcetur letifer
morbus huic gñi. Fert aut pestarem sic mustis aures canum exulcerantur
sepe ut totas amittat / quod ne fiat amaris nucibus contritis linendas sunt.
Quod si ulceribus iam occupare fuerint crustam puris hanc fusillo adipi
uulneribus stillari conuenit. Hoc eadem medicamine contacti ri
ni decidunt nam manu non sunt uellendine ut ante predi
xerom faciant uulnera. pulicose cani remedia sunt / sme cani
num tritum pari pondere cum ueratro aque q mixtum & illitu
seu cucumeris sanguinei sucus uel si hec non sunt uetus amur
ca per totum corpus infusa. Si scabies infestauit cythisi

gypsi

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

& sesami tantundem contento & cum pice liquida permisceto uitis
sarmq; partem linito: quod medicamentum putatur & hominibus esse
conueniens eosdem posty si fuerit uehementior cedrino liquore abo
letur. Reliqua uitia sicut in ceteris animalibus precepimus emenda
sunt. Hactenus de minore pecore. nox deinceps pastionibus
que continent uolucrum piscium q & siluestrium quadrupedum
curam sequentem uoluminem precipiemus.

L. IVNII. COL. REI RVSTICE. L. VIII. EXP. VETERINARIIS MED.
DE MINORE PECORE LIBER II. VIIII. HAEC CONTINET.

1. De cohortalibus gallinis nutriendis & gallinarijs restituendis. II. De furdis
ouis. III. De gallinis farciendis. IIII. De palumbis et columbis farciendis.
V. De columbarijs constituendis. VI. De turturibus. VII. De turdis. VIII
De pauonibus. VIIII. De numidicis et rustica gallina. X. De Anseribus
XI. De Anatibus. XII. De pistinis farciendis & pistibus elendis.

L. IVNII. MOD. COL. REI RVSTICE. L. VIIII. INCIPIT.
DE VILLATICIS PASTIONIBVS AVIARIIS & PISCATOR

VE fere consimabant. p. Silume rurisq; exercendisq;
experiendi q. scientiam. quaq; peramare negotiumq;
exigebat ratio. septem memoriumq; libris. hic nunc
sequentis numen titulum possidebit. nec qua proxi
mam propriamq; rustici curam desiderent ea que dictu
ri sumus. sed qua in alio loco quam magris aut uillis debeat admi
strari et tamen agrestibus magistr urbanis prosint quippe uilla
tice pastiones sicut pecuarie non minimam colono stipem conferut
cum & autem stercore macerrimis uineis & omni furculo atq; arbo
medentur & eisdem familiarem focum mensamq; pretiosis dapib
opulentant. Postremo uenditiones animalium pretio uillae reditum
augent. Quare de hoc quoque genere pastionis dicendum censui
Est aut id fere uel in uillam uel ora uillam. In uilla est quod
apellant grece atq; etiam cum edatur hiemis

focus familiaris

facultas sedula ama exercentur ea sint omnia ut
latine potius loquamur. sicut auium cohortalium stabula nec minus
eas que conclauibus septe stagnantur uel aquatilium animalium
receptacula rursus circa uillam ponuntur.

Quia etiam studiose ad ministrantur que
nos similiter apellamus apium cubilia apiaria uel nanciim uoluc-
quae stagnis piscinisq letentur auiaria. uel etiam peculium silue-
strium: quae nemoribus clausos custodiuntur uiuaria. P nus igitur
deis precipiam quae intra septa uille pascantur. quot sint genera
gallinaz ac de aliis quidem forsitan ambigantur an sit agrestibus
possidenda gallinarum uero plerinq agricole cura solemnis esse
eaz genera sint: uel cohortalium uel rusticaz uel africanaz.
Cohortalis est auis que uulgo per omnes fere uillas conspicitur eaque
plurima est in insula quam nauite ligustico mari si tam producto no
mine alias gallinariam uocauerint africana est quam plerinq nom
dicam dicunt. Cohortales mes
seminares.
capi
sindis nisi quod nullam cristam capite gerit
que numinq sint in meleagride cerulea. sed ex his tribus generibus
cohortales femine proprie apellantur galline. mares autem galli sem
mares capi qui hoc nomine uocantur cum sint castrati hibdimis ab
olende causa. Nec tamen uel patiuntur amissis genitalibus sed fer
ro cadente calcaribus mutis: que eam igneam ui consupta sint fac
ta ulcera dum sanescant figulari creta linuntur huius igitur
uallatici generis non spernendus est reditus si adhibeantur educa
ndi scientia quam plerinq grecos & precipue celebrauere delia
a sed & hi quoniam procera corpora & animos ad prelia pertinacis re-
quirebant precipue tanagricum genus & rhodiacum probant nec mi
nus calchidicum & medicum quod abmpento uulgo littera mutata
meticon appellatur. nobis nostrum uernaculum maxime placet. O
missa tu illo studio grecos qui ferocissimum quemq alitem certam
nibus & pugne preparabant. nos enim censemus instituere uecti
gal industrii patris familie non rixiosaz auium lanisse cauis
plerunq totum patrimonium pignus ale uitor gallinaceus pyctes
abstulit. ligur cui placebit sequi nostra precepta consideret opor
tet primum quam multa sed cuiusmodi parare debeat matricesis

Demde qualiter eas tuem & pascere mox quibus anni temporibus eas
partus excipere. Tum demum ut maluerint & exandant efficere. po
stremo ut comode pulli educentur. operam dare. His enim ar
is & ministeriis exercetur rō cohortalis quam greci uocant
Parendi autem modus est ducentorum capitum quae pastoris unius
curam dispendat. dum tamen anus sedula uel puer adhibeatur
custos uagantium. ne obsidijs hominum aut insidijs animalium di
ripiantur merces porro nisi fecundissimas aues non expedit. ee sint
rubicunde uel fuscae plumis. nigrisq; pinnis. Ac si fieri potest omes
huius & abhoc proxim coloris eligantur. sin aliter uitentur. albe que
fere cum sint molles ac minus uiuaces. Tum ne fecunde quidem fa
repiantur. atq etiam conspicue propterq insignie candens ab accipitribs
& aquilis sepius abripiuntur. Sint ergo matrices probi coloris. qua
drate pectore magnis capitibus. rectis nitidisq cristulis albis aurib.
& sub hac specie quam amplissime. nec paribus unguli generosissime
& creduntur quae quinos habent digitos. sed ita ne cruribus co
neant transuersa calcana. Nam quae hoc uitio gerit insigne
contumax ad conabitum dedignatur. ad mittere marem nouq fe
cunda & cum maribus calos aculeis oua perfringit. Gallinaceosma
res nisi salacissimos habere non expedit. Neq in his quoque siat in
femmis idem color. idem numerus unguium statura altior. quaeritur
sublimes sanguineeq. Oblicq criste rubidi uel nigrantes oculi bre
uia & adunca rostra maxime candidissimeq aures. palee eq nitido
albicantes. que uelut incane barbe dependent. ube demde
uarie uel exauro flaue per colla. cerniceisq mbiuenis diffuse. tu
lata & mirabilis pectora. lacertos eque similes brachijs alte tu
proceritissime caude dupla ordine singulis utrinq prominentib
pennis insectis. qn etiam uasta femina & frequenter horrentibus plu
mis hirta. robusta crura nec longa. sed insectis uelut subditis no
center armata mares autem quamuis non adpugnam neque ad
uictorie laudem preparentur. maxime tamen generosi probant
ut sint elati. alacres. uigilaces. et ad sepius conendum promti nec
qui facile terreantur. Nam interdum resistere debent. & prote
gere coniugalem gregem. cum ad tollentem minas. serpentem

Rubicunde fuscae

Albi.

Conspicuae

Matrices.

Salax

Paleis.

Juba

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uel aliud noxium animal interficere. talibus autem manibus quine si
gulis femine comparantur. Nam gbodii generis aut media propter
grauitatem neq patres mmq salaces nec feamde matres: quae bi
terne singulis mantantur & cum pauca ova posuerunt inhertes ad
incubandum multoq magis ad exandendum raro fetus suos educat
Itaq quibus cordi est ea genera propter copiam speciem possidere cu
exceperint ova generosanum: uulgaribus gallinis subiciunt ut abbis
exclusi pulli nutriantur. tanagria plerung rhodiis & medicis amph
tudine pares non multum moribus auernaculis distant sicut & calo
dici: omnium tamen horum generum nothi simt optimi pulli quos con
ceptos experegrimis matribus nostrates edidernt & salacitatem fecu
ditatemq uernaculam retinet. Pumiles aues nisi quem humiliasse
ax delectat: nec propter fecunditatem: nec propter alium reditum
nimium probo tam hercule: quam nec pugnacem nec uxoste libidinis
marem. Nam plerumq ceteros infestat & non patitur inire femina
cum ipse plumbus sufficere non queat impediendis est itaq pro
caritate eius ampulato cono quod am in orbiculum formatum est me
dia pars eius resonditur et per excisam partem galli pes insertur
eaq quasi compede cohibentur feri mores. sed ut proposui iam de
tutela imuersi generis precipiam. Gallinaria constitui debent: par
te ille que hibernum spectat orientem sinita sint ea fumo uel
culme ut ad auem perueniat fumus qui est huic genus salutaris:
totius autem officine ideo sint omnino tres continue extruantur celle:
quaz sleuti dixi perpetua frons orientem sit obuersa. in ea deinde
fronte exiguus detur unus omnino aditus medie celle que ipse tri
bus mmma esse debet altitudinem & quod uersus pedem septem
In ea singuli dextro leuoq panete aditus aduersus cellam faciendi sut
unicti pareti qui est intrantibus ad uersus. Huic autem foco apti
cetur tam longum ut nec impediat predictos aditus & abeo fumus
perueniat intrantq cellam eque longitudinis & altitudinis duode
nos pedes habeant. Nec plus latitudinis q media sublimitas diuida
tur tabulatisq supse quaternos & intra septenos liberos pedes habeat
quoniam ipsa singulos occupant utraq tabulata gallinis struere debet.
& ea paruis aboriente singulis illuminari fenestellis: que & ipse matu

media

humiles aues.

furnus culmen

Ornicones

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

tmam exitum preheant auibus ad cohortem nec minus ueppertinum
in troitum. sed curandum erit ut semper noctibus claudantur quo
tutius aues maneant. intra tabulata maiores fenestre aperte
& ee clause munantur ne possint noxia irrepere animalia. sic tamen
ut illustria sint loca quo comodius habitet auarius qui subinde
debet speculari: aut incumbantis aut partinentis sensus. Nam etiam
in ipsis locis ita crassos parietes edificare conuenit ut excisa
per ordinem gallinarum cubilia recipiant. Inquibus aliut oua edantur
aut excludantur pulli. Hoc enim & salubrius et elegantius est quia
illud quod quidam faciunt ut palis imparietes uehementer actis
uirgineas aptatos superponant. Siue parietibus ita ut diximus cauatis
aut quadris uirgineis preponenda erunt ingressibula per que matrices ad cubilia uel parendi uel incumbendi causa pueniant. Neque
enim debent ipsis mdis inuolare ne dum ad siliunt pedibus ouа
confringant. ascensus deinde auibus ad tabulata perueranq cellam
datur uarietis paneti modicis adsertalis qui paulum formagis gradibus appenuntur ne sint ad uolantibus lubrici. sed abborte formicas
predatis fenestellis scandule similiter muingantur quibus nō repant
aues ad requiem nocturnam. Maxime autem curabimus ut & harum
area et cetera de quibus mox dicturi sumus mundissima et extremitas
pauimenta opere tectorio. Ne ad aues feles habeat aut coluber ad
cessum: & eque noxie prohibeantur pestes tabulatis ministere dormientem autem non expedit ne pro lebatur stercore. Quod cumpedibus unas adesit podagram creat ea permixtes ut euitetur pernicie dolantur inquadrum neteres leuitas eas supsilentem un
lucrem non recipiat. conquadrate deinde foratis duobus adiacentibus parietibus inuntur ita ut a tabulato pedalis altitudinis & inter se bipedalis latitudinis spatio distent. Hec erit cohortalis officine di
spositio ceterum cohors ipsa per quam uagantur nontam sterrore qua
ligne carent. Nam plurimum referet aqua non esse mea nisi in
imo loco quam bibant eamq mundissimam. Nam sterrorosa pigritiam
concitat. piram tamen seruare non possis nisi clausam uasis mbinc
usum fabricatis sint aut qui aut aqua repleantur aut cibo plumbei canales quos magis utiles esse ligneos aut fictiles conpertum est. Nisippo

Foeles.

Cohors

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

sitis opaculis claudantur & alatenbus super mediam partem altiuchms perpatia palmaria modicis forantur cauis: ita ut a uicim capita possint admittere. Nam nisi opaculis muniant quantalumq; aq uel cibos nest pedibus euerritur. Sunt qui asuperiore parte foramina ipsis operaculis imponant quod fieri non oportet. nam superstitiosi auis prolauue uenenis cybos & aquam conspurcat. Cibaria gallinis prebentur optima prisitu ordeum & lucia nec minus ciceracula: tn etiam milium: aut pani cum. sed hec ubi uolitas admone pmittit ubi ū ea est cari or, excreta tritici mmuta commode dantur. Nam perse id frumentum etiam quibus locis uilissimum est non aliter prebetur, quia obest auibus. Potest et lolium decocam obici: nec minus furfures modice a farina excreti. Qui si nihil habent farris non sint idonei, nec tn apetuntur leuium cithisi folia seminaq; maxime probantur h & sunt huic generi gratissima neq est ulla regio inqua non possit huius arbuscule copia esse uel maxima. Vmacea quamuis tolerabiliter pascant, dari non debent nisi quibus temporibus amisetum non edit. Na et partus raro et oua faciunt exigua. Sed cum plane post autumnum cessant afetu pot hoc cibo substineri. Attamen quecunq; dabitur esca percohortem uagantibus die mapiente, & iam mueperam declinato bis diuidenda est. ut & mane no protinus, a cubili latinis euagentur & ante crepusculum propsi spem temperius ad officinam redeant. possitq; numerus capitū sepius recognosci. Nam uolatile pecus facile pastoris custodiam decipit. Siccaq; et pulus & omis ubiamq cohortem porticus uel tectum protegit iusta paretes reponendus est ut sit q aues sep fundant. Nam his rebus plumam pennasq emundant. si modo credimus epistio heraclito, qui ait suem ceno: cohortales aues puluere uel cinere lauari. Gallinam pot pmam emisi & ante oram diei indecimam clauci debet. Cuius usage cuius hic que diximus erit. nec tamen aliq clause nisi quod non emittetur sed intra ornitonem ter die pascatur. / Maiore mensura non singulis capitibus quaterm ciathi diurna cybaria sunt. annuus

Verro

P. inso.

Excreta tritic.

excreti

Vmacea

Temperius

Decus.

Funde

Horatius

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

tem uel bm prebeantur. habeat tñ etiam clausa oportet amplum
uestibulum quo prodeat & ubi apricetur. idq; sit retibus munitu,
ne aquila uel accipiter inuolet quas impensas & curam nisi loas
quibus hae rerum ucent pretia non expedit adtribere. Antiquissim
est autem cum mommibus pecoribus: tum mhoc fideꝫ pastoris, qui
nisi eam domino seruat nullius ornithonis questus uincet impen
sas. Deturela satis dictum est. Nunc reliquum ordinem persequi
mur. Confecta bruma parere id genus auium consuetu: atq;
eae que sunt fecundissime: locis tepentibus orta Kl ianuarij
ouia edere incipiunt. frigidis autem regionibus eodem mense
post idus: sed ubi idoneis fecunditas eae eligenda est. quo
maturius partum edant optime prebetur ad satietatem ordeo
tum fermentum. Nam & maius facit hoc incrementum et fre
quentiores partus: sed his cibus quasi concludendus est mixtus
cythisi foliis ac semine eiusdem que utraq; maxime putantur de
gere fecunditatem auium. modus autem cibandi sit ut dixi
magis bmodi cyathorum ordei, ahqd tñ admiscendum erit cy
thisi: uel si id non fuerit uicie aut milij. Cure aut debebit
esse ut cubi cum parturient aues ut habeant quam mundissimu
paleis constrata cubilia eaq; pmde conuerat. & alia stramenta
quam recentissima reponat. Nam pulicibus aliisq; similibus a
nimalibus replentur. que secum adferunt aues cum id ide ubi
le reuertur. assiduus autem debet esse custos & speculator pa
retes quod st facere gallinae testantur crebris singultibus in
tercepta uoce acuta. obseruare itaq; dum edant ouia. & confe
stim orauire oportebit cubilia ut que nata sint recolligantur
notentur q; que die sint edita & quam recentissima supponant
glocentibus. sic enim rustici apellant aues eas que uolunt in
cubare. cetera uel reponantur uel remittantur. Aptissima porro
sunt ad excudendum recentissima quaeque possint: tamen etia
requieta puppom dum ne retustiora sint quam dierum de
cem: fore autem cum primum partum consumauerint gallinae in
cubare incipiunt ob xd. ianuarias. quod facere non omnibus per
mittendum est: quoniam quidam nouellae magis edendi q;

Glocentes
incubare

Regula

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

excubendis quis uthores sint. mhbeturq; cupiditas maubandi
pinnula pernores transepta. Veteramus igitur quis ad hanc rem Veteram
eligi oportebit que & iam sepius id fecerint moresq; eaz maxi
me per nosci. qm alie melius exaudant alie edituq; pulloq; como
dius educent. At econtrario quedam et pue & aliena ouia comi
nuut atq; consumant quod faciendum protinus sub mouere come
niet pulli haz duaz aut trium auium exaissi dum adhuc teneri
sunt admanq; sit melior nutrix transferri debent. Sed pmo quoq; Excudo
che dum mater pios et alienos ppter similitudinem dinoscere non pt
uerumtamen scriptari oportet modum. Neq; enim debet maior ee
quam triginta capitum. Negant enim hoc amphorem gregem posse ab
una nutriri numerus quoz que pibiantur impar obseruatur, nec
semper idem. Nam prono tempore ideo est mensis ianuario. quinde
am nec umq; plura pibia debent. maio viij. nec his pauciora unde
cim aph. tota deinde estate usq; ad kl. octobris tredecim. postea su
p uacua est huius rei cura quod frigoribus exaissi pulli plerumq; mite
scent. nuda ti etiam abestuo solstitio non putant bonam pulsatio
nem: quod abeo tempore etiam si facilem educationem habent in
sui ti non capiunt incrementum. Verum pubiabimus locus ubi a
matre pulli non exigui pretij ueneunt probanda est estiua edu
catio semp autem cum supponuntur ouia considerari debet. ut lu
na crescente a decima usq; ad quintamdecimam id fiat. Nam
et ipsa suppositio per hos fere dies est commodissima & sic ad mi
nistrandum est ut rursus cum examinantur pulli luna crescat. di Per septem dies
ebus quibus animantur ouia & in speciem uolucrum formantur ter
septem opus est gallinaceo genere. At pauonum & anserum paulo
amplius, ter nouem. que si quando fuerint supponenda gallinis
sus eas mutabare decem diebus fetibus ahemigemis patiemur. Sum
demum sui generis quattuor ouia nec plura quaquam fouenda re
capient. Sed & hec quam maxima. Nam ex pusillis aues minute
nascuntur. Cum deinde quis uolet quam plurimos mares excudi
Longissima quoq; & acutissima ouia subiciet & rursus cum feminas
quam rotundissima. Supponendi autem consuetudo tradita est
ab his qui religiosius hec administrant eiusmodi. primum quam

secretissima cubilia eligunt: ne maribantes matrices ab aliis auibus in
quietentur. Deinde omneq; consternant eam diligenter emundant pa
leasq; quas sub stratum sint: sulphure & bitumine atq; ardente teda
perlustrant: & expiatas cubilibus imaunt. ita factis concauatis nidis
ne abuolantibus aut eē desthenabus obuoluta deadant oua plu
rimi etiam infra cubilium stramenta graminis aliquid & ramulos
lauri nec minus alij capita cum clauis ferreis subiiciunt que cuncta
remedia creduntur esse aduersus tonitrua quibus uitiantur oua.
Alucot pullig; semiformosos interimuntur: anteq; toti partibus suis consu
mepaq; Seruat aut qui subiicit ne singula incubilia manu com
ponat. sed totum ouoz numerum in alueolum ligneum conferat:
de inde unuersum leniter inparatum nidum obstruendum. Incu
bantibus autem gallinis uicina ponendus est cybus ut facilius ser
diosius nidis immorentur. ne ue longius euagate refrigerento
ua q; quamuis pedibus ipe conuertant auiarius: in am desthe
rint. matres curare debent, ac manu uersare ut equaliter ca
lore concepto facile animentur. idq; am quin etiam squa ungu
bus lesa uel fracta sint ut remoueat. idq; am fecerit die unde
Rostrelly uigesimo animaduertat in pulli rostellis oua pertudernit & auxi
liet ipsis sint. Nam sepe propter crassitudinem putaminum irru
pere non queunt itaq; herentis pullos manu eximere oportebit
& matri fouendos subicere idq; non amplius triduo facere. nam
post unum & uigesimum diem silentia oua carēt animalibus: eaq;
remouenda sunt: ne incubans iam spe diutius detineatur effeta
pullos aut nō oportet singulos ut quisq; natus sit tollere sed uno
die incubili sinere cum matre & aqua cyboq; abstinere dum om
nes exaudentur: postero die am grex fuerit effectus hoc modo de
ponatur crilbro uiuario uel etiam lolario qui iam fuerit in usu pulli
supponantur dein puleq; sinculis frumgentur: ea res uidetur proui
bere potuitam, que celerime tenenos interficiat. Post hoc cauea
cum matre claudendi sunt. & farre ordeaceo cum aqua mediocri
uel adoreo farre uino reparato modice alendi. Nam maxime ex
Crudites udita utenda est: & ob hoc tertia die cauea matre continendi
sunt priusquam emittantur ad recentem cybum. singuli temptandi ne

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quid hesterni hebeme mgutare. Nam uacua est mglumies cruditatem significat abstmerip debent dum eo quoquant. Longius aut non est permittendum teneris euagari. sed ora cauteam continendi sunt & forma ordeacea pascendi dum corroborentur. Cauendumq ne aperpentibus ad flentur quaz odor tam pestilens ut interimat uniuersos: id uitatur sepius mceriso cornu ceruino uel galbano uel muliebri capillo. Quoniam omnium fere uidoribus predicta pestis submouetur. sed & auendum erit ut tepide habeantur. Nam nec calorem nec frigus substinent: optimum q est mstra officinam clauso habere cum matre & post quatragesimu diem potestatem uagandi fien. sed pmq quasi mfantie diebus p tractandi sunt. plumuleq pus cauda clumbus detzabende. ne sterore comquinate duresiant & naturalia precludant. Quod quamuis caueatur. sepe tn euenit ut aliuq exitum non habeat. Itaq prima prunditur & inter digestis cybis prebeatur. Sed iam etiam ualidioribus factis atq ipsis matribus etiam utenda putute permittes erit. que ne fiat mundissimis uasis & quam purissimam pbebimus aquam: nec nmus gallinarias semp fumigabimus. & emunda ta sterore liberabimus. quod si tn pestis permanserit sunt qui alsimo cas tepido madefactas oleo fauces mfrant. Quidam hominis urina tepida rigant ora & tam diu compmit dum eas amaritudo cogat pnares emolm putute nausea. uua quoq quam greci uocant. amcybo mixta prodest. uel eadem ptrita & cum aqua potui data. Atq hec remedia mediocriter laborantibus adhibentur. Nam si pututa coram uemit oculos etiam cybos aut reppuit ferro residuntur gene & carcere subducti fames omnis exprimitur. Id porro uitium maxime nascitur cum frigore & penuria cibi laborant aues. Ite cum pestem consistens in coloribus aqua potatur. Item cum ficus aut uua im matura nec ad saletatem per missa est quibus sedet cybis abstinende sunt aues: eo usq ut fastidiant efficat uua labrusca de uepbus immatura lectaq cum bordeo tritice mmuto cocta obicies exurientibus eousq sapore offense aues omnem appetantur uua. Simlis ratio est etiam capsica que decocta cum cybo prebetur auibus et ita uere fica fastidii creat. Mos quoq sit incetenis pecoribus eligendi quam que optimam & deteriorem uendendi seruetur etiam mhoc genere ut pen autumni te

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

pus omnibus omnis cum fructus eaz cessat: numerus quoq minuat.
Sub mouebimus aut uetores idest que trimatum excesserint. Ite
que aut paz fecunde aut paz bone nutrices sint. Pque que
ova uel sua uel aliena consumunt. nec minus que uel ut mares
cantare / atq etiam calcare ceperint. Item seorsum pulli qui absq
stirio nati / capere iustum moremenum non potuerint. Inmaturis a
utem non eadem ratio seruabitur: sed tam diu custodiemus gene
rosos quam diu femmom implere potuerint. Nam rarior est in
his ambus manti bonitas. Eodem quoq tempore cum parere de
sinent aues idest abydibus. Nonē. pretiosiores cybi subtrahendi sunt.
Vinacea. & uinacea pbenda que satis comode pastum adiecto interdum tri
tici exemento / Ouoz quoq longioris temporis custodia non aliena
est huic cure. que commode seruantur phiemen sipalen obruas / esta
te sifurfuribus quidam pus trito sale sex horis adoperunt. dein eluunt
atq ita palea ac furfuribus obruit. Nonulli solida multi et fresa
faba coaggerunt alij salibus integris adoperunt alij mixta tepe
facta durant. Sed omnis sal quemadmodum nō patiatur putrescere
ita minuit ova. nec sint plena permanere / que res ementem de
terret. Itaq ne inmunam quidem qui demittant integritatem ouoz
conseruant. / Pinguitur quoq sacē gallinam quamuis fartoris non
rustica sit officina. tn ga nō egre contingit papiendū putam. Locus
Fartores ad hanc rem desideratur maxime calidus et minime luminis multo
singule caueis angustioribus uel sportis inclusis pendemt aues. sed ita
cohartate ne uersari possint. Verum habeant exuraq parte foramina u
num quo caput exerant. alterum quo clauda clunesq ut cybos cape
re possint & eos digestos sic edere ne stercore conquinentur. subster
natur autē mundissima palea uel molle fenum idest cordiū. nam si du
Cordiu re cubant non facile pinguescant. pluma omnis e capite & sub alis
atq clunibus detergetur. illic ne pediculum creat. hic ne stercore loca
naturalia exulceret. cybus aut pbetur hordeacea farina que cinges
aqua comparsa & pisacta formantur ofe quibus auis saliatur. et in
primis diebus dari partius debent du plus conquerere consuescat. nam
cruditas cutanda est maxime / tantumq prebendum quantum digerere
possint. Neq ante recens admouenda est. quam tēptato guttare apparuerit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

nihil ueteris esse remansisse. cum deinde satiata est auis paululum depo
sita cauea diuertitur. Sed uta ne uagetur. sed potius siquid est quod eam
stimulet aut mordeat rostro persequatur. Hec fere communis est cura fru
gationum. Nam illi qui uolunt non solum optimas. sed etiam tenerrimas
auis efficere. musta recenti aqua pdicti generis farinam conspargant
& ita farciunt. Nonulli tribus aque partibus imam bom uini misscent ma
defactoq; triticeo pane desint autem. que prima luna quoniam idoneus
stodiendum est. sagman cepta uigesima pposuit. Sed si fastidiet cybum
totidem diebus minuere oportebit. quet iam fartime processerint ita
tñ ne tempus omne opimandi quintam & uigesimam lunam siquemadmo
tquissimus. est aut maximam quanq; autem lautioribus cybis destinare sic
enim digna merces sequitur opam & impensam. Hac eadem ratio
ne palumbos columbosq; cellaresq; pinguissimos facere contingit. He
que est tamen incolumbis farciendis tantus rectus. quantus in
educandis. Nam etiam hec possessio nō abhorret acura boni ru
stici: sed id genus minore tutela pascitur. longinquis regionibus
ubi libet egressis auibus permittitur quoniam uel simis turribus
uel editissimis edificiis ad singulas sedes frequentet patentibus
fenestris per quas ad requirendos cybos euolitant. duobus tñ
aut tribus mensibus adceptant conditicia cybaria. ceteris ip
sas pascunt seminibus agrestibus. sed hoc suburbanis locis face
re non possunt quoniam interapiuntur uarijs auiarijs insidijs.
utaq; clausis intra tectum pasci debent nec in plano uille loco
nec infrigido. sed mbecito fieri tabulatum oportet. quod as
piciat hibernum meridiem eiusq; parietes. ne iam dicta ite
remus ut mornithone pcepimus. continuis cubilibus excauē
tur. uel si non ita. competit tassillis adactis tabule. superanarijs
que uel loculamenta quibus michificent aues. uel sictilia. co
lumbaria recipiant. prepositis uestibulis per que ad cubilia
perueniant. Totus aut locus & ipse columbarū celle pal
bo tectorio debent. quoniam eo colore precipue delecta
tur hoc genus auium. nec minus extinguat lenugari parietes
maxime. cuca feneström. ea sit ita posita ut matutino ante
hiberni diei solem ad mittat. habeatq; ad positam sibi amplam

fastidio.
Obeso.
Glisco.

De palumbis & Columbis.

Alba tectoria

Lenugare

cauearn retibus emunitam. que excludant accipitres & recipiant egredientes ad apcationem columbas. nec minus magnos emittant matrices q. ouis uel pullis nocebant. ne quasi graui perpetue cu strophe strepitu contristate strepitant. Nam cu paulum circa edificia uolitauerint exhilarate recreantur & ad fetus suos uegetiores redeunt. ppter quos ne longius quidem euagari aut fugere conantur. Vasa quibus aqua pbeatur similia ee debent gallinariis que colla bibentium ad mittant. & capiente lauari pp angustias non recipiant. Nam id facere eas nec ouis nec pullis quibus prerumq. nocebant expedit. certe cybos iuxta panetem conuemet sparge. quoniam fere partes ex columbari carent stercore. Comodissima cybaria putantur uicia uel eruum tumetiam lentula. milium & lolium. nec nimis excreta tritici & si qua sunt alia legumina quibus etiam galline alimentur. locus autem undique conuerti & emundari debet. nam quanto est cultior tanto letior auis conspicitur ea q tam fastidiosa est ut sepe sedes suas perosa sedetur uolandi potestas nequeat. quod frequenter in Terosus
his regionibus ubi liberos habent egressus accidere solet. id ne fiat uetus est democriti preceptum. Genus accipitris tryorchungulu uocant rustici fere medietas nidos facit. eius pulli singuli pitchibus
olus conduntur. sepantibusq. operacula suspenduntur. que res aui
bus amorem loci sic conabat. ne unq. deserant. Solligende uero sunt ad educationem neq. uetule nec nimium nouelle. sed corporis maxime. curandumq. si fieri possit ut pulli quemadmodum ex ouis sunt nunq. separentur. Nam fere sic mansuete sunt pruse educant fetus sin aliter certe. nec alienigene commiscentur ut a
lexandrine. nec compone minus enim pares suos diligunt. & ideo nec multum meunt nec sepius fetant. Plume color no semper nec omnibus idem probatus est. atq ideo qui sit optimus no facile dictu est. albus qui ubiq uulgo conspicitur. aquibusdam non nimium laudatus est. nec tam utrum debet ubi que clausd continentur. Nam nuncis maxime est improbandus. quod eum facillime speculator accipiter. seu milui aut quamuis longe minor sit quam est gallina. uiuacem tam refert questum.

Nam & octies anno pullos educat si est bona matrix & pretiis ecq
dominicam complet arcam. sicut eximius auctor. M. Varro nobis
affirmat qui prodidit etiam illis superioribus suis temporibus paria
singula milibus singulis sexterciorum solita uenire. Nam nostri pu
det seculi sic credere uolumus inuenire qui quaternis milibus nomina
bimas aues mercentur. Quamquam uel hos magis tole rabiles pu
tent qui oblectamenta dehtiaq possidendi habendiq causa grauiore
& argento pensent quam illos qui ponticum phasim & scythica sta
gna meloisq eluat. Nam nunc gangeticasq egyptias auis tenuiter
eluctant. Potest tam etiam in hoc auiario sicut dictum est sagina
exerceri. Nam sique sterilis aut sordidi coloris interuenerint. Emi
tter ut galline fercentur. pulli uero facilius sub matribus pinguescut
si iam firmis pedibus sibi uolent pauca sub trabis primas. & obtenu ora
ra ut uno loco quiescant. prestabit copiosum cybum parientibus. q
& est & eos habundantius alent. quidam leuiter dimigant cruta. quoniam
si frangantur dolorem & ex eo maciem fieri putent. Sed nichil istio
res pinguitudini efficit. Nam dum uinacula exercere conantur non
conquiescunt. & hac quasi exercitatione corpori nichil adiciunt. fracta
cruna nisi plusq biduo aut summum triduo dolorem ad ferue. & spe
tollunt euagandi. De turturum educatio superuacua est. quoniam id — De Turture
genus inornithone nec parit nec excudit uolatus ita ut capitur sar
ture destinatur. eoq leuiore cura quam cetere aues stabulantur. Ve
rum non omnibus temporibus phiemem quamuis adhibeatur opera di
ficulter ghiscit & tam qua maior est turbi copia pretii turturis minu — ghisco.
itur. rursus estate uel sua sponte dum mado sit facultas cibi pinguescit.
Nichil enim aliud quam obicatur esta. sed precipue milium nec qua tri
tico uel aliis frumentis minus crassescunt. uenit quid femine huius ma — Crassesco
xime deletantur. hieme tam esse pauis uino madefacte sicut etiam
palumbos celerius opimant quam ceteri cybi receptacula non tam — Opimare
columbis locularmenta uel columbe cruate efficiant. sed ad hiemem
mutuli perparietem fixi tegetibus commabinas acquirunt. pretentis
retibus qbus prohibeantur uolare. quoniam si ici faciant corpori de- — si
trabunt. In his ad fidue pascuntur mihi aut tritico. sed ex semina da
ri nisi sicca non oportet. satiatq semodius cibi inclusis singulis uicenis

& centenos turtures: aqua semper recens & quam mundissima uasculis quabibus columbis atq gallinis prebetur tegeticule q mundentur ne steraq urat pedes: quod tamen & id ipsum diligenter reponi debet ad cultus agroz arbozq q sicut & omnium auium preter q nantium. Huius auis etas ad saginam nō tam uetus est idonea quam nouella. Itaq arca messem cum iam confirmata est pulticis chirotus. Turdis maior opera & impensa prebetur: qui omni quidem cane: sed salubriusq meo pascuntur inquo capti sunt. Nam difficulter in hanc ragionem trasferuntur: qui acaueis clausi plurim despondent: quod faciunt etiam cum eodem momento temporis arete mansionis conecti sint. Itaq ne id accidat ueterum debent intermisceri qui abaucupibus in hunc usum nutriti quasi adlectatores sint capti uorum. nec aliam q eoz mangont interuolando. Sic n. consuescent & aquam & cybos adpetere sen. Si monstretos id facere uidemus locum eque umbrosum & apricum quem columbi desiderant. sed meo tra uersi pertice perforati parietibus aduersis optantur quibus insidant cum satiati cybo requiescere uolunt: ee pertice non aliter a terra debent sub leuari quam hominis statura patitur ut a sonte contingi possit. cybi ponantur fere paribus his ornithonis quae super se pertica nō habent / quo mundiores p maneant. Semp aut arida ficus diligenti pinsita & permixta polline: preberi debet / tam large quidem ut superfluit hanc quidam mandunt. & ita obiaunt sed istud in maiore nūero facere nec expedit. quia nec parui eō duantur quē mandant. & abhis ipsis aliquantum propter uicandulatem consumitur: multitudinem cyboz ne unum fastidiant prebendare putant. ea est eō obtundit mitis & lentisci semina. Item oleastri et edere bacce nec minus arbuti: fere enim etiam magnis aboui modi uolucribus hec appetuntur, que in auiariis quoq desidentiū detergent fastidia facunt q auidiorem uolaturam: quod maxime expedit: nam largiore cybo celerius pinguescit. Semp tri et canabarii milio repleti apponuntur que est firmissima esca. Nam illa que supra diximus pulmentaroz uice dantur. Ficis quibus recens et munda prebeatur aqua / nō dissimilis sint gallinariis: hac impensa cura que IVI. terrentius terni sepe denariis singulos emptitatos

Deturdis

Edernace.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

esse significat: auoꝝ temporibus quibus qui triumphabant po
pulo dabant epulum. At nūc etatis nostre luxuria quoti
diana peat hec pretia propter que ne rusticas quidem
contempendas sit hic recitus atq ea generā que mira
septa ille habuntur fere pertransiisse. Nunc de iis di
cendum est quibus etiam exitus ad agrestia pabula dant.
Pauonum educatio magis urbanis quam tetrica
rustica curam possit. sed nec hec in aliena est agricole cap
tantis inde uoluptates adquirere: quibus sphuchnes ru
ris eblandiantur. Hos autem decor animum etiam exte
ros ne dum dominos oblectant. deq genus alitum nemo
sis & paruulis insuhs qualesq obiacent itahe facillime contine
tur. Nam quoniam nec sublimiter potest nec per longa spacia
uolitare. Tum etiam quia fures ac noxios animalium rapine
medius non est sine custode tuto uagatur maiorem q pabu
li partem sibi acquirit. Feruine quidem sua sponte tamq ser
uitio liberate studiosius pullos enutriunt. Nec curator aliud fa
cere debet quam ut circi certo tempore signo dato iuxta villa
gregem conuocet: & exiguum ordei concurrentibus obiciat: ut
nec auis exuriat & numerus aduementum recognoscatur: sed
huius possessionis rara conditio est. quare mediterraneis locis
ad habenda cura est maior. eaq sic administretur. herbidus
siluestris q ager planus sublimi educitur macerie. cuius tribus
lateribus porticus ad pecudum & quarto due celle ut sit al
tera stabulum pauonum. Sub porticibus dein per horizontem fi
unt harundinea septa in modum cauee. quales columbarie
rectus fiunt ponuntur: ea septa distinguntur uelut clatris inter
currentibus calamis ita ut abutroq latere singulos aditus habeāt.
Stabulum autem carere debet ulmis: cuius in solo pordimem figunt
breues paxilli eoꝝ q partes sume singulas pedalatas habent. que
transuersis foratis pertusis inducuntur. Hec porro quadrate pertu
paxilli superponuntur, ut animum recipiant ad sibilentem. sed idem
co sine exemptiles, ut cum res exigit & paxillis deducte liberum
aditum conuerrentibus stabulum prebeant. Hoc genus autem

Plin.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

tum trimatum expleuit optime progenerat. Siquidem teneror aetas aut sterelis aut parum fecunda est. Masculus pauo gallinacearum placabilem habet. atq ideo quinq femmas desiderat. Nam si unam uel alteram fetam sepius compresit uix dum cepta maluo uitiat. ouaq nec ad partum sunt perducta quo niam immaturis gemalibus locis exeunt. Ultima parte hiemis concitantibus hordinem cybis utriusq sexus accendenda uenus est maxime facit adhanc rem si fauilla leui torreas fabā tepidamq des ieiunis. Quinto quoq die ne in excedas modum sex aut octo singulas auis hec cybaria nō omnibus promiscue spargenda sunt sed singulis septis que harumdumbus intexi oportere proposuerā portione seruata quinq femmas & unius maris ponenda sunt cibaria nec minus aqua que sit idonea potui. Quod ubi factum est mares fine ruea dimittuntur sua quisq septa cum femmis & equaliter uniuersis grex postitur. Nam etiam hoc genere pugnaces inuenitur masculi, qui & acybo & acoitu prohibent minus ualidos nisi sint hac ratione separati: fere aut locis apricis meridi cupidissimis exercet mares cum fauonij spirare cepe runt. idem tempus ab .vi. feb. ante martium mensem. Signa sunt extimulate cupidinis cum semetipsum uelut minantem caudae gemmantibus primis protegit. idq cum facit notare dies. Post admissure tempus confestim matrices custodiende sunt. ne alibi quam instabulo fetus edant. sepiusq digitis loca femmas tem ptanda sunt. Nam impromptu gerunt ouaq ibus iam partus ad propinquat. itaq includende sunt impientes, ne extra clau sum fetum edant. maximeq temporibus his quibus parturiunt. Plumbus stramentis exagerendum est auarum quo tutius integri fetus excipiantur. Nam fere pauones cum ad nocturnā requiem uenerunt predictis pertica missilentes emittuntur ouaq que prius ac mollius deciderunt inhibitam seruant integritatem. Quotidie ergo diligenter mane temporibus securis fabula circumeunda erunt & uicentia ouа colligenda. Quae quanto recentiora gallinis subiecta sunt tanto cōmodius excudentur. idq fiet maxime pars familie ratione conducat.

Potest pauo

Temp admissure

impientes

Finis

Nam femine pauones que fouent ova totū tempus fecundi-
tas aut excudendi aut ēt educandi pullis consumit. Primus est
partus quinq; fere ouoz: secundus quatuor tertius autem trium aut
duorum. Nec est quod comitatus ut rhodie aues pauonum incubet
que ne suos quidem fetus cōmode nutriunt sed ueteres maxime queq;
galline uernaculi generis relegantur. exp nouem diebus a primo lune
mercmento nouem ouis incubent sinq; excludunt quinq; pauonia & cetera ga
llinacei generis decimo demceps die omnia gallinacea subtrahuntur.
& totidem recentia eiusdem generis subponuntur ut trigesima luna que
est fere noua cum pauonibus excudantur. Sed custodis cura non egni
giat obseruare destinentem matricem sepius q; ad cubile peruenire
& pauonia ova que propter magnitudinem dispicilius a gallina mouentur
uersare manu, idq; quo diligentius faciat una pars ouoz notanda est
stramento. quod signum habebit amantius an a gallina conuersa sint sed
ut dixi memorimus cohortales quas maximas ad hanc rem pparandasque
si mediocres habuisse sime: non debent amplius quam terna pauonina & se
na generis sui fouere. Cum deinde fecerit pullos ad aliam matricem gal
linacei debebūt transferri & subinde qui nati fuerint pauoni adunā congre
gari donec quinq; & uigīti capitum grex efficiatur, sed cum erunt edi
pulli similiter ut gallinacei pme die non mouentur postera die cum edu
catrice transferuntur meaueam pmisq; diebus alimentur ordeaceo farre uino
reparso. nec minus exquisiter frumento cocta pulticula & refrigerata Post
pauco; deinde dies huic cybo adiciendum erit concisum porru tenuissimum
& coctus mollis uehementer expressus. Nam serum nocere pullis manife
stum est. Lucuste quoq; pedibus ademptis utiles cybandis pullis habentur: atq;
his pasci debent usq; ad sextum mensem. post modū satis est ordeum de
manu prebere. Possunt aut post quintum & trigesimū diem qua nati sunt
etia magro satis tuto educi, sequitur q grex uelut matrem gallinam sin
gulentem ea cauea clausa tertius magistri a pastore: & missa hgato pede
longa linea gallina custodiat, ad quam arcendam pulli qui cū ad satis
etatem pasti sunt reducuntur in illum pristinum ut dixi matricis singul
ium. Satis aut conuenit inter auctores nō debere. aliis gallinis que
pullos sui generis educunt. eodem loco pasci nam cum consperserint
pauoninam prolem suos pullos diligere desinut & immaturos relinquut

Excude

Serum

Lucuste

M

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

peroſi uidelicet / quod nec magnitudine nec ſpecie pauonibus pa
reſſint. Vitia que gallinaceo generi nocere ſolent eadem has
aues infeſtant. ſed nec remedia traduntur alia quam que
gallinaceis adhibentur. nam & pituita & cruditas: & ſique ahe
ſint peſtes biſdem remediis que prepoſuimus prohibentur. Sep
timum deinde menſem cum exceſſerint in ſtabulo cum ceteris ad
nocturnam requę debent includi. Sed erit curandum ne humi
maneant. nā qui ſic cubitum tollench ſunt & ſupra perticas im
ponench ne frigore laborent. ¶ Numidicarum eadem eſt fere que
pauonū educatio / ceterū ſilueſtres galline que ruſtice appellant
inſeruiunt non ſetant: & ideo nichil de his precepimus: niſi ut
cybus ad ſatietatem prebeatur quo ſint continuo epulis aptio
res. ¶ Vemo nunc ad eas aues quas greci uocāt ga
non tantū terreſtria ſed aquatilia quoq; deſiderant pabula.
nec magis humo quam ſtagno conſuerunt eiuſq; generis anſeri
precipue ruſticas gratus eſt. quod nec maximā curā poſcit & ſo
leniorem cuſtodiam prebet quam canis. Nam clamclangore
prochi inſidiantem ſicut etiam memoria tradidit in obſidione
capitolij cū ad uentū galloz nociſeratus eſt omnibus ſilentibus.
his aūt nō ubiq; haberi poteſt / ut exiſtimat uerriſſime celſus qui
ſic ait. Anſer neq; ſine aqua: nec ſine multa herba facile ſuſti
netur. Neq; utilis eſt locis conſitis: quia quicqd tenerū contingen
pōt carpit. Sic ubi uero flumen aut locus eſt herbe q copio
ſus nimis uixtaſate fruges. Id quoq; genus nutriendū eſt quod
et noſ facere cenſemus / nō quia magn ſit fructus ſed quia mini
mi oneris. Attamen preſtat ex ſe pullos atq; plumā. quam non
uti in omnibus lanā ſemel demetere / ſed bis anno / uere & autūno
uellere licet. atq; ohas quidem cauſas ſi permittit locorū condicio
uel paucos utiq; oportet educare. ſingulisq; maribus ternas femi
nas deſtinare. Nam propter grauitatem pluris nimis nō poſſūt gre
gatim intra cohortē protecti ſint. ſegretis angulis aras facere mal
cubitent & ſetus edant. Qui uō greges nantū poſſidere ſtudet
conſtituunt quae tū domū ingrediūt ſi ſient
ordinata ratione tali. Cohors ab omni cetero pecore ſecreta

Perticā

Tenere

Anſer

Clangor

Hara

claudatur alta nouē pedū macerīa porticibus q̄ cramidata: ita
ut in aliqua parte sit cella custodis sub porticibus. Deinde qua
drate are cementis uel etiam lateribus extruantur quas singulas satis
est habere quoquo uersus pedes ternos & adiuncta singulos firmis hostiolis
munitos quia per seruam diligenter claudi debent: & extra uillā deīn
no lōge ab edificio si est stagnū uel flumen alta nō quaerantur aquae:
sin alter lacus piscina q̄ manu fiant ut sint quibus munnari possint
aues: nam sine isto p̄mordio nō magis quam sine terreno poterit uiuere
querne. palustris q̄q̄ sed herbidus uiridis ager destinatur atq̄ alia pabula
conserantur uenutia. trifolii fenum graeci sed precipue genus intubi
quod [illegible] greci apellant. Lactuce quoq̄ nbunc usū femina
uel maxime p̄crenda sunt: quoniam & mollissimum est oleris & libentis
sime abbis auibus adpetitur tum etiam pullis utilissima est esca. Hec
cum preparata sint curandū est ut mares femine q̄ quam amplissimi
corporis & albi coloris eligantur. Nam est aliud genus uarium quod a
fero mutatum domesticum factum est id neq̄ eē fecundum est nec tam
pretiosum propter quod minime nutriendum est. Aptissima est abruma: nec ad parendū & ad mutandum Kl̄ febr. Admittē
uel. mar. usq̄ ad solstitium. quod fit ult̄ parte mensis iunii. Ineam aut
non ut poss aues, quibus diximus insistentes hum. Nam fere mutuā
ne aut piscinis id faciūt. singule q̄ ter anno pariunt: si prohibeantur
foetus suos excudere. quod magis expedit quam cum ipse suos foueant. Nā
& agallinis melius enutriuntur & longe maior grex efficitur. Pariunt
autem singulis feribus oua. p̄mo quina, sequenti quaterna: nouissimo terna.
quem partum nonulli permittūt ipsis matribus educari. quia rēliquo tem
pore anni uacature sunt. a foetu minime aut concedendū est firmis
extra septum parere. sed cum uidebuntur sedon querere compendere
sunt. Nam si adpropinquat partus digito tanguntur oua que sunt in
p̄ma parte loci genitalium quam obscurum perduci ad haram debent
mclueh q̄ ut foeam edant. idq̄ singulis semel facisse satis est. quoniam una
queq̄ recurrit eadem ubi primo peperit. sed nouissimis foetu cum uelimus
ipsas incubare. notandi erunt: unus cuiusq̄ partus ut sus matribus subtra
antur. Quoniam negatur anser aliena excudere oua nisi subiecta
sua q̄q̄ habuerit. Supponuntur aut gallinis huius generis oua sicut pa

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uomma plurima quinq; paucissima tria. ipsis dem̃ anserib⁹ pcissima
septem plurima quindecim. sed custodi debent ubi subricantur herbe
urticaq; quo quasi remedio medicantur ne nocere possit excussis
ansericulis quos enecant urtice si teneros pupugerunt. Pullis aute
formandis excudendisq; trignita diebus est: cum sint frigora. Nã
repidis quinq; & uiginti satis est. septus in anser trigesimo die na
scitur atq; is dum exiguus est decem primis diebus pascitur in hara
clausis cum matre. postea cum seremias premittit producatur in
prata & ad pistinas: cauendũ q; est ne aculeis urtice compun
gatur. aut exiguus mittatur in pascuũ. sed ante concisis mtubs uel
lactucae foliis saturetur. Nam si est adhuc parũ firmus indigens
cyborum peruenit inpascuum fructibus aut solidioribus herbis
obluctantur ita pertinaciter ut collum ob rumpat. milũ quoq; aut
etiam triticum mixtum cum aqua recte prebetur. atq; ubi paululũ
se confirmauit ingregem coequalium compellitur. & hordeo alitur. qd
et in maribus prebere non utile est. Pullos aũt non expedit plu
res insingulas haras quam uicenos adici: nec nunquã omnino cum
maribus includi. quoniam ualidior enecat infirmũ. Cellas inquibus
incubitant sectissimas esse oportet. subtrahiq; habere paleas. nec fice
non sine gratissimum quoq; fenũ. Cetera eadem que in alijs gene
ribus pullos seruanda sunt. ne coluber. ne lupera. pheles q. aue stella
etiam mustella possit appirare. que fere pernicies ad internitionẽ pro
sternunt teneros. Sunt qui hordeum maceratum masculis api
ponãt: nec patiuntur matrices sepius midũ relinquere: demde pu
llis excussis primis quinq; diebus: polentam uel maceratum far sicut
pauonibus. nonnulli et unde nasturcium confectum minutatim cum
aqua prebent. eaq; est esca iucundissima. nec ubi quatuor mensi
um facti sunt. fortune maximus quisq; destinatur. quoniam tenera etas
precipue habetur. ad hanc rem aptissima. & est facilis hac animi
sagina nam pter polentam & pollinem ter die nihil sane aliud dari
necesse est. dum modo large bibendi potestas fiat: nec uagandi fa
cultas detur. sintq; calido & tenebricoso loco. que res ad crescendas
adipes multum conferunt. hoc modo duobus mensibus pinguescunt:
et pp minimam pulitiem sepe quadragenta diebus optima redditur

Lupus.

Hara

Interitio.

Excussis

Nasturtiũ.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Nostrophi cura similis: sed maior impensa est. nam clausi pastinen-
anates. querquedule. boschades. philagriades. similes q̄ uolucres. quae sta
gna & paludes rimantur. Locus planus eligitur. ysq; murus publi
ter pedum quindecim materia. deinde clatis superpositis. grandima
culis retibus contegatur. ne aut euolandi sit potestas domesticis auibus
aut aquilis & accipitribus in uolandi. sed ea tota macries opere
rectorio leuigatur. extra nitrag; ne phalex aut uipa perrepat.
Media demū parte nostrophi lacus defoditur. mduos pedes alti Nostrophi
tudinis spatiumq; longitudinis datur & latitudini quantū loci cōdi
tio permittit. ora lacus ne corrumpantur. uidentia replagmati sint
unde q̄ semper influere debent. opere signino consternuntur. eaq;
non nimis oportet erigi: sed paulatim subsidere. ut tanq; eliti
re descendatur in aquam. Solum autem stagni percrassatum quod
sit instar modi totius diarium parietum lapidibus in calcatis ac tecto
rio munendum est. ne possit herbas euomere. prebeat q̄ nantibus
aquam puram suppetentem. media rursus terrena pars esse debet aque
ut colocasijs conseratur. aliisq; famuliaribus atq; uiridibus. que- Colocasia
in opacant auium receptacula. sunt enim quibus cordi est ul' Tamariscus
mis tamariscum aut scirporū fructetis in morari. nec obhanc
tam causam totus locus siluis occupetur. sed ut dixi percrassatū
uacet. ut sine impedimento cum apricitate dici gestiant. Aues
nandi uelocitate concertent. nam quē admodum desiderant esse
qui irrepant. & ubi dehtescentibus fluuiatilis animalibus insidi
entur. ita offendunt. si non sint libera spamme ripe uestigia. esplanat
sintq; post hunc agri modum cincta macrem lapide frabricatum
& expolita tectoriis pedalia in quadratum cubilia. quibus nidi
ficent aues. ea que contegantur inter sertis buxeis uel mirte-
is fructicibus. qui non excedant altitudinem parietum statim dem
perpetuus canaliculus humi depressus construatur. per quē cotidie
mixti cum aqua cybi decurrant. sic enim pabulatur id genus auium
gratissima est. esca terrestris legumina pauca & milium. nec nō
& hordeum. sed ubi copiam est etiam glans ac uinacea prebeant.
aquatilibus autem cibis sistit facultas datur commaturs & riualis alle-
cula. uel si qua sunt morienti parui pisciculi animalia. Tempora

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

festuce
suraulq.

concubitus, eademq; ceteri siluestres, alitesq; obstrusione martij frequentis mensis per quos festuce suraulique mauiarijs passim spargendi sunt, ut colligere possint aues quibus nidos construunt. Sed antiquissimū est cum quis nessotrophiū constituere uelit, ut predictarū auium circa paludes inquibus plerumq; fetamina colligat & coborrahibus gallinis subiciat. sic enim exclusi educatiq; pulli deponūt ingenia siluestria. Clausisq; uiuarijs haud dubitanter progenerant. Nam simodo captas auis que consueuerūt libero uictu custodie tradare, uelis parere cunctantur nisi iure. ¶ Sed deturela nantium uolucrū satis dictū est. uerū oportune dū memini aquatilium animalium ad curam peruenimus piscium quorum redditū quamuis ahemsimum agricultoribus putem. Quid enim tam contrariū excogitare, quamq; torrem fluuido tamen non emittam. Nam & hanc studia rerū maiores nostri celebrauerunt adeo quidem ut etiam dulcibus aquis fluuiales claudererent. pisces. Atq; eadem cura mugilem scarumq; nutrierunt. qua nunc murrena & lupus educatur. Magni enim extimabat uetus illa romuli & numę rustica progenies, siue bene uite comparetur ullatica nulla parte copiarū defitia quamobrem non solum piscinas quas ipsi construxerant frequentabant sed etiam quos rex natura lacus fecerat. conuectq; marinis seminibus repleblant. Inde uelinq; saide etiam sabarinus: ute uelienses & cumus lupos auratasq; procreauerunt. Ac siqua sunt alia pisciū genera dulcis inde tollerantia. mox ystam curam sequens etas abolenit et lautine locupletū maria ipsa neptūnumq; claudebat & iam cum auorū memoria circumferretur. M. phlippi uelut urbanissimi quod erat luxuriosi factum atq; dictum. Nam is forte casu ad apud hospitem cenaret appositumq; eucino flumine lupū degustasset atq; expuisset: improbū factū dicto, perseuerauit, perearing nisi pistem putaui. hoc igitur p uiuarium multoq; pulchriore fecit gulam doctaq; & erudita palata fastidire docuit. fluuialem lupum nisi quem tyberis aduectū torrente destingasset. Itaq; terrestris uarro, nullis est inqt hoc seculo nebus, ac mirabitur qui nō iudicat, nihil sua interesse: uerū eiusmodi pistibus an rarus frequens habeat uiuarium. Attamen iisdem temporibus, quibus hanc ne-

Pisces

squata

fastidio.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

morabat uarro luxbrien maximam laudabatur pcuentas catoms q m
hilonmus & ipse tuor luculli grandi ere pextentummhum quadri
gentor pistinas pupilli siu uenditabat. iam enim celebres erant
delime popmales cum ad mare deferantur uiuaria quor studiosi
ssimi uelut ante deuictas gentium numantinus & ysauricus. Itasper
guss aurata & heinus murena captorū pysium letabantur uocabu
hs. Sed quoniam sic mores obcaluere non ut hec usitata uel
ut maxime laudabilia & honesta indicarent. Nos quoq ne inde
amur tot iam seculor seri castigatores. hunc etiam questū nullari
am patri familiae demostraremus qui sine insulas siue marin
mos agros mercatus propter exilitatem soli que plerunq hiemi ui
cina est fructus terre papere nō potuerit. ut ex mari redditum
compensaret huius aut rei quasi primordium est naturam loci con
templari quo pysinas facere constituerit. Non enim omnibus hiemi
bus omne genus haberi pot. limosa regio planū educat pistem.
uelut soleam. rombum. passerem. eadem quoq maxime idoneus est
cōchilijs muricis & hostreis purpurarumq tum concas pectinatis bala
nis uel pondis. At arenosi gurgites planos qdem non pessime sed
pelagijs melius pascūt. ut orates ac dentices pinnasq & indigenas
umbras ue uel conchilijs nmus apri. Rursus optime saxosim mare
nominus sui pisces nutrit q sālicet quod mpetus stabulentis saxatilis diri
guntur. ut merule turdiq. nec minus menaluria arg. ut lucios sic & fre
tos differentiam nosse oportet ne nos ihe nigenē pisces decipiant.
Non enim omn mari pot omnis esse ut helops qui panphilie profu
do nec alio pascitur ut atlantico faber qui generosissimus pistib
ad numerantur. Innostro gaudium municipio eumq prista consue
tudine zacam appellamus ut scaurus qui totus aste grecaq littore
sicule tenus frequentissimus exit nunq in hyspaniā nec p gallias ena
uit ad hibernum mare. Itaq ne si capiti quidem pferantur mo
stra uiuaria diuturni queant possideri sola expretiosis pisibus mu
rena quamuis thasiensi carpathiq pelagi quod est ultimū uerna
culo quo uis hospes freto peregrinum mare sustinet sed iam desti
nandum dicendum est. Spangum cenedmus eximie optimū quod
sic possum est ut insequens marys unda porem submoueat. nec

P. lanus pisces.
Solea.
Rombus
Passer
Cocchilia.
Murices.
Hostree
Purpure
Conche.
Pectinati
Balani
melanuria Spondili.
Orate
Dentices.
Pinnee
Saxatiles.
Merule
Turdi.
Melanuria
Helops.
Faber.
Larus
Scaurus
Murena.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

intra conspectum finat remanere ueterem namq; id similimum est pelago quod agitatum uentis ad fidue renouatur nec concalescere potquoniam gelidum abimo fluctum reuoluit in partem superiorem Id aut stagnum uel excauitur mpetra cuius rarissima est occasio ut in litore construatur opere signino. sed utrunq; fabricatum est si semper influente gurgite riget. habere debet spes uxta solum eoz q; alios simplices & rectos quo secedant squamosi greges: alios mdocilem retortos, necmis spatiosos, quibus murene delitescant. quamq; no ullis commodis eas cam alterius note piscibus non placet, quia si rabie uexantur, quod huic generi uelut camino solet accidere grauissime persequuntur squamosos: plurimos q; mandendo consumit. Itineraq; si loci natura permitte omn lateri pulcre dari conuenit. salubris enim uentis submouetur unda, conquacuq; parte fluctus angulet per ad uersam patet exitus hos autem meatus fieri censemus per ima consepti partem, si loci situs ita competit ut mdlo pulcre posita libella septem pedibus sub limis esse maris equor ostendat. Nam piscibus stagni hec in altitudinem gurgitis mensura abunde est. nec dubium quin quanto magis mo mari uenit unda tanto sit frigidior quod est aptissimum natibus. sin aut locus ubi uiuaria constituere censemus pari libra cum equore maris est mpedit nouem defodiatur pulcra & intra duos a fima parte cuniculos riui p ducant curandu q; est ut quam largissime uenient. quoniam modus ille aque iacentis nisi libram maris no aliter exprimit quia si maiore recessus freti ius necesserit. Multi putat meius modi stagni longos piscibus recessus & flexuosos in latebris spes ee fabricandos quo sint opaciores exeuntibus latebre. Sed si recens mare non semp stagnu pmeat id facere contrariu est. Nam cuiusmodi receptacula nec facile nouos ad mittit aquas nec difficulter ueteres emittit. plus q; nocet putris unda quam prodest opacitas. Debent tamen similes uelut celle parietibus ex cauari ut sint que protegant refulgentis ardorem ydis & mhilominus facile quam concepernit aquam remittat. Verum memmisse oportebit ut eius q; quas exundet piscina prefigentur enei foraminibus exigui cancelli quibus mpediatur fuga pisium. si uo laxiores q; mittit elitore stipulos quam precipue uerbenis alge uestione. Non erit alienu

Libra

Puteis

Cancelli

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ꝑ stagni spatia dyponere & quantum comminꝰti ualet hominꝫ mgerium repꝛesentare faciem ueri maris: ut clausi quam minime eu ſtodiam ſeruent. Hac ratione ſtabulis ordinatis aquatile pecus mducemus ſitq; nouis antiquissimū meminisse. etiam influuialine gono quod mternecio precipitur. & quid queq; ferat regio. neq; si uelimus ut in mari nonnūq; copperimus multitudine multos pascere queamus. cum sit mollissimū genus & seruituti indignatissimum. Rare uaq; unus aut alter demulsis mulibus clamstra patitur. At contra frequenter animaduertimus intra ipsa pelagios greges inberti magistri & rapaces lupi. Quare ut proposueram qualitatem hitoriꝫ nostri contemplemur. si uidemus scopulos an probemus turdi cum plura genera merulas & & aues daſ mustellas: tum etiam sine macula nam sunt. & uarij lupos in cludamus. Item plutas que maxime probantur murenas. & sique sunt alie saxatiles note: quarum pretia uigent. Nam ude ne capiare quidem: ne dum alere conducat. possint ista eadem genera etiam hitoriꝫ barenos stagni contmere. nam que lutne tene que hitasse / ut ante iam dixi conchilus magis & iacentibus aptissime animalibus. Nec est eadem lacus postino: que recipit cubonti. atq; eadem prebentur cibaria & postranus pistibus & erectis. Nam & soles ac rombis & similibus ammalibus humidis mdus predes pscena depmitur. ea parte hitoriꝫ que profundo recessu nunq; detinetur. sposse dein clari margmbus mfigimur. qui sup aquam stmp emmeant. etiam cum maris estus mumuerit: mox pretacuimus mgirum molem ita ut cōplectamur sinu suo & tamen excedant stagni modū. sic enim & maris atrocitas obiectu crepidinis frangit. & mnanquillo consistens piscis gradibus suis non exturbatur. neq; ipsum uiuarium repletur congeme / quam tempestatibus eruptat pelagi uiolentia. Oportebit aut nonnullis locis molles mtercidi mores meandri paruis sed angustis tuentibus. quae quanta hiet hiems sentia mare sine flatu trasmittat. hmc esca iacentiū melior esse debet / quam saxatilium: nam qua denibus carent. aut lambunt cibos. aut mergos haurium: mandere quidem non possunt: Itaq; preben conuent habentis helleculas & salibus ex esam calcide-

Pelagij
M. ugribus
Lupi

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

puremq; sardiniam / nec minus scaurog branchiam uel quicquid mte-
stini pelamis aut lacertus gerit. tum scombri carcari q & lapte uo
rerculos & ne persingula enumerem salsamentog omniu purgam
ta gp cetariog officinis euerruntur. Nos autem plura nominauimus
genera / non quia cuncta cunctis hrtoribus exeunt. sed ut ex hys a
liqua quog ent facultas prebeamus. facit etiam expomp uiridibus
adaperta ficus. & mtis digitis mfracta sint dcta / nec minus eh
sum molle sorbum quig sunt cybi poribus proysum / ut e multena
recens castas si loci conditio uel lacus annona p minus nulla tn
equs quam predicte salsure pabula comode dantur quoniam mode-
rata sunt. omnis enim recens pistis / magis nanbus escam q ou
his uestigat. Nam dum supinus semp cubat sub hbrum appectat. &
ea que mplano sunt dextra leuaq non facile p uidet. Itaq ea sapi
merita obiecta sunt eog sequens odorem peruenit ad cybos. ceteri
aut saxatiles aut pelagici sunt ex his. sed & recentibus melius pa
scuntur. Nam & hallecula modo capta. & gammarus exiguus
cobio quisquis dema est mcrementi mnuti pistis maiorem alic.
Si qn tamen hiemis stultitia non patitur cuius generis escam da
ri uel sordidis parus esse uel siqua sunt temporibus poma con
cisa prebentur. ficus quidem arida semper obiciatur exima sisit
ut betice numidicq regionis larga. Ceterum illud comitti no debet
quod multi faciunt ut nihil prebeant. quia semetipsos etia diu
diu tollerare possint. Nam nisi pistis domini cybariis stagnatur
cum ad piscatorem foro portatus est: macies indicat eum no esse hbere
mari captum: sed decustodia elatum propter quod plurima pretio
detrahitur. Atq hec uillatica pastio finem presenti disputationi fa
ciat: ne in modico uolumine lector fatigetur. Reliquum aut sequen
exordio ad curam siluestrium pecog cultumq apium:-

Cetarij

elettate

Hallecula.
Gammarus.
Gobio

gobie

L. IVNII. MODERATI COLVMELLE DE VILLATICIS PASTION.
AVIARIIS & PISCATORIIS. L. VIIII EXPL. X. HAEC CONTINET.

I. De uuarijs faciendis et iciudendis pecudibus ferisq. II. De Apibus III.
Quot genera sint apium & optimum horum genus IIII. Qualis pabula
tionis & qui situs pastionis apium esse debet. V. De sedibus apium
eligendis. VI. De unsis alueorum probandis & quem admodum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

aluei collocandi sunt. vii. De compandis apibus quem admodū siluestria examina capiantur. viii. Quem admodū uernacula examina prodeuntia assequantur & in alueos condantur. viiii. Quēadmodum frequentandi sint aluei qui eorum hīt examina. x. Remedia apium morbo laborantium. xi. Quid quoq; tpore faciant apes & per anni tpora quid earū curator facere debeat. xii. De melle conficiendo & quēadmodū aut qñ extrahi debeant alueis. xiii. De cera facienda.

L. IVNII MO. CO. REI RVSTICE. DE VILLATICIS PASTIONIBVS MACELLARIVS & APIARIVS LIBER. X. INCIPIT.

EN.10 nunc ad tuendam pecudum siluestrium & apium educationem quas & ipsas P. siluane utilitatis pastionis ure dixerim. Si quidem nos antiquus lepusculus capreas q; ac subus feris / iuxta uillam plenoq; subiecta domi nos habitationibus ponebat uiuaria. ut & conspectu sue clausa uenatio possidentis oblectaret oculos. Apibus quoq; dabamus sedes ad huc nostra memoria uel in ipsis ille parietibus exasse uel inprotectis ponticibus ac pomariis. Quare quoniam tuus quem scripsimus huic disputationi ratio reddita est. ea nunc que pro posumus singula persequamur. Fere pecudes ut capreoli damme q: nec minus ongum cerui q genera & aprorū modo lauream ac uoluptatibus dominos seruiunt. modo questu ac reditui. Sed qui uenationem uoluptati siue claudunt. conti sunt. ut cuiq; cōperit proximus edificio loci situs. munire uiuariū. tempq; de manu cybos & aquam prebere. qui uero questum reditumq; desiderant. cū est uicinum ille nemus. id enim refert non procul esse ab oculis domū sine cunctatione predictis animalibus destinatur. si naturalis defuit aqua uel inducitur fluens: uel imposti lacus signino conster nuntur qui receptam pluuialem contineant. Modus siluę pro cuiusq; facultatibus occupatur. ac si lapidis & opere utilitas suadet ha ud dubie cementi & calce formatis emendatur muruis. sin alit

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

crudo lacte ac luto construct; ubi uero neutrum patri familie con
ducit ratio postulat uacerij meludi sic enim appellatur genus claue
Vacerij ꝛ idq; fabricatur ex robore querceo uel sub ereo, nam dee rara
est octasio. quicqd demq; sub miuria plurimarum magy diuturnum
est procondictione regionj adhunc usum eligitur & siluestris arbo
rij trunca, sicue ut crassitudo postulauit fissilis stipes compluribus lo
cis perlatus exoratur & marcentu uinarij certij interuenientibus
pactis defixus erigitur. Deinde ptransuersa laterū cauea trans
mittitur ramices, qui exitus feraces obtinent. Satis est aut uacer
dotare nas inter pedes octonos defigere, seriq; transuersis uti glastare
net pationū laxitas. quae sorambibus interiecti pecudi prebeat
fugam. hoc aut modo licet etiam latissimas regiones tractus non
tum claudere, sicuti gallios, nec non & in alijs quibusdam pro
uincijs ubi locoꝝ uastitas patitur. Nam & fabricandis ingens est ma
teriej materies copia & cetera in hanc rem feliciter suppetunt. Quip
pe crebris syluis habundat solum quod est maxime predictis ge
neribus salutare. Tum etiam sua sponte pabula foris benignissime
sub ministrat, perpetuq; saltus eligitur qui & terrenis herbis & ar
boreis abundant. Nam ut grammibus ita frugibus roburnus est op
Roburnes fruges. habet. maximeq; laudantur qui sunt feracissimi querneis glandis
& ilignee nec minus cerisee, cum & arbuti ceteroꝝq; pomos
uestrium que diligentius perpetui simus cum de cohortalibus di
putaremus. Nam eadem fere sunt pecudum siluestrium pabula que
domesticaꝝ contenay tñ non debet ee diligens pater familie cibis
quos suapte natura terra gignit. Sed temporibus anni quibus ill
ue pabulis careat condita messe clausis succurrere: hordeoq; alere
uel adoreo farre aut faba: plurimumq; et uinacey: quicqd demq;
ultime constituent dare. idq; ut meliorent fere preberi man uel
alteram dom mansuefactam conuenit in nutrire. que peruaga
ta totum uuanium cunctanter ad obiecta cybaria pecudes per ducat.
Nec solum illud p hiemis penuriam fieri expedit. sed cum etiam se
ere partes ediderint. quo melius educent natos. Iraq; custos uacce
rum frequenter speculari debebit si iam essere sint, ut demanu datis
stipnemitur frumentis nec, uero patiendus est orix aut aper-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

alijs ne quis ferus ultra quadrimatum sinegere. Nam usq; in hoc temp⁹ capunt incrementa postea macescunt sinecute. Quare dum uiridis aetas pulcritudinem corpori conseruata ere mutandi sint. cenus tam̃ compluribus anns sustineri pot. nã diu uiuens possidetur quod eius longior uitam sortitus est. f. deminors autem incrementis animalibus quahs est lepus hec precipimus ut in his uiuaris quae macerata mitia sint farragin & holerum fere mubi. lactucae que semina paruhs areohs p diuersa spacia sacy miciantur. Item cum pumcon accipiuel hoc uernaculo. nec mnus hordeum & aceracula condita. ex horreo promantur. & aqua celesti macerata obiciatur. Nam sicca nõ mus ablepsuahs ad pecudes hec porro animalia uel similia his etiam silentem & facile mtelligitur quam non expedit conserre in id uiuarium quod uacerus exandatum est. si quidem exiguitatem corporis facile clatris sub repunt. & liberos nacte egressus fugam muniunt. Venio nunc ad alueoru curam. de quibus nec dilgentius quicq precepi pot quam abygino iam dictum est. nec ornatius quam uirgilio. nec elegantius quam celso. Hyginus uetes auctor placita secretis dispersa mommentis industrie collegit. Virgilius poetica floribus illuminauit. celsus utriusq; moderati adhibuit modum. Quare ne adtemptanda quidem nobis fuit hec disputatio nis materia. nisi quod consumato susceptae professionis hanc quoq; sibi partem desiderabat. nec uniuersitas meabat opis nostri uelut membro aliquo recisi mutilata alijs imperfecta conspiceret. Atq ea quae hyginus fabulose tradita de originibus apium nõ intermisit poetice magis honeste quam nostre fidei conuenirent. Nec sane rusticis dignum est scitari: fuerit ne mulier pulcherrima specie meissa quam iupiter magem conuertit. an aut ebuemerus poeta dicat crabombus et sole genitas apes. quas nimphe phrixom dei educauerunt. mox dicto specu ouis extitisse nutrices. easq; pabula munere dei sortitas. quibus ipse paruũ educauerant alumnum. Ista enim quamuis non decenter poetarum summatim tñ R. mo tantumodo uersibus leuiter adtigit uirgilius. Cum sit alt Dulce coli regem pauere sub antro. Sed ne illud quidem ptinet ad agricolas: quando & in qua regione primum nate sint: uerũ mthesseliae

APES.

Melissi. Sept.

erectonij
nyſeniuſ

ſub anſtheo / an in inſula cea ut ſcribit euhemeruſ: an erithei
temporibuſ nimonte ebimetto ut euthroniuſ: an crete ſaturnien
poribuſ ut meander. non magiſ quam uiriũ examina tanq̃ cetera
uidemuſ animalia concubitu ſobolem procreent: an heredem generiſ
ſui floribuſ eligant / quod affirmat noſter Maro. & ut rum eu
mant hquorem melliſ: an alia parte reddant. Hec enim & hiſ
ſimilia magiſ ſcrutantiũ zeꝯ nature latebras quã ruſticoꝝ ſ
ngrere. ſtudioſis quoq; hui⁹ gratiora ſint iſta motio legentib⁹
quam negotioſis agricolis. Quoniam neq; in opere neq; inre ſim
hari quicq̃ uiuant: quare reuertamuſ ad ea que alueoꝝ cul
toribuſ magis apta ſunt. / Peripatetice ſecte conditor ariſtoteles
in hiſ hbriſ quoſ de animalibus conſcripſit examinũ genera complu
ra demoſtrat. Eaq; alia que uaſtaſ ſed gloroſas: eaſdemq; mgroſ
maiores & hrſutaſ apiſ habent. alias minoreſ quidem: ſed eque rotundaſ
& mſuſti coloriſ horridq; pili. Alias magiſ exiguaſ ne tam rotudas.
ſed obeſas tamen & latas / coloriſ melligeli: nonnullas minimas gra
cileſq; & acuti aluei ex aureolo uariaſ atq; leues: euiq; auctoritatẽ
pequeni uirgilius maxime probat. parulaſ oblongas. leues: anticas
ardenty auro: & paribuſ hta corpora gracilis moribuſ etiam placi
diſ. Nam quanto grandior apis atq; etiam eſt notabilior tantope
ior. ſtuero ſpuor maxime peſſima eſt ſed tñ macandia nocte me
horiſ apium facile dehnitur. aſſiduo interuentu eoꝝ qui curãt
aluearia. Nam cum ſpiritus tractantur celeriuſ manifeſtiſ du
rantq; ſi diligenter excitẽ ſint in annoſ decem. nec ullũ examen
hanc etatem pt excedere: quamuis inde nouaꝝ locum quotan
miſ pullos ſubſtituant: nam fere decimo admiſſionem anno geſſ
uniuerſa totius aluei conſumiuntur. Itaq; ne hoc intoto apiario fiat
ſemp propaganda erit ſoboleſ: obſeruandumq; uere: cum ſt noua
proſundent examina ut excapiantur & domicilioꝝ numeruſ au
geatur. Nam ſepe morbiſ interapiunt quibuſ quemadmodum me
deri oporteat ſuo loco dicetur. Iterum p has notaſ quaſ iam dixi
muſ probatiſ apibuſ deſtinari debent pabulationes eque ſine ſpere
riſſime ut & noſter precepit maro: uidue pecudibuſ aperoꝝ & mi
nime procelloſa caeli ſtatu. Quod neq; ſit ueriſ achiuſ. Nam

Anno .x. durant.

Pulli.

Gens.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

pabula uenti ferre domū prohibent. neq; oues edūq; pecudes
floribus mulcent: aut errans bucula campo decurrat rorem: &
surgentis adterat herbas. Eademq; regio feunda sit fruticis exi
gui & maxime thimi aut origani: cum etiam timbre uel nostrati
cunele quam satuream nostri uocant. Post hec frequens sit mor
menti maioris siralis ut rosmarini & utraq; cytisus. est enim
salua. & altera sue ponti utemq; semp uirens primus & myrtilex.
Nam prolixior ab omnibus improbantur edere quoq; nō propter bo
nitatem recipiuntur. sed qua prebent plurimum mellis. Arbo
uero sunt probatissima ruscla atq; alba zizyphus. nec minus amara
cis. tam etiam amigdale persicq; atq; pini. de mq; pomis eranum
pleraq; ne singula memorem. At si lustrium cōmodissime faciunt
glandifera robora. Quin etiam terebinthis nec dissimilis huic lenti
scus. & odorata cedrus. At the sole ex omnibus sunt nocentes
taxi repudiantur. Mille preterea semina uel crudo coquite uire
na uel subacta igneo flores amicissimos apibus creant ut sint muir
gineo polo fructicos amelli caules acātion scapus asphodeli. gladio
lus narcissi. At inhorrent hira corsia mixte candida lilia. nec
his purpurea leucoia. tum punice rose luteoleq; & sarrane vi
ole. Nec minus celestis naminis yacinthus coricus item sesculus
bulbus crocig; deponitur qui coloret odoretq; mella. Iam uero
note uiliores innumerabiles nascuntur herbe culte atq; pa
scue regionibus quae fauorem cere exuberant ut vulgares
lapsane nec his pretiosior armoracia rapistrū olus & rubi
silueftres: ac nigri papaueris flores tum agrestis pastinaca & eius
dem nominis eclonium quam greci uocant. Verum
excimetis que proposui queq; omisi temporis compendia sequēs.
Nam inexputabilis erat numerus saporis precipui mella: re
ddit thimi thimo. demū proxim thimbra. serpillum & or
ganū terne note sed adhuc generosi marinum ros & nostras
cunela quam dixi satureiam: mediocris demū gustus amarinthi
ni ac zizyphi flores reliqua que proposuimus cibaria: sed ex
sordidis deterrime note mel habetur nemorensi quod sparto
atq; arbusto prouenit ulliarum quod nascitur imbolembus et

Cunella
Satureia
Rosmarin

Terebinthus
Lentiscus
Cedrus

Punice Rose
Luteole viole
Sarrane viole

sterconis herbis et earum siluarum pastionum atq; etiam generum pabulorum
exposui. nunc de ipsis receptaculis & domaliis examinū loquar.
Sedes apibus collocanda est contra brumalem meridiem. procul a
tumultu & cetu hominū ac pecudum. nec calido loco nec frigido. nā
utraq; re infestantur. hec autem sit ima parte uallis. & ut uacue
cum prodeunt pabulatum apes. facilius editioribus ad uolent. & solle
ctis ucnientibus cum honere. per procliuia non egre deuolent. Si
ille fuerit ita copetit. non est dubitandum quin edificio umectum api
arium maceria circundemus. sed in ea parte que tetris latrine
prerullum q; & abalienet libera est odoribus. Venum si positio repu
gnabit nec maxima tū incomoda congruent. Sic quoq; magis expe
dit & sub oculis domini esse apiarium. Sin autem arcta fuerint mi
nea certe uicina uallis occupetur. quo ipsius descendere nō sit gra
ue possidenti. Nam res ista maximam fidem desiderat. que quo
niam rarissima est. interuentu domini tutius custoditur. neq; ea curato
rem fraudolentum tantum. sed etiam immunde pigritie. posā est expe
ri designatus si minus pure habita est. hac si tractetur fraudulenter
sed ubicunq; fuerit alueatia. non ecclissimo claudantur. muro qui
si metu predonū sublimior placuerit tribus elatis. abbumo pedibus
exiguis mordinem fenestellis apibus sit peruius. iungaturq; tugurium
quo & custodes habitent & condantur instrumenta. sicq; maxime re
pletum preparatis alueis ad usum nouos examinum nec minus her
bis salutaribus & si qua sint alia que languentibus adhibentur. pabu
li q; uestibulum aut ingens oleaster obumbret. ut cum uere nouo du
cent examina reges. uicina uiuet decore. ripa calori obuiaq; ho
spitalis teneat frondentibus arbos. Tum per omnis aqua si est facultas.
inducatur. uel extructa manu detur. sine aqua neq; faui. neq; mel
la. nec pulli denique figurari queunt. siue igitur ut dixi preterfluo
rus unda uel putealis canalibus immissa fuerit uirgis. ac lapidibus
aggeretur apium causa pontibus ut crebris possint consistere & alas
pandere adeptum solem. si forte morantis sparserit aut precipi
tem neptuno immerserit eurus. Conferri deinde circa totum apiarium debet
munimenti parui: maximeq; propter salubritatem. nam sunt etiam
remedio languentibus cythisi: tum deinde casie atq; pini & ros

Pulle.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

marinum quin etiam cunele & thimi frutices. Itemq; uiolarium
uel quecunq; uiliter depom patiuq; qualitaq; terre grauis & te-
tri odoris non solum uirentia sed & quelibet res prohibentur:
sicuti comeri mdor cum est mgmbus adustus aut odor paluster
cem nec muus uirentur caue rupes aut ualles argute quos grea
uocant. ¶ Igitur ordinatis scribis alueuria fabricanda sine
preconditione regionis: siue illa ferax est suberis haud dubitanter Suber.
utilissima: aliis facie nus excorticibus: quia nec hiemis frigent. nec negat
candent estate siue feruis exuberant. hys quoq; cum sint nature
corticis similis: equibus commode uasa texuntur si neuria aderit
opere uitorio fabricabus cōnectuntur: uel si nec hec suppetet ligna
cauate arboris aut mtabulas despete fabricabuntur. Deterrima ē Tabule dolate.
condicio fictilium: que & accedunt estatis uaporibus & gelantur
hiemis frigoribus. Reliqua sine alueoy genera duo: uel ex sime
fingantur uel lateribus extruantur. quoy alterū uire dāpnauit cel
sus quomā maxime est ignibus obnoxiū. alterum probauit quā
up incōmodum eius popum non dissimulauerit: quod si res postulet
trasferri non possit. Itaq; non adsentior ei qui putat nihilominus eius
generis habendas esse alueos: neq; n solum idrepugnat rationibus instituere
domm: quod mmobiles sint cum uendere aut alios agros mstru
ere uelit. hoc cōmodum permet adutilitatem polius patris fami
lie sed quod ipsay apum causa fieri debet cum aut morbo aut
sterilitatem aut penuria locoy uexatas conuem & maliam regio
nem mut. Nec propter predictam causam mouen poterant
hoc maxime uitandum est. Itaq; quamuis doctissimi uiri aucto
ritatem peuenebar: tn ambitione submota: quid ipse censu
rem non obmsi. nam quod maxime mouet celsum ne sint
stabula uel ign uel sumbus obnoxia. pt uitari ope laterittio or circumdari
cumstructis: aliis ut mpediatur rapina predom & contra pla
mas uiolentiam protegantur. easdemq; cum fuerint mouen
de resoluti structure compagibus hcebit trasferre: sed quo
niam pleriq; uidetur istud operosum: quadamq; uasa placu
erint collocari debebunt. ¶ Dugenty lapideus extenditur
per totum apiarium mtes pedes altitudinis totidemq; cras

studiosi extructi ipsa diligenter opere leuigatur ita ne asperis lacertis aut anguibus alijs ne noxijs animalibus prebeatur suppo nuntur deinde siue ut ceps placet lateribus facta domicilia siue ut nobis alueraria preterea a tergo circumstructa seu quod pene omnium usus est qui modo diligenter ista curant per ordinem ut supra dispositis ligantur uel laterculis uel cemento ita ut singu la binis parietibus angustis contineantur liberetq; utrinq; sint. Nã & qua procedant nonnũq; patefaciende sunt. & multo magis a ter go quia subinde curantur examina. Sin autẽ nulli parietes alueum teruerint sic in collocande erunt. ut paulũ altera alteram dirigat. Nec eum nimium equo moderatione tractantur herede sibe alteram concutiat uicinaq; apes conuerat. que omne motũ imbecillis ut cereis scilicet operibus suis tonitruum ruinam timent. Ordinatis quidem uasis sic instructos malitiosum est. abunde est. Quoniam simul sic quoque parum comode curator inspicit ora cauerna que prebent apibus uestibula pronora sint. quam terga ut ne inpediant imbres. & si forte in ingressu nõ immorentur sed per aditum affluant. propter quos conuenit aluearia porti cibus supponi. Sin aliter luto pumico frondibus minutis aditum bran. quod tegimen cum frigora & pluuijs tum estus arcet. nec in ita nocet huic generi caloris ut hiemis estus. Itaq; semp edi ficium sit post apriliũ quod aquilonis excipiat munimen stabilisq; prebeat temporem. Nec minus ipsa domicilia quãuis edificio prote gant. obuersa in adhibendum orientẽ compem debebunt. ut apes habeant apes matutinũ egressum. & sint experrectiones. Nam frigus ignauiam creat propter quod et foramina quibus exitus aut introitus datur angustissima ee debent. ut q minimus frige ris admittant. eq; satis est ita forari ne possint capere plusum us apis moremenum. sic nec uenenatus stellio. nec obscenus scara bei. uel papilionis genus. lua figeq; blatte. ut ait maro. per laxa ra spiracula tanue fauos populantur. Atq; utilissimũ est prospicere domalis duos uel tres achiui meodem operculo distantis interpo sieri contra sullacam lacerti qui uelut custos uestibuli prodeũ tibus minimis apibus adfert exitium. eeq; pauciores mie reuent

Stellio venenatus
Scarabeus.
Papiliones.
Blatte
Lacerta.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

cum hec uitare pestis obsidia per aliud uadentibus effugiū. Atq
hec depabulationibus domicilisq & pratibus elegendis abunde dixi
mus. ¶ Quibus prouisis sequitur ut examina desideremus ea pene
uel aere parta uel gratuita contingunt. Sed quas pretio compara
bimus studiosius pdictis comprobemus notis. & eas frequentiam pusq
mercemur apertis aluearibus consideremus: uel si no fuerit inspiciendi
facultas certe id quod contemplari hic & notabimus: huiusmodi iamq
complures consistunt. & uehemens sonus minus murmurantiū exaudiat.
Atq etiam si omnes intra domicilium silentes fonte congesserint. la
bris foraminū aditus ad motus & inflate spiritu ex respondentis eius
subito fremitu poterimus extimare. uel multitudinem: uel paucita
tem, precipue autem custodiendū est: ut ex uicinis potius q ex
peregrinis regionibus perantur. quoniam solent celi nouitate lace
ssiri. Quod si non contingit ac necesse habuerimus longinquis itinera
bus aduehere curabimus: ne salebris solicitentur: optimeq nocti
colle ponantur: nam diebus requies danda e. & infundendi sunt
grani apibus liquores quibus mera clausim alantur. Mox cum
plane bonum fuerit si dies supuenerit: nec aperiri: nec collocari
oportebit aluearia nisi uesperi. ut apes placide mane post totius
noctis requiem egrediantur. Speculariq debemus fere triduo
quid innuere se profundant. quod cum faciunt fugam medi
tantur. ea remedia: quibus debeant inhiberi mox proponemus.
Atqueq domo uel aucupio contingunt: minus scrupulosi pro
bonitate quanq ne sic quid uelim nisi optimas possidere. cum &
impensam & eandem opam custodis postulent bone atq improbe
quod maxime refert, non sint degeneres intermistende que
infament generosas. Nam minor fructus melli respondet: cū
segnora interueniunt examina. Verumtamen quoniā interdū
propter conditionē locorū uel mediocre pecus. Nam malū nullo
quidem modo parandū est: curam uestigandis examinibus hac
ratione adhibebimus. ¶ Vbicunq salicis sunt idonei melliferi
ci nichil antiquius apes quam quibus utantur uicinos eligunt
fontes. eosdemq conuenit plerumq abhorrere obsideri.
Specularique quę turba sit quantum. Nam si pauce admodū

Peas

circumdat nisi tm cōplura capita riuoꝝ diducta faciant rariores. Intelligenda est eaꝝ penuria ꝓpter quā locum q̄q nō esse mellificū ꝓpicabitur. At conueant frequentes ꝓpemdq̄ aucupandi examina maiorē faciūt. eaq; sic muenitur. Primū quam longe sint exploranda. dū est preparandū q̄ mbanc rem liquida rubrica. quam tunc festucis illius contigeris apū tenga: fontem hibernū cōmoratos eodem loco facilius redeūtes aspiciere poteris. ac si nō tarde id facient fues eas mutiano conspicere. Sm aūt prius promore temporis extimabis distantiam loci: sed cū animaduerteris celeriter redeuntes, nō egre ꝓsequeris uter uolantiū ad ꝑdem perducens examinis mbis aut que longius meare uidebuntur: potentior adhibebitur cura quetalis est. Harundinis internodiū cum suis articulis excidito & terebato ablatere talea: per quod foramē exiguo melle uel de fruto instillare ponito uixta fontē: dein cū ad odorem dulcis liquaminis complures apes irrepserint: tollito talea & apposito foramini pollice: nō emittito nisi una que cū euasit fugam suam demōstrat obseruanti. atq; ut dum fugit ꝓsequitur euolantem cū dein conspicere desit apem: tū alteram emittit: & si eadem petit ceu partem uestigijs ꝓmptus habeat. Simmq; aliam quoq; atq; aliam foramine adaperto patitur egredi, regio neq; notet inquam plures reuolent. & eas ꝓsequitur donec ad latebram ꝓducat examinis. quo sue est abditū pecu simo ejectus. & cum erupit aeris strepitū cohercetur: Nā strepitus sono territū uel imprudice uel mediocre silue frondē cōsidet. & uestigatore ꝓparato uasq; reconditur. Sm aūt ꝑdē habet arbores caue. & aut extat ramus quē obtinēt, aut ipsius truncus si in eo sint mediocritas patitur. acutissima ferra quo celerius id fiat ꝑcidito. ꝓmum supior pars que ab aphy uacat. dein inferior quatenus uidetur habitari: Tū reciso utrāq; parte mūdo uestimento contegito: quoniā hoc quoq; plurimū refert. ac si quibus rimis, hiat, inlitas ad locū ꝓfectus, rehersq; paruis ut iam dixi foraminibus more cetenarū aluoꝝ collocato. Sed indagatore conueniet maxima ꝑte

Strepitus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uestigandi eligere ut spatium diei habeat quo exploret cōmeatus apium. Sepe enim si struxi cepit eas denotare et cum impingue sunt ipsis opum peractis se recipiunt. Nam remeant ad aquam quo eruent ut uestigator ignoret quam longe a fonte distet examen. Sunt qui primitias ueris aparagum atq ut ille uates aut trita mollissima cerinthe ignobile gramen aliasq colligant similes herbas quibus id genus animalium delectatur et ita alios pficient: ut odor & sucus uasi inhereat. que dein mundata exiguo respergant & nemora nō longe a fontibus disponant eaq cum repleta sint examinibus domum referant. sed hoc nisi loca quibus abundant apes facere nō expedit. Nam sepe uel miniā uasa nacti q forte preterierit spem auferat. neq est tanti uacua pdere complura ut uno uel altero patrare pleno. At maiore copia etiam si multa intercipiuntur plus est quod reperiri apibus adquirit. atq hec ratio est capiendi siluestria examina. Domicilia talis altera est uernacula retinendi. Semper quidem custos prudens circuire debet alueria. Neq enim ullum tempus est quo non curam desiderent. sed eam postulant diligentiorem cum uernant & examinare nouas sedes: qui nisi curatoris obsidio protinus excepti sunt dissugiunt: quippe talis est apium natura: ut parentes queq pleta generetur. cum regibus qui ubi euolandi uires adepti sint consortia dedignantur uetustos / multo q magis impia. Quippe cū rationabili genere mortalium. tū magis egentibus consilii muti animalibus nulla sit regni spes aut. Itaq noui duces procedunt cū sua iuuentute quemuis aut altero die. in ipso domicilii uestibulo glomerata consistens egressu suo prope desiderium spei offendit eaq uelut patria contenta est si procuratori protinus adsignet. Cum autem defuit custos uel ut iniuria repulsam peregrina regione petunt quod ne fiat boni curatoris euentus temporibus obseruare alueos in octauam fere diei post quā horā nō temere si noua prorupit agmina eos regressus ut diligenter custodiat. Nam quedā solent cū subito euaserūt sine cunctatione se proripere: poterit exploratā fugam prestitere / uesperti tēporibus aure singulis alueis admouendo. siquidē fere ante triduū quam eruptione facture sine uelut militaria signa mouentur tumultus ac murmur exoritur. Ex quo ne uerissime dicit Virgilius

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Corda licet uulgi ꝑsare: nanq; morantis manus ille
aeris rauca canor morepat. & uox audiuꝫ fractos ſonitus
mitata tubaꝫ. Itaq; maxime obſeruari debent que ipſa
faciunt: ut ſiue ad pugnā eruperint. Nam interſe tāquam a
ulibus bellis & cum alteris quaſi cum exteris gentibus ꝑ
hantur ſiue fuge cauſa ſe preripuerint preſto ſit aduſū
q; caſtra parietis caſtos. pugna quidem uel unius inter-
diſſidentis uel duoꝝ examinū diſcordantiū ſaale compeſcitur.
Nam ut idem air pulueris exigui iactu compreſſa quieſcit aue
aqua multa paſſione & alio quo liquore ſimili repſſam. ſide-
licet familiari dulcedine feruentiū uias mitigante. Nam eade
mire etiam diſſidentis reges conaliant. Sunt n. ſepe plures
unius populi duces, & quaſi procerum ſeditione mparas dedu
citur quod frequēter fieri prohibendū eſt quoniam inteſtino bello
tote gentes conſumuntur. Itaq; ſi conſtat primapibus grā mane
ac pax morienta. Sin aūt ſiquis eaem dimicaſſe notauerit: duces
ſeditionū interficere curabis: dimicantiū uero prelia predictis
remediis ſedantur. ac deīn cum agmen glomeratum impro
ximo frondentis arbuſcule ramo conſederit. aduertito an
totum examen ipſeciem unius uue dependeat. idq; ſignū erit
aue unū regē meſſe: aut certe pluriſ bona fide reconcilia
toſ petierit. dū inſuū reuoket domicilium. Sin aūt duobus aut
etiam complurib; uelut uberibus deductū fuerit examen. ne
dubitaueris, & pluriſ proceres & adhuc maioſ eſſe: atq; inhis
partibus quibus maxime uideris apes glomerari: requirere
duces debebis. uaq; ſuco predictaꝫ herbaꝫ: ideſt molliſ phillī
uel apiaſtri manu mlita ne adtactū diſſugiant. leuiter inſpes di
gitos & deductas apes ſcriptaberis donec auctorem pugne re-
piaſ. Sunt aūt hi reges maiores paulo & oblongi magiſq;
cetere apes, rectioribus cruribus, ſed minus amplis pmiſ pulcr
colorſ & nitidi leues q; ac ſine pilo ſine ſpiculo: niſi quis forte
plumoꝝ quaſi capillū quē in uentre gerunt, aculeū putat quo
& ipſo tantum ad nocendū no utuntur. Quidam etiam infeſti
atq; hirſuti reperiuntur quoꝝ probabitu dampnabis ingenium

Regum forma.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Nam duo sint regum faces: duo corpora plebis. Alter ore ma
alis auro squalentibus ardet: & ruditis clarus squamis insignis
& ore. Atq; hic maxime probatur qui est melior. nam deterior
sordido sputo similis, tam fedus est quã puluere. abalto cum vomit
& sicco terram spuit ore uiator. & ut idem aut: desidia luxuriaq; ma
hoc; mgloriuq; aluum. Omnes igitur duces note deteriois dedenec:
melior uacua sine regnet in aula. qui tanaum & ipse spolandus
est alis ubi ipsius cum examine suo conatus eruptione facta pro
fugere. Nam uelut quadam compede retinebimus errone du
cem detractis alis: qui fuge desituiuq; presidio: sine regni non
audet excedere: propter quod ne ditioms quidẽ sue populo
permittit longius euagari: sed nouũq; necandus est ã uelut al
uearo numero apium desituatur atq; infrequentia eius aliquo
examine replenda est. Itaq; cum primo uere in eo uase nata est
pullues nouus rex ehgitur ut multitudo sine discordia cum
parentibus suis conuersetur. quod si nullam progeniẽ tulerint
faui duas. uel tres alueary plebes. mutuũ conenbuere licebit. sed
prius reperias dulci liquore tum demũ includere & posite cibo:
dum conuersari consuescant exiguis spramentis rehctis triduo
sere clausas habere. ¶ Sunt qui semorem potius regẽ sub
mouent: quod est comrarium. Quippe turba uerustior uelut
quidam senatus mmoribus parere necesse est. atq; impia ua
lidioy contmaacer spernẽdo pemi ac morbus adsciantur. Illi
quidem mcomodo quod maemori examm solet accidere cũ anti
quoy apium rehctus a nobis rex senectute desiat. & tanq; do
mino mortuo familia nima licentia discordat. facile discurritur.
Nam ex hys alueis que plures hnt principes duximus ehgitur
ipse traslatus ad eas que sine impio sint rector cosmituit. Post
aut mmore molestia mbis domicilijs que aliqua peste uexant
paucitas apium emendari. Nam ubi cognita est clades infreque
tis alue: si quos hr fauos oportet considerare. tũ dem cere que
semma pullor continet parte recidere mqua regij generis pro
les asconitur. est aut facilis conspectu: quoniam spse in ipso sine
cera uelut papilla uberis apparet eminentior. & laxiory

fistule quam sint reliqua foramina: quibus populares note pulli detinentur. Celsius quidē adfirmat meatibus sanguinis transversas fistulas esse continentes regios pullos. Higinus quoq; auctoritatē grecorū sequens, negat exuernaculo ut ceteras apes fieri ducem. sed meatibus sanguinis: paulo maiora quā sint plebei gemmis meatibus recta foramina repleta quasi sorde rubri coloris: exquo protinus alarum rex figuretur. Est & illa uernacule examinis cura: si forte predicto tempore facta eruptione: patriam fastidiens pedē longiorem fugam denuntiauit. Id autē significat cum sic apis euadit: uestibulum ut nullam mitra reuoluet: sed ē consestim leue sublimius crepitaculis aeris: aut testas plenumq; uulgo iacentium treuit fugiens iuuentus: eaq; que uel parua corripient aluearium maternā & in eius agmen glomerata pependerint: uel statim ē ad proximā frondem contulerint: protinus custos nouū loculamentū in hoc preparatum plumat mitria ceruicis predicti herbis dein gustis melliq; repletum ad mouear. Tum manibus aut ē trullā congregatas apes recondat. atq; ita debet uti ad habita cetera cura diligenter compositum & in futurum uas interim paratur medē loco esse dicon adueniscit. primo dein crepusculo transferat & reponat mordnie reliquos alueos. Oportet autem ēē uacua domicilia collocata in apiariis habene. nam sunt nōulla examina, que cum precesserint: statim sedē sibi querant inproximo, eademq; sibi occupent quam uacua reperiunt. ¶ Hec fere ad querendarum atque etiam retinendarum apium traditur cura. Sequi ut morbi uel pestilentia laborantibus remedia desiderentur pestilentie rara inpubis permixtis: nec tamen aliud quā quod intero pecore precepimus quid fieri possit repio: nisi ut longius aluei transferantur morbos aut facilius & causa inpiacentur, & inuenientur medicine maximusq; uel minimus annus est labor est mitio uere: quo thimalli thymet fructex. & quo amara ulmi gemina sua promunt. Nam quasi nouis pomis ita his primitius flonibus inuete auide uescuntur. post hibernam famen aliquā ora suauitatem tali nocente cybo cum ē ad satis repleuerint. profluuio alui nisi celeriter succurritur. interiunt. Nam &

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

titibilmallus maior quoq animaliū uentrē soluit & promouet ad
mus apiū eaq cā est: cur mregionibus icalie quae sunt eius ge-
neris arboribus consite raro frequentes durent apes. Itaq uer
principio si medicatos cybos prebeas iisdem remedijs & prouiden
potes / ne tali peste uexentur. & cum iam laborant sanari. Nā
illud quod iginus maiorq; auctores prodidit ipe non ex
pertus adstruere nō audet. Volentibus tn hebit expiri si
quidem precipit: apiū corpora que cum eiusmodi pestis incessit
sub fauis aceruatim enecte repiuntur. Sicco loco phiemem
reposita circa equinoctium uernū cū clementia diei suaserit: por
horam tertiam mplem preferre / siculneo q; cinere obruere
quo facto affirmat intra duas horas cum umido alitu colonis
animate sunt. resumpta spiritu sipreparatum uas obiectuq; frepe.
Nos magis ne intereant que deincepe dicturi sumus: egris
examinibus adhibenda censemus: Nam uel grana malipunci
tunsa: & uino & amineo conparsa: uel uue passe cū rone suto
rio pari mensura pinsite / & austero uino mscate dari debēt.
Vel si porse ita frustrata sunt omnia: eadem equis ponderi
bus minum: leuigata: & ficile uase cū amineo uino mferue
facta: mox etiam refrigerata ligneis canalibus adpoui: nonulli
ros marinum aqua mulsa decoctum / cū gelauerint imbricibus
mfusum prebent bibendum. Quidam bubulam uel hominis urinā
sicut iginus affirmat alueis adponunt. Nec non etiam ille mor
bus maxime est conspicuus qui horridas contractas q; capit
cum frequenter alie mortuaq; corpora domicilijs suis efferunt
alie intra recta ut publico luctu mesto silentio torpent. Id cū
accident harundineis mfusi canalibus offerunt. cybi maxime
decocti melli & cum galla uel arida rosa. detriti. galbanū
etiam ut eius odore medicentur incendi conuenit. papaq; &
defruto uetere pepas sustinere optime tn facit amelli na
dix. cuius est frutex luteus purpureus flos ea cū uetere ami
neo uino decocto exprimitur. & uta liquatus eius sucus dat.
Iginus quidem in eo libro que deapibus scripsit. Aris
machus mquit hoc modo succurendū laborantibus existimat.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

pmum ut omnes uitiosi fœui tollantur. & abus exintegro recens
ponatur. dein ut fumigentur. prodesse etiam putat apibus uete
state corruptis examen nouum conuenire. quamuis periculo sit
ne pestilens consumentur. Verumtamen adiecta multa cautela
lectura: sed ut concordes maneant. eas apium que ex alio domi
cilio trasferuntur quasi peregrine plebis sibi moueri reges debere.
Nec tamen dubium quin frequentissimos examinum fœui quam
maturos hinc pullos trasferri & subici paucioribus debeant ut tam
nouæ prolis adoptione domicilio consumentur: & id eo fieri arbitra
tur ut eos fœuos subiciamus quos pulli iam perfecti suas adapi
ant. & uelut opercula forammina ob ductas ceras enodent exeun
tes capita. Nam si fœuos immaturo fœtu transtulerimus: emorientur
pulli cum fouere desierint. sepe etiam uitio quo greca no-
cant intereunt. Siquidem cum sit hec apium consuetudo ut p
us tantum cerarum confingant: quantum putant explere se posse.
Nonnunq; euenit ut consumatis operibus ceteris: ut examen con
quirendi mellis causa longius euagetur subtilis imbribus aut turbi
nibus insistit opimatur. & maiorem partem plebis amittit. quod ubi
factum est: reliqua paucitas fauis complendis non sufficit tunc uacue
cerarum partes conpulsant & uitiis paulatim serpentibus corrup
to melle: ipse quoq; apes intereunt. id ne fiat duo populi coniu
gi debent: qui possint integros fauos explere. uel si non est fa
cultas alterius examinis. ipsis fauos ante quam putescant uacuos
partibus acutissimo ferro liberare: Nam hoc quoq; refert
ne ad motum hebes ferramentum quia nunc facile penetret
uehementius impressos fauos sedibus suis commoueat. quod si factum
est apes domicilium derelinquunt. Est illa causa interitus quod
interdum continuis annis plurimi flores preueniunt. & apes
magis mellificis quam fœtibus studeant. Itaq; nonnulli quibus mi
nor est haec res scientia magis fructibus delectantur: ignoran
tes exitium apibus minitant. que & nimio fungare ope plurimo
pereunt. Nec ullis inuentutis supplementis confrequentate no
uissimi reliqui intereunt. Itaq; sitale uer mensis ut & pra
ta & arua floribus abundent: utilissimum est tertio quoq; die exiguis

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

forāminibus relictis p quo possit alueo exitus precludi: ut abe-
ipe fmellifici euocāte apes: quoniam non ꝓperent posse cerasi
ormes liquoribus ꝓpare sibi expleant. Atq; hec fere sint exa-
minum uitio laborantium remedia. demceps illa totus anni cura:
ut idem hyginus commodissime prodidit. ¶ Ab equinoctio ꝓmo
quod meris martio circa. VIII. kl. aprilis. noctua parte arietis
conficitur. ad exortum uirgiliarum dies uerni temporis habentur duo
& quinquaginta: p hos ꝓnum ut apes curandas esse aptis alueis: ut om
ne purgamenta. que sint hiberno tempore congesta eximantur.
& aranei qui fauos corrumpunt detractis fumis inimicas ꝓcō-
cepto bulo fimo. hic enim quasi quadam cognatione generis maxīe
est apibus aptus. Vermiculi quoque qui tinee uocantur. item pa-
thones enecandi sint. que pestes plerumq; fauis adherentes deadu
sissimo medullam bibulam misceas: & his mensis nidorem admoues.
hac cura p id tempus quod diximus examina firmabunt: ea quae-for
tuis opibus instruent. Vex maxime custodiendum est curatori qui
apes nutrit cum alueos tractare debebit: utq; pdie captus arebus
ueneneis: ne uete mulenas: nec nisi lotus ad eas accedat: abstineatq;
fere omnibus reddentibus esculentis: ut sunt salsamenta & eorum
nia eliquamina. Itemq; ferentibus acrimonias aceti uel cepas ceteraq;
q; rerum similium: unde quinquagesimo die abequinoctio uerno
cum sit uergiliarum exortus: circa v. id maias incipiunt examina
uiribus & numero augeri. sed & bisdem diebus nutrierunt que pa
ucas & egras apes habe. eodemq; tempore progenerantur mo
remis partibus fauos amplioris magnitudinis quam sint ceteris
apes: eosq; nonulli putant esse reges. Verum quidam grecos
auctores appellant abeo quod exigitet. nepatantur
examina conquiescere. unq; precipiunt eos enecari. Ab exitu
uergiliarum ad solstitium. quod fit ultimo mensis unio circa octaua
parte cancri fere examinant alui quo tempore uehementius cu
stodiri debent: ne noue soboles dissugiant. Tumq; pacto solstitio
usq; ad ortum canicule qui fere dies triginta sunt: pariter fru
menta & faui demetuntur. se hi quēadmodum tolli debeant mo
dicetur. cum de confectura mellis precipiemus. Ceterum hoc

Acrimonias alii. Cepas

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

eodem tempore progenerari posse apes iuuenco perempto. de-
Mago mocritus & mago nec minus uirgilius prodiderunt. Mago quide-
uenientibus etiam bubulis idem fieri affirmat quam rationem di-
ligentius prosequi supuacuum puto. conspiciens ceryo qui pru-
dentissime aiunt non tanto meritu pecus istud amictui sed re-
quirendum sit. Verum hoc tempore & usq; mautumni equino-
Aluus f. g. ctium decimo quoq; die aluei apiende & fimigande sunt. quod
Suffire cum sit molestum examinibus. salubrimum esse conuenit. Suffi-
tas deinde & eruantis apes refrigerare oportet conpersis ua-
rectissim cuis partibus aluos: & rectissimi rigoris aqua mulsa deinde
siquid ablui non potuerit primis aquile uel etiam cuniculi usq;
aluis que rigorem hiemis emundari. Preterea ut cinere si adpa-
Euerro uerint euerruntur. papiliones que enecentur qui plenis mora
oluos morantes apibus exitio sunt: nam & ceras erodunt: & ster-
core suo uermes procreat quos aluos tineas appellamus. Ita
a quo tempore malue florent. cum est eas maxima multitudo
si uas aereum simile miliario ueppere ponatur inter aluos &
infundi eius lumen aliquod demonstratur: undiq; papiliones conci-
uent. dumq; circa flammulam uolitent aduruntur. qui hoc fa-
cile exanguis sursum euolent nec rursus longius abigne possint
retedere. cum latebris aeneis circumuenientur. Ideoq; propi
quo ardore consumantur. Arcturi fere post diem quinquage-
Arcturus simum arcturi ortus: cum inorat is floribus thimi & cunc-
tymbreq; apes mella conficiunt. idq; optima note mitescat au
tumpni equinoctio quod est ante kl. octobr. cum octauam
partem hiemis sol adtigit. Sed inter canicule & arcturi exortum
cauendum erit ne apes intercipiantur uiolentia crabronum qui
ante aluearia plerumq; obsidiantur prodeuntibus. Post arcturi
exortum circa equinoctium hiemis sicut dixi fauos secunda est
exemptio. Ab equinoctio dein quod conficitur circa viii kl.
octobris aduergilias occasum diebus xl exploribus tamarisci
& siluestribus fructetis apes collecta mella cybarisi hiemis prop
nunt. quibus nihil est omnino detrahendum: ne fessus muria con
tristare: uelut deperatione rem profugiant. Aboccasu uirgiliar

ad bruman que fere conficitur. circa .viij. kl. ianu. noctaua
pauca capcornij iam recondite melle uacuum examina. Nec
me fallit hipparchi ratio que docet ppetua & equinoctia: non
octauus: sed primus partibus signoz consta. uerum mhac nunc
disciplina stamur. Nunc edoxi & meton antiquoz ap fatus ad
logoz qui sunt apti plubrias sacrificijs. quia & notior est ista uetus
agricolis concepta optimo. Nec tamen hipparchi subtilis pgnoribus
ut aiunt rusticis hcteris necessaria est. Ergo uergiliarum occasi
pmo statim conueniet aperire aluos & depurgare quicquid mmun
di est diligentiusq curare: quoniam p tempora hiemis no expe
dit mouere aut patefacere uasa: quam obcausam dum adhuc
autumni reliquie sunt apcissimo die purgatis domicilijs opercula mun
dis adfixos ad mouenda sint omnia uacua partis ptis excluso quo
facilius angustie rimaz p hiemem concalescant. Idq semp faciendu
est etiam mhis alueis que paucitate plebis mfrequentes sunt. quic
quid deest rimaz est aut foraminum luto & fimo bubulo mixtis m
linemus extrinsecus. nec nisi aditus quibus cōmeent reliquemus.
& quamus porticu protecta uasa: mhilominus congestu culmoz
& frondium suptegemus quoutq nos patienter a frigore & te
pestatibus numemus. Quidam exemptis mtranneis occisas aues may
includunt que tempore hiberno plumis suis delitescentibus apibus
prebent reporem. Tum et si sint ad sumptu cibaria commode
pascimus exuentes: nec nisi ossa eaz reliquunt. Sm autem fa
ui sufficerent: pmanent mlibate: nec quauis amantissimas mu
dicias offendant odore suo: melius tn esse nos existimamus tem
pore hiberno fame laborantibus: adipsos aditus manalibus uel
contusa mella & aqua madefactam ficum aridam: uel defrutum
aut passum prebere quibus liquoribus mundam lanam mmuere
oportebit. ut mstinctu apes quasi ptione sucum bibant.
Vuas etiam passas cum mtegerimus paulum aqua nepperis pro
be dabimus. atq his cybarijs non solum hieme sed etiam ibus
temporibus ut iam supra dixi tiemallus atq etiam uhm flore
bunt sumenda sunt. Post confectam brumam diebus fere
quatragmta quicquid est reposti melliz nisi liberalius relictis

hipparchus
Eudoxus.
Meton.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

arcturus

consumunt. sepe etiam uacuatis cerisusq; morum sene- arturi
qui est ab .vi. febr. tenue fauis adcubantes torpent mone- perpe-
tum: & quieta sua spiritum conseruant. Quē ni ne omittente
si longior fames necesserit. optimū est panorum uestibus si pomis
dulcia liquamina immittere: & ita penuriam temporis sustinere:
dum arietum ortus & hirundinis aduentus commodiores polliceantur
futuras tempestates. Itaq; post hoc tempus cum dies per-
mittit hilaritas procedere inpastua. Nam equinoctio uerno sine
anctatione iam passim uagantur. & idoneas adsecū decerpunt
flores: atq; intra tecta comportant. Hec obseruanda p omnia tem
pora diligentissime hyginus precipit Cetterum illa celsus adiicit:
paucis locis eam felicitatem suppetere: ut apibus alia pabula hiber
na atq; alia prebeantur estiua. Itaq; quibus locis post ueris tempo
ra flores idonei deficiunt. negat oportere immota examina relin
qui sed uernis passionibus adsumptis nea loca transferri que seorsum flo
ribus thimi & origani thymbreq; benignius apes alere possunt. ad
fieri ait & acaie negotiantibus ubi transferuntur: in atticas paphos
& euboea: & rursus in insulis cycladibus: cum ex aliis transportantur
syrum: nec minus in sicilia cum ex reliquis eius partibus inhibeā
conferuntur. Idemq; ait explosibus cerasi fieri ex mastiche gore mi
la: que tanto meliorem qualitatem capiunt quanto iucundiore sit
materia: cera confecta: sed ante translationem diligenter ad
uasa inspici precipit: ueteresq; & timeosos labantis fauos eximi
ne nec nisi paucos & optimos reseruare: ut simul etiam examinis
ne flore quam plurimi fiant: eaq; uasa que quis transferre uelit
nō nisi noctibus & sine concussione portare. ¶ Mox uere transa
cto sequitur ut dixi mellis uindemia. ptar quam totus anni la
bor exercetur. cuius maturitas intelligi cum animaduertimus fucos ab
apibus expelli ac fugari. quod est genus amplioris incrementi simi
limū apis. & ut ait uergilius ignauum fucos pecus & inermes
sine industria fauis adsidere. Nam neq; alimenta congerit &
ab aliis inuecta consumit. Verumtamen ad procreationē sobo
lis conferre aliquid in fugi uidentur. insidentes seminibusq;
bus apes figurantur. Itaq; ad fouendam & educandam nouam

hilarias diei

Hyginus.
Celsus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

prolem ſtimharius admictuntur. excluſis denꝫ pullis extra tecta proturbantur: & ut idem ait a preſepibus arcentur. hos quidam precipiunt totum exterminari oportere. quod ego magopere conſtituens faciendum non cenſeo: uerꝫ ſtruce modum adhibendū: occidio
nam nec ad occidionem gens interimenda eſt: ne apes inertia laborent: que cum ſuci aliquam partem cybariorum abſumunt. parcendo damna ſiunt. nec rurſus multitudine predonum cōualeſcere patiendum eſt. ne uniuerſas opes alienas diripiant. Ergo cum rixam fucos & apium ſeruus cōmittere uideris: ad apertas alueos impacies ut ſine ſe mipleni faui ſint diſtendantur: ſtrue iam liquore cōpleti & ſuperpoſitis cenſ tamq operculis obtecti demetantur. Dies uō caſtrandi fere matutinus occupandus eſt. Neq enim conuenit eſtu medio ex aperas apes lacſſiri. duobus autem ferramentis adhunc uſum opus eſt: pedali uel paulo amphore menſura factis. quoꝝ alterum ſit cultri oblongus exuraq parte acie lata uno capite adulcem ſcalprum alterum prima fronte planū & acutiſſimū quo meliꝰ hoc faui ſuccidantur illo euadantur: & quicquid ſordidum decident adtrahatur. Sed ubi apoſteriore parte qua nullum eſt ueſtibulum patefactum fuerit: alueare fumum admouebimuſ factum galbano uel arido ſtimo: ea uel porro fictili primis immixta conduntur. idq uaſ anſatum ſimile anguſte olle figuratur ita ut altera pars ſit acutior per quam modico foramine fumuſ emanet. Altera latior & one paulo patentiore. p quā poſſit adflagari taliſ olla cum eſt alueario obiecta ſpiritu admoto fumuſ ad apes promouetur: que conſeſtim nidoris impatientes priorem partem domicilii & interdum extra ueſtibulum ſe conſtituunt. Atq ubi poteſtas facta eſt liberius ſpiraendi: fere ſpuo ſunt examina duo genera quoq fauoꝝ inueniuntur. Nam etiam inconcordia ſuū queq plerꝫ morem figurandi ceras: ſingendiq ſeruat. ſed omnes faui ſemp cauear tecti: & paulum lateribus adherentes dependent ita ne ſolum contingat: cum id prebet examinibus iter. cetera figura ceraꝝ taliſ eſt: qualiſ & habitus domicilii Nam & quadrata & rotunda pars nec nimuſ longam ſuam ſpeciem uelut forme quedam

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

fauis prebent. Ideoq; non semp eiusdem figure reperiuntur faui
sed hi quales cunq; sint non omnes eximuntur. Nam pone
messe dum adhuc rura pastionibus abundant quinta pars fauo
posteriore cum iam metuitur hiems: tertia relinquenda est.
Atq; hic tñ modus non est in omnibus regionibus certus quo
niam promultitudine flor & ubertate pabuli apibus consulē
dum est. Ac sicere deperdentes in longitudinem decurrunt
eo ferramento quod est simile cultro mistrandi sunt faui: de
mde subiectis duobus brachiis excipiendi atq; ita promendi.
Sm aūt transuersi rectis cauerne inherent. Tum scalpro
ferramento est opus ut aduersa fronte impressi despiciunt.
eximi autem debent uetteres uel uitiosi & relinqui maxime
integri ac melle pleni. & siqui tamen pullos continent ut
examini progenerandę reseruentur. Omnis dem copia
fauoq; conferenda est in eum locum unde mel conficiē ides
hmendasse diligenter foramina parietum & fenestraq: ne
quid sit apibus pernium. Que uelut amissas apes suas per
tinaciter uestigant & perpetuę consumunt. Itaq; exhisdem
rebus fimus est in aditu loci faciendus est. qui propulsat intra
re temptantis. Castrare dem alui siq; transuersos fauos in
aditu habebunt conuertende erunt ut alterna uice posterio
res uestibula fiant. Sic n. proxime cum castrabuntur uete
res potius faui noui eximentur: cere q renouabuntur q ae
tanto deteriores sint quanto uetustiores. Quod si forte alue
aria circumstructa & immobilia fuerunt cure erit nobis
ut semp modo a posteriore modo a priore parte castrend
idq; fieri ante diei gustum horam debebit: dem repeti: uel
post nonam: uel postero mane. Sed quotcunq; fauis demo
sti eodem die dum tepent mella conficere me conuenit.
Sahgneus qualus uel tenui uimine rarius contextus sactus
interse mete similis: qualis est quo uinū liquatur obscuro lo
co suspenditur: metū dem carptim congerentur faui: sed ad
hibenda cura est ut separentur ee partes cerax que uel
pullos hñt uel nubras sordes: nam si mali saporis & sucu

suo mella corrūpunt: deinde ubi liquatum mel insubrectum alueum defluxit transpertur inuasa fictilia quae paucis diebus aperta sint dum mysterus fructus deferuescat. vsq; sepius ligula purgandus est. mox dein fragmina fauos que insacco remanserunt retractata expūmitur: atq; id secunde note mel defluit & ab diligentioribus sursum reponitur. ne quod est pmi saporis hoc adhibito fiat deterius. Cere fructus quamuis aeris equi non tñ obmittendus est: cum sit eius usus admulta necessarius expressit fauos reliquit: postea q; diligenter aqua dulci per lauet sint muas aeneum comaunitur. adiecta dein aqua liquatur ignibus: quod ubi factum est cera perstragmenta uel unctes defusa colatur atq; itez similiter demitgro coquitur: & inquas quisq; uoluit formas aqua pius adiecta defunditur eamq; concretam facile est exime. quoniam qui subest humor non patitur formis inhereze. Sed iam consumata disputatione de cultatici pecudibus atq; pastionibus. que reliquam nobis rusticaz rez partem decultu hortoz. P. silume deinceps ita ut et tibi & gallioni nostro complacuerat in carmen conferemus:~

Ligula

Secunda nota

sepes

L·IVNII·MOD·COL·REI RVSTICE·L·X·EXPLICIT·

L·IVNII·MODERATI COLVMELLE DE CVRA HORTOR· CARM. LIBER XI·FELICITER·DEVILLATICIS PASTIONIBVS· MACELLARIVS ET ARIARIVS

ENORIS tui SILVINE. quod stipulatus proponderam tibi reliquam pensiunculam percipe: nam superioribus nouem libris ac minus parte debitum quod nunc pstituo reddideram. Dupse ergo cultus hortoz signis ac neglectus quōdam ueteribus agricolis. Nunc uel cerebrimus siquidē cum parsior apud pstos esset frugalitas largior tñ paupibus fuit usus epulax laetis copia ferinaq; ac domesticaz pecudum carne, uelut aqua frumentoq; summis atq; humillimis uictum tollerantibus: mox consequens & precipua nostra etas dapibus hibernosis pretia constituerit

ceneq non naturalibus desideriis: sed censibus estimentur: pbebe
ra pauptas submota pretiosioribus cibis ad uulgares compellitur.
Quane culeus hortoz quoniam & fructus magis musi est dul
cemus nobis quam tradidere maiores prepiendos est ipse siait
instituerant prosa oratione poribus sub necteretur exordius: mst
propositum meum expugnasset frequens postulatio tua quae puat
ut poeticas numeros explerem georgica carminis omnibus. partis
quas tu & ipse uirgilius significauerat. posteris se memorandae
linquo. Neq enim aliter ipsud nobis fuerat audendū: quā exo
lunitate uatis maxime uenerandi: cuius quasi minime intigere
pisse sint dubio propter difficultatem opis: uerūtamen nō sine
ipse properi successus aggressi sumus tenuem ad modum & proe
iduatam corpore materiam quae tam exilis est ut incōsumato
ne quidem totus opis ad numerari uelut inparticula possit
laboris nostri per se uero & quasi suis finibus terminata nullo
modo specatse cōspici. Nam & simulta sint eius quasi membra
dequibus aliquid possimus effari: tamen eadem tam exigua sint
quod aiut greci ut & incōprehensibili paruitate harene sims
effici non possit. Quane quicquid est ipsud quod circumbrauim
io propriam sibi laudem nō iudicat ut boni consulat. sinon
sit delectoz priuis editis ame scriptoz mommentis Sed iam
prefari desinamus.

ORtorum quoq te cultus siluine docebo
Atq eaque quondam spatiis exclusis miquis /
Cum caneret letas speretes & munera bacchi

post se

Et te magne pales: nec non tibi pascua melle:
Uirgilius: nobis post se memoranda reliquit.
Primo pelem numeroso prebeat horto.
Pinguis ager puteos glebae / resolutaq tempa.
Qui serit & fossis / gracilis irrigat harenas.
Atq habilis natura sit: quae gramine leto
Parturit: & rutilas effudi creat unda bacas.
Nam neq picta placet: nec que stagnata palude
Perpetitur querule semper conuitia rane.

ebulus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Tum que ponte sua frondosas educat ulmos.
Pabulibusq; fens letatur & aspera silus
Clarichi aut primi lapidosis obruta pomis
Gaudet: & inussu conterminus ubere mali.
Sed negat eloboros & noxia galbana suco
Nec patitur tagos: nec struenda tossica sudat.
Quamuis pruniferis uestamo gramine sterna.
Mandragore pariat flores: mestaq; cicutam.
Nec manibus mitis ferulas: nec cruribus & quae
Terga rubis ppmisq; feriat paluoris acutis.
Iam quoq; sint amnes: quos incola durus
Arabar auxilio semp sitientibus hortis
Aut fons illacrimet puteis non side profunda.
Ne grauis hausuris / tondentibus ilia uellat.
Alis humus uel parietibus: uel ppibus hiris
Laudatur: nueu sit pecori: neu peruia furi.
Neu tibi dedalie querantur munera dextre.
Nec polidetea: nec phagmonis / aut agelade.
Ute laboret / sed truncii forte dolatum
Arboris antique numen ueneraue papi
Terribilis membris: medio qui semp imborto.
Inguinibus puero predoni falce minetur.
Ergo age nunc cultus: & tempora queq; serendis
Seminibus: quae cura satis: quo sidere primum
Ascendat flores: pesthq; rosaria gemment.
Quo bacchi genus: aue aliena stirpe grauata.
Mirus adoptatis crescet / frugibus arbos.
Nerides retia deducite carmine muse.
Cretam sitiens cum iam canis hauserit undas
Et pariter totam orbem hibernet hora.
Cum suus autumnus: quassans sua tempora pomis
Sordidus & musto spumanteis exprimit uuas.
Tum michi ferrato uerrens robore pale.
Dulcis humus siram pluuiis defossa madebit.

adradis

tripalli

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

A t si ouida manet celo diuulsa serena
T um ussu ueniant: decliui tramite riui.
T erra hibat fontis & hiantis compleat ore:
Q uod sinec cel: nec campi competit humor.
I ngeniumq loci uel iupiter abnegat umbrem
noxius E xpetetur hiemps dum bachi gnosius ardor
ceruleq A equore ceruleo / celeretur uertice mundi
S ohs & aduersis metuant athlantides ortus
tuto A tq ubi iam toto nec dum consistus olimpo.
S ed trepidus profugit chelas: & spicula phoebus.
D ira nempe: tergoq eroti sessinat equino
N esaa plebs generis: matri ne parcite falsa.
I sia promethee, genitrix fuit altera crete
A ltera nos emxa parens: quo tempore suos
T ellurem ponto mersit neptunnus: & unum
C ocutiens barathrum: leteas ternit undas.
T umq semel stigium regem uidere trementem
T artara cum pelagi strepuerent subpondere manes.
N os fecunda manus uidio montibus orbi
P rogenerat. nos abrupte tum montibus altas
D eucalione cautes perpere: sed erre
D urior eternusq uocat labor hora age spems
P ellite: nunc somnos: & cunu uomere dentis
I am uidis lacerate comas: iam semite amictus
T u grauibus rastris cunctantia perfode terga
matris T u pentus latis eradere uiscera matris
N e dubita & subito frequenti cespite mixta.
P onere quae: cum sint urenda priuus
U erbenibus gelidis neq obnoxia tauri
A lget. ut gnuus boreas eurusq repluat
P oli ubi nixe torpentia frigora brume
C andidus aprica z ephirus regelauerit aura
S idereoq polo cedet lyra mersa profundo
U eris & aduentu mobis cantauit hirundo

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

R udere tum pmoui p̃ndo uel sterore aspllu
A rmentiur simo sonuere ueruma terre
I pse ferens holitor: deductos pondere quales
P abula: nec pigrat fissd prebere nouali
I nmundis quecunq; uomit lacrima cloacis
D ensasq; iam pului duratq; summa pruis
E quora: dulas bum repetat mucrone bidentis
M ox bene cum glebis uiuacem compicis herbam
C ontundat marre uel fracto dente hgoms
P ictria maturi soluantur ut ubera campi
T unc quoq; trita solo splendentia sarcula fumant
A ngustosq; soros aduerso limite ducens
R ursum obliquum distinguat tramite paruo
V erum iam puro discrimine pectina tellus
D eposito squalore mens: sua semina poscet
P ingit & muanos terrestria sidera flores
C andida leucoia: & flauentia lumina calte
N arassiq; comas: & bianas ore leonis
O ra feri: calathis urentia lilia camps
N ec non uel niueos: uel ceruleos hyacintos
T umq; pallet bumi que frondes purpura tabo
P onatur uiola: & nimium rosa plena pudoris
N unc medica: panacem lacrima sucoq; salubri
G laucea & prosligos uinctura papauera somnos
S pargetq; uiros acuunt armantq; puellis
I am megaris uernant gemalia semina bulbi
E tque sicca legit getulis obruta glebis
E t que frugifero seritur uicina priapo
E xatet ut uentri tardos erica maritos
I am breue chaerepalum et torpenti grata palato
I ntuba iam teneris frondens lactucala fibris
A liaq; mistachs spicas & dentia late
V spica queq; fabis abilis fabrilia miscent
I am sisir assirigq; uemit: qua semina radix

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Suata

Sectaq; preberus madido sociata lupino
Et pelusiaci proritet pocula zithi
Tempore non alio uilioq; salgana merce
Capparis & tristes imule. feruleq; ornaces
Lantantur. nec non serpentia gramina mente
Et bene odorati flores spargimur anethi;
Rutaq; palladie huic uitura saporem.
Seq; facescenti fletum factura sinapis.
Atq; oleris pulli radix: lacrimosaq; cepa
Omitur & lactis gustus quae condiat herba
Electura quidem fronti data signa sucay
Img; suam: idarco profitetur nomine grato.
Cum quoq; conspicuis totoq; plurima tybre
Urbe uirens pariter: plebi regiq; superbi
Rigoribus caules: & ueri comata mathe.
Que parunt uetteres cepos hirone camene
Que marrucini: que sigia monte lepano.
Inguis item capua & caudinis fluuibus horris
Omnibus & stabie celebres & uestina rura.
Octaq; parthenope sebethide rostida lympha.
Que dulas ponpeia palus uicina salinis
Herculeis: utreoq; filer qui defluit amni
Que duri prebent cymosa sirpe sabelli
Et turm lacus & pomosi tyburis arua
Rectaq; tellus & mater arcia porri
Hec ubi crebrinus repluta semina terre
Assiduo grauidam cultu: curaq; fouemus:
Et redeant nobis cumulato fenore messes.
Et primum moneo, largos inducere fontis
Et sitis exurat concepto semine partum
Et cum seta suos nexus adoperta repleuit.
Lorida cum glebas materno pululat aruo.
Primitus plane modicos tum prebeant imbres.
Edulus inermis holitor: ferroq; bicorni

P ectat. & agentem ſilas exterminet herbam
A t ſi dionoſis poſiti ſint collibus horti
N eo ſummo nemoriſ labuntur uertice riui
A ggere propoſito: amulatis arta globis
E mineat ſicco: ut conſueſcat puluere planta
N ec mutata loco ſtirpis exhorreat ejus
M ox ubi nubigene. phrixi nec portitor helles
S ignoſ & pecoſ precepſ: caput efferet undiſ
A lma ſinum tellus iam pandet adultaq poſcent
S emina. depoſitis cupiet denubere plantis
I nugilare uiri: tacto nam tempora greſſu
D iſſiliunt. nulloq ſono conuertitur annuſ/
F lagitat: ecce ſues genitrix miſſima ſeuis
E t quos emiſit partuſ iam querit alendos
P uignaſq regat proles: date nunc ſua matri
P igiora tempuſ adeſt: uiridi redimite parentem
P rogenie. tu cinge comam. tu differe crineſ.
N unc apio uiridi crispent florida tellus.
N unc capitiſ porro longo repluta capillo
L ecceat. mollemq ſinum ſtalphilinuſ mumbret
N unc odorate peregrino manere plante:
S icanis crocee deſtendant montibus hiole
N amq ueniant hilare ſanſuco canopo
E t lacrimaſ imitata tuaſ/ cyrineaq uirgo.
S ed melior ſtactis ponatur achaica murra
E t male damnati meſto q ſanguine ſtirpis
A eacij floreſ: immortaleſq amarinthy.
E t queſ mille parit diuerſ natura colores
D ignoſcat planiſ habitor queſ ſemine ſpuit.
N unc ueniat. quamuis oculiſ inimica coruſce
I amq ſalutari properet laurea ſapore.
T riſtitiaq reuelat longi faſtidia morbi.
A tterna crebra uiret ſigno mens altera crine

Vraq Cecilii denomine dicta metelli.
Terra que ipsa sed puro uertice pallet
Hec sua Cappadoce seruat cognomina gentis
Et mea quam genuit tartheßi littore gades.
Candida uibrato discrimina candida thirsi est
Cyprosi uem paphyo quam pigui nutrit marino
Cuncta depexa coma sed lactea crura est.
Quot fuerit totidem sint tempora quamq ſtrēdi
Celiam primo deponit aquarius anno.
Cappadociamq premit ferali mense lupercus.
Usq tuis maiorsi tarpeia pange kalendis.
Usq suis paphien iuxta iam pange kalendis
Dum capit & cupide querit ſe iungere matri
Et mater facili molliſſimo ſubiacet aruo.
Ingenera nunc ſunt genialia tempora mundi:
Nunc amor adcitus propat: nunc ſpiritus orbis
Archanis ueneri ſimulisq cupidinis actis
Ipſe suas adamat partes: & fetibus implet
Nunc pater equoreus: nunc & regnator aquar
Ille ſuam thetim: hic polluit amphitriden.
Et iam ceruleos partus emixa marito
Uraq nunc reſtrat portuq natantibus implet
Maximus ipſe deū: poſito iam ſubmine fallax
Criſonios ueteres imitatus amores:
Dextra Ing ſinus matris uiolento deplicit imbre
Nec genitrix nati nuc appetitus amorem.
Sed patitur nexus flammata cupidine tellus.
Hinc maria: hinc montes: hinc totus demq mundus
Ver agit: hinc hominū pecudū uolucrūq cupido
Atq amor igneſcit mentis ſpiritq medullis
Cum ſatiata uenus fecundos compleat artus:
Et generet uarias ſoboles ſemp q frequentet
Prole noua mundū: uacuone torpeat euo.
Sed quid ego infremo uoluare pectora curſu

P offis equos: audax ſub him trāmite raptor
i ſta comit maiore deo quem delphica lauus
i mpulit & rex cauſaſ & ſacra monentem
O rgia nature ſecretaq; phebea celi
E xtimulet uatem p̄ndamia caſſa cheles
P ens cytheronem miſtaq; peruigil bacchi
P erſua parnaſſi: per omnia ſilentia muſis
P enſi nemoꝝ bacchea uoce frementem
D elie te pean: ethelye: elyepiaem
M e mea cāliope cura leuiore uagantem
i am reuocat: paruaq; iubet decurrere gyro.
E t ſeuum gracili cōnectere carmina philo.
Q ue canar inter opus muſa modulante putator
P endulus arbuſtas holitor uiridantibuſ hortis
Q uare age quod ꝓpius penno diſcrimine ſtila
S pargentur ceꝝ naſturcia diua calubriſ
I ndomito male ſana cybo quaſ educat aluos.
E t ſauoreia thimi referens thimbreq; ſaporem
E t tenero cuiamq; fruticq; acerbia collo.
H iſpida ponatur cinara que dulcis acuto
P otanti uemat: nec ſebo tacta canenti
H ec modo purpureo ſurgit glomerata corimbo
M irteole modo crine uiret deflexaq; collo
N unc adopata meret: nunc pinea uertice pungit
N unc ſtrilis calatho p̄miſta mnamiibuſ horret
P allida nonuiq; tortos imitatur acanthos.
M ox ubi ſagmeis p̄ floribuſ imbuit arbos
P unica que nullo miteſcat tegmine gramen
T emp̄ hanc ſatio: famoſaq; tunc corianda
N aſcitur gracili melanthia grata cammo
E t bacaſ aſparagi ſumoſa proſilit herba
E t moloche prono ſequitur que uertice ſplen.
Q ueq; tua audax imitatur miſa cucus
N ec metuet ſtrenis: nam uenenbuſ improba ſurgens

O

A rcades mdomitaſq; bromias allegat alnos
N omine cum graio ceu hectera proſſima pme-
p angitur incera docto mucrone magiſtri
S ic & humo pinqui ferrate cuſpidis ictu.
D eprimitur ſolio uindis pede candida beta.
Q uim & odoratis meſſis iam floribus inſtat
I am uer purpureū: iamuerſi colonibus anni
F etibus alma parens angi ſua tempora gaudet:
I am phigie lothoe gēmantia lumina promunt
E t cōmuentis oculas uiolaria ſoluunt:
Q ſatat & leo: & ingenuo conſuſa rubore
V irgineas adopata genas. roſa preboet honores.
C elatibus temphs que ſabeum miſcet odorem.
N unc uos pegaſidum comitis acheloidas oro
M enalioſq; coros: dryadum nyphaſq; napeas
Q ue tobtis nemus amphriſi que teſſula tempe
Q ue uiga cyllenes & opaci rura lycei.
A nteaq; caſtalias / ſemp roranua gueriſ:
E t que ſicani floreſ legiſtis haleſi
C um cereris ploſ: noſtris intecta choreis:
A equoris herner uermantia hiia carpſit.
R aptaq; letei comitx: moy ſacta tyrāni
S ideribus triſtes umbras & tartara celo
P repoſuit: ditemq; iouis: laetumq; ſaluti.
E t nunc inferno potius proſerpina regno.
V os quoq; iam poſito lucta metuq; timore
H aec ſacili greſſu teneras auertice plantas
T elluriſq; comas ſacris aptare canſtris
H inc mille inſidie nymphis nonulla yapma.
C aſta fides nobis colitur: ſanctiq; penates:
O mnia plena ioas ſtrauo plena chachino
P lena mero: letiſq; uirent connuua prati
N unc uer eſt gelidū: nunc eſt molliſſimus annus
D um phebus tener ac tenera decūbit inherba

S uadet & arguto fugientis gramine fontis
N ec rigidos potare uetat: nec solo tepentis
I amq; dioneis redimunt floribus hortus
I am rosa mutescit sarrano clarior ostro.
N ec tam nubifico borea latona phebe
P urpureo radiat uultu: nec ardor.
S ic micat ut rutilus pmois: aut ore corusco.
H esperus hesso remeat cum lucifer ortu
N ec tam sidereo fulget taumantias arcu.
Q uam minus hilares conducent fetibus horti.
Q uare age uel iubare exorto iam nocte supma.
U el cum phebus equos ingurgite mersat hibero.
S ic ubi odoratas pretexit amanacus umbras.
C arpite nacyssiq; comas sternisq; balaust.
E t tunc comidos opes deppermat alexis.
F ormosa nais puero formosior ipsa
F er calathis uiolam & nigro pmixta hyacinto
B alsama cum casia nectens: croceosq; corymbos
S parge mero bacchi: nam bacchus conciat odores?
E t uos agrestes duro qui pollice molles.
D emetite flores: cano iam tempore textum
S urpiculis ferrugineis amulate hyacinti?
I am rosa distendat contorti stamina uinci
P ressaq; flammeola rumpatur fistula calta.
M ercibus ut uernis diues portumus abundet
E t tumbante gradu multo madefactus racemo.
A tre sinus genus plenus grauis urbe reportet genitalis
S ed cum maturis pluebit mexis aryis
A tq; diem gemmo titan extendent astro.
H auserit & flammis laernei brachia cancri tumis
A llia cum cepis cereale papauer amicto.
I ungite dumq; uirent nexos adserite maniplos defecte
E t rebros sortis fortune diuite laudes?
M ercibus exactis hilarisq; reuertite mhortos

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Tum quoq; proscisso riguoq; inparsa nouali
Oma comprime & graues densate cilindris
Exurat sata, ne resoluti pulueris estu
Parulus aut pulex irrepens dente lacessat:
Neu formica rapax perpulsa semina possit
Nec solum teneras audent erodere frondes
Inflatus concha limax hirsutaq; campe
Sed cum iam uahido turgescit lurida caule
Rassica: cumq; tument pallentia robora bete:
Mercibus atq; holitor gaudet: scrutatur adultis
Et iam maturis querit supponere falcem
Sepe ferus duros iaculatur iupiter ignes tumbres
Grandine dilapidans: hominumq; boumq; labores
Sepe etiam grauidis inrorat pestifer undis
Et quibus infesto baccho glaucisq; salebris,
Nam assumtur uolucres: serpitq; eruca p hortos
Quos super ingrediens exurit semina morsu
Quae capitis uiduata coma: spoliataq; nudo
Vertice trunca iacent, trisi compta ueneno
Nec ne rusicole paterentur mostra salutis:
Ipsa nouas artis uana experientia rerum
Et labor ostendit miseris: ususq; magister.
Tradidit agricolis uentos sedare furentis
Et tempestatem tusis auertere sacris.
Hinc mala rubigo uiridis ne terreat herbas
Sanguine lactentis catuli placatur & extis
Hinc caput archadici nudum aute ferretur apelli
Tyrrhenus fixisse tages inimite ruris. hinnite
Atq; iouis magni prohiberet fulgura tarchon
Sepe suas sedes precinxit uitibus albis
Hinc amitaonidibus docuit quem plurima chiron chiron
Nocturnas cruribus uolucres suspendi & alis
Culminibus: uetuit feralia carmina flere.
Sed ne dira nouas sperates animalia campos:

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

P rosuit interdum medicorem sanguine pingui
P alladia sme fruge salis conspargere amurca
I mata: uel aris nigra satiare faucilla
P rosuit & plantis latices mfindere amaros
M arrubij multoq; sm corrugere sucu
A t si nulla ualet mediana repellere pestem
D ardanie uemunt arces: nudataq; plantas
F emina que uixtis tam demū opata uicence:
E gibus obscenis mandat pudibunda uiore
S ed resoluta sinus: resoluto mesta capillo
T er circum aroleq; & sepem ducitur horti.
Q ue cum lustrauit gradiens mirabile uisu
N on aliter quam decussa pluit abarbore nimbs
U el tentis mali: uel tecte cortice glandis
V oluitur ad terram dysorto corpore compe-
S ic quondam magicis sopitum cantibus anguem.
U ellere phrixeo: delapsum uidit uellus
S ed iam prototomos tempus decadere caules
& thartesiacos paphlagq; reuellere thymos
A tq; apio fistes & fecto cingere porro
I amq; eruca silax: fecundo prouenit horto
L ubrica iam lapathos: iam thymi sponte uenescunt.
E t silia thrysito sepe: nunc horrida rusco
P rodit & asparagi: corruda similima philo
H umidaq; anchusine silie nos protegit antas
& t grauis atriplici consurgit longa phasellus
T u modo dependens richni: modo more chelidri
S ole sub estuo / gelidas per gramina umbras
I nuitos cucumis: pregnasq; cucurbita serpit
V na nec est illis facies: nam si tibi corchi
L ongior est gracili capitis / que uertice pendet.
E t tenui collo semen lege: siue globosi
C orporis atq; utero: minimum que uasta tumescit
V enere legei mechi: sobolem dabit illa capaci

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Hamula.

Hamula.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Nube nouā feritur cōlī pendentibus undis
Congilis illustri mictit quam nursia campo
Quoque omne minis defendat humas aruis
Sed iam maturis nos flagitat anxius uuis
Uchios exultosq; iubet, laudamus ut hortos
Laudimus: impioq; tuo paremus agresteſ.
Ac metimus leti tua munera dulas iacchē-
Nter lasciuos ſatiros panasq; biformes
Bacchia iactantes uētulo marcentia uino
Et te menalium: te bacchum teq; lyeum
Eneamq; patrem canimus ſubtrecta uocantes.
Feruent ut lauſq; muſto completa falerno.
Eximdent pingui ſtrumania dolia muſto
Aeternas ariorum cultus ſiluine docebam. agros
Ideroi uatis referens precepta monimis.
Qui ſmus ueteres auſus recludere fontis
Aſſeream cecini romana p oppida carmen.

LIVNII MO CO REI RVST · CĒPVRICVS DE CVLTV HORTOR
LIBER XI. EXPLICIT.
INCIPIT XII.

LAVDIVS augustalis tam ingenue nature quam ſtudi
nosi adulescens complurium ſtudiorū & precipue agrico
lationum ſermonibus inſtigatus excudit mihi cultus hor
torū prosa: ut ornatiꝰ componerē. Nec me tū falle
bat hic euentus rei: cum delectam materiam carmi
nis legibus implicarem. Sed tibi P. ſtilume pmaciter expetenti
uersificationis nostre gustum negare nō ſustinebam facturus mox
ſi contibuiſſet quod nunc aggredior. ut boticoſi curam ſubtexam
uillicis officijs. Qui quamuis pmo rei ruſtice libro ūcebor aliqua
tenus exercuiſſe: quam tamen eam ſimili deſiderio noſter auguſti
nus ſpiritus flagitabat. numerum quē iam quaſi conſumauerā
uolumiū excessi. Et hoc undecimū preceptiū ruſticationis meme
nie tradidi. Villicum fundo familieq; preponi conuenit aetatis

nec prime nec ultime. Nam prudentia sic agriculture contemnunt ut senem uituere. quoniam ille nō dum nouit opera rustica. hic exequi iam non pt. Atq; huic adulescentie negligente spectus illum sa ac pigrū. media igitur aetas huic officio est aptissima. potentq; ab anno. xxx. usq; in sexagesimū: si non interuenant formida corporis uitia, satis ualidi fungi muneribus agricole. Quisquis autem destinabitur huic negotio sit oportet idem sapientissimus robustissimusq; ut edoceat subiectos & ipse commode sciat que precipit. Siquidē nihil recte sine exemplo docetur aut discitur. prestatq; illicū magistrū esse quam discipulū. Cum etiā de patre familie prisci moris exemplū cato dixerit male agitur cum domino, quem uilicus docet. Itaq; meconomico xenophōtis: quem. M. cato latino sermone tradidit. ut egregius ille philosophus atheniensis rogatus adorate utrū ne si res familiaris desiderasset, mercari uilicū tanquā fabrū: an arare instituere. Ego uero inquit ipse institui: etenim qui me absente meum locum substituitur & uicarius mee diligentie succedit. ut ea que ego sane debet. Sed et hec minime ignara & eius quidē temporis sint quo idem stomacus negabat quenquā rusticari ne sane. Nos autem memores ignorantie nostre: cupientis solus adulescentulos, corporisq; robusti peritissimis agricolis commendemus. quos monitionibus uel unū ex multis. Nam et difficile eruditione nō solum rusticationis: sed impetrandi consequatur mens entium: quidam eni quoniam operū probissimi artifices, impiā di parum prudentes: aut penitus aut etiam leuius agendo rem dominos corrumpunt. Quare sicut dixi docendus, & aperiendus rusticis opibus educandus multisq; prius experimentis imprimendus erit fructus utilitas. Nec solum an perdiscere disciplinam rurisq; & an etiam domino fidem & beniuolentiam exibeat sine quibus nihil prodest uilici summa scientia. Potentissimū est autem in eo magisterio scire & existimare quale officiū & quis labor sit cuiq; mungendus. Nam nec ualentissimus posset exequi quot impetus sine sciat quid agat: nec peritissimus sisset mutilidus. Quahtas itaq; cuiusq; rei considerando.

M. CATO
Xenophon

est. quippe aliqua sint opa tantumodo uirium tanq̃ promouendi
onera ponendiq; aliqua scalata: tam uiribus & arti ut fodiendi
arandiq; sepes & prata deprecandi: non nullis uirium minus
plus artis adtribetur sicut putationibus insitionibusq; uineti plu-
rimum enim scientia pollet in aliquibus: ut impatione pecorisq;
eiusdem medicina quoq; omniu efficacior uilliciq; quē tam pru-
dentem existimator bonus esse non pt / nisi fuerit etiam peritus
ut mino quoque corrigere queat perperam factū. Neq; enī
satis est reprehendisse peccantē / sinon doceat recti uiam.
Libenter igitur eadem loquor tam docendus est plumbum uilli-
cus quam plumbum figulus aut faber. & haud frustra dixerim
num illa tanto expeditiora sint discentibus artificia quantom
nus ampla sunt. rusticationis autē magna & diffusa materia est
partesq; fluctuum eius percensere / uix numero comprehende-
mus. quare satis admirari nequeo / quod pmo scriptorū meoq;
exordio uere conquestus sim: ceteras artium minus uere ne-
cessariarū reptos annuisse agricolare: neq; discipulos / neq; p̄
ceptores inuentos nisi magnitudo rei fecerit reuerentiam uel di- propterea
scendi / uel profitendi pene immensam scientiam / cui tū non ideo
turpi dissertatione oportuerit eam negligi. Nam nec orato-
ria disciplina despiciu nec phīa quia nullius cōsummate scipi
entie: sed econtrario plurimū sibimetipsis exortantur uel aliquas
partes eas adipisci quamuis uniuersas percipere nō possit.
Et enim que probabilis ratio est obmutescendi / quia nequeas
rator esse perfectus aut insdecretam compelli quia desponderis
sapientiam magne rei quantulumcūq; possideris fuisse partiapē
non minima est gloria. Cuius ergo magis docebit finisq; uilliam
finullius professor est. Et ego intelligo dixi altiusū esse abuno
uelut auctore omnia rusticationis consequi precepta. Verūta-
men ut omnibus disciplinis uix aliquē consultū sic plurimos
panū eius uiuemus magistros / p quos efficere queas perfectū
uillicum. Nam & orator reperiet aliquis bonus & optimus fossor
aut fenisector. nec minus arborator & uinitor tū etiam ue- ex
terinarius & probus pastor qui singulis ratione scientie sine- bonus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

deſiderari non ſubtrahant. Igitur complurium agreſtiū formatuſ-
artibuſ qui ſuſceperit officium ullicuiuſ? his̄is coniunctum
domeſticum: multoq; ut magis̄ externi utiter ſomni & uni ſit ab-
ſtinentiſſimuſ q̄ utraq; ſint inimicissima diligentiē. Nam & ebri
oſd cura officij̄ pariter cum memoria ſubtrahitur & ſomniculoſ-
plurima offiaū. Quid enim poſſit ipſe agere aut cuiuſ dormiens
impare. tum etiam ſit aueneriis amoribus aduerſiſ. quibuſ ſiſp-
dederit, nō aliud quicq̄ poſſit cogitare quā illud quod diligit.
Nam uiris eiuſmodi pellectuſ animuſ nec premiū iucundius-
quam pructum libidinis, ne ſupplicium grauius quam fruſtrationem
cupiditatuſ exiſtimat. Igitur p̄mus omnium uiliget. familiamq; tem
ad opa cunctātem protemporibuſ anni feſtinanter producat &
ſtrenue ipſe procedat. plurimum enim refert colonoſ a p̄mo ma
ne opuſ aggredi, nec lentos potiū pigre procedere. Siquidem
ſcomaciuſ idem ille malo inquit unuſ agilem atq; induſtriam-
quam decem hominū negligentem & tardam opam. quippe plu
mum adſert mali, ſi operario menetricandi poteſtas fiat. Nam ue
ri timere, conficiendo ſepe domicio maturiuſ operuerit ſi quis aui
ter & ſine ullis conceſſationibuſ permeabit. quam iſqui eū ſit
una profectuſ umbras arborū fontiſ aloſq; amenitatem uel aure
refrigerationē captauit: ſic in agreſti negotio chri uix poteſt quod
nouuſ operariuſ mandauit & ceſſatore preſtet. Hoc igitur cuſto
dire oportet ullicum ne ſtatim a p̄ma luce ſomniam cunctanter
& languide procedat. ſed uelut in aliquod pretiū cum uigore
& alacritate animi precedentē, eum tamq̄ ducē ſtrenue ſequa
tur: uariiſq; exortationibuſ inpere ipſe exhilaret, laborantes &
interdum tanquam deficienti ſuccurſurus ferramentū cuſpide pa
rum & ipſe fungatur eiuſ officio. monitaq; ſic fieri debere ut
ab ipſo fortiter ſit effectum. Atq; ubi crepuſculum meſſem ne
minem poſt ſe relinquat. ſed omnes ſubſequatur more optimi pa
ſtoris, qui egregē nullam pecudem patitur magro relinqui. Tū
uero cum tectū ſuberit idem faciet quod ille diligens apicio. nec
meridie ſuo ſtatim delitescat. ſed agat cuiuſq; maximam curā
ſiue quiſ quod acide plerūq; ſauciatuſ inopē noxam ceperit ad

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

hibeat fomenta: siue alior languidiorem ut valetudinarium con
sessum deducat & conuenientem ei ceteram curationē deliberet
beat. Eorum uero qui recte valebunt: non minor habenda cu
ratio: ut cybus & potus sine fraude acellarijs prebeatur. consue- Cellarij.
scatq; rusticos circa larem domini focūq; familiarem semp epu
lari: atq; ipse inconspectu eor similiter epuletur. sitq; frugali
tas exemplum: nec nisi sacris diebus adcubans cenet: festosq; sic
agat ut sobrissimum quenquam & frugalissimū largitionibus prose
quatur / nouumq; etiam sue mense adhibeat: & uelit aliis quoq; ho
noribus dignari. tum eam speciem instrumenti rustici sine quo nul
lum opus effici potest recognoscat & sepius impiciat serramenta ea
q; semp duplicia comparet. ac subinde refecta custodiat ne sub
inopē uitium fiere aucino pereūtia sit: quia plus mopis seruos
auertendis quam impetio rez eiusmodi dependitur. Cultum ue
stitumq; familiam uidere magis habeat q̄ delicate. ideat munitam
diligenter a frigoribus & imbribus que utroq; prohibentur optime Celles munite
pellibus mantcatis & sagaceis cucullis: ideq; si fiat. omnis pene hie Cucully Sagaces
malis dies inopa tolerari possit: quare tam ueltem seruicez quā
ut dixi serramentaby debebit sinodis mensibus recensere. Nam
frequens recognitio / nec impunitatis spem: nec petendi locum pbet
utaq; mancipia uinetaq; que sint ergastuli perinomia quotidie ci Ergastuli
tare debebit atq; explorare ut sint compedibus diligenter inne
xa: tum etiam custodie pdes an tuta & recte compedibus diligē Compedes
ter innexa: tum etiam custodie pdes / munita sint: nec siquem
dns aut ipse iunxerit sine iussu patris familie resoluat. Sacri
fica nisi exprecepto dni facere ne sciat. Aruspicum sagamq; fi
bonte non nouerit. que utraq; genera uana superstitione rudes
animos infestant. Non urbem non nullas nundinas / nisi uide
de aut emende rei necessarie causa frequentauerit. Nec eam
colonie sue terminos egredi debet. nec absentia sua familie
cessandi / aut deliquendi spatium dare. semtaq; nouos q̄ limites
magro fieri prohibeat. Hospitem nisi ex amicitia domini quā
rarissime recipiat. adminicula sua cōseruos non adhibeat nec

ulli terminos egredi nisi magna coegerit necessitas ꝓmittat pecuniam domini neq; impetrare nec aliis nisi bus ꝑmercabilibus accipet. Hec n. res auocat ullam curam & eum negotiationem potius facit q̄ agricolam nec umq̄ finit cum rationibus domini pausare. Sed ubi numerata exigitur res pro nummis ostenditur. Itaq; studiu tenendū habebit quam liberale fugiendū uenādiue aucupandi studium. quibus rebus plurime ope auocantur. Ita illa que ēt inmanibus imperiis difficulter custodiuntur considerare debebit. ne aut crudelius aut remissius agat cum subiectis. semp foueat bonos & sedulos parcat. etiam nimis bonis & ita temperet ut magis eius uereantur seueritatē q̄ ut spretam detestentur. poteritq; id custodire si aduerterit cauere ne pecet operarius quam cum pecauerit seuo punire. Nulla est autem uel nequissimi hominis amplior custodia quā quotidiana ope exactio. Nam illud uer est marci catonis oraculum: nihil agendo homines male agere discunt. Itaq; curabit ut illicua ut uista reddantur. Itaq; non ego consequetur si sibimet ipse repentauerit. sic enim et magistri singulosq; officacy diligenter exequentur. sua mancipia & familia post opus exercitationē fatigata cybo quietq; potius & somno quam maleficiis opam dabit. Inmunerā porro illicatione sicut cetera uita: pretiosissimū est intelligere quenq; nescire se quod nesciat sempq; cupere quod ignorat addiscere. Nam & si multum prodest misciencia: plusti obest imprudentia uel negligentia maxime inmisticatione auius est disciplinę caput. semel fecisse quicquid exegerit ratio aluere. Nam quamuis intendam emendatum sit: perperam factum uel imprudentia uel negligentia: res in ipsa in domino decoxit. nec mox intantum exuberat ut & iacturā capitis amissi restituat & quęstum resarciat. prelabentis uero temporis fuga quā sit irreparabilis quis dubitet. eius igitur memor precipue semp caueat. improuidus ab ope uocatur res. est agricole nisi diligentissima cunctanti quod ipsum exprimit uetustissimus auctor hesiodus hoc dicit sic.

Quare uulgare illud de arborū positione mysticis usurpatum

Libri cont Astrologos

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

officia: quez alia expstims residua consumabit. atq; alia fluuri temps
ns nichobabit. Datus autem erit primidios mensis exequi quodq;
negotium quia neq; presesimatum opus nimiū immature uideri
possit ante quindecim dies facti, nec rursus post totidē nimium
tarde. I Idibus ianuarijs uentosa tempestas & incertus status a-
xviii. kl. februa. tempestas incerta. xvii. kl. febr. sol in aqua
rium transit. leo mare incipit occidere. hiemat. xv. africus
interdum auster cum pluuia. xvi. kl. febr. cancer desinit occide
re. hiemat. xv. kl. febr. aquarius incipit orin. uentus africus
tempestatem significat. xi. kl. febr. fidicula uespere occidit dies
pluuius. ix. kl. febr. ex occasu primi sideris significat tempe
statem interdum etiam tempestas. vi. kl. febr. leonis que est in
pectore clara stella occidit nonumq; significat hiemps bipā
titur. v. kl. februa. Auster aut affricus hiemat pluuius dies.
iij. kl. febr. delphinus incipit occidere. Item phidiala occide
re significat pridie. kl. ss. eor qui supra siderū occasum
tempestatem fiait, interdum tantūmodo significat. hoc igitur
seminestrui & demceps frequentia tempestatibus acinotatis
percensimus, quo cautior ullicas ut iam dixi ut abstinere po
ssit opibus. uel festinationē adhibere. Itaq; ab ydibus ianuis sūd
habetur tempus inter brumam uel aduenum fauoni. sinaior est
uinee uel arbusti modus. quicquid ex autumno putationis sup
fuit repetendum est. sed ita ne maiorius temporibus uitis sū
uicetur. quoniam primis & geliadis nocturnis adhuc rigen
tes materie ferrum reformidant. Itaq; dum hec relegate sē
guntur. usq; nonarum sextanam uel tertiam poterunt uepres
arentium incremento suo agrū occupiem speretes emunda
ri. acerui uirgarum fiem. ligna demq; consici ut ā demū te
penti iam die putatio administretur. opes etiam & maris
aut aridis locis. prata iam purganda & apecore simt defē
denda ut fani sit copia. Siccos quoq; & pmques agros tem
pestiuē est prosindere. Nam uliginosi & mediocris habitus
sub estate uero agendi simt materiem uero & aridi. post e
statem. pmo autem nunc emendi, subinde conserendi. Sed-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uigerit agri pinguis: hoc tempore anni commode duabus operis
proscinditur. quia hiberne pluuie adhuc manent in terra, facile
altum sui prebet. Eodemq; mense ante kl. feb. serende segetes
aut minutales, siue illę permisse adoriri sunt: quod quidam
far uernaculum uocant: seu tritici, eaq; tempestiua sartio est:
cum enata fruimenta quattuor fibras esse cepunt: hordeum eque
mutuum quibus superest opa. nunc demum sarire debebunt.
Sed & faba eadem culturam exigit si iam coliculus eius nigua
tuor digitos altitudinis creuerint. Nam pus paruusse nimium
tenerum non expedit. Eruū melius quidem pore mense. Rec
tamen improbe hoc ipso uel proxime feremus. nam mattio nullo
modo terre committendum esse rustici precepere. Uinee que
sunt iam palate & hyeme recte iam fodiuntur. Surculi qui
primi florem adepti sunt: statim circa ydus inserendi sunt ut
cenatiorum. tubinum. amidalorq; persicorq;. richas uel etiam
palis conficiendis idoneum tempus est. nec minus mechsiae
succidere arborem conuenit. Sed utraq; melius sunt luna
decrescente duodecesima usq; tricesimam. quoniam omnis
materia sic cesa uelut caue non infestari. Palos una opa
cedere: & expuratos acuere centum numero pt. Richas aut
querneas: siue oleagineas findere. & dedolatas utraq; parte
exacuere numero sexaginta. Item ad uitis alligationem neque enim
palos & uel ridicas quinq; conficere totidemq; per ante lucanam
lucubrationem. Materies si roborea est abiens fabro dolan
adunquem debet p quadratos pedes. xx. hoc erit uehis
una. Pinus autem quinq; & uigenti pedum eque abiens expedi
tur. que & ipsa uehis dicitur. Nec minus ulmus & fraxinus
pedum triginta. Cupressus autem pedū quadragenta. Tum est
sexagenū pedum abies atq; populus singulis operis aclunque
quadrantes. Atq; omnes ge mensure similiter uehes adpellan
tur. his etiam diebus mauri anigni & reliqui greus pecudū
nec minus maiora quadripeda characteres signari debent kl.
februarias fidis mapit occidere. uentus eurinus & interdum
auster cum grandine est. vi. nonas. februa. fidis tota & leo

Sarrire
Sartio
Adoreū
Far uinaclu

Coliculus

Ridice

Cortes

uehis.

Adunque

vehes

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

meduſ occidit. chorus aut ſeptentrio nonnuſq; flauonuſ: non̄. febr. medie partes aquarū oriuntur uentoſa tempeſtas. Vii yd. febr. callisto ſydus occidit. flauonij ſpirare incipiunt. VI id. febr. uentoſa tempeſtas. III. yd. febr. eurus. Per hoſce dies loca maritima & calidiſ ac ſicaſ prata uel area purgantur & infernum ſubmechantur. reliq; partes uineaꝝ propter bruma uel frigora omittē nunc palande & alligande ſunt ne poſtea timentis gemme ledantur & oculi alterantur. Item uineaꝝ foſſio hiſdem locis per agenda eſt arbuſtaq; ſiue putatio ſiue alligatio fienda eſt: quaꝝ uſta certa eſt non poſſunt. Inter. non̄. demde & yd pomoꝝ ſeminaria facienda ſunt & mature plante deſeminariis inſerobes trapponuntur. Paſinatio quoq; que menſe decembri. uel ianuario cepta eſt. tam nō includenda & uitibus conſerenda eſt. Paſinantur autem terreniu gez ita ut ſolum maltitudinem trium pedum defodiatur opis .lxxx. uel in altitudinem dipundij: ſemiſſis. operis L uel adbipalium qui eſt altitudo duoꝝ pedum opis. xl. Hec tñ magnoſ ſicoſ ſpiraliſ conſerendiſ minima paſinationis menſura eſt. Nam holeribus deponendiſ poſſit uel ſexquipedalis altitudo ſatiſſuere: que plenung ſingula ligera triginta opis conficiuntur. Hoc eodem tempore ſtercoris parſ oleis & ceteriſ arboribuſ impangenda. quin etiam uineaꝝ diligenter facienda: malleoluſq; quam curioſiſſime pangendiſ: populiſ & ſaliceſ & fraxinuſ: primuſq; frondeant. plantaſq; ulmoꝝ nunc ponere utile eſt. ante autem ſatas nunc exputare & circum fodere acſummas earꝝ eſtiuas radiceſ amputare. Sarmenta uineaꝝ non dum foſſis atq; arbuſtis & ſtirpibuſ: ramoſ aut ruboſ quicquid demptis conſpicientem uel alio genere terram mdientem pt impedimenunc egeri & adſepem adplicari oport&. Roſaria noua conſerere uel antiqua curare. Harundineta nunc ponere: uel etiam piſtina colere. Salicta facere uel deputare. runcare ac fodere. genetam gemme uel plantiſ inpaſinato uel etiam ſulco deponere. Trimeſtrium quoq; ſatio non eſt aliena huic tempori. quamuis tepidiſ regionibuſ melius adminiſtret̄ pmenſem ianuarium ydibuſ febr. ſagittarius ueſperi occidit. uehementer bremat

fimiendo

holeribus uineaꝝ

Sume radices

137

xvi. kl. mar. uespere crater oritur uenti mutatio. xv. kl. mar
sol mpisces transitum facit. nonnuq uentosa tempestas. xiii & xii kl
mar. fauonius uel auster cum grandine & mbis. x. kl. mar. leo desi
nit occidere. uenti septentrionales qui uocantur. per
dies xxx esse solent. tum hirundo aduenit. viiij. kl. mar. arctu
rus prima nocte oritur. frigidus dies aquilone uel choro inter
dum pluuia. viii kl mart. pagina crepusculo incipit oriri. uarie
tempestates. alcyonei dies uocantur. matbantico quidem mari si
ma tranquillitas notata est. vij. kl. mart. uentosa tempestas. hi
rundo conspicatur. phos dies frigidis locis exp. rex quas supra sen
pssimus. tempestiua est adminstratio. locis autem calidioribus.
quamuis sera. tamen necessaria. Ceterum mallesh & uuiracias
positio huius temporis esse uidetur optima. nec tñ deterior etiã
inter. kl. & ydus sequentis mensis utiq sinon sit seruentissima re
gio. Si uero etiam magis frigida uel melior, nsito quoq arbor
atq uitium tepidis locis hoc tempore commode adminstrantur.
kl. mar. aprilis interdum auster cum grandine. vi. nõn. martii
uindemiator apparet. quem greci dicunt. Septemtrio
les uenti. iij. nõn. mar fauonius interdum auster hemac. Romu
mart. equus mane oritur flatus aquilonis. iij ydus mar. pisis aqui
lonis desinit orri. septentrionales uenti. pr. ydus mar. Argonauis
exoritur. fauonius aut auster. interdiu aquilo. his diebus comme
de instituntur horti. quibus suo loco dicam prolixius: ne mer
hanc quasi turbam opes negligentius holitores officia descripsisse
uidear. aut nunc ordinem reliquas culturas ceptum interuipisse.
Soluitur a kl. mar. examina est uitium putatio usq in x. kl. apr.
si tñ sp gemme non dum mouentur. Surculi quoq silentes ad
insitionem. Nunc precipue utiliterq Legimtur. & ipsa insitio u
tium atq arbor longe nunc est optima. Frigidis quoq locis &
humidis uitium sero nunc precipua est. Sed & fructus caca
mia iam tumentia utilissime ponuntur. Sartura quoq fru
mentor uteratur egregie. modios tres una opa recte sarit. p
rata purgare & apectore defendere iam tempestiuu est.
Locis quidem calidis & siccis etiam amensis ianuario ut supra

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

dixmus idfieri debet. non frigidis uel aquinquatribus prata
recte submetuntur. Sserobes omnis generis quos ens autump
no consiturus. hoc tempore fieri oportebit. eoz quaternarii hoc
est quoquo uersus pedum iiij. si est commodum terrenū xiiij
abuno sunt. ternarij aūt. xviij. Ceterum addeponendas uites
uel non magni momenti arbores. sulcus qui sit pedū cenū &
uigini. latitudne bipedanea maltitudinem depmi debet dup
undij spmisse. eumq. similiter una opa efficit. Rosarium serotinū
porrigissum & altum habere iam tempus est. Oleis laborantibus
eram radices. amurcam que salem non habeat. nunc conuenit
infundere maxime spe congij mediocribus arboribus urne satis
faciunt. ceteris extimanda erit portio. sed tū que nihil uitij ha
buerit. aliquanto letiores fient si amurca rigeatur insulsa.
Nonullū hoc optimum tempus esse seminariis instituendis di
xerunt. Tum etiam bacas lauri & mirti ceterarumq. uirdi
um semina maneclas disponere preceperunt. Ortocassi & hede
ras ali. ydibus febr uel etiam kl. martijs pom oportere. eidem
conuenient. Idibus mar. nepa incipit occidere. significat tempe
statem. xvij. kl. apr. nepa occidit hiemat. xvi. kl. apr. sol in
arietē transitum facit. fauonius uel chorus. xij. kl. apr. eius
occidit mane. septentrionales uenti. x. kl. apr. aries incipit exo
rirj. pluuius dies interdum tinguit. viij. & vij. kl. apri. e
quinoctium uernum tempestatē significat. Ab ydibus eadem
que supra utiq per agenda sunt. optime autē uligiosa &
pinguia loca nunc demū prosidiuntur. atq mense ianuario
uersuacta facimus. nunc ultima parte martij sunt uersanda.
& sique pergule uitium generosaz. uel si que magis aut ue
pribus singulares arbores manē a putatoribus relicte sunt. ān.
kl. apr. utiq deputari debent. post quem diem sera & infructu
osa fit huiusmodi rerum cultura. Mili quoq & panicij hec pma
satio est que peragi debet circa ydus apr. utriusq semissp
tary quem singula uigera occupat. Quin etiam pecus lanatū
ceteraq quadrupedia tempus idoneum est castrandi. locis aut
tepidis ab idibus febr. usq; in ydus apr. in locis frigidis ab ydib

mar. usp̃ m ydus maias. omnia recte pecora castrantur. kl apr ne-
pa occidit mane tempestate significat. nõñ. apr fauonius aut au
ster cum grandine nonunq̃ hoc idem pri. viii. ydus apr. uer
gilie ueppere celantur. interdum hiemat. Septimo ydus apr.
& vi. & v. austri & africi tempestatem significant. Pri. ydus
apr. suculę celantur hiemat. Hys diebus loas frigidis pma-
neas fossio utiq. ante ydus per agenda est. queq. menses ma
rtio post confectum equinoctium fieri debuerũt. Nẽ demq. quã
primum exequenda sunt. sic uitesp adhuc recte inseruntur.
Semmaria que sunt ante facta runcari & adhuc comode fo
dim possunt. Oues tarentine rachre lanam lauari debent ut
tonsure preparentur. ydibus apr. ut supra hbra occidit xviii
kl. maias uentosa tempestas & imbres nec hoc constanter. xv. kl
mas. suculę & uesperi celant. pluuiam significat. xi. kl. maias
uer bipartitus. pluuia & nonunq̃ crando. x. kl. maias. uergilie
cum sole oriuntur. africus uel auster. dies humidus ix. kl. ma
ias. prima nocte fidicula adparet. tempestatem significat iiij kl
maias auster fere cum pluuia. iij kl. maias mane capra exori
tur. Austrinus dies interdum pluuie. pridie kl. maias cams &
uesperę celat. tempestatem significat. Per hos dies. eadem que
supra perquemur possunt que sriam libris permetunt imperio
lee ad emplastari cetere q. pomifere arbores eodem emplastra
tionis genere uisen. Sed & prima pampinatio recte mobatur dũ
prorepotes oculi digito decuti possunt. Siqua preterea muines
aut fossor disturbauit. aut negligentia omisit diligens uinitor
restituere debet. & fracta uiga considerare & resarcire. aut
difiectos palos reponere. ita ne teneros pampinos explanet.
Eodem tempore secundi fetus pendes spagnari oportet. kl ma
ias hoc biduo sol unam chatur tenere particulam. suculę cum
sole exoritur. vi nõñ. maias suculę cum sole exoritur. septentri
onales uenti. v. nõñ. maias centaurus totus apparet. tempesta
tem significat. iij nõñ. maias idem sydus pluuiam significat. No
nis maias. uergilie exoriuntur. mane fauonius. vij idus maias e-
statis initium. fauonius aut corus interdum. & pluuia. vi idus

libris remitte
Emplastrare.

Estatis initium.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

maias uergilie tote adparent. fauonius aut chorus mterdum
& pluuiae. iii. ydus maias fidis mane oritur. significat tempes-
tem. Per hos dies runcande sepes sint semsuie mmuēde.
Runcare
faenisicie
Bonus operamus prati uigez defecat nec mmus mille du
ceros mampulos imus adligat. qui sint singuli quaternarum
libraz. Arbores quoq; est tempus ablaqueatos circum fodē
& operire una opa nouellas circumfodie. & arbores. lxxx.
mediocres lxv. magnas. L. Hoc mensi semmania omnia ene-
bre fodere oportebit. Sed ad kl. mart usq; mydus septem
brum ommbus mensibus non plum semnarius. sed etam no
uellis uineis danda fossio est. Eadem diebus ubi pregelidum
& pluuium celum est. olee putandi & mustandi. Ceterum
tepidis regionibus duobus temporibus anni facere istud op
rtebit. Primo ubidibus octobr. usq; mydus decembr. Item
uerū
abychbus febr. usq; mydus mar. si tn arbor hbrū non rem
chit. Hoc eodem mensi mpastinato semmario: nouissima po
stio est. clearis. tales. eamq; oportet cum panxeris simo & cine
re mixti oblinere. & supponere. muscum ne pole findantur
Tales.
sed hoc idē opus melius fiet ultima parte mensis manentis
Muscus.
prima mensis aprilis. & ceteris temporibus quibus precepim
semmania plantis uel ramis conserere. ydibus maias sidis
mane exoritur. auster aut eurinus mterdū dies humidi
xv. kl. umas idem quod supra. xvi. & xv. kl. umas. eurinus
uel auster cum pluuia. xiiii. kl umas. sol ingeminos mterdum
faat. xiii. kl umas suale exoriuntur. Septemtrionales. uenti
nonuq; auster cum pluuia. xi. & x. kl uinas. arcturus mane
occidit tempestatem significat. Viii. & vii. & vi kl uinas ca
pra mane exoritur. septemtrionales uenti ab ydibus usq; mkl
uinas. uetteranam uineam prius florere incipiat uez po
Interum
dere oportet. Eademq; & ceteras omnes uineas itidem pā
pinare. quod sispius secuis. puerilis una opa uigenum
uineti pampinabit. Quibusdam regionibus oues nunc tonden
tur & pecoris nati aut amissi ratio accipitur. Item qui lupi
uez
num stercorandi agri causa serit. nunc demum aratro.

Subuertit

subuerit kl. iunius & iii. nōn. A gula oportet tempestas uento
sa & interdum pluuia. VII idus iunij. delphinum apparere ex-
oriatur fauonius interdum porro. His diebus si opere uicti simus
eadem que extremo mense maio facienda sunt. Item omnes
arbores fructiferas circumfodere aggerare debemus ut autem solstitiū
id opus factum sit. Cum eam procondicione regionis & celi terra
uel proscinditur uel iteratur eaq. sicca est duplicibus proscinditur
operis tribus iteratur duobus terniatur una. Limantur autem u
gera duo opa una. At si facilius est terra proscinditur tuguriam
duabus operis iteratur una limatur una ligona quatuor enim
subacta iam terra laciones porce sulcamus. que ratio colligi ut
perautumnum facile possint uno ligo tritici obseri. modii centum q
quagena. ceterorumq. legumunum modii centum. hisdem his diebus
area tritura preparanda est. ut quecq res defecta erit mea con
seratur. Umeaq quecq quibus maior est modus iteratus esse debet
ante solstitium. pabulum si facultas est uel nunc uel etiam supe
moribus quindecim diebus qui fuerint a kl iunis pecori depebere
oportet. A kl autem iunis si iam deficit undis herba usq; ad
ultimum autumni frondem tesam prebebimus. idibus iunij calor
incipit. VIII kl. uhias uel minutim tonare facit. tempestatem signi
ficat. XI kl uhias angitis qui grece dicitur nunc oc
dit tempestatem significat. VIII & VII & VI kl. uhias Solstitium
fauonius & calor. III kl uhias uentosa tempestas his diebus eade
que supra. sed & uitiam pabulum seare oportet prius siliqua
eius durescant. hordeum metere sabinam seratinam ducere sabi
nam manuam conterere & paleas eius diligenter recondere. horde
um terere paleasq; omnes recondere. aluces castrare quasi sibi
nide nocio quoq; aut. X. die ad kl maias considerare & curare
oportet &. Nunc autem si sunt pleni atq operatam fabi demeten
di sint. Si autem maiore parte uacant aut sine operatis
ad aperi sunt. non dum ego manuos significetur. itaq mollacio
est differenda. Eudam nipotumais transmarinis uel hoc uel se
quente mense si sabina seretur. kl. iulias fauonius uel auster & ca
lor. III. nōn. iulias corona occidit mane pridie nōn. iulias cāce-

Solsticii

Vicia

Fabana

P

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

medius occidit calor. viij. kl. aug. Capricornius medius occidit. vij. kl. aug. ethesie

uel ethesie uesperę exoritur tempestatē significat. vi. id. aug. procrimpla-
re incipiunt his diebus eademq; que supra. pd & possessum uenuacti-
optime nane iteratur & stercorat ager decrescente luna utilissime extirpat.
Idibus aug. prochion exoritur mane: tempestatem significat. xiii. kl. augustas.
leonis pectore clara stella exoritur interdū tēpestatem significat. viij. kl. au-
gustas. aquarius incipit occidere clare fauonius uel auster. vij. kl. augustas
cornicula apparet caligo efficax. vi. kl. augustas aquila oritur. iiij. kl. aug. leonis
pectore clare stelle exoriuntur. interdum tempestatem significat. iij. kl. aug.
aquila occidit significat tempestatem. His diebus locis temperatis & maritimis
messis conficitur & intra dies xxx. quā defecta est stramenta precisa. inacer-
uum cōgerantur. lugenā stramentorū opa una depascat. quibus remotis pusā
pol aeror exurit terrā. Omnes arbores que fuerant insegete circūfodere &
adobruere oportet. Item quibus magna stramentis preparatur nūc debēt uerā.
Nam de fodiendis colendisq; uel nouellis uineis supius iam dixi: nullū est men-
sem omittendū donec autumnale equinoctiū conficiatur. Memmisse autē
oportet. ut pbos & augusti mensis dies omittere lucanis & uespertinis tēporibus
fodiendē pecudibus cedamus. Item quascunq; uineas culturi sumus: ne p estū. sed
mane usq; meridianam & adserama usq; merepusculum fodiamus. Quibusdā re-
gionibus sicut in cicilia & pamphilia: hoc mense sementa seritur. Italie aut reg-
ionibus humidis possit ultimo mense iunio seri. Quin etiam tempus est ficulneis Ficulneus Arboribus.
arboribus caprificū suspendere. quod quidē existimant idcirco fieri debere ne
fructus deadat. & ut celerius admaturitatē pueniat. kl. augustis ethesie prd
nonis. augustas leo medē exoritur tēpestatē significat. vii. id. augu. aquarius occidit
medius nebulosus estus. Prid. id. augusti fidis occidit mane. & autūnus incipit his
diebus eadē que supra. Nonnulli in locis suis demetūtur: quia sūa sint melle- Caprificū suspendit
repleti: nec opulati differenda est in mēsem octobrē mellatio. Idibus augusti del-
phini occasus tempestatē significat. xix. kl. september. eiusdē fidens ma-
turius occasus tempestate significat. xiii. kl. septēber. pol muginē tranquillū Mellatio
ficat. hoc & sequenti die tempestatem significat. interdū & tonat hoc eadē
die fidis occidit. x. kl. september. ex eodem sidere tempestas plerumq; exo-
ritur & pluuia. vii. kl. septēber. uindemiator exoritur mane. & arturus
incipit occidere. interdum pluuia. iij. kl. septēber. humeri uirginis exorī-
tur. ethesie desinunt flare. & interdū hiemat. Pri. kl. september. adromē-
da uespere exoritur. interdum hiemat. his quid diebus arbores ficorū in
oculant. quod genus institionis emplastatio uocatur. idq; hoc & uel cōmodius Emplastatio ficor.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

facere supiore mense post id uibas que tepore ee ahaz arboū nonulli
emplastationē faciunt Quibasdam aut locis ut nbotinca marinis regionib⁹
& mastica undemia conficitur sed frigidioribus regionibus pulueratione
faciunt quam uocant rustici occationē cum oīs gleba mineis refring
tur & reddunt impulueret hoc eodem tempore pus uinee pulueretur
si per exilis est uel rara uel ipsa uitis lupini M. iij uel iij singula ingere
ra spargunt & ita in occantur qui cum fruscauerint pmā cum fosso
ne couersi satis bonam sterem uitis prebent Multi ee splunius est satus
celi sicut suburbana regione uitabe pampinis uite ponant ut per quos fru
ctus possint nec putrestere mbribus At econtrario locis calidioribus un
nominatis prouincijs circa undemiam adumbrantur uel stramentis uel alijs
tegmētijs uue neuentis aut calombus exaresciant hoc idem tempus est ari
dis uuis faciendis conficiendis dequibus quē admodū passe sunt suo loco di
cemus cum ultice persequemur officia. Hinc quoq aut carex ubicunq na
scitur augusto mense recte extirpant melius tn circa idus uibas ante can
cule exortum. kl septēber Calor iij nonas septembr arcturus exoritur
sauonius uel corus. VIJ id septembr pisces aquilonius desinit occidere
& cepa exoritur tempestatem significat. iij id septembr sauonius aut
africus virgo media exoritur. bis diebus locis maritimis & calidis undemia
& cetera que supra scripta sunt commode administrantur Iteratio quoq ora
tionis per acta esse debet siserius terra prosissa est. Sm autē celerius &
iam tentatū satū solū esse conuenit. Hoc etiam tempore qui consuerunt
una condere aquam marinam preparant & aduectam dequoquūt de qua
conficienda precipiam. cum ultice officia prequar. Idibus septembr exissmo exequor
sidere nonūquam tempestatem significat. xv. kl octobr arcturus exoritur
sauonius aut africus mendū eurus quem quidam multurnū appellant
xiiij kl octobr spica virginis exoritur sauonius aut chorus. xiij kl octo
bris sol mbrum transitū facit crater maximo tempore adparet. xi kl
octobr pisces occidunt mane Ite aries occidere incipit sauonius aut
chorus interdū auster cum mbribus. x. kl octobr argo nauis occidit
tempestatē significat interdū & pluuiam. VIIJ kl octobr centaurus
incipit mane orti tempestatem significat interdum & pluuiam VIJ
kl octobr & VI & VI equinoctiū autūnale plenūq significat V kl Equinoctiū Autūnale
octo edi exoriuntur sauonius nonāq auster cum pluuia iij kl octobr
virgo desinit orri tempestatē significat. His diebus undeme plu
mis regionibus sunt quarū maturitatē alij aliter interpretati sunt

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quidam cum uidissent partem aliquam uuaꝝ uirescere / credidere mꝫ tẽpestiuam esse unde mam quidam cum coloratas & per lucidas uuas audiuissent / nonulli etiam cum pampinos ac folia decidere considerassent. Que ō ma fallacia sint: quoniam immaturis uuis omnia eadem possint accidere. ppr intemperiem sdis aut aimi. Itaq nonulli gustu explorare maturitatẽ temptauerũt / ut sue dulcis esset sapor uue: siue acidus prouide existimarent. Sed & hec ipsa nec habet aliquã fallaciam. Nam quedã genera uuaꝝ nunq dulcedine capiunt propter austeritatẽ nimiam. Itaq optimũ est quod nos fecimus ipsam naturalem contemplari maturitatẽ. Naturalis autẽ maturitas est. si cum expresseris uinacea que acinos colauit. rãinq scata & nonulla propẽ modũ nigra fuerint nã colorẽ nulla respuinacis pt adsesse. nisi nature maturitas. presertim cũ ita in media parte acinoꝝ sint ut & asdle & acentis estuante protegantur humorq ipse non patitur ea precipi aut infuscari nisi suapte natura. Hoc igitur cũ exploratũ habuerit uillicus sciat undemiã sibi esse faciendũ. Sed anteq fructũ cogere incipiat / cuncta preparanda erũt. superiore scripsi posse mense iunium. certe ut ante quindecim dies. dolia partim picata partim despicata & diligenter lota marina uel aqua salsa & recte siccata tũc oppercula colatoq & cetera: sine quibus probe confici mustũ non potest torcularia uero & tota diligenter emundata lotaq. & si res ita exegerit picata preparataq habeat ligna quibus destructũ & stipam dequaquat. Tum etiam sale atq odoramenta quibus condire uina consueuerunt multo ante reposita esse oportet. Hec tũ hec cura totũ auocet eum a cetera ruris cultura. Nam & nascentes uitemq rapine siccaneis locis per hos dies fiũt. Farragines quoq pecori futura p hiemem precido. Itemq siliquã qd rustici fenũ uocãt necnon mpabulũ uitia nunc domũ conserunt. Tum etiam lupini hec erit pecuaria satio. quod quidã uel arborea protinus magrũ deferri putãt, oportere. Milium & panicũ hoc tempore demetitur quo pastoribus ad estatẽ seruitur. Nam adpercipiendũ semen ultima parte octobris circa kl. novembr melius obruitur quare cum hec cuncta magris exequi debeant possit eoꝝ curã quo intra uillã facienda sint uilice delegare. Ita tũ ut ipse consideret an recte facta sint. kl. octobribus & VI. nonũ. hiemdi tẽpestate significat. uiii nonũ octobr. Aurora occidit mane. ungo desinit occidere. significat nonũ tẽpestate. iii nonũ octobr. corona incipit exoriri. significat tẽpestate. Prid nonũ octobr. edi orũ

operamur

ptermodũ

Panicũ

Fasculus

uespere aries mediat occidit aquilo. VIII idus octobr. Corona clara stella exoritur. VI idus octobr. Virgilie exoriuntur uespere fauonius & interdum africus cum pluuia. III. & pe. idus octobr. corona tota mane exoritur auster hibernus & nonnunq; pluuia. Per hos dies frigidis regionibus undemia & cetera que supra scripta sunt fieri solent. iisdemq; regionibus frumenta maturescunt & precipue far adoreum. locis etiam opacis triticum nunc recte seritur. Et quoniam sementis mentionem fecimus. nō intempestiue quatum cuiusq; seminis ingerū agri recipiat referemus. Iugerum agri recipiat triticimodios quatuor uel quinq; farris adorei modios IX. uel X. hordei modios V. uel sex milii uel panici SS. quatuor uel quinque lupini modios VIII. uel X fasioli modios iij. piси modios III. uel quatuor. fabe modios sex. lentis modiū unum, paulo amplius. lini seminis modios VIII. uel decem. Ciceris modios iij. uel quatuor. Cicerc modios III. uel IIII. Sesami SS. iij uel V. uiciae pabularis modios VII. uel octo. uiciae, seminalis modios quinq; uel VI. Eruilli. M. iij uel V. farraginis hordeacee M. VII. uel VIII Siliq; mod. VI. Mediocres singulos cyathos spergere oportet in areolis longis pedū X. latis pedū V. Camalis grana sex inpede quadrato ponuntur idibus octobris & sequentibus biduo interdum tempestas nonnunq; rorat. XIIII. kl. nouembr. sol in scorpionem transitū facit. XIII. & XII. kl. nouembr. solis exortus uirgilie incipiunt occidere tempestatem significat. XI. kl nouem. tauri cauda occidit auster interdum pluuia. VIII. kl nouēbr. centaurus exorini mane desinit tempestatem significat. V. kl. nouēbr uergilie occidunt hiemat cum frigore & gelicidiis. III. kl. nouembr. arcturus uespere occidit uentosus dies. III. kl & pridie nouembr. cassiope capite occidere tempestatem significat. Per hos dies quecūq; semina deferri debent. arbusculeq; omnis generis recte ponuntur. Vbi quoq; utilibus recte maritantur. ipseq; uites in arbustis & uineis commode propagantur. Seminaria runcare & fodere tempus est. Tum etiam arbores ablaqueare nec minus uineas easdemq; putare. Itemq; marbustis uitem deputare. Seminaria quesuo tempore pampinata non sunt. Arbusculeq; sicce ne seminaris putari & adsingulos stilos redigi debere que tū melius dum tenera sunt pergerminatione pampinatur. Sed cū omnia agricultum strenue faciendo sint. tum maxime sementis. Uetus est agricolarū prouerbiū maturā sationem sepe decepere solere. sera nunq; quin mala sit. Itaq; totū

precipimus ut quisq; natura locus frigidus erit: si pmū conserui ut quisq; calidus nouissimus: uicia & faba stercorare agrū dicantur. Lupinū nisi mstorē uerus uidens nihil agrū stercorauerit: sed nec ullares magis uacuū sparis aut stratur aut coluit. Ram & pmis tēporibus ante ullā sementem possit id obtinere & uacuissimū post coactos fructus tollere sementi facta uocare opō tet: quod pparetis duo iugera tres operis cōmode occabūt: arboresq; que intereunt ablaqueabunt: quāuis antiqui similis opis singula iugera sarin & occari uelit. quod non recte fieri possit adfirmare non ausim. Eodē tēpo re possit riuos purgare & elices fodere aquarios facere conuenit. Hiselem temporibus fossit fraxinea si sit minus ormeam. si nec hec sit ligneā fīō dem bubus recte prebebimus. glandis quoq; nō inutile est singulis iugis modios singulos dare. nec tū amplius ne laborent. nec minus diebus xxx. prebueris nam si pauoribus diebus detur ut ait higinus puer scabiosi bo ues fiunt. glās autē paleis miscenda est. atq; ita bobus ad ponēda. tū et silua hirsuta. filicā figuis barbaricam idest conseminā uelit facere recte conseret olīā dibus & ceteris seminibus: tum & olea destringenda est. ex qua uelis uiridem oleū efficere. quod sit optimū exiuana oliua cum incipit merescere. Ram acerbam nisi ex alba olea fieri non debet. kl. nouēbr & postridie caput tauri occidit: pluuiā significat. iii nonas nouēbr. fidicula mane exorit. hiemat & pluit. viii idus nouembris idē fidis totū exoritur. auster uel fauonius hiemat. vii idus nouēbr significat tempestatē hiemat. vi idus no uēbr uirgilie mane occidit significat tempestatē hiemat. v. id nouēbr. stella clara scorpionis exoritur tempestatē significat: uel multurnus mi dius tonat. iii idus nouembr hiemis initiū auster aut eurus interdū tonat. His diebus usq; in idus que supine mēsis facere nō poterunt. ad huc tollerabiliter efficies sed & prope hoc observabis ut pdie quā plen lunio sit. simmus certe ipse plenilunio: omnē quā futurus est hāc imo die pagas. sed postea licebit ab auibus & pecore defensam obruas. eā ꝙ prius cōpetierit lune cursus. ante id nouēbr occatā habeas quā pmguissimo & nouo loco. simmus quā stercoratissimo situ erit. insingula iugera uehas stercoris comportare numero debē octo uehemē ster coris habet modios octogintā. ex quo colligitur oportere mdenos usq; uersus pedes modios quinq; stercoris spargere. que ratio docet iugerū uenīt iugero satisfacere mod. ii. cccc xl. Tum etiam conuenit.

olaq; ablaqueare & fistunt panū fructuosq; uel cacumnibus retora deprom
dis magnis arboribus quaternos modios stercoris cū pangere. mcere
ris autem pro magnitudine portione seruare. Eodem tempore uineis
ablaqueis columbinū stercus ad singulas uites / quod sit mistar unusq;
tarij uel urne hominis congios uel alterius generis quaternos sextarios
infundere. Iugera uineaq; mstnos pedes postaq; due opere oblaqueare
Idus nouembris dies incertus. leprus tamen placidus. XVI. kl dembr. fidis
exoritur mane. auster interdū aquilo magnus. XV. kl. decembr. aquilo in
terdum auster cum pluuia. XIIII. kl decembr. Sol insagiptarū transitum
facit. fuscule mane oriunt tempestatē significat. XII. kl. dembriū tauri
cornua uesperi occidunt aquilo frigidus & pluuia. XI kl decembr fuscula
mane occidit. hiemat. X. kl. decembr. lepus occidit mane. tempestate
significat. VII. kl. decē. Canicula occidit. pōis oritur hiemat. prid. kl.
decē. tote fuscule occidunt. fauonius aut auster interdum pluuia.
His diebus que preterita erunt signoribus opera consequi oportet:
& si non plurimū seminus: optimū est intra kl. decembr. sementem con
fecisse. Sed etiam longis noctibus ad diurnum tempus aliquid adiciendū
est. Nam multa sunt que mlucubratione recte agentur. siue enim
uineas possidemus. pali & rudice possunt dolari excuiq; siue regio seru
le uel cortiua ferax est. arbus aluearia fieri debent. siue palmis par
tiue secunda est. fistime ppartiue. seu ungultoq; corbes exumme acie-
cetera nunc prosequar. nulla regio non aligd affert quod adlucubrato
nem confici possit. nam inhertius est agricole expectare diei breuitatem
precipue in his regionibus mquibus brumales dies horas nouerint noctes
q; horas quindecim. Possit etiam salix decisa pdie adlucubratione expur
gari & ad iuctū higomma preparari. que si natura minus lenta est / ante
dies quindecim precidenda & purgata mstercore obruenda est ut lente
scat. sin autem iam pdem cesa exaurit / inpistina maceranda. tū etiā
per lucubrationem ferramenta acuere & ad ea facere / uel fuscina ma
nubria aptare quoq; optima sunt ilignea deinde carpinea post hec
fraxinea. kl. dembr. dies incertus. leprus tū placidus. VIII id decembr
Sagiptarius medius occidit tempestatem significat. VII idus dēber
agla mane oritur africus interdū auster cū pluuia inmanet. iii idus
decē. chorus uel septemtrion. interdū auster cū pluuia. His diebus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

que ꝓtenta emũ ſupiore menſe opa pagi debebũt. utraq; in loco tẽpeſtiuo
caliditas nam frigiditas recte fieri ea nõ poſſũt. idibus decembr. Scorpio totus ma-
mane exoritur hiemat. xvi. kl. ianuarias. ſol in capricornũ trãſitũ facit. bruma-
le ſolſtitiũ ut hipparco placet. utraq; tẽpeſtate ſẽpe ſignificat. xv. kl. ianuarias.
uentorũ cõmutationẽ ſignificat. x. kl. ianuarias capra occidit mane tem-
peſtatem ſignificat. ix. kl. ianuar. brumale ſolſtitiũ ſicut chaldei obſer-
uant ſignificat. vi kl. ianuar. delphinus mane occidit. hiemat. iij kl. ianuar.
Canicula occidit uehemẽter tempeſtate ſignificat. Pridie kl. ianuarias tempeſtas
uentoſa. His diebus qui religioſius rem ruſticam uolunt, niſi ſi uineas co
uſas paſtinet, non nocent debere terram ferro commoueri. Itaq; quicqd
circa id genus eſſe poteſt. id abhinc cõprehenditur. ut olea legatur & conſti
tuatur. ut uitis paleetur & capite tenus alligetur. ut uuas uineis impõ-
natur & capiſtrentur. Ceterum palmare, id eſt materias adligare hoc
tempore non expedit. quia plurime propter rigorẽ qui fit ex frigo
re franguntur. Poſſunt, etiam his diebus ceraſta & tuberes & arme-
niace atq; amigdale ceteraq; arbores que pne floreãt inſeri cõmode
nonnulli tamen etiam legumina ſerunt. kl. ianuariis dies incertus nu-
meratur. Ianuar. Cancer occidit tempeſtas uaria. Pridie. nõn. Ianuar.
media hiemps. auſter multus interdũ pluuia. nõn. Ianuar. ſidus exorit
mane tempeſtas uaria. vi idus ianuar. auſter interdũ ſeuomus. Victoria
auſter interdũ imber. Pridie id. ianuar. incertus ſtatus teꝑis. Per hos
quoq; dies abſtinẽt terrenis operibus religioſiores agricole. Ita tñ ut
ipſis. kl. ianuariis auſpicandi cauſa omne genus operis inſtauret. —
Ceterũ diſſerunt terrenam mohitionem uſq; in proſſimas idus. —
Sed nec ignorare debebit uillicus quid uni iugo bouũ quoſq; menſi-
bus ſingulos dies prestari ſatis ſit. quare huius quoque curationis ſibi
iam menſe ianuario paleas cũ ernũ macerati ſyxtariis ſex uel pa
leas cum cicercule fresa ſẽmodio. uel frondis corbẽ pabulatorium
mochorum iugenti uel paleas quantum uelint. & fẽni pondo. xx. uel
ad ſatim uiridem frondem ex ilice uel lauro. uel quod his omnibus pre-
ſtat farragine bordeaceam dabit ſiccam februario menſe. Martio idẽ
uel ſtopus eſt factum ſunt feno pondo quinquaginta. Apreh frondem
querneam & populneam. ex. kl. id idus uel paleas & fẽne põdo quadraginta

Solſtitiũ brumale

Palmare

Ceraſta
Tubures
Armeniace
Amigdale

Mane publice

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Maio pabulum adfatim Junio ex Kl. frondem adfatim Julio idem Augusto idem ut paleas ex heruo pondo quinquagenta Septembri frondem adfatim Octobri frondem & tiulineam foliam Nouembri adfrondem ut foliea tiulinea: que sit corbis unius Ex edibus glandis modium unum paleas tres mixtum & lupini macerati modii tres paleis mixtum ut maturum farragine Decembri frondem ut paleas cum erui semodio macerato ut lupini quod ex semodio macerato exigerit ut glandis modios duos ut supra scriptum est ut farraginem Et quoniam pertransiimus opem que cuiusque temporibus anni uillicum exequi oporteret memores polliceri nostri hubungemus culmus hortosq quorum eque culturam suscipere debet. ut ex quotidianum uictus sui uenet sumptum & aduenienti domino prebeat quod aut porta rumpat aut rusticus dapes Democritus in eo libro quem georgicum appellauit: parum prudenter censet. eos facere qui hortos extruant monimenta quod neq latere fabricata materies permanere possit pluuiis ac tempestatibus plerung infestata neq lapides supra rei dignitate postea impensam si uno amplum modium superare quis uelit patrimonio esse opus. ipse ut ostendam rationem quia no magna opera hortum ab incursu hominum pecudumq munimus Vetustissimi auctores unam sepem struxisse pretulerunt quia & ne solum minorem impensam desiderauerat uerum et diuturniorem immensibus operibus pmanere. utq uepres effugiendi consilii spinis ratione tale reddiderunt. locus quem sepire destinaueris ab equinoctio autumnali simul atq terra maduerit imbribus circumdabis e duobus sulcis tripedaneo spatio aut se distantibus medii altitudinis et latitudinis eoq abunde est, esse bipedaneum sed eos uacuos premare patiemur. preparatis seminibus quibus obserant ea sint uastissimarum spinarum maximeq rubi et paluri et eius qua greci uocat. nos sentem cani apellamus. hoc aut ruborq semina qua maturissima legi oportet. et erui multi farine misceri. que ei e aqua respersa mulcatur ut nautis ueteribus funibus ut quibuslibet aliis rebus seuum deinde funiculi reponunt in tabulato. mox ubi bruma confecta est. intermissis quadraginta diebus circa hirundinis aduentum cum iam fauonius exorit: post vi. febr. sequa in sulcis post hieme

pabuli

exeunt

Caltas Oreor

Democr.

Villa Sepes

Rubi. Paluri. Sentes tanus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

constitut aquã exhauriat resolutaq; humus que erat autumno rejecta
usq; ad mediam sulcoz altitudinẽ reponit. predicti deinde fines de
tabulato prompti explantur et in longitudinẽ putrung; sulcum pone
di obruuntur. Sed ita ut nõ nimium suppresta terra semina spinarum
que inherent terre funiculoz enasci possint. ea fere circa trigesimum
diem prorepant atq; ubi reperant aliquod incrementum habere ste
sueuerebant debent ut in id spatiũ quod sulcis interiacet inclinentur.
Oportebit aut ingeram sepem interponẽ quia sup se pandant. semes
utrumq; sulcis. et sit quo interdum quasi adminiculo prius corroborẽt
adquescant. Hunc ueprem manifestum interimi nõ posse. nisi raditus
effodere uelis. Ceterum et post igni inuriam melius renascit nulli du
bium est. Et hec quidem claudendi orti nõ maxime est antiqui pro
bata. locum aut priuilegii conuenit. psi pmulti agri cultus situs usq;
ullam prenque. pinquem aduenientẽ riuo. ut si nõ sit fluens aqua fo
fonte puteali possit rigari. Sed ut certam permutatis puteal heat fide.
Tum demum effodiendus est. cum sol ultimas partes urginis optinebit
ideſt mense septembri ante equinoctium autumnale. liquidem
maxime explorantur uires fontium cum ex longa siccitate estatis ter
ra caret humore pluuiali. Prouidendum est aut ne hortus aree
subiaceat. neue ptritam uenti possint paleam aut puluerem in eum
pferre. Nam utraq; sunt holeribus inimica. mox ordinandi pastinandiq;
soli duo sunt tempora. quonam dig quoq; holerum sationes. nam et
autumno et uere plurima serunt. melius tamen uere nouus loris. quoniã
et nascentis anni clementiam exaput prodeuntis semina. et sitis estatis
restringetur fontib. At ubi loci natura neq; manu illatam neq; sue sponte
aquam ministrari patitur nullum quidem aliud auxilium est q̃ hemales
pluuias. Postest tamen et in sterilissimis loris opus custodiri si depressus pasti
netur solum. eusq; abunde est gradu effodiẽ trib pedib. ut in quattuor
consurgat regestam. At ubi copia est rigandi satis erit. nõ alto bipalio
ideſt minus q̃ duos pedes ferramento nouale conuerti. Sed curandum
ut ager quem uere conseri oportet. autumno circa Kl. nouembr. pastinet.
Quem deinde uehemus autumno instituẽ mense maio conuertamus ut
aut hiemis frigoribus aut estuis salibus et gleba soluat et radices herbaz
nerentur. nec multo ante sterrorare debebimus. Sed cum sationis adpro-

Sponeis fige.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Exherbare
Stercorare

pinquauit tempus ante quantum diem exherbandus est locus stercorandusq; et ita diligenter fossione uerandus ut fimo terra commisceatur. Optimu uō stercus est ad hunc usum asini quia minimu herbaz creat proximu ut armento ut ouium si sit anno maceratum. Nam quod homines fa-cunt cuius habeat excellentissimu nō ēt necesse est adhibere nisi aut nude glaree: aut sine ullo robore solutissime harenę: cum maior sit alimenti desideratur. Igitur solum quod conserē uē destinauerim. Post autumnum patiet effossam uerē brume frigoribz et pruinis murendum quippe econtrario sicut calor estatis: ita uis frigoris exoquit terra fermentataq; soluit. Quare paulo bruma tandem stercus muretur et circa id. ianuar. humus retossa in areas diuidatur quē-ēn sic informande sunt ut facile rumentur manus ad denudia ptera-latitudinis earz queant. Neq; pseminari queunt herbas semina pro culcatis rogantur. Sed potius pseminatas ingredeant & alterna uice denudias areas eruncet. Hec ante satione facienda sunt dixisse abunde in ano quid quoq; tempore ut colendum ut serendum sit principiam. Et primum de his generib loquendum est: quę possunt duobus ibi temporib: idest autumno et uere. Sunt aut semina brassice & la-ctuce cuere eruce nasturcii coriandri cerefolii anethi pastinace si seris papaueris. Hęc n. ut circa Kl. septembr. ut melius ante Kl. mar. februario serunt: locis uō siccis aut tepidis qualia sunt Ca-labrie & apulie maritima possunt circa id. ianu. terre committi. Rur-sus quę ēn autumno conseri debent si tam ut maritimis ut apricum-agrum inclinus. Hec fere sunt: Alium Cepe capitula ulpicii sme-pis. Sed et nāt potius quod quidq; tempore terre mandari plerūq; conueniat pmenses digeramus. Ergo post Kl. ianuar. confestim rape ponitur lepidum. Mense aut februario ut planta ut semine ruta atq; asparagos interdum et uerum cepe semen & porri nec minus si uer-num & estiuum fruchum uolet bre siriace radicē & rape napiq; semina obtines nam allii & ulpicii ultima est huius temporis positio. At circa Kl. mar. locis apricis licet porru sicca iam ingrandunt. transferre ut panace ultima pte martii mensis. Deinde circa Kl. aprilis eque porrudq; mu-& sertonam plantam ruta ut ut naturali enascat cucumis cucurbita cap-pans serenda est. Nam semē bete ēn puncto mutu florebit tum demū

Arge
Runcare

Radicare
Eruncare

Brassice
Laduce
Eruce
Nasturtiu
Coriandru
Cerefolium
Anethum
Pastinace
Siser
Papauer

Allu
Cepe
Capitula
Ulpicii
Sinapis
Lepidu
Ruta
Asparag?
Acidacesmiace
Papa
Mapus
Porru
Panace
Cucumis
Cucurbita
Caparis

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

optime ſeritᵉ Porri aut caput circa id. maias tollentibuleter adhuc
transferur. Poſt hec nihil ingruente eſtate obrui debet niſi ſeme apij
Appium ſitᵉ rigaturus eſ. Sic N. optime peſtum prouenit Ceterum auguſto
circa uulcanalia tertia ſatio eſt. eaq optima radicis & rape. Item q
Radix napi & ſiſeris nec minus holeris atri Atq hec ſunt ſationum tepora.
Rapa Nunc de his que aliq cum deſiderat ſingulis loquar. queq ꝓpterea in-
Napi telligi oportebit nulla poſtulare opam niſi runcatoris de qua ſemel
Siſer hec dicendu eſt omni tepore toſulendu ee ut herbe exterminet ulpi-
Vlpicū Allū punicū cum quod quidam allū punicū uocat greci aut
appellat
longe maioris eſt incrementi q allium idq circa KL octobr ate q deponat
ex uno caput in plena diuidetur bet N. uelut allium pluresq roherent
ſpicas heq cū ſint diuiſe luratim ſeri debet. ut in puluinis poſite manus
Puluinꝰ infeſtentur hiemis aquis. Eſt aut lira ſimilis ei porce quam inſationib
Lira compeſtribꝰ ruſtici faciunt ut ulgere uetent. Sed hec in hortoſ minor
Vlgo eſt facienda & plurimam partē eius ideſt in dorſo int palmana
ſpatia ſpice alpini ut allij nam id quoq ſimili roſeri diſponendi ſt.
ſulci liraq int ſe diſtent ſempedali ſpatio. deinde cū ternas fibras
emiſerit ſpice ſariant. Nam quo ſepius id factū eſt maius ſemina
Propſicē capiunt incremēta. deinde anteq caulem faciunt omne uiride ſup-
Capita maiora ficiem interſicē intorige & in terram proſter nē reuertat quo uaſhor-
capita fiant regionib aut pruinoſis neutri horū p autumnū ſeri debet.
Nam brumali tempore corrumpit quod fere menſe ianuario mitteſcit
& ideirco frigidis locis tempus optimū eſt allū ut ulpicū poſſedi circa
id. predicti menſis. ſed q̄q ut toſeremus ut iam maturū intabulatis
reponemus. Seruabimus ut his locis quib aut obruent aut eruet luna
infra terram ſit nam ſic ſata & rurſus ſic ſere condita exiſtimantur
neq acriores ſaporis exiſte neq mandentiū alui modorare multi in
hec ante KL ianuar. mediis diebus ſerūt menſe decembri ſi celi tepo
& ſitus terre permittit. Braſſica cum ſex foliorꝰ erit tranſferri debet ita
Braſſica ſex foliorꝰ ut radix eius liquendo fimo priuſ inlita & inuoluta tribꝰ algo temoliſ pa-
gantur. Hec enim rei effectū ut incrementa celeriuſ madefacta et undo
colorem ſine nitro conſtituet. Eſt aut frigidis et pluuiis regionib poſito
eius optima poſt id. aprilis cuius depreſſe plante cū tenuerit ſtum-
holoris ratio patie ſepius ſarta ſtercorata meliſſimo ualeſtat plenoriſq

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

mercmenti et coliculum facit. Romam. Nonnulli hanc eandē locis apricis ab Kl. mar. deponūt. sed maior pars eius in umam prosilit. Nec
Cima Caulis.
postea hibernam qualem amplum facit. cū est semel defensa. Possūt ut magnos caules bis trasferre. idq; si facias plus seminis et meliorē incrementi prebere dicitur. Lactuca tandem foliorū quot latissima transferri
Lactuca
debet. locis quidem apricis et maritimis optime autumno ponē mediterraneis & frigidis contra hiemē no eque commode disponitur. sed et huius quoq; radix limo lunii debet. maioreq; copiam desiderat. aque. si quo tenerioris folii sunt quę complura lactucę genera. quę suo quodq; tempore seri oportet. eorū q; fusci et uelut purpurei aut et uiridis colorīs et crispi folii uti centuana mense ianuario recte differt. ac cappadocia quę pallide et presso densoq; folio uiret. mense februario quę deinde candida est et crispissimi folii ut in prouincia betica est. fimbriisq; tami municipii mense martio recte est. et cypri generis ex albo rubicunda. leui et tenerrimo folio. quę usq; in id. aprilis commode disponit. Fere tam aprico celi statu. quibus locis aquarū copia est. pene toto anno lactuca seri potest quo tardius caulem fundat. cum aliud incrementum habuerit. exiguam testam media pte amplat. eo quasi honore cohercita in latitudinē se diffundit. eadem est ratio quasi herbi nisi quod hiemē magis substinet. ideoq; ut frigidis regionibus proximo autumno seri pot. Cinere subacta melius
Incubus.
p autumni equinoctiū disponit. hiemē tomodius circa Kl. mar. seremus. eiusq; planta ante Kl. nouembr. reprimemusq; multo cinere stercorabimus. Id enim genus stercoris huic holeri unde aptissimū. Sinapeq; coriandrum nec
Sinapi. Coriandru. Eruca. Damie.
nasus eruca et ocimum ita uti sata sunt. sua sede immota permanet. neq; eorū cultus alius q; ut sterrorata runcētur. Possunt aut nō solum autumno sed uere conseri plante quaq; prima hieme translate. plus cymē adferant. Panax utroq; tempore leui et subacta terra rarissime dissert. quo mauis incremētū capiat. melius tamen eius satio est uerna satio est. Porro si semen facere uelis desunt
Panax.
satum prereperum prohibere et ita cū incrementi serari. sed nos docuit usus longe melius fieri si dissecetur et eodem modo quo raphani tatio modus spatiū idest inter quattuor digitos depangas et cū conualuerint deserere. In eo aut quod magni capitis effingere uoles. Quando sit ut antequ
Porrv
transplantum deponas omnes radiculas amputes. et foliorū summas partes

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Appiu

Ocimu

Pastinaca
Siser
Inula

Atriplex olus

Menta Rusticana

Ruta

intondeat. tum testule. ut conthe. quasi sedes in singulis sibi erde. femmib.
addobruunt. ut fiant capita latioris incrementi. cultus aut porri capiti assidue
sartio et stercoratio est. nec aliud in sectiui nisi quod totiens rigari et sterorari
sarrarique debet quotiens demetit. Seme. eius loris ualidis mense ianuario:
Frigidis februario serit. cuius incrementu quo maius fiat. rarus liteolis compla-
ra grana. mitigant. atq; ita obruit. Natum aut deferri debet in his locis ubi
aqua subministrari no pot circa equinoctium autumni. at quib; possit humore
prebere. mense maio transferunt. Apium quoq; possit plantis serere. nec
minus semine sed precipite aqua letat. et ideo secundum fontes comodissime
ponitur quod liquit id uelit. Lati folii fert. quantu seminis possint tres digiti
comphendere rare linteolo mitigeti et ita in areolis dispositum deleget. uel
si crispe frondis id fieri maluerit. Seme. eius in diuum pile. et saligno palo
pinsitum. expeditumq; simul linteolis ligatu obruet. Potest et circa hanc
opam fieri crispum qualutcuq; satum: si ea est natu incrementu eius supradicte
olandro cohereat. Satio eius est optima post id. maias usq; in solstitium.
nam tempore desiderat fere et ut hisdem diebus ocima serunt. quoq; am
semine obrutum est. diligent inuleat. paucula uel olandro. nam siserem
suspensam relinquet plerunq; corrumpit. Pastinaca et siser atq; inula. to-
ualestrum alte pastinato et stercorato loco. sed q̄ rarissime ponenda sunt.
ut maiora capiant incrementa. Inulam uc interuallo trium pedum
seri conuenit. quoniam uasto fert frutices et raduibus ut oculis harendus
serpit. nec est aliud cultus horū omnium nisi ut sartionib; herbe tollantur.
Commodissime aut deponent prima pte septembris ut ultima augusti pte.
Atrum olus quod grecum quidam uocant hippolaphanon nonulli
pastinato loco seme. et debet conferi maxime iuxta ma-
reriam quoniam et umbram gaudet et qualicunq; conualestit loco idq; ita
se ueris si no totum radicitus tollas. sed alternos frutices in seme submittas
euomane. parcq; sartionis exigit culturam. serit a uulcanib; usq; in
Kl. septembris. sed et mense ianuario. Menta dulce desiderat diligenc
quum ob causa iuxta fontes inse martio reste ponit. cuius si forte semina
deferrerunt. Licet de nouellis silluestre. metastin collocare atq; ita mucr
ones caulinib; disponere. que res feritate trahit. et edomita redd. Ruta
autumno semine sata. mense martio differre oportet. in aprinu et ame-
rem aggerare runcarique donec conualescat. ne herbis eneret. sed uelata

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

manu debet runcari: quam nisi texeris putrida nascunt ultra Sic
p ignorantiam nuda manu runcaris et pruriga atq; tumor molliunt olea
perinde pungito eiusdem fructex pluribus annis manet innoxius nisi
si mulier quę est in mestruis contigerit eum et ob hoc exhauerit Thy- Thymus.
mum et transmarina cunela serpillum simul priore libro iam retulimus Cunella.
gis aliaria cunctis q; holeribus studiose conserunt sed nos ea tedii gratia Serpillu.
causa Nam sunt quibusdam esculentis aptissima no alienum putamus et
in hortis habere locum neq; pingue neq; stercorato sed apricum desiderant
ut quę maxime solo se maritimus plerunq; regionibus nascuntur ee ros
et semine et plantis circa equinoctium uernum uiuat Melius tamen est thy-
mi nouellas plantas disponere quę cum subarato solo depresse fuerint
ne tarde reprehendat andi thymi fructice contendi oportet atq; ita in-
sito pede q; uolueris uti aqua mediocre quę cu suis eius præpositis depositis
fructibus infundit donec eos rede confirmet Ceterum cunella uiuacior
est q; ut impense curanda sit Lepidium cu ante Kl. mar. habueris dispo- Lepidiu.
situm uelut porru sectiuum demere poteris rarius tn Nam post Kl.
nouembrias secundu no erit quoniam frigoribus uiolatu emoritur hiemio
tam fustinet si diligenter sartum et stercoratu fuerit multis et locis mutua
atate suam usq; in annos decem pregnat bleta flore purpureo malo semine Beta.
obrutis et simul atq; quinq; folioru est ut brassice differri estate si
riguus est hortus aut si caenosus antumno cu iam pluuie interserunt de-
debebant Cherephilum utq; holus atriplicis quod greci uocant Cerefoliu.
circa Kl. octob. obrui oportet no frigidissimo loco nam si regio
seuas hiemes het post id. febr. semine disseranda sunt suauq; sede
patiendo. Papauer et aretu eande habet conditione satione Papauer.
sationis quam cherephilum et Saturi aspangi quia cete- Aretu.
dam rustici uocant semina fere biennio pparantur ea cum pingui & ster- Asparagi Saturej
coroso loco post xd. febr sic obruere ut quantum tres digiti seminis comprehendere
gunt singulis fossulis deponas fere quadragesimo die mitis se implicantur &
si uniuere fracum quas radiculas sic illigatas atq; nexas holitores sphongias
appellant ea post quattuor & uiginti mensis in locum apricum & bn ualidum
stercoratumq; transferri conuenit Sulci ari inest pedali mensura distantes fuisse no a-
plus dodrantales altitudinis inquiu ita spongiole deformit ut facile supposita tra ger-
minet Sed in locis siccis pibus sulcorum imis disponenda semina ut tang? alueo-

lis maneant: at ulginosis contrario in summo porie dorso colloranda, ne humore nimio ledant. Primo deinde anno cū uta costa sunt asparagum quē emiserunt mfringi oportet. Nam si ab uno uellere uoluerit adhuc tenens ualidis radiculis tota sphongiosa secum reliq̄s minus nō ent deerpendus: sed radicitus uellendus. Nam nisi stirpes profunde agunt oculos sphogiaq; et quasi excecant: nec patiunt asparagu emittere. Ceperum stilus qui nouissime autumnali tempore nascit non omnis est tolerandus: sed aliqua pars eius in seme subministranda. Deinde cum spinam fecerit electis seminib; ipsis storpionestris ui sunt mstruo loco perurendi sunt. Et deinde sulci omes conseruendi herbeq; eximende: mox ut stercus ut cinis mmendus est ut tota hieme sumus eius pluuiis manat ad radicem quenit. uere deinde prinsq; repent germinare capreolus quod genus bicornis ferramenti est terra comouendi ut et faciliis stilus emicet et relaxa humo plenioris crassitudinis fiat radix.

Radix Rafany.

Raphani radix bis anno rede serit: februario mense cū uernis fructu expectamus et augusto mense circa uultonalia cū maturis: sed hec satio sine dubio melior hēt. Cura est eius ne terra stercorata et subacta obruat. Post ū repit aliquod incremētū subtus aggeret. Nam si supterram emerserit dura et fungosa fiet. Cucumis et cucurbita: cū copia est aque mnore curam desiderant. nam plurimū iuuant humore. Sm aut siccu loco seri debuerint quo ngatione ministrare nō expediat mense februario sexquipedali altitudine fosse faciende sut. Post id deinde mar. sunt quasi terna pars altitudinis sulci stramentis mdius regenda potiusq; seminib; tam diu est aqua prebenda donec enascant. atq; ubi conualescere reperit aburda humo incremēto eaq; prosequenda sunt: donec sulcus coequet. sic exculto semina sine ngatione tota ętate satisfacient fructumq; rotundioris saporis q; ngua prebebunt. Aquosis aut locis primo q̄q tempore: nō tn ante Kl. mart. seme ponendum est ut defern possit equinoctio confecto. idq; de media pte cucurbite seme inuersa caruncule ponito seme inuersa caruncule. ut fiat incremēti rationi: nam sunt ad usum uasoq; satisidonee sunt alexandrine cucurbite cū exhauerit ut si exculenti mem preparabis resto caruncule de colle cucurbite supmtu semen sere ndi erit quod prolixior et tenuior fructus eius enascat: quis. mauis aerit inuenit pretiu: Sed custodieda est ut q̄ maxime ad eu locu in quo

Cucumis
Cucurbita.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

uel cucumis aut cucurbite consite sunt: mulier admittat. Nam feré
contactu eius languescunt morbo uretio. Si uó et menstruosa fu-
erit ipso quoq; suo nouellas seges nerabit. Cucumis tener & uirgultis
mus fit si ante q; seras semé eius large maceres. Non nulli et quo dul-
cior existat aquá mulsá idde faciunt. Sed qui primitiui fructu cucurbite
habere uolet conserta bruma sterroratam terra incitá cophinis obse-
rat: modicumq; pbeat humorem. deinde cú enata semina fuerit
tepidis diebus et insolans uxta edificiu sub duo ponat. ita ut ab
omni adflatu protegant. ceterum frigorib; ac tempestatib; subtracta
referat: idq; tam diu faciat dum equinoctiu uernu cófinat. Postea
totos cophinos demittat in terram: sic enim prequoque fructu habebit.
possunt et si sint opepretiu uasis maiorib; rotule subigi quo minore
labore producant & rursus intra terra recipiant. Sed nihilominus spe-
cularibus integri debebunt. ut et frigorib; seremis diebus tute producat
ad solem. Hac ratione feré toto anno Tyberio Cesari cucumis prebebatur.
Nos aut leuore opa istud fieri apud egiptie gentis populum mirabamur
legimus qui pterigia aperto et sterroroso loco alternis ordinib; ferulas alter-
nis rubos in hortis consitas habere. Deinde eas consecto equinoctio paululu
infra terram secare & leneo stile laxatis ut ruby ut ferule medulle
sterilis immittere. atq; semina cucumeris inserere: que scilicet incremento
suo coeant rubys & ferulis. Nang no sua sed quasi inserata radice
alimtur. sic instituta stirpe frigoribus quoq; cum cucumeris prebe fructu
satio secunda eius seminis feré quinquaginta obstat. Capparis plurimis
prominens sua sponte nouellis nascit. Sed quib; loris eius inopia est si
serenda fuerit statim locum desiderabit. huius usq; debebit ante circudari
fossula que repleat lapidib; & calce ut pumice luto. ut sit quasi quedam
lorica ne possint eam prumpere. pduci seminis fruticosi qui feré pteris
agrum uagant nisi munimento aliquo prohibiti sint. Quod tam ino ceteris
incommodum est. subim enim possunt extirpari quanta quod noxium
uirus hnt succoq; suo sterile solum reddunt. cultu aut nullo aut nou-
issimo contentare. quippe que res et indeserti agri alia rusticopam
conualescit. serit utroq; equinoctio. Cepina magis frequent subacta postu-
lat terra q; altius conuersam iaq; ex Kl. nouembr. prosindi solum debet
ut hiemis frigorib & gelicidiis putrefiat. Intermissisq; quadragenis diebs,

Tiberius Cesar

Cucumis

Capparis

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

tum demum iterari et interpolitis uno ac uiginti diebus tertiari & protin
sterneari mox bidentib⁹ equaliter pfossum in areas dispoi delectis radulis
omnibus. Deinde ad k. l. febr. sereno die conueniat semina spargi qb⁹
Saturea aliquid satureę semen intermiscendum erit. ut eam quoq habeamus
Nam et uiridis exui esui est. uirunda nec arida mutilis ad pulmentaria
conficienda. sed cepina ut sepius certe. nō minus debet q. quater sarri cū
si semen exapere uelis capita maxima generis ęstalonis. quod est optimū
mense februario deposito quaternos ut et quinum digitos spatiis di-
stantia et cum reperit uirere. ne minus ter consarito. deinde cum ferent
aulem humiliorib⁹ quasi canteriolis interpolitis rigoribus stilos conpuato.
Thalli Nam nisi harundinei transuersas in modum uigate umbre crebre disposuens.
thalli ceparum uentis prosternunt totumq spēre exaruet quod sriuen-
nō ante legendum est q. cum maturescere ceput. odoremq nigrum habē.
sed nec patiendum est ut perarescat. ut totum deridat uerum integri
Napus thalli uellendi sunt. et sole siccandi. Napus et rapa duas sationes hnt
Rapa et eandem culturam quam raphanus. melior est tam satio mensis augu-
sti. Jugerum agri quadrans sextarios semnis eos posnt. sed ita ut ra-
duls furice. sup hanc mensuram paulo plus q. hemina semnis rependat.
qui estate iste seret caueat ne prope fluuiales culex adhuc teneri
folia prorepentia consumat. Jdq ut utut pulicl qui sup ramenta
muenit uel et fuligo que supra foros tecti inheret colligi debet.
Deinde pridie q. satio fiat commisceri cum seminib⁹ et aqua conspargi ut
Democritus tota nocte fluuium trahat. nam sic macerata postero die recte obseruantur.
Sedus Veteres quidem auctores ut democritus precipiunt semina omnia fure
herbe quam sedum appellant meduare. eodemq remedio aduersus bestio-
las uti. quod uerum esse nos experientia docuit. Sed frequentius tamen
quoniam eius herbe minus larga est facultas. fuligine et puluere pdicto
itum satisq commode tuemur his medullitate plantarum. Rape semina
bipinnes putat. post trituram tamen adhuc in area paleis inspargi
uastora debere. Quonia fiunt leuiora capita cum subuaterint. soli duritia nō patie
in altum descendē. nam istud sepe frustra temptauimus. Itaq sicut ra-
phanum et napum melius existimamus subacta terra obrui: seruantes
adhuc antiquoz consuetudinē religiosiores agricole: quicūq ea serunt
precantur ut et sibi et uicinis nascantur longi frigidi. ubi timor est ne

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

autumnali spatio hiemis geliciduis perrumpant horrendumq; hamules ranteri fiat. urgeq; & urgus strauda supiacuunt & sic aprimis semina defendant. Vbi uo apricis regionib; post pluuias noxia messent animalia que anobis appellant urice grece ac nominad? Vrice ut manu colligi debet ut maturius temporib; fruges horreis reponat. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore si decidernt no aplius in superiore partem prorepunt id tam supuacuu est sicc si ante sationē semina uti iam prediximus quoq; herbe sedi macerate sant. Nichil enim sic meduratis aret urice. Sed Democritus in eo libro qui greee inscribit adfirmat has ipas bestiolas enecari si mulier que menstruis est soluit pedib; et nudo pede unam quanq; aream ter circuit. Post hec enim decidere omnes uermiculos et ita emori. Hactenus precipiendum existimaui de cultu hortoq; & officiis cultui quem quidem instruendam atq; horidum omni ope nostro esse oporteret prima parte huius exordii censuerim quonam tame pleruq; eueniat ut eoq; que dicturi memoria nos deficiat eaq; lepius ex commentariis renouanda sint omnium librorum meorum argumenta subiecri ut cum res ut cum res exegisset facile reperiri possit quod in quoq; querendum & qualis quodq; faciendus sit.

LIBER PRIMVS HAEC CONTINET.

I. Precepta que sequnt qui rusticari uolunt qualis dispositus fundus maxime probetur que precipue inspiciendo agro ante q emat notanda sunt. II. De salubritate regionum. III. De aqua. de positione. culle. IIII. de officiis patris familie. V. De pecore et pecoris magistris. VI. Qualis corporatura maxime quoq; opi continuenda sit. LIBER II. SEMENTIBVS HEC

I. Terram nec seneste nec fatigari. II. Quot sint genera terre. Misceri deinde species generib; suburgant quod solum maxime probet. III. Quo ad modu siluestris locus exerlat et aruum fiat et aruum fiat. IIII. Quo ad modu pirgus et frumentarius ager diuidat. V. Que sequenda quoq; uitanda sint in proscindendo solo. VI. Quo ad modu ab ope desisti. VII. Boues cuiari debeat. VIII. Quibus temporibus quodq; genus proscindendi & uertatur sit. VIII. Quo ad modu frumentarium agrum stercorandum sit. VIIII. De numero generib; X. De temporib; sationis quidq; cuiq; seminis ingeri aduertenda. XI. Quo ad modum emendat salsa et ulginosa terra. XII. Quo ad modu ad semendam semina sint eligenda. XIII. Quo ad modu uicia semenda frumenta reuelenda sit.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

xiiii De sitione de runcatione quod solum cuiq; legumen conueniat xv
Que admodum et quot opis iugerum quotq; frumentoq; et legumini
latine pro modo cuiusq; agri que pea desiderentur xvi Que legumina agris
prosint quaq; noceant xvii De generib; sterroris xviii Quibus temporibus
agri prosindendi sunt xviiii Que admodu ex ueto prata fiant xx Que
admodum facta prata colant xxi Que admodum fenum ut fenu tractari
et condi debeat xxii De area constituenda xxiii De messe facienda xxiiii
quomo annuare fieri debeat xxv Que pferas liceat agricole et que noluerit
facere LIBER IIII PHILTHEITICOS SVRCVLARIS I De uitiario faciendo II
Qualia semina et quando legas III Que admodum semina legas IIII De ma-
lleolis V De uineis constituendis VI De generib; uineaq; VII Que admodu
uites coli debeant VIII De referanda uetere uinea et propagande VIIII De
propagatione X De insitione XI Infructuosas uites fecundas facere XII Vt
uua diuersa genera complura habeat XIII Vineam quomo putes XIIII De
fossuris XV De pampinatione XVI Ne rubigo uineam uexet XVII Ne for-
micule exerceat XVIII Ne sciniphes uineis commedant XVIIII De arbustis XX De oliueto
XXI De pomario constituendo XXII De strobilis faciendis XXIII Quomodo semine
legas XXIIII Quando ficus serenda sit XXV De ceteris pomis XXVI De sturnario
faciendo XXVII De insitione XXVIII Oliuum siue insere XXVIIII De cythiso XXX De silua
et genista XXXI De harundine de uiola de rosa L IIII RE R SVRCVLARIS LIBER
I Quod genus uites conueniat cuiq; solo et statu celi II que uites suburbanis
regionib; ad escam conserende III Que uites diffusionis causa deponede
IIII Nomina et qualitates minus aut magis generosaq; uitis V Disputatio
qua colligit nihil magis rusticis expedire q̄ uineas colere VI Quanta
debeat agricola ex dispositio malleolo rendere VII Quantu in singula iugera
facere uini VIII Quot iugera debeat unus uinitor colere VIIII Quantu debeat
Quomo amminneas uites fecisse faciat X Que spectande sint qualitates
in eo loco quod uineis destinaueris XI Quomo terra pastinet XII Quot
modis uinea ponat aut in prouinciis aut in italia XIII Meliore esse pastinato
solo positione q̄ in nouali facto strobilis aut sulis XIIII Que mensura pa-
stinandi soli uineis abunde sit XV Quibus temporibus co
serenda sit uitis XVI Que obseruare debeat qui uites colent XVII Contra
uulsi arbusti positione que contortum malleolu ponit XVIII Quo loco esse
debeat malleolus XVIIII Quot genera uitium ponenda sint XX Vtrum

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

destrictis utrum generibus horti conserendi sint an foeminee uinee fa
faciende LIBER V R R SVRCVLARIS SECVNDVS

I C ontra opinione Attici et Celsi no esse satis altos strobos bipedaneos uineis fe-
minis. II Non oportē unius uinitoris uineis maceriis duos palos uestire. sed sin-
gula semina singulis adminiculis esse contribuenda. III Nona constitutionem
uinee nisi magna & assidua cura aduiuet celeriter interire. prosterni iute in
strobe et recruata usq; ab imo solo rebus calore adplicari opotē IIII A rostrice
omnib; mensib; diligēt fodiendum esse. V Non esse tondendum ut in nouella
uinea herbe nascāte ita pampinandas esse. uinitores ut ad uina maternam
redigant. VI Eodē pampinatione malleolus adhibendu VII Tempe-
stiuam pampinatione esse que ita teneram est. ut digito palmites facile deiciat.
VIII Non oportē p estate falce pampinus ad notare. VIIII Autumnu ablaqueandum
esse ut que primo quinquennio nouellam uinea ante bruma cosequadam
X Ablaqueata uinea quēadmodum extruare ducleam putet XI Quem-
admodum nouella uinea putet XII Quod sit optimu tempus putandi
XIII Quomo malleolus reseandus est XIIII Quēadmodu uitis ablegāda sit XV.
Quēmadmodum pampinanda sit uinea XVI quam alte contheruus leuan-
dus sit XVII Quēadmodum malleolus uigum imponendum sit XVIII Quēadme-
dum nouella uinea frequētanda et propagines faciende sint XVIIII Quo
tempore et cuius etatis uinitor transserenda sit XX Quēadmodu ex ha-
rundinibus uigum faciendum sit XXI Quēadmodu in hortulos uinee diuidēde
sint XXII Quēmadmodum uinitorie uinee restituant XXIII Quēadmoda
eedem putent XXIIII Quēq; bonus uinitor instituēde uitee uinea adsequi
debeat XXV Quēadmodum pampinari debeat XXVI Quot fossuras excoli
XXVII De inserendis uineis XXVIII De siluestribus faciendis XXVIIII De genestis se-
rendis XXX De harundinetis XXXI De castanetis

LIBER VI REI RVSTICE SVRCVLARIS TERTIVS

I Quēmadmodum datis formis agrorū metiri debeat II Quotena semina uigeā
mus nos pedes ac deinde usq; inde nos dispositis rumpiat III Culturas proui-
ciales uineasq; IIII De ulmariis faciendis V De ordinando arbusto que
sit eius cultura VI De seminariis oliuarū faciendis VII De cultu oliuetorū
VIII De arbeb; pomiferis, de misceb; arboribus X De cytriso. LIBER VII R R

I De equis II De medicinis eorū III De mulis IIII Medicinis mulorū LIBER VIII R R

I De pecore minuto II De minore asello III De ouibus emendis eligendis

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

De subijs. xii. Medicinæ eiusd. xiii de cōstratione xiiii de canibus xv. Medicinæ eiusd. LIBER VIIII. DE VILLATICIS PASTIONIBVS. I.

tuendis. iiii. De arietibus eligendis v. De ouib⁹ tondis vi. Medicinæ pecoris oulli vii De officio pastor. viii De capris. viiii Medicinæ eiusd. x. De cistro xi.

¶ De cohortalibus gallinis nutriendis et gallinarijs cōstruendis. ii. De suādis oues iii de gallinis farciēdis. iiii De palumbis et columbis farciendis v De columbarijs cōstituendis vi De turnicib⁹ vii De turdis viii De pauonib⁹ viiii De anatib⁹ et ruscis gallinis. x. De anserib⁹ xi. De anatib⁹ et querendis xii De pisc⁹ farciendis et piscib⁹ alendis. LIBER. X. R. R. DE VIL. PAS. I. II.

¶ De uuarijs farciendis et mulcendis perdicib⁹ pens. ii De apib⁹ q iii Quot genera sunt apium et quod ex his optimum genus. iiii. Qualis pabulationes et quis fuus pastionum apibus esse debeat v. De sepib⁹ apium eligendis vi. De uasis alueor. probandis vii Quemadmodum alui collocandi sint de viii Decompendijs apib⁹ viiii. Quemadmodū siluestria examina capiant. x. Quemadmodum uernacula prodeuntia cōpescant et in alueos condant xi. Quemadmodum frequentandi sint alui. que exigua sint examina xii Remedia morbo laborantiū apium xiii Quoq; tempore faciant apes et pannis tepora quid emptor curator facere debeat xiiii De melle confriendo et quemadmodum et quando reponi debeant. alui xv. De cera faciēda.

LIBER XI. REI. RVST. LIBER XII. VILLICVS ET HORTOR.

¶ Carmen de cultu hortor. ¶ Continet aut que intra ullam agri debeant a muliere. offitio ullacationis proposita. ii. De conditurijs uinor. iii. De custodia pomor. et pleraq; alia que in libris priscis. pret hos duoderim libros singulariū ei liber ad Eprium marcellum. iiii. De cultura uineor. et arbor. hic liberalit quā inuite hēt in scriptura

LIBER REI RVST. XIII. VILLICVS CONTINET κήπουρικα

¶ Cure domestice et propria que ullus exequi debeat. ii. Quemadmodum tractare debeat penora cellarius iii Idem ipse que et qualia uasa parare debeat penoru & salgamis condiendis iiii Quemadmodum ex uino uapido acetum fiat v. Quemadmodum muria dura fiat vi Quemodo quattuor tempora omni habere & quemadmodum radiant vii Oxygala quemadmodum fiat viii Pyror. et malor. reterorq; pomor. copositio viiii Aque marine & aque dulcis coctura. compositiones quib⁹ uina radiant x. Cimutiene uini de melle et aqua mulsa faciēda xi. De raseo in usus domesticos seruando xii. De malis & pinis in sole siccandis xiii. De ficis aridis xiiii De uuis passis faciendis xv. De aceto fictilibus faciēdo xvi Quo

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

undemmie preparande sint. xvii De compluris generib⁹ edulitiarum
quib⁹ uinum cōfirmat. xviii De passo faciendo. xx De sapa coquēda. xx De
fructo faciendo. xxi Item de fuco quoquēdo quod quidam neapolitanū uocat.
xxii Quēadmodum mustum in formi generis ad uetustate possit pduci. xxiii Re-
medium languētib⁹ uini. xxiiii Si quod animal in mustum ceciderit et interierit. xxv. quēadmodu
xxvi Vinum stillite quēadmodum fiant. xxvii Acetum stillare quēadmodum fiat. xxvi
fiant. xxviii Vinum absinthite quēadmodum fiat. xxix. Vinū abrotonite
et hyssopite. xxx Ceteraq; notanda fuit. xxxi Vinum et mentis quēadmodu
fiat. xxxii Lora quēadmodum fiat. xxxiii Caseus quēadmodum ex musto ser-
uet. xxxiiii Vue collares quēadmodum cōponāt. xxxv. Mala granata que collares
admodum seruēt. Mala orbiculata cestriana melimella. ceteraq; gñā
quēadmodum seruent. xxxvi Mespila condita. olivaq; albaq; et nigraq;
condituras. xxxvii Sampsa quēadmodum fiat. xxxviii Oleum quēadmodū
fiat. xxxix Oleum uiride oleum quēadmodū cōparat. xl Oleum ad unguenta
quēadmodum fiant. xli Rapa et napos quēadmodū condiat. xlii Sinape
quēadmodum fiant. xliii Holus atri et siseris radice quēadmodū condiat.
xliiii Murretum quēadmodum fiant. xlv. Oxypara quēadmodū componat.

LIXNII MODE COL. LIBER XIII & VLTIMVS INCIPIT.

Enephon Atheniensis eo libro P. Siluine qui economicus inscri
bitur prodidit mortale coniugiū sic compatum esse natura ut no
solum iucundissima uespet uite utilissima societas maxime sem
piternam quod et Curio aut. Ne genus humanū temporis longin
quitate occideret propt hoc mare cum femina esse coniunctum. Deinde
ut exhac eadem societate mortalib⁹ adiutoria senectutis nec minus pro
pugnacula prepararet. Tum et ad uictum et cultus humanus no uti ferus in
promptu ac siluestrib⁹ locis sed domi subito ad manus essent. necessariū
fuit alterutrum foris et subidiuo esse qui labor et industria conquirat que te
cti reconderent. Siquide ut rusticari ut nauigari ut et gene alio negotia
tum necesse est ut aliquas facultates acquiramus. Cum nō parate res
sub tecti essent congeste. alium esse oportuit qui et uestes custodiret
et cetera icticeret opa que domi deberet administrari. Nam et fruges
ceteraq; alimenta terrestria indigebant tecto et omni ceteraq; penudum
fetus atq; fructus clauso custodieda erant. Nec minus reliqua ute filiaq;
aut alit⁹ hominū genus aut et excolit. Quare cū et opam et diligētia

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

desiderarent

foris

matronalis

considerarent ea que proposuimus ne exigua cura foris acquireret que domi custodiri oporteret. uire ut dixi p natura compta est opa mulier ad domesticam diligentiam. uiri aut ad exercitationē foresem et extranea. itaq uiro calores et frigora ppetenda. tum et itinera et labores paris ac belli idest rusticationis et militarium stipendiorum distribuit. mulieri deinceps quod omnib his rebus eam ferenat inhabilem domestica negocia curanda tradidit. Et quando hinc sexum custodie et diligētie adsignauerat. uiro timidiorem reddidit q̄ uirilem. Nam metus plurima confert ad diligētia custodiendi quod aut necesse erat foris et in apto uictum querentib nonnūq̄ muniam propulsare. uiro uirum q̄ mulieri fert audaciore quia nō partis opibus eque fuit opus memoria et diligētia nō minore femine q̄ uiro easp rep tribuit possessionē. Tum et quod simplex natura nō omnis rei modas amplerti uolebat. Uiro altera alterius indigē uoluit quoniam quod alteri deest presto plerunq̄ est alteri. Hec in oeconomico Xenophon et deinde Cicero qui eam latine consuetudini tradidit nō mutiliter deseruerunt. Nam et apud grecos et nec apud romanos usq̄ in patrum nostroz memoria fere domestici labor matronaz fuit tamq̄ ad regem forensium exercitationū omni cura depositā patrib familias intra domestricos penates se recipientib. Erat enim summa reuerētia cum concordia et diligētia mixta flagrabatq̄ mulier pulcherrima diligēte emulatione studens negotia uiri cura maiora atq̄ meliora reddere. Nihil despiciebat in domo diuidiū. nihil quod aut maritus aut femina probi esse uiri sui duceret se nominē despiciebat. ab utroq̄ ut cum foresticis negotiis matronalis industria natione pare. faceret itaq̄ ne ulli quide aut ulle magna erat opa cum ipsi domini quotidie negotia sua reuiserent. Nunc nō cum plerisq̄ sit luxu et inertia defluxit. ut ne lanificii quide curam suscipe dignet. sed domi foresve nostri fastidio sint. puerisq̄ cupidine maxime placeant que grandi pecunia et pene totis censibus redimunt. Nihil mirum est eisdem uiri et instrumēta agrestium cura grauari sordidissimiq̄ negotii duce. pauroz duces mulloram quam ob rem cum in totum nō solum exoleuerit. sed et oderint uetus ille matrum familiaz mos fabricandi atq̄ romanaz necessaria in repsit ulli cure que tueret officia matrone. quoniam et ulli queq̄ fuerit in locum dominoz qui quodam prisca consuetudine

nō solum coluerunt sed habituerunt rura. uerum ne uidear mīepestiue
censorum opus obiurgandis moribus nostroz temporz susrepisse. iam nūc
officia uiduę pſequar. Ea porro ut mſtituti ordīe teneamus quę pore-
uelumme michaurmus uiuentis esse debet. ideſt nō minus puella propt
easdem causas quas de etate uiduę retulimus integre quoq. ualitudmis ne-
tedi habitus nec rursus pulcherrimi. Nam inlabatum robur et ungūlis et-
alijs sustinet laboribus. Fedutas fastidiosum nimia sperneſ desiduosum fa-
cietz eius contubernate. Itaq. curandumum est ut nec uagum uidue
et aduersum contubernio suo habeamus. Nec rursus intra tecta desida
et complexibus adiacete femīa. Sed nec hac tantum que diximus in
uidua custodiēda sunt. Nam imprimis rosidecandu erit an
a uino abesis. aſuperstitionib. a somno a uris remotissima sit. et ut cura ea
subeat. quid meminisse quid in posterum prospitē debeat. ut fere eum
more facit que uiduo pcipimus quonia plerag similia esse debet muro
uxa femīa. Et tam malum uitare q̄ premiū recte faciendi sperare. Tue
eldborare ut q̄ minimam opum uidue intra tectum impedat. cui et
primo mane cum familia prodeundum est. et crepusculo parsi opib.
fatigato redeundum. Nec tamē mſtituēdo uidue domesticas rerum
uidue rememinus curam. Sed labōrē eius aduentre data leuamus.
Ceterum munia que domi capessenda, nō in totum muliebri officio
relinquēda sunt. sed ita deleganda ei ut identide oculis uidue custo-
diantur. Sic enim diligentior erit uidua si meminerit ubi esse cui
nō frequēt reddenda sit. Ea porro psuasissimū hē debebit aut in
totum aut certe plurimū domi se memorari oportē. Tunc quib.
aliquid in agro faciēdum erit seruis eo foras emittē. quib. aut in
uilla quid agendū uidebitur. eos intra parietes continē uig animad-
uertē o ne duruna cessando frustrent opera. Que domū aut mſe-
runt diligent inspitē ne debilitata sint. et ita explorata atq. muno
lata recipere. Tum seperare que cōsumēda sunt. et que pferri po-
ssunt custodire. ne sumptuosa annua mestruus fiat tum siquis ex fa
milia ceperit aduersa ualitudine affini. uidendum erit ut his q̄ co
modissime ministret. nam ex eusmodi cura nascit benuolentia.
nec minus obsequium quam et fidelius q̄ prust huius studet qui co
ualuerint cum est egris adhibita diligentia. Post hec meminisse.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

debebut que inferant ut idoneis et salubribus locis recodute sine noxa
p manerent: nihil enim magis curandum q̄ pparare ubi quicq reponat:
et unde cum opus sit promat: ea loca quatra esse debeat et m̄imo
uolumine cū ullam constituere mus et minderimo cum de officinis illuri
disputaremus eam dicta sunt. Sed ne nunc quidem demostrare bre
uit pigebut. Nam quod est excellentissimū rotulare ptiosissima uasa
et uestem desiderat. Quid deniq horreum siccum atq arridū frumē
tis haberet idoneum quod frigidum cōmodissime uinum custodit
quod bene illustre frigilem supellectilem: atq ea postulat opa que
multi luminis indigent. Preparatis igit receptaculis oportebut suo
quodq loco generatim atq et speciatim nonulla disponē quo facilius
cum quid expostulabit usus recipē possit. Nam uetus est prouerbiū
pauptate certissimam esse cum alicuius indigeat uti eo nō posse qui
ignoret ubi procedum iaceat quod desideretur. Itaq in re familiari
laboriosior est negligentia q̄ diligentia. Quis enim dubitet nihil
esse pulchrius in omni ratione uite dispositioe atq ordine quod et
iudicem sperantis luret sepe cognosce. Nam ubi chorus cantantiū
nō ad certos modos neq numeri spectris magistri cōsensit dissonū
quiddam et tumultuosum audientib canē uidet at ubi certis nu
meris ac pedibus uelut facta conspiratione cōsensit atq rotmus
ex huiusmodi uocum cōcordia nō solum ipsis canentibus omniū quidda
et dulce resonat uerumet spectantes audientesq letissima uoluptate
p̄mulcent. Iam uō in exercitu neq miles neq imperator sine ordine
ac dispositione quicquā ualeat explicare cum armatus inermē equeſ
pedite plaustrum si sint p̄mixti cōfundant. Hec eadē ratio pparatus
atq ordinis et in nauigiis plurimū ualet. Nam ubi tempestas inue
nit et est rite dispositā nauis singuq quid ordine locatū sine trepida
tione minister promit: cum est a gubernatore postulatū: quod tutū
hec possunt ut in theatris ut in exercitib ut et in nauigiis: nihil
dubium est quin curam ultra ordine dispositioneq rez quas re
ponit desideret. Nam et unūquodq facilius consideratu cū est adsi
gnatum suo loco. Et siquid forte abest ipse uacuus locus admonet
ut quod deest requirat. Siquid nō curari aut cōmari oportet
facilius intelligit cum ordine suo reiecto de quib omnib. M.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Cuero auctoritate xenophontis seruus in economico sic inducit Sco-
macum scitantem Socratem narrante. Preparatis idoneis locis instrume-
tum et supellectilem distribuere cepimus ac primu ea secreuimus qb
ad rem diuinam uti solemus. Postea mundum muliebre qui ad dies festos
comparat. Deinde aduentile utendi q̄ solemnia ornatu ne minus ralna-
menta utriq; sexui conuenientia. Tum eam seorsum arma et tela separabat
et in altera pte quibus lanificia utunt. Postq; ad cibum copandu uasa ut
adsolent construebant. inde que ad lauationē que ad exonationē que ad
mensam quotidianam atq; epulationē pertinet exponebant. Postea ex his
quibus quotidie utimur quod mestruu esset seposuimus. annua quoq; in duas
partes diuisimus. Nam sic minus fallit qui exitus futurus sit. Hec postq; om-
nia secreuimus cum suo quoq; loco disposuimus. dein quib; quotidie fruimur
que ad lanificia que ad coquenda et confinenda pertinet hec ipsa
quoq; uti solent tradidimus et ubi ea ponerent demonstrauimus et ut salua
essent precepimus. Quibus aut ad dies festos et hospitum aduentu utimur
et ad quedam rara negotia hec primo tradidimus et loca omnia demostra
uimus et ei omnia adnumerauimus. atq; adnumerata ipse exstruxim⁹.
cumq; admonuimus ut quodcunq; opus esset sciret unde daret. et memi-
nisset atq; adnotaret quid et quando et cui dedisset. et cum recepisset ut
quodq; suo loco reponeret. Iam hec nobis ab antiquis p Sromathi psonam
precepta industrie ac diligentie tradiderunt que nunc nos uobis demo-
stramus. Nec una tm̄ eius cura esse debebit. ut clausa custodiat que rebus
illata recepit. Sed subin recognoscat atq; consideret. ne aut supellex uestis
ue cordula sua dilabat. ut tinee aliaq; uitia negligentia desidia ue suo
corrumpant. Pluuius uo diebus ut cum frigoribus aut pruine mulier stibidio
rustinum opus adire no potuerit. ut ad lanificium reducat preparatq;
sint et perfite lane quo facilius uxta lanificio pseq; atq; exigere possit.
Nihil enim nocebit sibi atq; adorno. et aliis in honore suis uestis domi
confecta fuerit. quo minus patris familie rationes oneret. Illud uo et im-
petu custodiendum habebit. ut eos qui foris rustican debebit. omnia
e cella familia mestere reparat ac siquis ut euenit rerum contubernalis
eius intra terdium terquesue sese fefellerit. causam desidie scrutet. explorety
utrum aduersa ualitudine imbecillus restituerit an pigritia delituerit. et si
comperit id simulante langore sine cunctatione imualetudinaq; deducat

pparabant

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Prestat enim ope fatigatum sub custodia requiescere unum aut alterum die quam pressum nimio labore uenam noxam contrahere. Demq uno loco q minue oportebit eam consistere. Neq enim sedantania eius opera est. sed modo ad telam debebit accedere ac siquid meliusue fiat dare. si minus adesse ab eo qui plus intelligat modo eos qui cibum familie confitiunt monere. tum et culinas & bubilia. nec minus pistrina mundanda curare. Valeudinaria quoq ut si uacent ab imbecillis ideo ide apte et in munditiis liberare ut cum res exegerit bene ordata et salubria languentibus prebeant. Prohis quoq et cellariis aliquid adtendendum aut metuendum interuenire. nec minus interesse pastoribus in stabulis finibus cogendis. aut ut ferarum uim aliaue pecudum subrominantibus tonsuris ueru earu et interesse et lanas et diligenter precipere et uellera ad numeru pecoris referre. tum ministeria uestibus ut supellectile exponant et aramenta detersa nitident atq rubigine liberent ceteraq que si refectione desiderant fabris ferariis mandanda curent. Postremo his omnibus rebus constitutis nihil hanc arbitror distributione profuturam nisi ut eam duxi uicibus sepius et aliquando dominus aut matrona considerauerit animaduertentq ut ordinatio instituta conseruet quod et in bene moratis ciuitatibus semper est obseruandum. Quapropter primoribus atq optimatibus nostris usus est bonas leges habere. nisi custodes earu diligentissimos ciues quos greci appellabant. Horum erat officium eos qui legibus parerent laudibus prosequi. Nec minus honoribus eos afficere qui non parerent pene multe mulctare. quod nunc seruari fecerunt magistratus assidua iurisdictione cum legum custodienes. Sed hec munuscula ad ministranda tradidisse abunde sit nunc deceteris rebus que ob miserent pontibus libris quibus ultro reseruabantur officiis precipiemus & ut aliquis ordo custodiatur incipiemus a uerno tempore: quoniam ineunte maturis atq trimestribus consumatis seminibus. uacua tempora tam contingunt ad ea exequenda quae deinceps docebimus parua rerum curam non defuisse penes grecos q auctoribus atq etiam romanis memoria tradidit. Nam & mago carthaginensis & amilcar quos sicuti uidemus grece gentis non obscuri scriptores in naptas atq sa
phaxomus. Tum demum nostri generis postq a bellis uacuum fuit ut M. ambiuius & uastenas hiemis. Tum et C. Martius quibus theatra fuit pistoris & quoqui nec minus cellarii diligentiam suis preceptis

* M. ambiu

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

His aut omnib planuit eum qui rep hanc offerre sustinet rationi esse
continentiq oportet quoniam totum in eo sit ne contrectet pocula
ut alii nisi aut impubi aut recte abstinentissimo reo ne nec ipsi
si fuerit opatus ut aut ut femina debet eos flumine aut penni
aqua prius q penora contingat ablui q pquod his necessarium
esse pueri ut ingenui misterium poscl promant q que usus postu
lauerit. Post hoc prepetum locum et uasa idonea salgamis pu
rari iubent. Locum esse debe aduersum absole quam frigidissimu
& fumissimu ne situ penora mucor contrahant. Uasa aut fidi
lia ut utres plura potius q ampla & ecq alia recte puta nonulle
in puta prout conditio conditure exegerit. Hec uasa deduta qa
fieri oportet patentiore & usq ad muru equali pondo usq ad fun
dum deprimat nec in modum dolior formata ut ex empti sad
usum salgamis quicquid supest equali pondo usq ad fundum de
primat. cum ea res nocea penora construet. ubi no innatent construet
sed semp sint ure submersa. quod in utro dolio uix fieri posse pp
inequalitate figure. maxime aut ad hoc necessariu esse aceti
dure muria. usum que utraq sic confici. In sextaria duode
quinquaginta fermenti libram. fici aride pondo quadrante sali
sextarium hec subtrito & subtrita cum quaterno mellis aceto di
luto atq in predictam mesturam aduito. Quidam honesti
sextarios quattuor & nuces ardentis uiridis quadragenta et mele
uiridis pondo selibram. in eandem mensuram aducunt quidam
ferri maxas exurunt. ut ita ut ignis specie hrant. eaq in eande
mensuram dimittunt. Tum et exemptis nucleis ipas nuces pineas
uanas numero V ut sex mendunt & ardentis eode dimittunt
Alius nucib sappinois ardentib idem facit. Muriam duram sic Sapinos nuces
fiunto q dolium q patentissimu oui locato in ea pte ille que plu Muria
rimum solis accipit. id dolium aqua celesti repleto. ea est enim huic ap
tissima ut si no fuerit pluuialis. certe fontana dulcissimi saporis tum
inditio sportam uimineam uel spartearn que replenda est sale candido
quo condidior muria fiat. eam salem paliquet diu sudebit hquefiere Salem
& ex eo melliores no dum esse muriam maturam. Itaq subinde alia
salem tam diu ingeres donec in sporta ymanent integr. ne minue

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quod cum animaduteris stiet hre muriam maturitate suam & si fue-
rit am uolueris hanc muria bñ purata diffundes & optam in sedem
habebis Omnem enim mucore uis solis auferet & odore bonum
prebet Est aliud muriæ experimentum Nam ubi dulce caseum
dimiseris in eam si pessum ibit stis esse adhuc crudam si in nata bu-
maturam His pparatis circa uerum equinoctium herbas in usum
& reponi oportebit cymam caulem capparim appii colliculos ruta
cleris atri cum suo caule anteq de folliculo exeat Item ferule cum
colliculo silermes: q tenerrimum flore pastinace agrestis uel satiue
cum colliculis silerie florem utis albe & asparagi & rusci & tamni
& digitelli & pulei & nepte & laxane & bacis & eius colliculum
qui miluinus pes appellat quin & tenerum colliculum feniculi
Hec omnia una condutura commode fuantur deest aceti duas ptes
& tertiam dure muriæ si misueris Sed utis albe rusci & thamni
& asparagi lapsana & pastinaca & nepeta & bacis generatim m
alueis componant & sale consparsa biduo sub umbra dum tosdet
reponuntur Deinde si tantum remiserint humoris ut suo subiure
ablui possint si minus supfusa dura muria lauant & pondere
impsito exprimant tum suo quidq uase condit & uis ut supradixi
quod est mixtum duabus ptib aceti & una muriæ infundit feniculi
q aridi quod pumdemam proximo anno lectum spissamentum impo-
nit ita ut herbas deprimat & uis usq in summum labrum fidelie pue
niat Holus atrum & ferulam & feniculum cum legeris sub tectio impo-
nito dum flaccescat Deinde folia & cortice omne folliculoz detra
hito caules si fuerint pollue crassiores harundine serato & in duas
partes diuidito ipsos quoq flores ne in modii dedici & partiri opor-
but atq ita muria condi deinde uis quod supstruptum est infundi &
paucas radiculas lauas quod greci uocant abie adiecta
ta spissamento feniculi albi aridi ut uis supuenat Cymam caulo
capparim pedem milij pulegium digitellum complurib diebz subtracto
seruari dum flaccescat & cum eode modo condiri conueniat quo fen
lem rutam saturcam ramelam Sunt qui rutam muria tantu dun
sine aceto condant dein cum usus exegit aqua ut et uino ablu
& supfuso oleo utant Hec condutura possit commode saturea

uridis & aque uridis cumela suani ℔ Oxigalam sic fiunto ollam
nouam sumito eamq; uncia fundum terebrato deinde cauli quem
feceris furculo obturato & lacte ouillo q̄ recentissimo uas repe repleto eoq; aduncto uiridum condimentoꝝ fasciculos organi mente cepe coriandri has herbas uta in lacte demittito ut ligamina eoꝝ extet
Post diem quantum furculum quo cauum obturaueris exemito & serum emittito cum deinde lac cepit manare eodem furculo cauum obturato interim ipsoq; triduo uta ut supdictum est serum emittito et fasciculos condimentoꝝ exemptos abiicito deinde exigium uiridi thimi & cumelo aride sup lac destringito contisq; sechui porri q̄ uidebitur aduncto & p̄misceto. Mox intermisso triduo rursus serum emittito cauumq; obturato & salis tuti quantum sufficiat adiicito & misceto operculo deinde imposito & obturato no antea aperueris ollam q̄ usus exegerit. Sunt qui satiui ut et siluestris lepidi herbam cum collegerint in umbra siccha deinde folia eius abiecto caule die & nocte muria macerato expressaq; sine condimentis & salis quantum satis arbitrabitur aduncto. Tum cetera que sup̄ p̄cepimus faciant. Non nulli recentia folia lepidi cum dulci lacte in olla misceri & post die tertiu q̄ admodum p̄cepimus serum emittunt: deinde compatam saturdam uridē tum et arida semina coriandri atq; anethi & thimi & appii in unum bene trita aduncta salemq; bene cocdum cribratu p̄misceto. Cetera eadem que sup̄ faciunt caules lactuce abrumpe deputatos eatenus qua tenera folia undebunt in aqueo salire oportet. diemq; unum & noctem sine dum mariam remittant deinde in muria eluere et expressos in cantibus pandē dum adsiccescat. tum substernie anethi aridum & feniculum ruteq; aliquā & porri concidē. atq; ita misceto. Tum siccatos rollulos uta compone ut fasciculi uridi integri inponantur quos ipsos an dura muria die & nocte macerari oportebit simulq; ad siccatos cum fasciculis lactucaq; condi & supfundi ius quod sufficeti duaq; partium atq; unius muriæ: Deinde ando feniculi sic compari ut ius supnatet quod ut fiat bis si qui huic officie pertepe fuffundē ius debebit nec pati sitire. salgama ℔ extremis munda spongia uasa pinge & aqua fontana quam frigidissima refrigerare. Simili ratione in tumis & carumnia nibi qua lactuca

Oxigala cauum

Ligamina

Serum

Salsa

Sina

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

condire oportet. nec minus thymi & satureie & origani. tum etiam
armoraciorum cymam. hec aut que supstrupta sunt uerno tepore
componunt. Nam que p estatem circa messem uelet exactissi-
missibus colligi & reponi debeant precepimus. Comperiamus ut
asfalonam cepam ut et marsicam simplicem quam uocant unionem
rustici eligito ea est cui que no fructificat ut nec habeat suboles
adherentia hanc prius in sole siccato deinde sub umbra refrigeratam
substrato thymo ut camela componito infidelia & infuso uino quod
sit acetitrium partium & unius mellis fasciculum camele suppo-
nito uta ut cepe deprimat que cum uis combibent simili mixtura
uas suppleat eodem tempore corna & pruna onychina & prina
silueslria nec minus genera pirorum & malorum condunt. Corna
quibus pro oliuis utamur. Item pruna silueslria & pruna onychina
adhuc solida nec maturissima legenda sunt. nec tamen nimium cru-
da deinde uno die umbra siccanda. Tum equis partibus acetum &
sapam ut defrutam misceat & infundat oportebit aut aliquid salis
aduere nec uermiculus aliudue animal innasci possit uel commo-
dius suauius. si due partes sape tres acetiuna pte misceant. Pira de
labellhana cruslumina regia uenerea uclaema neuiana late risiana.
decimana laurea mirapia pruna purpurea. cum immatura nec te-
neruda legeris diligenter inspicito ut sint integra sine uitio aut uermi-
culo. Tum infidelibus priuata fidelia componito & aut passo aut de fruto
completo uta ut omne pomum submersum sit. operculo deinde imposito
gypsato. illud in totum precipiendum existimauj. Nullum esse genus
pomi quod no possit melle suauiari. Itaq cum sit hec res interdum egro
tantibus salutaris. censeo ut pauca poma in melle custodire. sed sepi-
generatim. Nam si commisceas alterj alterius gene corrumpit. Et
quem oportune mellis secimus mentionem. hoc eode tempore alui easpande
de mel confitiendum cera facienda est. de quibus nono libro iam diximus.
Nec nunc aliam curam exigimus a uilico q ut administrantibus interesit
frustumq custodiat. Ceterum cum eodem tempore mella nec minus q
multa inueniantur reponi debeat meminisse oportebit ut cum secundarium
mel de fauis fuerit exemptum. cere statim minute resoluant.
& aqua fontana ut celeste materent expressa deinde aqua colet

Copar gna

Corna.

Pirorum gna

Mel

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

& in uas plumbeum defusa dequoquatur. omnisq. spuma cum spatio eximatur. Que decocta cum tam crassa fuerit q. defrutum refrigeret & bene puriti lagenis rondat. Hec quidam mella pro aqua mulsa nonnulli et pro defruto in condituras oliuas quibus quide magis idoneu censeo. quia eharum sapore habet. nec pot languentib; pro aqua mulsa remedio esse. cum si bibat inflatione stomachi & precordioru fiat. Itaq; sepositu esse & ad condituras destinata ꝑ se fanenda ent optimo melle aqua mulsa. Hec aut no uno modo componut. Nam quidam multos ante annos celestem aquam uasis includut & sub dio in solo hnt. Deinde cum sepuls eam in alia uasa transfuderit & eliqua uerint. Nam quoniam et ꝑ longum tempus diffundit aliquod crassamentum in imo simile feci reputt ueteris aque sextariu cum libra melliis misrent. Nonnulli tame ut austerore uolunt effice gustum. sextariu aque cum dodrante pondo melliis diluut & ea portione repletam lagenam gypsatamq partiunt p canicule ortum in sole quadraginta diebus esse. tum domum in tabulatum quod fumum accipit reponut. Nonnulli quibus no fuit cure celestem mutauerant aquam rece sumut. eamq usq in quartum parte dequoquunt. Deinde cum refrixerit siue dulcore mulseam fare uolunt. duobus aque sextariis sextarium melliis pmisrent. Si uo austerore sextario aque dodrante melliis adiurunt. & his portionib; farinam in lagenam diffundunt. eamq sinut sup dies quadraginta diebus in solarium. postea in tabulatum quod reponut. ꝑ Caseo usib; domesticis preparando hoc maxime idoneu tempus est. quo & caseus minime remittit & ultimo tempore cum cum exiguum lactis est. no tam expedit opas morari. at eos fructibus deferendis & fame sepe deportari ꝓp estum acore uitiant. Itaq; ꝑstat eos hoc tpo tempore in usum confici. id aut ut q optime fiat opilionis officium est. cui septimo libro pcepta dedimus que sequi debeat. Sut et quedam herbe quas adpropinquante undemia rondere possis ut portulacam & holis cordum quod quidam sutuum baccam uocant. Herbe diligent purgant & sub umbra expandunt. deinde quarto die sal in fundis fideliam substernut & separatim unaquaq earu componut acetoq infuse utru sal supponit. Nam his herbis muria no conuenit. Hoc eodem tempore ut et primo mense augusto mala & pira.

Spuma

AQUA MULSA

Crassamentu

DE CASEO

ACOP

sortium

FICVS ARIDA
Vida

dulissimi sapores mediocri matura eligunt & in duas aut tres partes harundine ut ossee cultello diuisa in sole ponunt donec arescant. eoq; si est multitudo nō minimam ptē cibanoq; p hiemē hiemo rustici undecim: nam pro palmentario cedit. Siccati ficus quo cum cauda seposita est hiemis temporib; rusticoq; cibaria adiuuat. Ea porro neq; nimium uida neq; immatura legi debet & in eo loco expandi quo toto die solem ampliat. Paliari quattuor pedibus ut se distantes figunt & pruis ligant: ita ut duobus pedibus absint a terra ne humore quē fere noctib; remittit humus trahē possit. Tunc ficus mictit & crates pastorales: ultimo ut carice aut filice texte ex utroq; latere sup terram plane disponunt. ut cum sol in occasum fuerit eligant & ut se ad clines testudineato tecto more tuguriq; urescentem ficum a rore & interdum a pluuia defendant. Nam utraq; res preduram fructum corrumpit. Cum deinde aruerint in orcas bene picatas meridiano tempore calente ficum condē & calcare diligent oportebit subiecto in eundo feniculo & utroq; repletis uasis supposito quo uasa confestim operiare & oblinire conuenit & in horreum sicissimum reponi quo melius ficus pernet. Quidam lecta ficus p eduliaſ admiſt & in sole eas expandunt. cum deinde paulu siccate sunt antequ; indurescant in labra fictilia ut lapidea cōgerit eas: tum pedib; lotis in modum farine proculcant & admiscent tenerta sesamia cum aneso egyptio & semine feniculi & anisi. Hec cum bene proculcauerint & totam massam comminute fissi p maxuerint medias offas foliis inuoluit: ac relegatas uimo aut qualibet herba ossee reponit in crates & patunt. Deinde cum paruerint picatis uasis eas condunt. Nonnulli hanc ipsam farina fici orris sine pice includunt & oblita uasa clibano aut furno torrefaciut quo celerius omnis humor exuoquat sic siccatam in tabulatu reponit & cum exegerit usus textam cōminuit. Nam duratam massam fici aliter exime nō possunt. Alii pinguissimam quanq; uiride ficoq; eligut & harundine aut digitis diuisam dulcatant. atq; ita in sole arefecerpatum. quas deinde bene siccatas meridianis temporib; cum calore solis emolate sunt. colligunt & ut est mos afris atq; hyspanis inter se compositas comprimit: in figuram stellaq; flosculoq; aut in forma

Eremitae

Procalcare

Anesu Egyptiū
Feniculū
Cominuit

Cōminuere

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

panis redigentes tum rursus in sole adsiccat & ita uasis reondant.
Similem curam uuae desiderant quas dulcissimi saporis albas maximas
acinis nec spissis luna decrescente sereno & sicco cælo post horam nonam
legi oportet & in tabulas paulisp porrigi ne mutuo pondere suo pisse
conlidantur. Deinde aeneo ut in olla fictili amola pparatam lixuam
aeneis sarmenti calefieri conuenit quae cum feruebit exiguum olei &
optimi aduri & ita porrigi. Deinde uuas pro magnitudine binas
uel ternas inter se collegatas in aeneum feruens demitti & exiguo patidu
decolorentur. Nec rursus committe ut exequacquantur namquadam
moderatione temperamentoq opus est. deinde cum exemeris in cantheris
ponito rarius ut altera alteram contingat. Post tres deinde horas una
quaq uuam conuertito nec in eode ueshgio reponito ne in humore qui
defluxerit corrumpat. Noctibus autem contigi debent quemadmodum fieri
ut arore ut pluuia tutae sint. Cum deinde modice aruerint in uasa nouas
sine pice opulata & gypsata sicco loco reponito. Quidam uuam passam
foliis ficulneis inuolunt & adsiccant. Alii foliis uitigineis nonnulli plata-
nini sceminudas uuas contegunt & ita in amphoras reondunt. Sunt
qui culmos fabae fabae excurant & exeo quod remanserit cinerem
lixuam faciant. deinde in lixuae sextarios decem salis tres cyathos & olei
cyathum aduicant. tum adhibito igne calefaciant & cetera eode
modo administrent. quod si iudebit in aeneo pon. messe olei subinde quatum
satis esse aduertatur quo stet pinguior & nitidior uua passa. Eode tpre
sorba manu lecta curiose in urceolos picatos aduito & opacla picata
imponito & gypsi tunso tum scrobibus bipedaneis sicco loco intra tectis
fictis urceolos ita collocato aut oblita ora eor deorsum spectent. Dein
terram congerito & modicum desup calcato. melius est duo pluribus
scrobibus paucioa uasa distantia inter se disponi. Nam in excipiendo
eor dum unum tollis si reliqua commoueris celeret sorba uitiari. Quida
hoc idem pomi. Quidam et inde fructu commode suam aduerso spissa-
mento spissi tenaculi quo deprimat ita sorba ut semp uis supernatet &
nihilominus picata opacla diligent gypso linunt ne possit spiritus intrare.
Sunt quedam regiones in quibus uini ideoq et aceti penuria est. Itaq
hoc eodem tempore est fructus uuidus quam maturissima legenda utiq
& si iam pluuiae inciderint & grandines interram decidut quae cum silicea est.

UVE PASSE.

lyxiua

fraxinei

seminude uue

SORBA

ACETVM

in doleum ut in amphoras condut & ubi sinut fermentari deinde ut
exacuat & remisit liquorem quicquid est aceti diligent colat & in uasa
picata bene olida diffundat hoc primum note dierum acceti usum phet
nec uno situm aut mucore contrahat si no humido loco positu est Sut
qui multitudine studentes quam fine premiserant & subin maturissimas
fines recentis adiuant & parant in eo iure tabesce donec satis acris
acceti supor fiat Postea minueris fistellis ut sparteis saccis prolant
Liquatumq acetum inseruefecerint dum spume & omne spurcicia
exsimant tum torridi salis aliquid adiicit quo res prohibet uermi
los aliaue animalia ¶ Quanus priore libro qui scribit ulli
us rem diximus que ad undemia preparanda sint Non tn alienu
extet camillue de iisdem rebus propere ut intelligat sue cure esse
debere quecunq subtexto administrant Circa undemiam si ager ampli
us aut iugera aut arbusta grandia sunt pemne fabricande de
cemodo & trimodo fiscelle texende & picande Nec minus faculæ
& ungues ferrei aplurimi parandi & excauendi sunt ne undemi
tor manu destringat uuas & no minima fructus portio dispersis
acinis in terram dilabat Funiculi quoq fiscellis aptandi sunt & lora
trimodus tum lacus unam turculam & fora omnia que uasa si
uicinum est mare aqua marina si minus dulci eluenda sunt &
commundanda & diligent ad signandam ne humore horreat Cella
quoq unuana omni sterore liberanda & bonis odoribus fumigande
ne que redoleat fetorem acore ue tum sacrificia libero liberoq
& uasis pressoris q sanctissime castissimeq sancta Nec undemia
alterculan aut unuana cella retinendum est: ut & omnia qui
mustum conficiut pure mundeq fiant ne furfures lorus deturpante
fructum interecipiendi Dolia quoq & seria ceteraq uasa ne quadra
gesimu undemie diem paranda sunt atq alut ea que demersa sit
humidi que stant sup terram Nam ea que diuersa sunt ferreis
lampadibus ardentib; calefiut & cum pyxim in fundo destinaut
sublata lampade rutabulo igneo & ferrea curuata radula dunt
quod destillaut aut quod in lateribus hesit deinde penicillo deterea
tur & feruentissima pice infusa noua alio rutabulo & scopulo
prauur atq sup terram consistunt & complunt diesq qua curetur

Tabescere

Spurtei sacci

Spumen.

Liber
Libera

in solem producant. deinde cum satis insolata sunt in labra conuertuntur & subtritis paruis tribus lapidibus suspendunt. atq ita igni subiunt. etiam diu mendut donec ad fundum calor tam uehemes penetret ut adposita manus patiens eius non sit. Tum dolio in terram demisso & inlatus deposito pix feruentissima infundit uolutatuq ut omnes dolij partes linantur. Sed hec die quieto aerisq fieri debent. ne admoto igne cum afflauerit uentus uasa rumpantur. Satis aut exquisitis arboris doleis puri duo pondo uncias quinq. Nec dubium quin sic quinta pars puri brutae in unumquemq cochlearum aduratur. utilissimum sit omni uindemie. Cura quoq adhibenda est ut expressum mustum penes sit aut certe ustad uendemione durabile. quod quemadmodum fieri debeat & quibus conditurisq aduuari deinceps subiungemus. Quidam partem quartam eius musti quod in uasa plumbea conjecerunt. nonulli tertiam dequoquut. nec dubium quin ad dimidiam siquis exquoquerit melioris sapam futuram sit. eo quibus utiliorem adeo quidem ut et uetus defruti sapa. mustum quod est exacerbatis uineis condire possit. Quanq uini nota sine condimento ualet. poma optime esse eam censemus. nec mo quicquam p̄mittendum quo naturalis sapor eius infuscetur. Id enim prestantissimi est quod suapte natura placet potuerit. Ceterum cum aut regionis uitio aut nouellarum uinearum mustum laborauit. eligenda erit pars si est facultas omnes. si minus quę bellissimę uinię erit & uestustissima & minime uliginosa. tum obstabimus dum serenitate lucis cum est subterra & sereno sinoq die. uuas q maturissimas legimus quibus putatis mustum quod defluxerit antequ prelo pes eximatur. Satis de uarijs uinis defrutarijs conferamus. Lenę primum igne & tenui admodum ligni quę gremia rustici appellant fornacem mendemus ut ex commodo mustum fereat. usq qui perit huic dequoquendo cortina uncea ut spartea excudo idest non malleato sparto preparata habeat. Item q fascículos fenuculi fustibus mugatos. quos possit utrq ad fundum uasorum demittere ut quicquid fecis se stipauerit exigatur & in summum reducat. Tum colus omnes spurcitiam quam redundarit expunget. nec absistet id facere donec uidebit elequatu omni fere mustum carere. tum sine mala odoris quę procul sublatamus sit seu quos fumus uoluerit conuenientis odores adiciat. & nihilominus subinde fumo pagitet ne quid subsederit quod possit plurimum pfonere. Cum deinde iam acriorem potuerit igne uas substine idest cum aliquo

spurcitia. absistere. desine.

iam parte mustum excoctum in se ferueat. Tum coquat & uasa hora lignea subiungantur. Sed ita ne fundum contingant quod nisi utrique sint sepe uas ipsum perforatur uel si id factum no erit utiq aduret mustum & amaritudine corepta conficiuntur fiet mutile. Oportebit aut antequ mustum in uasa defrutaria coniciatur oleo bono plumbea uasa interius imbui bene fricari atq ita mustum adici ea res no patit defrutu aduri quin & diligenter factum defrutum sicut unum solet accidere quod cum ita sit meminerimus amicule defruto cuius iam bonitas explorata est unum condire. nam uitioso medicamento tunc fructus qui percipit utitur. Ipsa aut uasa quibus sapa aut defrutum coquit plumbea potius q enea esse debent. Nam in eorum erugine remanent enea & medicaminis sapore utuntur. Odores aut uino fere apti sunt qui quoquunt uis schenum gregum schoenum hae rerum singule libre in defrutum quod coquit musti amphoras nonaginta. Cum iam deferbuerit & expurgatum erit tum aduri debent. Deinde si natura tenue mustum erit cum ad tertiam partem fuerit decoctum ignis subtrahendus est & fornax protinus aqua refrigeranda quod si fecerimus nihilominus defrutum infra tertiam partem uasi consistet sed quamus aliquid detrimenti hoc prodest tn. Nam qto plus decoquitur si modo no est adustum melius & spissius spissius fit. Ex hoc aut defruto quod sic erit coctum satis est singulos sextarios singulis amphoris immiscere. Cum amphoras musti nonaginta in defrutario decoxeris ita ut eam exiguum supsit de tota que significat decoctum ad tertias tum demum medicamina aduro que sunt aut aliquid aut resinosa: idest pinus liquide. Nemoturice cum eam diligenter ante aqua marina decocta pluribus decem sextarios item resine terebintine sexquilibram hec cum aduris plumbeis pagitabis ne aduranture. Cum deinde ad tertias cochlea subtrahe inde & plumbeum subinde agitabis ut defrutum & medicamenta coeant. deinde undebitur moderate calere defrutum: reliqua aromata contusa & cribrata paulatim q insparges & undebis rutabulo ligneo agitari quod decoxeris eo usq cum defrigescat. Quod si no ita ut prediximus p mustrueris subsident aromata & adurentur. Ad predictum aut modum musti aduri debent hi odores nardi folium iris illirica nardum gallicum cortum palma cyperum schoenum quarz singulorz libre sat sit item murram qui cum ara Rutabulum
lam pondo libram casie scelibram amomi pondo quadrans croci quartam crypi pampinacee libram Hec ut dixi arida contusa & cribrata debent

adui & his commisteri nasis quod est genus rude piris eaq quanto est uetustior tanto melior habetur nam longo tempore durior cum facta est cum est contusa pulue redigie & his medicaminibus admisceatur sanis est aut preduris ponderibus sex libras eius misceri Ex hac compositione quatuor in sextarios musti quadragenos octonos aduertendum sit incertum est quoniam pro natura uini extmari oportet quod sursus Cauendumq est ne conditus sapor intelligatur nam ea res emptore fugat Ergo ita & si humida fuerit undemia trientem sicca quadrante medicamminis in binas amphoras misceri solutus sum ita ut quattuor urnarum esset mustimodus Vrna aut quattuor & urgenti sextarios nonullos agricolas singulis amphoris quadrante medicaminis induxisse scio sed hoc coactos ferisse pp nimiam infirmitate uini eius medi quod uix triginta diebus integris p manebat hec tamen mustum si sit lignos rapia satius est instruere & omne spumam cum fauces expurgare quo facto decima pars detrahet sed reliqua permanet est. At si lignorum penuria est marmoris uel gypsi quod flos appellat urnas singulas item ad tertias decocti detrahi sextarios binos singulis amphoris misceri oportebit ea res etiam si non totum permat certe usti in alteram undemam plerung uini sapore struet Mustum q dulcissimi saporis dequequat ad tertias & decoctum simul sapa dixi defrutum uocatur Quod cum defrixit transferetur in uasa & reponatur ut post annum sint in usu Potest tamen & post diem nouem qua defrixerit aduri in unum & melius est si amne requescent eius defruti sextarius in duas urnas musti addet si mixtum e uineis collinis est sed si campestribus tres emine aduret Patimur aut cum de lacu mustum sublatum est biduo deferuescere & purgari tertio dulcedinem defruti aduri mus deinde mepositio biduo cum id mustum pariter cum defruto deferbuerit purgatur & ita eo abiciatur in binas urnas ligula cumulata uel mensura semunne bene plane salis cocti & cribati sal aut quam candidissimum coicit in urceo fictili sine pice Qui urceus cum receperit salem diligenter totus oblinitur luto paleato & ita in furnum admouet ac tam diu torretur q diu spiritum edit cum fere cepit fine habet cocturae preterea fenum graum mature in furno uetere prendi Deinde exemitur & in furno struatur ut in sole idq cum est ferendum fuerit molet ex eo molito post illituram musti cochlear cumulatum uel

Rasis

Terennis.

Defrutum

sal

furnum

Cochlear

Columella patruus

simile genus poculi huiusqui est quarta pars nati adiice in binas urnas. Deinde cum iam pfecte mustum defecbuit & constitit tantunde gypsi flosculi misceamus quantum salis adiecimus atq ita posthac die purgam dolium & nutritum unum optimus atq optimus hac conditura. Columella patruus meus illustris agricola uti solutus est in his fundis in quibus paluster uineas habebat sed cum collina uinea condiebat aquam salsam decertam ad tertias pro sole adiebat. Ea porro fiat sine dubio maiore mensuram & odoris melioris sed periculum het ne uitiet unam si mala cocta sit aqua sumitur aut hec ut iam dixeram quam longissime a littore. Nam liquidior & purior est est quantum altiore mari hausta est. Eam siquis ut conv columella faciebat reponat & post tres menses dequoquat usq ad partem tertiam longe melioré habebit. Condituram uini nec ullum periculum erit ne uina utrent. Satis est aut sextarios singulos adiice salse easq in binas musti urnas quis multi et bines immiscebant. Nonnulli et ternos sextarios idq ego fieri no recusem: si genus uini tantum ualeat ut aque salse no intelligat sapor utaq diligens pater familie cum parauerit fundum statim p ma undemia tres aut quattuor notas conditure totidem amphoris musti expietur ut exploratum habeat quantum plurimi salse unum quod fecerit sine offensa quibus poti possit. Duris liquide ne noctue metretam adde in labrum aut in alueum & in eodem infundito emere. Lyxeue congios duos p misceto spbata lignea cum requieuerit eliquato lixiuiam deinde iterum tantum lixuie addito eodem pacto p misceto & eliquato tertio. Tertio quoq idem facito. Cinis aut odorem puris affert & elut spurciam. Post eodem adito addito puris brutie si minus alterius brutie quam purissime quinq libras. hec minute conterito confrito & admisceto puri ne meturice. Tum aque marine quam uetustissime sient si minus ad tertiam partem recentis aque marine congios duos misto aptum labrum infinito solem p camerile orto & spata lignea p misceto quam sepissime usq eodem ea que addideris sole consumpto udebit in pue colliquescent & amittat fiat. Postibus aut labrum opire conuenient ne in roret. Deinde cum aqua marina quam addideris sole consumpto udebit sub tectum uas totum ferre carabis. Huius mediamnis quidam pondo quadrante in sextarios

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

compluribus annis aquam addideris: longeq; melius si aque nihil
addideris & decimam musti decoxeris frigidumq; in uasa transtuleris: &
si in sextarios uel musti heminam gypsi miscueris postea q; defectum
refixeris reliquum mustum quod in uasculis fuerit expressum p̃mo
quoq; tempore absumito aut ere commutato. Vinum dulce sic fieri
oportet uasa lepido in sole p triduu expandito quarto die meridiano
tempore calidas uasa proculcato mustum luxuriu hoc est anteqũ prelo
pressum sit quod in latum musti fluxerit tollito cum deferbuerit in sex-
tarios quinquaginta: rubri bene pinguem ne plus unacq; pondere ad-
dito unum ferè eliquatum diffundito hoc unum erit suaue firmum
corporali salubre. Item candidissimam pinguem fenum graecu uetere
uino maceratum deinde in sole exposito aut in furno ut si crustatum
cum commolito minutissime. Item odoramenta trita idest rubri mbrata
que sit instar pondo quinque & trientis feni graeci pondo quinarium
& trientem schoeni pondo quincuncem in unum p̃misceto. Tum in sextarios
singulas que sint amphoras septenum addito meducamini pondo unciam
scrupulum octo gypsi cum ex lotis palustribus mustum erit in singulas
cernas heminas. Tum de nouellis uueis erit sextarium cum de ueteribus
& lotis singulas heminas singulas q; sint aduco tertio die quam calcauerit
conditurum infundito. Sed anteqũ condias musti aliquantulum
in sextariam de seria transferto. Ne in condiendo cum medicamento effer-
uescat & fluat. Sic aut amarato gypsum & in labellum p̃misceto q; ubi
seriis singulis fuerit necessarium idq; medicamentum musto dilutum &
ipsa ad seriam addito & p̃misceto cum deferuerit statim repleto & obli-
nito. Omne unum cum condieris noluq; statum diffundito. Sed sinito
in doliis liquescere. Postea cum de doliis aut de seriis diffundere
uoles: uere florente rosa defectum q; liquidissimu in uasa bene picata &
pura transferto: si in uetustate suaue uoles in rado duas urnarum qua
optimi uini sextarium aut seris generose recentis sextarios tres addito:
aut si uasa recentia ex quibus unus exemptum sit habebis in ea confi-
dito. Si hoc quid feceris multo melius & firmius erit unu et si bonos
odores addideris omne malum odore & sapore prohibueris. Nam
nulla res alienum odore ad se ducat q; unu. Mustum ut semp dulce
tamq; recens p̃maneat sic facito anteqũ prelo uuacea subiuratur de lauro.

Exculare

Musti ne fepidus fit

Deinde ex his sextarios in picem piros sexcentos paulatim mustum infude & maru tang multum subigere quo facilius coeat sed ubi tres duos sextarios cum pice uiderint & quasi unitate fecerint Tum eosdem in duas unde sumpseramus pfunde & ut pmisceat medicame rurabulo honesto pagi tare conuenit ¶ Quoniam quidam uino et fere omnes greci aqua salsa ut marina mustum condiunt eam quoq parte care no omnino dam putaui in mediterraneo quo no est facilis aque marine mutatio sic erit ad condituras conficiendas maria huic rei maxime est idonea celestis aqua si minus ex fonte liquidissimo profluens hanc ergo alteriter curabis q plurimam & q optimis uasis conditam ante quinquennium in sole pone deinde cum computruerit tam diu pati donec ad pristinum modum ueniat quod cum factum fuerit alia uasa habeto & in eo sensim aquam eliquato donec ad fere pueras sep enim in requeta aqua crassame aliquod in imo repit Sic curato cum fuerit in modum defruti ad tertias dequoquenda est Adiunt aut in aque dulcis sextarios quinquaginta salis sextarius & mellis optimi unus sextarius hec pariter dequoqui & omne spurcamen expurgari oportet Deinde cum refrixerit tum quantumcunq humoris est tantum in amphoram musti portione adici quod si ager maritimus est fluentibus uenis de alto q quietissimo mari sumenda est aqua & in tertiam pte dequoquenda adiectis si uidebit aliquibus aromatis ex his que sup retuli odoratio ut sit odoratior unius curatio Mustum aut anteaq de lacu tollas uasa rore marino uel lauro ut murto subfumigato & large repleto ut mefferendo unus se bene purget Postea uasa nucibus pmeis suffricato quod unus uolueris dulcius esse postero die quod austerius quinto die quam subtuleris condire oportebit & ita supplere & oblinire uasa Nonnulli etiam subfumigatis seriis prius conduturam addunt & ita mustum infundunt ¶ In quo agrum unius arcesse solet curandum est ut cum uuam legeris & calcaueris prius q umatea torculis exprimat mustum in corbam defundas & aque dulcis puteu ne ex eodem agro partem demas aduias & quoquas donec ea aqua quam adieceris decocta sit Postea cum defrixerit in uasa defundas & copias & oblinas ita dulcius durabit & detrimenti nihil fiet melius est alii uetere seruatam

CRASSAMEN

quadraginta nouem Scille aride pondo libram & quadrante adiu oportere quod & ipsum nō probo. Hoc ipsum Scille pondus quod sup in aceto duas urnas aduenit & p quadraginta dies patuit: qui Scillitium acrius fieri uolunt decem bambate in tres amphoras musti mutis: acetiq; cocum aut aut duplum si nō est acre & in ollam que fere amphoras tres de coquis ad palmum ydest ad quartam: aut si nō est dulce musti ad tertias despumatur sed mustum de submassa & limpidum sit. Vinum absinthiū & hyssopum & ambrotoniū & thymū & marrubiū & glecomon sic condire oportet pontici absinthij pondo libram cum musti adiu idq; mox sextariis quattuor decoquoque usq; ad quartam. reliquum quod erit id frigidum adde in musti amminet urnam. idem ex reliquis rebus que supra scripta sunt facito. Possunt et pulei andi tres libre cum pongio cocto musti ad tertias decoquoq; et cum refrixerit liquor exempto puleo in urnam musti aduri idq; mox tussientib; phiemē recte dat uoratq; uinum et glecomites. Mustum tortiuum est quod post primam prelinam uuarioq; circumacto pede exprimit id mustum coniect in amphoram nouā et impletis ad summū. Sum aduriet ramulos roris marini andi lino relligatos. sed paueris una deferuefie p dies septē. Deinde eximas ramulos fasciculum in duas urnas musti aduri hoc uino post duos mēses pro remedio uti. Vuas precoces q; maturissime legi: easq; ptriduum in sole siccato quarto die calcato et mustum quod nubil heat extortuo cocito in sferam diligenter q; nunc ut cum deferbuerit feces expurgent deinde quinto die cum purgaueris mustum sabi coch et rubrati duos sextarios ful quod est minimum adurito unum sextarium in sextarios musti quadraginta nouem. Quidam et defruti sextarium misient. nonnulli et duos aduriunt si exshmat uini notam parum esse firmam. Vinum murtite ad termina ad termina et ad alui proluuie & ad imbecillum stomachū sic fiunto. Duo sunt genera murti quoq; alterum est nigrum alterq; album. Vtrig generis bacce cum sunt maturi legunt et semina eaq; eximunt atq; ipsis sine seminibus in sole siccant: et mirabili fidelia suo loco reponunt deinde p undeciam ex uetere arbusto: uel si id nō est exuetustissimis uuis cum minee bene mature uue sole calide legunt et ex mustum aduritur in sferam. Et statim prime die anteq; id feruescat bacce murti que fuerat reposite diligenter conterant et totidem eaq; libre contusaq; adpēdūt

Myrtharū vinū

q̄ recentissimum addito mustum in amphoram nouam eamq; oblinito
& imputato diligēt ne quicq; aque introire possit: tunc in pistinam
frigide & dulcis aque totam amphoram mergito. Ita nequa pars exstet.
Deinde post dies quadraginta exemito sic usq; in annū dulce pmanebit. Opeculare.
Ab eo tempore quo primū dolia opeculaueris usq; ad equinoctiū
uernum semel indiebus xxdi. unum riuare satis est. post equinoctium uernum bis. aut si unum florē inquiet. sepius riuare oportebit. ne flos eius pessum eat & sapore uitiet. quanto maior estus
erit. eo sepius conuenit unum nutrire refrigerariq; & uentilari. Dum
q̄ dū bene frigidum erit. tam diu reste manebit. Labra ut fiant fole-
orum semp. siccari nimbus paleis oportebit. quotiens unū cumbit. Dactum ire.
Sequa una erunt duriora aut minus bona quod agri uitio aut tempestate sit factum sumito fecem unii boni & panes fauto & in solē
arefacto & quaquito in igne: postea tento & pondo quadrante
amphoris singulis infricato & oblinito. bonū fiet. Siquid animal
in mustum ceciderit & interient. serpens aut mus: sorexue in Mus
mustum ceciderit. ne mali odoris unū faciat: ita ut reptum Sorex.
corpus fuerit id igne adoleat amisq; eius in uas quo decidrat. fri-
gidus infundatur atq; rutabulo ligneo pmisceat. ea res erit remedio. Rutabulū.
Vinum marrubij multi utile putant. ad omnia intestinorum Marrubij vinū.
uitia. & maxime ad tussim. Cum uindemiam facies marrubij caules
teneros maxime de locis mulis & macris legito eosq; in sole siccato
deinde fasciculos facito & tomice palmea aut uimea ligato. &
in seriam mitto ita ut uinaculum exeat in musti dulci sextarios
tres marrubij libras vij. aduato ut simul cum musto defruescat.
Postea exemito marrubium & purgatum unū diligēt oblinito. Vinū
scillitiū quaquendum & ad corpus reficiendum. itemq; ad ueterem Scillitiū vinū
tussim & ad stomachum hoc modo condire oportet. Primū ante dies
quadraginta q̄ uolet uinū uindemiare. Scillam legito eamq; siccato
q̄ tenuissime sicut raphani radice taleolasq; siccas suspendere &
& in umbra ut adsiccent deinde cum arida erit in mustiammei
sextarios quadraginta octo scille aride adde. pondo libram
eamq; mesce panis duobus triginta. Postea exemito & desiccatum
unum in amphoris binis aduato. Alii scribunt in musti sextarios

fereris? Passum optimum sic fieri mago precipit ut est ipse fertilium pre-
quoquem bene maturam lege aada acina aut uuosa race ferrasut
palos qui camnas subsinent me quaternos pedes fige & portis uiare
Tum insup camnas pone & in sole pande uuas seq impleuerit sexto die
& noctibus tege ne urrorent Cum deinde exaruerint acina decape
& in dolium aut in seriam tollere eodem musthum q optimu sic ut grana
submersa sint adice ubi combibent uuas seq impleuerit sexta die in
conserre & prelo prime passum tolle postea uuarias calcare adueto
re contissimo musto quod ex aliis utilis factum fuerit quam p triduum
insolauerit Tum p misce & subtractam brisam plo subice passum se-
candarium statum uasis oblinitis meluide ne fiat austeriis Deinde post-
xxx dies cum deferbuerit in alia uasa deliquare & confestim gypsare
& pelliculare Vuam appianam integram legito acina corrupta purgato
& secernito postea in portis suspendito p tres uti semp in sole sint facito
ubi sanis corrugata erunt acina demito & sine scipionibus in dolium conto
pedibus q bene calcato Vbi unum tabulatum fereris unum uelus inspar-
gito postea alterum supercalcato Item unum conspargito postea alterum
supercalcato & infuso uno ita supnat & finito diem quinq postea pedib
proculcato & in fictima noua uuas premito Quidam aquam celestem
uetere adhuc usum p parant & ad tertias dequaquint deinde eam uuas
sicut sup scriptum est passas fecerunt detractam aquam prouno adicit
& cetera simile administrant Hoc ubi honor copia est utilissime tostat
& est in usu uel dulciusq sapore note passi Quantum uni uno die
fereris eius parte decimam quod metretas efficiat considerato & totide
metretas aque dulcis in unacto sed quibus unus dies unum expsum-
erit adito eodem spumas defruti siue sapem & feces exlacu confundito
et p misceto Eamq mixtam macerari una nocte finito postero die pedi
bus proculcato & sic p mixtam prelo subicito quod deinde fluxerit aut
doliis aut amphoris fundito & cum deferbuerit defumito Commodius
autem fuat in amphoris hanc ipsam lorum M columella ex aqua uetere
faciebat & nouus plus biennio fuabat Musthum lacuum de lacu statim
tollito hoc aut ent q quod destillauerit antequ minuam calcet uua sed
de arbustino genere quod sexto die legeris id facito continet in urnam
musti mellis optimi p x & diligenter p mixtum reondes in lagena

Passum.

Acinis n.g.

Scipionibus

Mustii Latinis.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quot amphoras condiri debent. Tum exiguum musti sumit ex ea seria
quam mediatim sumit & tanta farina conspargit quicquid contusum
et adpensum est. Post hoc complures ex ea mansule fiunt & ita plata
serie in mustum dimittit. Ne sup alteram pueriat. Cum deinde bis
mustum deferbuerit & bis amatum est rursus eodem modo & tantidem
ponderis hac sinit supra dixi contundit ne iam ut prius massele fiat
sed in labello musti de eadem seria sumit predicto ponderi premittit
sic ut sit instar uiri crassi. quod cum est permixtum in eandem seriam sumi-
tur & rutabulo ligneo pagitat deinde post nonu die quam id factum est
unum purgatur & stipulis inde mundi seria sustinet opaturq; sup-
ponitur nequid eo dendat hoc facto post septimum diem rursus uino
purgat & in amphoras pene picatas et bene oledas diffundit. Sed cura-
dum est ut cum diffundis liquidum & sine fece diffundas. Mel atti-
cum ter inferbue facito et totiens despumato ut si atticum no habueris
q optimum mel eligito & quater uel quinquies despumato quom-
quanto est deterius tanto plus bis despumare cum deinde mel rebxeri-
bitas albi generis murti q maturissimas legito & pfricato ita ne meriorn
semina conteras mox fiscello ligneo inducis exprimito. Suciumq; eor qui
sit sextarius sex cum mellis decapti decocti sextario immisceto. & in lin-
guculam diffusum obsignato. Sed hoc mense decembri fieri debebit quo
fere tempore matura sunt murti semina custodiendumq; est ut antequ
bacae legantur si fieri pot septem diebus. Sin aut ne minus triduu serenu
fuerit aut certe no pluerit & ne roriulente legant cauendum.
Multi nigram uel albam murti baccam cum iam maturuit destringet
& duobus horis eam cum paululum in umbra expositam siccauerint
proterunt ita & quantum fieri pot interiora semina integra pmaneat
tum plumeum fiscum quod struxerat exprimant & peculum uinceum
liquatum siccum lagunculis bene picatis condunt neq; melle nec alio
re ulla immixta hic liquor no tam est durabilis sed tam diu sine no-
xia manet ultior est ad ualitudine quam alterius murteti note compo
sitio. Sunt qui hunc ipsum expressum succum si sit eius copiosior fa
cultas intertiam partem decoquant & frigefactum picatis lagunca-
lis condunt sic confectum diutius pmanet. Sed quod no decoxeris
possit in noxium durare biennio si modo munde & diligenter id

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

paterniſ imponito & limito deinde alterum tabulatum & tertium: & q̄ dū magnitudo patet: doliiſ ſimilit inſtruito & eadem ratione uaſa componito deinde piratum opulum dolij defruto large limito: & impoſitum in cinerem obruito. Nonnulli aduerſo defruto contenti ſunt tranſuerſas picas aptare & his uaſa ſuſpendē ne defrutum rotingant deinde opulum impoſitum oblinunt. Quidam uaſa cum ita ut ſupra duxi legerunt: dolia noua ſine pice in ſole ſiccant deinde cum ea in umbra refrigeraſſent furfures ordeaceos adiecerunt & uaſa ſupponunt: ut alueus alteram nō rompat. Tum generiſ eiuſdem furfures infundunt & alterum tabulatum uaſa ēcōtra modo collocant. idq; faciunt idq; faciunt uſq; dolium alterniſ furfuribꝰ & uaſis compleant. mox opercula impoſita linunt. & uaſa ſiccaſſimo frigidiſſimoq; tabulato reponunt.

Quidam eadem ratione arida populnea uel abiegnia ſtrobe & uiridem uaſa cuſtodiunt. Nonnulliſ ſuco flore gypſi dorunt uaſa quaſ nō nimio maturaſ uitio detraxerunt. Alij cum legerint uuam ſiqua ſint in ea uitioſa grana forfipibus amputant. atq; ita in horreo ſuſpēdant in quo tritum poſitum eſt. Sed hec ratio rugoſa tarit acina & penē tam dulcia q̄ eſt uua paſſa. M. columella patruus meus ex ea creta qua fiunt amphore lata uaſa in modum puteaz fieri urbebat. ubebat: Ea q; intrinſecuſ & exteriuſ craſſe picari que cum ꝓparauerat tum demū purpureaſ & bumaſtas & mamilianas & duracinas uaſa religi piebat. Pedulosq; esſe ſine mora inferuere pice dimitti & inpreduſti paterniſ ſeparatim ſui cuiuſq; generis ita componi: ne uue inter ſe contingerent. poſt hec opercula ſupponi & oblini craſſo gypſo tum demum pice diuina: que igni liquata eſſet ſic picato nequit humor tranſire poſſit. Tota deinde uaſa in aqua fontana uel ciſternina ponderibus impoſitis mergi nec ullam partem eoz pati extare ſic optime fiunt uua. ſed cum eſt exemptum ſi eo die conſumit acceſſit. Nihil eſt tamen certius q̄ uaſa ſicta in ea facie que ſingulas uuas laxare incipiat ea debent quattuor anſas hinc quibus malleata uti dependeat. Item q; opercula eoz ſic formari ut media diuiſa ſint ut cum ſuſpenſa uaſa ſingula uuas reſpiciant exutraq; latere adpoſite opruli diuaſ preſſerant & contegant uuas luto palearo multo adoperi ſed uue dependentes a matre ſic impulcriori condi debebunt neq; partes uaſa contingant. Tempus eſt

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

eamq protinus gypsabis ubebisq in tabulatum poni si plus uolueris sicē
proportione qua sup̄ mel. aduc̄ post ingessum & alterum duc̄ lagena
Calabus supire oportebit & in aliud uas mustum eliquatum eblimre atq in hūc
rēponē. ꝑ In calabo figuli nouo uel in stagneo coquit musto orbu
Mala Granata stui ammei urna & mala cidonia grandia expiginata xx & me-
gra mala dulcia granata que punica uocant & sorba nō pmixta
dumsa dumsa exemptis seminibus que sit instar sextariorū trum
hec ita quoquit ut omnia poma deliquescant cum musto & sit puer
Spatha qui sphata lignea ut harundine pmisceat poma ne possit aduri. De
inde cum fuerint decocta ut nō multum uiris supsit refrigerantur.
& prolanatur eaq̄q in colo subsederint diligēter contrita leuget
& iterum in suo sibi iure lento igni ne aduratur carbonibus dequo
Crassamen quuntur donec crassamen in modum seris exsistat. Prius tn q de
medicamentum tollatur tres hemine roris siriati contriti & cribrati
sup̄ omnia adiuuantur & sphata pmisceāt ut cocant cum ceteris Tu
refrigeratum medicamentum adiue fictile nouum picatum id q gyp
satum alter suspendutur ne pallorē trahat. Caseū aridi oculi proximi
omni frustra ampla facito & picato uaso cōponito. Tum optimi
generis mustum adimpleto ita ut supueniat & simius aliquanto
copiosius cum caseus combibit. & sit uitriosus nisi mustum semp sup-
natet & ut uas aut cum impleueris statim gypsabis. Deinde post
dies xx hauat apias & utaris qua uolet adhibita condit. est aut et
ꝑse nō inmundus. Vuas bumastos ut duracinas ut purpureas cū
deseueris ante continuo pediculos earū imputato duna pice deinde
labellum fictilem nouum impleto palea & siccissimis cribratis ut sine
pulue sint & ita uuas supponito cum labello altero adopito & arcte
linito luto paleato atq uuis intabulato siccissimo composita labra paleis
siccis obruito. Omnis aut uua sine noxa suari pot si luna decrescēte
& sereno cēlo post horam quartam cum uim insolata est nec ros sit
quam het uim detrahat sed ignis in proximo decumano fiat ut pyx fer-
Pediculi uuarū ueat in qua pediculi uuaq statim dimittant. In dolium bene picatum
defruti amphoram cōcito deinde transuersus fustes supste anuto ita ut
defrutum esse nō contingant. Tum supponito fictiles nouas patinas & his
sic unam disponito ut altera alteram nō contingat. Tum operculo

Lutensis imponito

rumpant & hiantia disperacent: eaq ad maiores ramos religant: ut immota pmaneant deinde sparteis restibus arborem cludant ne aut coruus aut cornubus aliis ne apibus poma lacerēt. Nonnulli uasula fictilia dependentib mali aptant & inluta luto paleato arboribus hērere patiunt. Alii fœno uel culmo singula muniunt & insup luto paleato crasse linūt atq ita maioribus ramis alligant: ne ut dixi uento commoueant. sed hec omnia ut dixi sereno cælo administrari sine rore debent. quę tamen aut faciēda nō sunt. aut lędunt arbusculę aut certe nō continuis annis usurpanda. præsertim cum luxet et detracta arboribus eadem innoxiae custodiāt. Nam & subiecto possulę tripudianę sirissimo loco fiunt. eoq cum aliquantulum terrę minute repositum est. infigunt sabuci ramuli deinde sereno cælo grata legant. cum suis pediculis inserunt. quoniam sabucus tam aptā & laxam medullam hī ut facile maiores pediculos recipiat. sed caue oportebit nec minus quattuor digitis a terra absint. & ne mę poma contingant. tum facte strobi opulum imponūt & paleato luto circunlinūt. Eaq humo quę fuerat egesta supaggerēt. hoc idē et in dolio fieri pot. siue quis uolet resolutam terram usq ad dimidium uasis eius. seu quod quidam malunt. fluuiatilem harēna rete raq. eadem ratione pagere. perusi quidem mago præcipit aquam marinam uehemēter tepefieri & in eo mala granata lino uel sporta ligata paulum demitti dum decoloret. & exempta prędium in sole siccari. Postea eo frigido suspendi. & cum res exegerit una nocte & postero die usq in eam horam qua fuerint utendum aqua frigida dulci macerari. & idem auctor est: creta figulari bene subacta retentia mala crasse inlinire. & cum ægilla exaruit frigido loco suspendē. Mox cum exegerint usus maqua demittere. & cretam resolue. hęc ratio cunctę retentionis pomum custodit. Idem iubet magoni in urceo nouo fictili substernere strobem populneum uel ulmeā & ita disponē ut strobi mala calcari possint. Deinde facto primo tabulato rursus strobem substernere & simulę mala disponē donec urceus impleat. qui cum fuerit repletus operculo imponē & crasso luto diligenter oblinire. omne aut pomi quod in uetustate reponit. cum petioli sui legendum est. sed sine arboris noxa fieri possit etiam cum ramulis. Nam ea res plurimum ad permutatę

MAGO.

Pecioli.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

quo in dulci debent id fere est quod adhuc suntatibus & sereno celo
grossa uanaq; sunt uina Illud in totum maxime prospimus ne in eode
loco mala & uue componant ne ue in uinos unde odor malor po
ssit ad eas puenire Nam huiusmodi halitus celeriter uina corrumpit
& tame ostendor pmor rationes quas retulimus Non omnes
omnibus regionibus aperte sunt sed pro conditione locor & natur
uinor alie aliis conueniunt ¶ Antiqui plerung siticulas & uencu
culas & maiores ammeas & gallicas queq; maiores & duri & rariores
erant uasis condebant Nunc aut arta urbem maxime adhunc usu
numismate probant Hec sereno cele cum iam rore substulit quattuor
uel quinq; horas si modo decreuit & subterris est modice matura lecti
ssime legunt deinde in cratibus ita ponunt ne alter alteram coludat
Tum domum subterrum referunt & aroda uel utriosa grana forsitan
amputantur & cum paululum sub umbra refrixerint terne aut & quater
ne procapiuntur uasor in ollas dimittunt & opercula diligenter picis ob
tinantur ne humorem trasmittant Tum uinaceor pes bene prelo
expressus prorsus & modice separatis scipionibus resoluta intrita folli
culor in dolio substernit sta distantes ut inter calcem possint uinacee
que cum diligenter conspissata primum tabulatum ferciunt alie olle
eodem modo componunt explentq; secundum tabulatum deinde si
militer doliis extrahuntur olle & spisse maltant Mox usq; ad
summudum labrum uinacee condensant & stratu operculo suppositio cine
in modum gypsi temperato dolium linit Monendum aut erit qui
uasa empturus est ne bibula aut male cocta ollas emat Nam uinog
res transmisso humore mutat uiam quin et oportebus cum ad usu
promuntur olle tatosinga tabulata detrahi Nam conspissata uinacea
si sterne mota sunt celerit arescunt & uias corrumpunt ¶ Sequitur un
decima rez autumnaliu compositiones que & ipse earum ulteri
distendunt Nec ignora plurimi hunc librum no esse tolata que C.
Martius diligentissime pscrutus Illi enim prepositum fuit urbanas
mensas & lauta conuiuia instrue libros tres edidit quos inscripsit
nominibus cocui & salgamari Nobis tame abunde sint ea que
ex facili nostre simplicitati no magna impensa possunt ¶ Quidam
pediculos punicor sicui sunt in arborem torquent ne pluus malo-

Scipiones

Autumnaliu rez Cōpositio.

C. MARTIUS.

Punica Mala.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

co ab altero contingat ita obseruandum est ut unumquodq; genus
bo separatim propriis arculis reponant. Nam cum in uno clausa sunt
m diuersa genera interse discordant & reliquis uitiant propt quod
et conseminalium uncias no tame est firmum uinu q si pse fuerim
amnenum uel aprinum aut et ternium condideris. Verum sic pdixi
cum diligenter mala fuerint composita operculis arculas contingat
& luto paleato linant oscula ne introrsus spiritus possit. Atq ea ipsa
nonulli sic in aliis generibus suspiam diximus populnea quidam et
abuigona scrobe interposita mala custodiut hec tam poma no matu-
ra sed acerbissima legi debet. Cum eius radute mense octobrei
quod maxime matura est eterra eruerit aspero lateolo uel et cili-
cio detergito quicquid harene inhereret aculeatissimo cultello summati
eraduto & que plenior raducula fuerit pro modo crassitudinis in duas
uel plures digiti longitudines diffundito deinde ex aceto modice in
talebulo ereo quoquito ita ne talole mutui desint post hoc triduo
in umbra triduo siccet & ita in fideliam piratam rerodant aduerso
passo uel defruto quod supnat & spissamento que cuneole imposito
contectum uas pelliculet. Cum radutes eius eraseris taleolas ut sup
facto & in umbra triduo uel & quatriduo siccato deinde siccatas
in uasis sine pice interserta cuneola contoq; cuneole imposito code
ctum uas pelliculet habeat ut sex partibus aceti una pars sape
misceat cum hoc omne salis crocti eo ure macrent taleole donec
q minimum amaritudinis resipiant. Postea exempta utcz siccet
p dies quinq in umbra. Tunc crassamentum uini feruleuti nec nimis
sic nulli & e utriusq eorz quartam partem boni defruti confundito in
ollam que cum inferbuerit taleolas inule aduerto & statim a igne
remouento ac raducula lignea pagutato donec pfecte refrigerant
postea transfunduto in fideliam piratam operculo tepito tunq pellicu-
lato Cum radiculas diligenter eraseris minute concisas in muria
dura macerato donec amaritudine dimittant deinde effusa muria
sorbia quam optima & maturissima semine detracto contere & cum
inula misce tum suc passum seu q optimu defrutum aduerto & uasa
obturato Quidam conduerunt inulam muriaq; macrauerunt
exsiccant & malis citoniis intus que in defruto uel melle deuexerat

Scobs

Maturissima

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

confert. Multi cum ramulis suis arbori detrahunt & creta figulari cum diligent mala obruerunt in sole siccant deinde siquarum creta facit huic humet & adsiccato frigido loco suspendunt. Multi eadem ratione qua granata in strobilis uel doliis seruat adonea. Nonnulli foliis ficulneis inligant: deinde cretam figularem cum amurca subigunt & ea linunt mala que cum siccata sint in tabulato frigido loco & siccore ponut. Nonnulli hec eadē in pirenas nouas sicco gypso ita obruunt ut alt alteram nō contingat. Nihil tamē certius aut melius expti sumus q̄ ut cydonea maturissima integra sine macula & sereno celo decrescente luna legant: & in lagona noua que sit patentissimi oris deterssa lanugine que malis inest componant. Leuit & laxe ne collidi possint. Deinde cum ad faurest usq; fuerint composita superiis sic transuersi arteť ut modice mala comprimant. nec patiant ea cum acceperint liquorem subleuari. Tum q̄ optimo & liquidissimo melle uas usq; ad summum ita repleat ut pomum submersum sit. hec ratio nō solum ipsa mala custodit sed & liquore multi saporis præbet qui sine noxa possit me cuiuis dari febricitantibus que uocant meleomeli. Sed cauendum est ne que in melle custodire uolueris immatura mala rodantur quoniam grossa si lecta sunt. ita indurescunt ut usui nō sint. Illud nō quod multi faciunt ut ea durēdant ossea cultro. & femina existimat quod pot ex eis pomum uitiari supuacuum esse nō decori adeo quidem ut & si uermiculus inest. nō amplius tamē corrumpant mala cum predictum liquorem acceperint nam. Nam ea melli est natura ut roborent uitia: nec serpere ea patiat: qua ex causa & examinū corpus hominis pamnos plurimos innoxium conseruat. Itaq; possint & alia genera malor. siriti orbiculata cestiana. melimela matianaq; hoc liquore custodiri sed que uidēt in melle dulciora fieri sic condita nec proprium sapore conseruare. Arule fagnee ut & siliagnee quales sint in quib uestimeta forensia condunt. huic rei paulo amphoreſ preparari debent. eque tabulato frigidissimo & siccissimo: quo neq; fumus neq; teter odor cum locatur deinde substrata predicta pomi sic componi ut flosculis ursum pediculi deorsum spectent quemadmodum & in arbore nata sunt: & ne inter se alteq;

Ficulneis foliis

Meleomeli.

Mellis na.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

ternas hemnas salis pmiscet & aduersis seminib. lentisci feniculoq. subiecto amphoram usq. ad fauces replent oliue. deinde aceto no acerrimo infundent & cum iam pene amphoram impleuerit feniculi spissamento deprimant baram & rursus aceto usq. ad summum labrum adiecto. Postea quadragesimo die omne ius infundent & sepe uel detritu tres partes cum aceti una pmiscent & amphoram replent. Est & alia probata compositio ut cum in muria dura pausea alba ubi comatu ruerit omne ius defundat & nouis duabus pbus defuso cum aceti uno repleat amphora eadem conditura possit & regia componi. Quidam unam partem muris & duas aceti misset eoq. uire oliuas poseas columbadas faciut quibus si pse quis uti uelit satis iucunda experiet quis & hec sic de muria conditarum quatemcunq. reapere possit. Olive poseas cum iam decolorant ante q. misceant petrole legunt & in oleo q. optimo seruant. Hec maxime nota et post omnium representat unde saporem oliuarum. Nonnulli et cum de oleo exemerunt astricto sale ad sperses pronouis apponunt. Est & aliud conditure genus quod in cucutarbus pretis pleriq. usurpant. idq. uocant epytyrum oleuia paseas uel orthia cum primum ex albo decolorant fitq. lutiola sereno celo manu destringit & in arnis uno die sub umbra expandit & siquid adherent pediculi foliaq. aut feniculi legunt. postero die inbrant & nouo fisto meliusa preto supponit uehementiq. premit ut exudet quicquid cruoris hec amurge. Paucis aut nonuq. tota nocte & postero pondere pressam baram uelut examaritam resolutis cortinibus eximimus eam & in singulos modios oliue triti salis cocti singulos sextarios infundimus. uetuq. lentisci semen rutaq. & feniculi folia sub umbra siccata quę uta satis inderitur concisi minute admiscemus. partimuq. hons inbudum aliquatenus bara salem combibat. Tum supfundimus boni saporis oleum. ita ut obruat oliuam & feniculi oncti fasciculum deprimimus ut uis sup nas & huic aut conditure uasa noua fictilia sine pice parant que nec possit oleum sorbere tanq. diuarie metrete imburis liquida cum & obsitrat. Sequit aut ingus hemis p quod oliueta sicut undemia cura multe repetit. prius itaq. qui iam introhauimus de condituris oliuarum precipiemus ac statum conficiendi olei ratione subnectemus.

Lutiola

Pause bache uel orbite nonulla regionibus et nouę communes epulis

Causa olivarum

miscent atq; ita suffundunt passum uel defrutum & uas operculatum
pelliculant. Acerbam pauseam mense septembri uel octobri dum adhuc
uiridia est contunde & aqua calida paululum maceratam exprime
feniculi seminibus & lentisci cum cortice sale modice prius trita deinde in
fideliam & musteum q̄ recentissimum infunde. Tum fasciculum uiridis feni-
culi suppositum merge: ut olivae premant & uis supernet sic curato
oliva tertio die possis uti. Albam pauseam uel orbitem. uel radiolu
uel regiam dum contundes. prius quam ne decoloret in frigidam duri-
am demerge. Cuius cum tantum parare habueris quantum satis fuerit imple
de amphore feniculi uiridis fasciculum substerne in imo. deinde uiridis fe-
niculi semina & lentisci destricta & purgata undecimo habeto. Tum exce-
pta de muria olivam exprimito. & prius tritis seminibus in uas aditio
deinde cum ad fauces pervenerit eius feniculi uiridis fasciculos supponito.
& ita recentes. mustum duas partes & unam duram muriae prius trita aditio
hac conditura compositis olivis toto anno commode uteris. Quidam olivas
non contundunt. sed acuta harundine inserant idq; opportune quidem
sed melius est qui hec candidior est oliva q̄ ea que ex contusione
humore contrahit. Alii sine sue contuderunt sulc inciderint inse-
runt olivas modico sale cocto & prius tritis seminibus immittet deinde
sapam uel passum uel si est facultas mella infundunt. Mella aut
quomodo fiant paulo ante hoc ipso libro preposuimus cetera omnia simulat
administrant. Posias olivas uel regias sine macula q̄ candidissimas
manu tritas eligito deinde substrato feniculi in amphoram corito me-
xtum seminibus lentisci. nec minus feniculi & cum ad fauces uas
repleueris aditio muriam duram. Tum spissamento facto de harundine
foliis olivam premito ut infra uis mersa sit. & iterum infundito muria
duram dum ad summum amphore labrum pueniat. Adhec oliva pse
parcum iucunda est. sed ad eas condituras que lautioribus mensis adhi
bentur idonea maxime est. Nam cum res exegerit de amphora promit
& contusa reripit quamcunq; uolueris condituram. plerunq; tamen sectili
um porrum & rutam cum apio tenero & mentam minute concidit
& contusis olivis misceat. Deinde exiguum aceti piperis & flosculum
mellis aut mulsi adiuuat olerumq; unde inrorant. atq; ita fasciculo
apii uiridis contegit. Quidam si lecte olivae in modios singulos

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

demde mtra oliua ne fisco mulcdu & preto subiut ut tota nocte ex
primat Postero die mane q̄ mollissimi modus molis suspensus ne nucleus
frangat & cum est in sanam redacta tuc sal cocleus tritusq manu pmisce
rum ceteris aridis condimentis Hec sunt aut carum omnium sēme fe
niculi mensum egyptum sat erit aut totidem herminas salis adicere
quot sunt modii oliuaq & oleum suffundere ne exaresat idq fieri
debebit quotiensq videbitur adstringi Nec dubium est quin optimi sapo
ris sint que ex oliua posia facta est Ceterum sup duos menses sapor eius
no pmanet integer Vident aut alia genera huic rei magis esse
idonea sic hamē & culminee Verumtamen habet prerogatiuam hoc usus
olea calabrica quam quidam pp similitudinē oleastellum uocant Me
dia est oliuaq plerunq mutuum mensis decembris Nam & ante hoc te
pus acerbum oleum confit quod uocat extimum & circa hunc mesp
uendem pmutur deinde postea maturum sed acerbum oleum face patri
familie rationibus no conducit quoniam exiguum fluit nisi baca repe
statibus in terram deiecit & necesse est eam sublegē ne a domesticis
peridabus finisue consumat Undiq aut note conficere uel maxime
expedit cum & satis fluit & pretio pene duplicat domini reditum Sed si
uasa sunt oliueta necesse est aliqua pars eoz maturo fructui fructui re
seruet locus aut in quo confici oleum debet & descriptus est priore uo
lumine pauca tamē ad rem pertinentia commemoranda sunt quod pus
obmiseram tabulatum quo ferat olea necessarium est quis prepiam habe
amus unusquisq diei fructus molis & preto statim subiicat Veruntamen
qui interdum multitudo bace tractanoz unat labore sit labore est
oportet persule horreum quo imperiet fructus idq tabulatum simule ee
debet granario & tre lasciculos tam multos q̄ postulabit modus olive ut
separet & seorsum reponat unusquisq due coaturo hoz lasciculoz
solum lapide uel tegulis oportet consterni & ita deinde fieri ut celent
omnis humor pcolet aut fistulas defluat Nam est inuersima cleo
amurca que si remansit in baccam saporem olei corrumpit tracq cum la
cus quemadmodum diximus extruxeris assericulos inter se distantes semi
pedalibus spatiis sup solum ponito & cannas diligent spisse testes mixto
ita ut ne baccam transmittē queant & olive pondus possint substinere
uista Omnis aut lasciculos ea parte qua defluit amurca subiicis

Sanā

Tractari

Salem
Spongia

preparant hec igitur aim iam nigruerint nec adhuc tame pmature fuerint
sereno celo despringere mani cogent lectaq cribrare & seorsum querum
manuose utroste mmonisue mmenti uddebunt deinde singulos modios
olive salis megri ternas hemnas adice & in uasmeos quatos confundere
& suppposito copioso sale ita uti oliuam contegat tngnta dies pati resudescere
atq omne amurcam exillare postea in alueum diffundere mundaq spon-
gia salem ne puemat detergere. Tum in uasa adice sepa uel defruto am-
phoram replere suppposito spissamento andi feniculi quod oliuam depmat
Pleng tame tres partes defruti aut mellis & unam mstent aceti aliqui
duas partes & unam aceti & eo quo condit ure Quidam cum oliuam
nigram legerint eandem portione qua supra salliunt & sic collocant in-
qualis ut mixtis seminib lentisci alterna tabulata oliuaq & simlit deinde
salis tum uteq oliuarum & simlit sup salis usq in summa componit Deinde
post quadraginta dies cum oliua quicquid amurca exsudauit in alueum de-
fundunt etiam cribratam separant ab seminib lentisci spongiamq detergit ne-
quid adherear salis Tum in amphoram confundunt adueto defruto uel sapa
uel etiam mella si est copiosa ceteraq simlit faciunt / In singulos modios
olive singulos sextanos maturi seminis lentisq & tono cyathos seminis feniculi
sicd no est ipsum feniculum concisum quantum satis est undebit aduri oportet
deinde in singulis modiis oliuaq salis cocti sed no moliti ternas hemnas ad mi
sceri & ita in amphoras condi Easq fasciculis feniculi obturari & quotidie p
terram uolutari Deinde tertio quoq aut quarto die quicquid amurce mest-
matti post quadraginta dies in alueum diffundi & a sale tantumodo sepa-
rari sic no spongea detergat oliue sed ita ut erut exempta maximi salis
mussis in amphoram condant & spissatis impositis ad usum in cellam reponat
/ Maturam oliuam mstatuam factam colymbadem de muria tolluto spongia
tergito deinde camna undi stenduto duobo ut tribus loris & tridno in aceto
habeto quarto die spongea exterpito in uas deest in urceum aut catabum
nouam mittito substrato apio & medica nata conclis / deinde pleno uase oliuis
immute defrutum usq ad os lauri turiones in hec usu mittito & oliuas depmat
post dies xx utere / Oliua nigra maturissima sereno celo legit easq sub
umbra uno die in canis porrigit & quicung est uitiosa baca separat sic
sequi adherent pediculi admunt foliaq surculi quicung sunt ut exmixti
eligunt Postero die diligent cribrat ut siquid mest sterroris separetur

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

prime note idest prime pressure oleum rapiat alter secunde tertius ter-
tie. Nam plurimum refert no misere uexatione multoq minus tertatione
cum prima pressura quoniam longe melioris saporis est quod minore ui pri
quasi lesuum adfluxerit. cum deinde paululum in labris primis cohibent
oleum eliquant id capulator in secunda libra debebit & deinde in sequentia
usq ad ultimam. Nam quanto sepius translatione ipsa uentilat & quasi exer-
cetur tanto fit liquidius & amurca liberat. Sit ent aut in singulis cratibus
centena componi libra. nisi uasa fuerint oleata & maiorum numerum de
siderauerint quod si trigonibus oleum cum amurca congelabit plusculo sale
coctio utiq, utendum erit. ea res res resolui oleum & separant ab omni
uitio ne querendum est ne falsum fiat. Nam quantum cunq adiecteris salsu
dinis nil omnino sapore no recipit oleum. Solet aut ne liquidem resolui cum maiora
frigora intulerunt. Iraq nitram teret & contritum inspargit & comisceat
ea res eliquat amuram. Quidam quamuis diligenter oleari baram integra
pro no subiiciut. quod existimant aliquid olei deperire nam cum preli pon-
dus accepit no sola exprimit amurca. sed & aliquid sed cum pinguedine
abstrahit. Illud aut in totum prespendum habeo. ut neq fumo neq fuligo
q, dii uideat oleum contaminet introclear admittat aut in cellam olariam.
Nam est utraq res nimica huic rei peritissimi olearii uix patiunt ad uram
hibernam opus fieri quapp ad eam statim cellas & trocleas & cellas olearias
constituenda est. qui maxime a frigoribus uentis aduersus est quam minime ua-
por ignis desideret. dolia aut & serie in quibus oleum reponit no tame
eo tempore curanda sunt cum fructus necessitas cogit. sed ubi fuerint a mer-
catore uacuata. confestim ultra debet adhiberi curam ut figule fecerit aut
murgo in fundis uasoq subsederint statim emundent & no calidissimo
lixiuio ne uasa ceram remittant semel atq uesq eluant. deinde aqua tepi
da leuiter manibus detrahent & sepius eluant neq ua spongia omnis humor
adsistat. Sunt qui cretam figulare in modum liquide teris aquam resol
uant & cum uasa lauerint hoc quasi iure interstrue obliniant & patiant
arescere. Potest cum res exigat tali pura aqua uasa pluiit & adsiccant.
Tum considerant numquid ceram nouam dolia desideret nam fere sexta
quaq olimitate cerari oportet. Antiqui dixerut quod fieri posse no intelligo
Nam quemadmodum noua uasa sic caleficiant liquidam ceram fragile retrip
ant sic uetera no crediderim propt olei furium ceraturam pati quam tame

fistulis in modum fossulaꝝ conuaium pauimentum uel canalem lapideum
esse oportebit unde conistant & unde exhauriri possit quicquid defluxerit
Preterea lacus uel dolia preparata sub tecto haberi oportebit que sor-
sum recipiant sui cuiusq generis amurcam sine que sponte fluxerint
sine et que sedem recepit Nam utraq uasis plurimis idonea est Olee
Mole aut conficiendo mole utiliores sunt q trapetum trapetum q canalis est
Trapetis olea mole qui facillimam paturietur ad ministrationē Tu pro magnitu-
dine baracaꝝ uel submitti uel et eleuari possint ne nucleus qui sapore
olei uitiat confringat Rursus trapetum plusq opis facilusq q solaea
& canalis efficit nisi quod frequēt uitiatur & si bace fistulum
ingesseris impedit Pro conditione tām & regionum consuetudine
predicte machine exercent sed & optima molaꝝ tum & trapeti
Hec ante q de oleo conficiendo disserērem plani necesse habui nūc
ad ipsam rem uenerandum est qq multa omissa sint que sicut ante
Vindemis uindemiam sic & ante olumtate preparanda sunt tanq ignoꝝ
Olimitas copia que multo ante adportanda est ne cum res desideraueris ope
uocet cum strale corbule decem modie tremodie satorie quibus
destricta baca suspuit fistri funes camati spartheis conte tetie quib
deplet̄ oleum operula quib uasa olearia contegunt Sponge ma
iores & minores urcei quibus oleum ꝓcerit cane repegetes quib olim
excipitur & siqua sunt alia que nūc memoriam meam refugiut Hec
omnia multo plura esse debent quoniam in usu deperiut & pauiora
fiunt quoꝝ siquid suo tempore defuerint opus intermittit ue sed am
quod pollicitus sum exequar Cum primum bace uariare ceperint
& iam quedam nigre fuerint plures tām albe sereno celo manibus de-
stringi oluam oportebit & substratis tegetib aut caminis cribari & pur-
gari Tum diligēter mundatam protinus in torcular deferri & inte
Torcular gram in fistris nouis methi plusq subiici ut quantu possit paululp exprī
Fiscus mat Postea resolutis torculis & moli debebunt adhibi huic sextarius
Prelū integri salis singules modios & uas regulis si consuetudo erit regionis aut
Sanse certe nouis fiscis sanse exprimi quod deinde primum refluxere in rotū
dum labrum Nam id melius sed qūa plumbeum quadratum uel fruchile
gemellar protinus copulat depleat & in fictilia labra huic huic usuiq
parata defundat Sin aut in cella olearia tres labroꝝ ordines ut unus

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

nam uetere ad raduceam oliuam. Noui aũt ordinario optari. sẽpq; cum expresserint. facta statim ferentissima debent aqua bis aut ter elui deinde si est profluens imponi in lapidib; ut pondere pressi detineant immergi. uel si nec flumen est in lacu aut in pistina q̃ purissime aque macerati & postea urgis uerberari ut sordes feces q; deiciant & uenum elui sinant. // Quanquã non erat huius temporis olei glaucini compositio. tamen hunc parti uoluminis reseruata est. ne parum oportune uerni rondinib; interponeret. hac aũt ratione confici debet. uas olea q̃ maximũ & aut nouum aut certe bene solidum preparari oportet. Deinde p̃ undemam musti q̃ optimi generis & q̃ retentissimi sextarios sexaginta cum olei pondo octoginta. in id rotundũ aromata nõ celebrata. sed ne minute quidem contusa. uerũ leuiter confracta in reticulum lineum aut linteum addi. & ita in olei aut que musti. p̃ dimidii. Sin aũt his portionibus pensate atq; infra subiimus calami sesquinci cardamo mixto balsami corticis de palma seu greci uncie primo macerati & postea siccati atq; et terre facti unici radicis. Tum et iridis grecie nec minus amomi egyptii pari pondere. idest uniuscuiusq; libram & quadrante. ut sup̃ diximus reticulo inclusa demittito & macerata limito. post septimum diem aut nonũ p̃fe metreta liquidi feris aut spurcitie fauebus inhibebit manu eximito & detergito deinde oleum eliquato. nouisq; uasis recondito. mox reticulum eximito. & aromata in pila q̃ mundissime contundito. tritaq; in eandem metreta reponito. & tantumdẽ olei quantu prius infundito & obturato in sole ponito. post septimum diem dee repleto. & quod est reliquum musti picato. candore condito. Nam id si non exaucerit. medicamentum dabit potatu imbecillis bubus & cetere pecori oleum aut secundarium nõ in suauis odoris quotidianam unctionẽ pbere potent. dolore nerucq; liberantib;

// Anteq̃ oliua nigrescat. cum primum decolorari reput. nec tamẽ adhuc usitata fuerit. maxime hiemem si erit. si minus regiam. si nec hec fuerint tunc culminiam baram manu stringito. & statim purgatam prele integra subdito. & amaritam exprimito. Deinde suspensa mola oliuam fracito eamq; uel in regulas uel in nouo fisto aduerso subiectamq; plo sic premito. ne uasa intorqueas. sed tantum ipsius prodi pondere quantulum cunq; exprimi patiaris. Deinde cum sic fluxerit protinus rapulator amurca separare. & diligent seorsum in noua uibora transferat.

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

& ipsam creaturam nostroꝝ temporꝝ agri luere. suratag subfumigare agricole repudiauerunt existimauerantq satius esse noua dolia liquida gummi pluꝝ suratag subfumigare alba cera ne pallore capiant eamq suffitione semp faciendam uidurant quotiensciq uel noua uel uetera uasa curant olea noua preparant multi cum semel noua dolia uel seriasue crassat gummi linut una in ppetuum gummitice contenti sint & sane que semel oleum texta rombibutam alteram gummitionem nō recipit respuit enim olei pinguitudo talem materiam qualis est gummis. // Post mensem decembrem circa KL Jan. eadem ritu qua supius destingenda ent olea & statim exprimenda. Nam si reposita in tabulatum fuerit celerit conualescet. hiemalibꝫ fluuiis amurge pluꝝ corripit que est contraria huic rei. Cauendum itaq ne fiat oleum ribarum quod uno modo uitari potest si protinus illata de agro baca tomolita & expressa cera que sic administrata fuerit ut supra diximus Plerique agricolarum crediderunt si subtecto baca deponat oleum in tabulato crescē quod tam falsum est q̄ in area frumenta crescere id q̄ mendacium uetus ille portius cato sic refellit Aut enim in tabulato corrugari oluam minoreq fieri pp quoꝝ facti uniꝰ mesuram rastriꝰ subtecto reposuerit & post multos dies eam molere uoluerit obliti prioris mesure q̄ mutauerat ex alio cerno simulate sepositio q̄ tunq mensure defuit supplet eoq facto uidet uidet plus esse quesitq̄ retenti baca redde am longe pluresq modios acceperit. Atq̄ ut maxime id uerum esse nihil minus exprio uiridis olei pluꝝ q̄ multitudine alii nummoꝝ contrahat hic. Sed & Cato dicit & sic q̄de quicquid ponderis aut mesure oleo accedit si portiane uelis in factum abeste baca computare quapp dubitare nō debemus lecta oluam primo quoq tempore cōmolere preloq subiicē. // Nec ignoro & ribarum oleum esse faciendum. nam ubi excesa uermiculis oliua decidit uel tempestatibꝫ & pluuiis in lutum defluxit ad presidium aque calide decurrit aeriaq caleferi debet ut immunde baca eluare sed id nō feruentissima fieri oportet Verum modice calida quo cōmodior gustui olei fiat Nam si excocta est et uermiculoꝝ ceteroꝝq immunditiaꝝ saporem trahit sed cum fuerit oliua electa reliqua sicut supius preceptum fieri debebunt. Fieri aut nō eisdem probum & ribarum oleum premi oportebit

m alueo aut seria componito & sale plusculo adsperso tridue smito dum exu-
dent. Post tertium diem mediam fibram rapi gusto si recipere salem. deinde-
cum uidebit satis recepisse & exemptis omnib⁹ singula seio sibi ure eluito
uel si nō multum liquoris fuerit muriam duriam adurito & ea eluito & postea
in quadritam cistam cumineam que neq; nō fuisse solide tamē & crassis cumi-
nibus contexta sit rapa componito. Deinde aptatam sic tabula supponito: ut
usq; ad fundum si res exigat intra cistam deprimi possit. Cum eam tabulatu
sic aptaueris: omnia pondera supponito & smito nocte tota & uno die sutari-
tum in dolium picato fictili uel uitreo componito & ea sic infundito. Sinapi
utra ure conteganti. Napi quoq; sed integerrimi minuti sunt maioresq; aut
imperfecti eodem ure conteganti quo rapa condiri possint. Sed curandum est
ut hec utraq; anteq; caulem agant cimam faciant dum sint tenera coponat
napos minutos integros aut nursus amplos in tres aut quatuor partes diuisos
muria coricio & arcto infundito. Salis quoq; cocti unū sextarium in regum
arcti aditio: post tregesimum diem uti poteris // Semen sinapis diligenter
purgato & crebrato deinde aqua fontida eluito & cum fuerit bene lotum
diabo horis in aqua smito postea tollito & manibus expressum in mortariu
nouum aut bene emundatum aditio & pistillo contento. Cum contritum
fuerit totam in tritam ad medium mortarium contrahito & comprimito
manu plana. Deinde cum compresseris franficato & imposteris pauis rarbe-
nibus uteris aquam intritatam suffundito ut omne intudiat eius & pa-
llorem examet. deinde stratum mortarium exiguo ut omnis humor eliquet.
Post hoc album ace acetum aditio & pistillo pmistato. colatoq; hoc usq; ad
rapam condiendam optime facit. Ceterq; si uelis ad usum continuo pre-
parare: cum exanaueris sinape nucleos pmeosq; recentissimos & amulum
aditio: diligenter contento. infuso aceto. cetera ut supdixi facito hoc sinapi
ad embamia nō solum idoneo: sed et speciosio uteris. Nam est candoris eximi
si fit cuncte factum // Pnusq; olim atrum colaculum agat radice cuiusce-
nito mense ianuario uel etiam februario & diligenter defricatam ne-
quid terreni habeat in aceto & sale componito. Deinde post diem trige-
simum exunto & cortice eius delibratam abicito. Ceterum medullam
eius connisam in fideliam utream uel nouam fictilem coricio & aditio
usq; quod sic infra scriptum est fieri debebit. Sumito mentam & uuam
passam & exiguam repam aridam: eamq; cum torride farre exiguo melle

mortarium
Pistillu

Triangulus

eusq; eliquet reliquum olei quod postea fuerit expressum. Potent
ad eſcam uel cum alia nota mixtum uel pſe adproban. Hactenꝰ de
Salsura. oleo duxisse abunde est. nunc ad mmoria redeamus// Omne pe-
cus & precipue suem: pndie q̄ occidat potione prohiberi oportet
quo sit caro siccior. nam si biberit plus humoris salsamia habebit
ergo sitientem cum occideris bene exossata. Nam ea res minus
uenenosam & magis durabilem salsuram facit. deinde cum exossaue-
ris cocto sale nec nimium minuto. sed suspensa mola infracto di-
ligenter salito. & maxime in eas partes quibus ossa relicta sunt
largo sale infarcito compositisq; sup tabulatum tergoribus aut frustris
uasta pondera imponito ut exanet. tertio die pondera remouento
& in manibꝰ diligenꝰ salsuram fricato. eamq; cum uolet reponere
minuto & trito sale aspergito atq; ita reponito. nec desieris eius
quotidie salsuram fricare donec matura sit. quod si serenitas fue-
rit bis duobus quibus pfricatur raro. patieris eam sale conspasta et
nouem diebus. aut si nubilum aut pluuie uiderim uel duodeci-
alue ad larum salsura salsura deferri oportebit. & salem pus exuti
deinde aqua diligenꝰ eluit: nec ubi sal mhereat. & paululum adsi
ccatam. in carnario suspendi quo moderus fumus ꝓueniat quicquid
humoris adhuc continet; siccare eum possit. Hec salsura luna de-
crescente maxime p bruman: sed et mense februario ante ydus come
de fit// Est & alia salsura que et locis calidis omni tempore anni
potest usurpari cum ab aqua pndie sues prohibite sunt. Postero
die mactant. & utbut aqua candente uel extenuto ligni fla-
mula facta glabrata. Nam utroq; mō pili detrahūt. Caro in labraria
Glabrare. frustra concidat deinde in seria substernit sal coctum. sed modice
ut sup diximus infarcta. deinde offule rarius spisse componunt &
alternis sal ingerit. sed cum ad fastigia serie ꝓuectum est. sale re-
liqua pars replet & impositis ponderibus uinas continet. eaq; cito sic
consumat. tanq; salsamentum in muria sua ꝓmanet// Rapos
Muria. q; rotundissima sumito. eaq; si sint lutosa detergito & summam cute
nouacula decerpito. deinde sicut consueuerunt salgamarii denudati
feramento lunato mundito. sed caueto ne usq; ad unum ꝓtendas rapa;
rum inter uncturas raporum sale nō nimium minutum adspergito & rapo-

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

subtrito que cum fuerit bene trita sape uel detruti duas partes & acti
unam p̄misto atq; ita in eamdem fidelium confundito eamq; opculo con-
tectam pelluito. Cum deinde uti uoles cum sue uxe concessu rabiculas
promito & oleam aduito. Hoc ipse tempore si seris raduem poteris eade
ratione qua supra. Sed cum exigent usus exmel de fidelia & exmeli
cum exiguo oleo suptundes // Aduito in mortarium satureiam. mētam
rutam coriandrum apium. perrum sectuum. aut si no erit uuridem
cepam. folia lactuce. folia eruce. thymum uuridem uel nepetam. Tum
et uuide puleium & caseum recens & salsum. ea omnia pariter cote-
rito acetq; piperati exiguum p̄misceto. hanc mixturam cum in catillo
composueris oleum p̄fundito. Cum uuidia que sup̄ dicta sunt contri
ueris nuces grandes purgatas. quantum satis uidebit misceto acetq;
piperati exiguum p̄misceto cui sup̄ oleum suptundito. Selanum leuit
terrefactum cum his uuidis que sup̄ dicta sunt conterito. Item acti pi-
perati exiguum p̄misceto cui sup̄ oleum suptundito. Caseum gallicum
uel cuiuscunq; note uoueris. minutatim conadito & conterito nucleosq;
pinus si eor copia fuerit. Simmus nuces auellanas torrefactas adepta
cute. uel amido amygdalas eque sup̄ condimenta pariter misceto. acetq;
piperati exiguum aduito. & p̄misto compositumq; oleo suptundito. Si
condimenta uuidia no erunt. puleium aridum uel thymum uel origanu
uel aridam satureiam cum caseo conterito. Acetumq; piperatum &
oleum aduito. Possunt tame hec arida si reliquor no sit potestas et
singula caseo misceri // Piperis albi siliq. si nimus nigri unnces sepi
seminis uncie due. laseris raderis quod saphon greci uocant selanita
casti sextantem. hec contusa & cribrata melli p̄misceto & in olla noua
seruato deinde cum exigent usus quantulumcunq; ex eo uidebis acto
& paro duluto. Lugustri unciam posse nue detractis unciis sextante
piperis albi uel nigri quadrantem. hec si maiore impesam uitabis po-
ssunt melli ad misceri & ita seruari. At si pretiosus oxyporum facere uo
let. hec eadem cum supiore compositione misebis. & ita in usum re-
ponet. Quod si et cum laxar habueris prosilphie melius aduies podo
semunciam. Clausulam pasti opis mei. P. Silumne no alienam puto
Inducti lectaris si modo fuerint qui dignet ista cognoscere. nubil du-
bitasse me pene infinita esse. que potuerint huic inseri materie Veru
ea que maxime uidebant necessaria memorie tradenda censuisse.
Nec tamen canis naturam cuncta sapere prudentiam nam et queruq; sunt
habiti mortalium sapientissimi. multa fuisse dicunt no omnia

FINIS

ea que

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation

Digitized by the Hunt Institute for Botanical Documentation